Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પ્રસ્તાવના.

આ ધાતુસંગ્રહ કોશ સંસ્કૃતભાષા અને ગુર્જરભાષા ભણનારને ઘણો ઉપયોગી છે. ગુર્જરભાષા સંસ્કૃતભાષા ઉપરથી થઇ છે તે આ કોશ જણાવે છે. શબ્દનું મૂળ ધાતુ હોય છે, માટે શબ્દ જાણવાની પૂર્વે ધાતુ જાણવો. ત્યાર પછી ધાતૂને આખ્યાત પ્રત્યય લાગીને ક્રિયાપદ બને છે અને કૃત્ પ્રત્યય લાગીને નામ બને છે તે જાણવું. કેટલા ક્રિયાપદના અને કેટલા નામના અપભ્રંશ ગુર્જરભાષામાં થયાછે અને કેટલાના નથી થયા તે જાણવું. તે સહુ આ કોશમાં જણાવ્યું છે.

ગુર્જર શબ્દોનાં મૂળ ખોળિયે છિયે ત્યારે તે મૂળ સંસ્કૃતમાં નિકળે છે. ભરતખંડી આર્ય લોકો પ્રથમ સંસ્કૃતભાષામાં બોલતા હતા. તેજ સંસ્કૃતભાષાનું રૂપ કાલાંતરે પલટાતાં ગુર્જરભાષા રૂપ થયું છે. "नदी कंठे गौश्चराति" આ વાકયનું ગુર્જરભાષામાં જેમ નદી કાંઠે ગાય ચરે એવું રૂપ થયું; એવાંજ બીજાં વાકયોનાં રૂપ થયાં છે. સંસ્કૃતમાં કેટલા ધાતુ છે અને તેનાં ક્રિયાપદ અને નામ કેવાં થાય છે અને તેનો ગુર્જરભાષામાં કેવો વિકાર થાય છે એ જાણવાને વાસ્તે આ કોશ કર્યો છે. જે ક્રિયાપદના તથા નામના ગુર્જરભાષામાં વિકાર નથી થયા તે નથી લખ્યા, અને થયા છે તે લખ્યા છે.

હેમચંદ્ર પંડિતે પ્રાકૃત વ્યાકરણ કરેલું છે તેમાં સંસ્કૃત શબ્દ ઉપરથી જે રીતિને અનુસરીને પ્રાકૃત રૂપ થાય છે તે રીતિના ઉત્સર્ગ લખ્યા છે, તેમાંથી જે ઉત્સર્ગ ગુર્જર શબ્દોમાં ઉપયોગના છે તે ઉત્સર્ગ એકઠા કરીને અમે ઉત્સર્ગ પ્રકરણ આ કોશના અંગરૂપ લખ્યું છે. આ ઉત્સર્ગ પ્રકરણ વાંચતાં શબ્દવિકારની રીતિ ધ્યાનમાં આવશે.

હવે ધાતુકોશ સમજવાને અમે થોડો વિચાર લખિયે છિયે.

પાણિનીય વ્યાકરણ, હૈમ વ્યાકરણ અને બોપદેવ વ્યાકરણ આ ત્રણ વ્યાકરણોના ધાતુપાઠ જોઈ અમે આ ધાતુસંગ્રહ રચ્યો છે. પાણિનીય વ્યાકરણનો અભ્યાસ ભરતખંડમાં ઘણો ચાલે છે માટે ધાતુઓના અનુબંધ અમે પાણિનીય વ્યાકરણ પ્રમાણે લખ્યા છે. વ્યાકરણોમાં અનુબંધ ઉપર કાર્યનો આધાર છે માટે ધાતુઓના અનુબંધ લખવા જોઇયે માટે અમે તે લખ્યા છે. વ્યાકરણોમાં તો ધાતુ ભેગા અનુબંધ લખેલા છે પણ અમે તો ધાતુ લખીને તેના અનુબંધ તેનીપાસે દ્વિકપાલ ચિન્હવચ્ચે લખ્યા છે. દૃષ્ટાંત—પાણિનીય

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ધાતુ પાઠમાં काशृ આ પ્રમાણે અનુબંધ સહિત છે, તેમાં काश् ધાતુ છે અને ऋ અનુબંધ છે. માટે અમે काशृ (ऋ) આ પ્રમાણે લખ્યું છે. જે અનુબંધને માથે (अं) આ પ્રમાણે માથે ઊભી રેખા કરી હોય તે ઉદાત્ત અનુબંધ જાણવો, અને જે અનુબંધ હેઠે (अ) આ પ્રમાણે નીચે આડી રેખા કરી હોય તે અનુદાત્ત અનુબંધ જાણવો, અને જે અનુબંધને (अं) આ પ્રમાણે માથે અને હેઠે રેખાઓ કરી હોય તે સ્વરિત અનુબંધ જાણવો.

આત્મનેપદી, પરસ્મૈપદી અને ઉભયપદી એવા ત્રિવિધ ધાતુ છે. તેની સંજ્ઞા— आ. प. उ. આ પ્રમાણે નામનો આદ્યાક્ષર લખીને જણાવી છે. સંસ્કૃતમાં ધાતુને આખ્યાત પ્રત્યય લાગતાં વચ્ચે વિકરણ પ્રત્યય પડીને અગીયાર પ્રકારનાં ક્રિયાપદ બનેછે માટે તેમના ૧ ભ્વાદિ. ૨ અદાદિ. ૩ જુહોત્યાદિ. ૪ દિવાદિ. ૫ સ્વાદિ. ૬ તુદાદિ. ૭ રૂધાદિ. ૮ તનાદિ. ૯ ક્ર્યાદિ. ૧૦ ચુરાદિ. ૧૧ કંડ્વાદિ એવા ધાતુઓના અગીયાર ગણ કરયા છે. તેમની સૂચના અમે એકડાથી તે અગીયાર લગી આંકડા લખીને કરી છે. જે ધાતુ વેદમાંજ વાવરેલા છે તેમને વૈદિક ધાતુ કહેછે તે જણાવવાને અમે દ્વિકપાલચિન્હવચ્ચે (वै०) આ પ્રમાણે એકાક્ષર લખ્યો છે. કોઈ ધાતુ ધાતુપાઠમાં ભણ્યા નથી પણ સૂત્રોમાં ભણ્યા છે તેમને સૌત્રધાતુ કહે છે. તે જણાવવાને અમે દ્વિકપાલ ચિન્હવચ્ચે (सौ०) આ પ્રમાણે એકાક્ષર લખ્યો છે. ચુલુંપ વીજ ઈત્યાદિ કેટલાએક ધાતુ વ્યાકરણકારોએ સૂત્રોમાં કે ધાતુપાઠોમાં ભણ્યા નથી પણ તેઓ સંસ્કૃતમાં વવરાય છે તેમાંના ધાતુઓ જેટલા અમારા જાણવામાં આવ્યા છે તેટલા અમે લખ્યા છે. પાણિનીય ધાતુપાઠ અને હેમચંદ્રકૃત ધાતુપારાયણ એ બેહુમાં ધાતુના સંસ્કૃતમાં જે અર્થ લખ્યાછે તે અર્થ અમે આ ગ્રંથમાં લખ્યાછે અને તેનો અર્થ ગુર્જર ભાષામાં લખ્યો છે. તેપછી ક્રિયાપદ લખ્યું છે. સંસ્કૃતમાં પરસ્મૈપદનાં ક્રિયાપદ હોયછે તેમને તિઆદિક પ્રત્યય લાગે છે, માટે અમે તેમાંનું પ્રથમ ક્રિયાપદ તિ લગાડેલુંજ વાનગી દેખાડવા લખ્યું છે. જેમ "भवति" આત્મનેપદનાં ક્રિયાપદ હોયછે તેમને તે આદિક પ્રત્યય લાગે છે. માટે અમે તેમાંનું પ્રથમ ક્રિયાપદ વાનગી દેખાડવા તે લગાડીને લખ્યું છે. જેમ—"एधते" ઉભયપદી એટલે બેહુપદી ક્રિયાપદ છે તેને તિ અને તે એ બેહુ લગાડ્યાં છે. तिની પાસે —આવી આડી રેખા કરીને તે લખ્યો છે. જેમ-पचति-ते આ વાંચીને पचति અને पचते એવાં બે રૂપ સમજવાં. ઘણા અક્ષર લખવાપડે નહિ માટે આડીરેખા કરવાનો સંકેત કરયો છે. ક્રિયાપદ લખીને તેનો અર્થ ગુર્જર ભાષામાં લખ્યો છે. કોઈ ઠેકાણે કર્ત્તા કર્માદિક લગાડીને ક્રિયાપદનું વાકય પણ કરીને લખ્યું છે. વાકયમાં પ્રથમ ક્રિયાપદનો પ્રયોગ કરયો છે. વાકયની પા-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

સેજ તેનો અર્થ ગુર્જર ભાષામાં લખ્યો છે. ધાતુ જો મિત્ હોય (મિતનું ચિન્હ (मृ)આવું કરયું છે) તો પ્રેરણાર્થમાં તેનું રૂપ બદલાય છે. તે ક્રિયાપદનો અર્થ ગુર્જર ભાષામાં લખ્યા પછી णौ—આ અક્ષર લખીને લખ્યું છે. સંસ્કૃત જાણનારાને આ ઉપયોગનું છે માટે લખ્યું છે. કોઈ કહેશે કે પ્રેરણાર્થ તે શું તો તે એ જે કરેછે અને કરાવે છે એવું બોલતાં જે કરાવે છે એ રૂપ છે તે પ્રેરણાર્થ છે. એવું સંસ્કૃતનું જ પ્રેરણાર્થ રૂપ થાયછે તે લખ્યું છે. જે ક્રિયાપદનો અપભ્રંશ સંસ્કૃત ઉપરથી પ્રાકૃત થઇને પછી ગૂર્જર ભાષામાં થયો છે તે આ પ્રમાણે લખ્યું છે. ઉદા૦—फलति=फलई=ફલે. એ ત્રણ રૂપોમાં પેહેલું રૂપ સંસ્કૃત છે, બીજું પ્રાકૃત છે અને ત્રીજું ગુર્જર ભાષાનું છે.

ક્રિયાપદનો અર્થ લખ્યા પછી ધાતુને કૃત્ પ્રત્યય લાગીને જે કૃદંત રૂપ થાયછે તે લખ્યું છે. અને તેનો અર્થ દ્વિકપાલ ચિન્હ કરીને ગુર્જર ભાષામાં લખ્યો છે. જેમ—चित् (જ્ઞાન). કોઈ શબ્દ સંસ્કૃત છે પણ ગુર્જરભાષામાં પ્રસિદ્ધ છે તો તેનો અર્થ લખ્યો નથી. બે ત્રણ શબ્દોનો એક અર્થ હોય તો તેટલા શબ્દોના સંખ્યા આંકડા ભરીને તેમની છેલો તેમનો દિકપાલ ચિન્હમાં અર્થ લખ્યો છે. જેમ— १ चेटिः, २ चेटी (દાસી) १ झरः, २ निर्झरः (ઝરો). જે શબ્દનો સંસ્કૃત ઉપરથી પ્રાકૃત થઇને ગુર્જર ભાષામાં તેનો અપભ્રંશ થયેલો છે તે શબ્દનો અપભ્રંશ જાણવાને અમે આ પ્રમાણે લખ્યું છે. જેમ-नष्टः=नाठो=નાઠો. त्रोटः=तोडो=તોડ. આ ત્રણ રૂપોમાં પ્રથમ રૂપ સંસ્કૃત છે, બીજું પ્રાકૃત છે અને ત્રીજું ગુર્જર ભાષાનું છે. એ પ્રમાણે સર્વત્ર સમજવું. કોઈ શબ્દનું પ્રાકૃતઅને ગુર્જર ભાષાનું રૂપ સરખું છે તો તે શબ્દનાં બેજ રૂપ લખ્યાં છે. સગળા શબ્દોના સંસ્કૃત રૂપમાં પ્રથમા વિભક્તિના એકવચનનુંજ રૂપ લખ્યું છે. કોઈ શબ્દ વ્યંજનાંત છે તેની પ્રથમા વિભક્તિના એકવચનમાં વ્યંજન જાયછે ત્યારે તેનો મૂલ શબ્દ સમજવા તે શબ્દના અર્થ લખવાની પૂર્વે તે વ્યંજન દ્વિકપાલ ચિન્હમાં લખ્યોછે. જેમ—नाम(न्+संज्ञा). હવે આ ઠામે મૂલ नामन् શબ્દ છે એવું જાણવું, એવું બીજે ઠેકાણે પણ જાણવું. કોઈ શબ્દમાં અક્ષરવિકાર એટલે અક્ષરપાલટો થઇને બે શબ્દ એક અર્થના થાય છે ત્યારે તે બે શબ્દ વચ્ચે તે અક્ષર ત્વપ્રત્યયાંત લખીને રૂપ લખ્યાં છે- જેમ—गरः लत्वे-गलः (કંઠ). એક શબ્દના ઘણા અર્થ થતા હોય તો તે અર્થ આંકડા ભરીને દ્વિકપાલ ચિન્હમાં લખ્યા છે. જેમ—जातिः (૧ ઉત્પત્તિ ૨ માલતી ૩ બ્રાહ્મણાદિ). દ્વિકપાલ ચિન્હવચ્ચે ला० આવું લખીને જે શબ્દ લખ્યો હોય તે લાટીન સમજવો, જેમ (ला०इंग्लिश) એ પ્રમાણે. इं० કરચે હોય તે ઇંગ્રેજી જાણવો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उत्सर्ग प्रकरण.

संस्कृत शब्द बगडीने प्राकृत थया अने प्राकृत शब्द बगडीने गूर्जर शब्द थया तेनो प्रकार जाणवाने आ प्राकृत व्याकरण उपरथी उत्सर्ग प्रकरण रच्युं छे. कोई पण नियमने अनुसरीने शब्दविकार थाय छे, ए नियम आ प्रकरणमां छे. धातुसंग्रहमां आ उपयोगमां आवे छे.

१. संस्कृत शब्दमां रहेला ऐकारनो एकार प्राकृतमां थाय छे तेज कहि गूर्जर भाषामां पण रहे छे उ०—

सं० सैन्यं वैरं वैदिकः कैलासः ऐकैकं भैरवः
प्रा० सेन्नं वेरं वेदियो केलासो एकेकं भेरवो
गु० सेन वेर वेदियो केलास એકેક ભેરવ.

२. संस्कृत शब्दमां रहेला औकारनो प्राकृतमां ओकार थाय छे तेज गूर्जर भाषामां कहि रहे छे. उ०—

सं० यौवनं पौरुषं गौरं औदीच्यः सौराष्ट्रः
प्रा० जोवनं पोरुषं गोरं ओदीचो सोरट्ठो
गु० જોબન પોરસ ગોરું ઓદીચ્ય સોરઠો

३. संस्कृत शब्दमां स्वरपासे असंयुक्त अने आदि विना बीजे ठामे क, ग, च, ज, त, द, प, य, व, एटला अक्षर आवे तो ते जाय छे अने तेने ठामे कहि य कारनो उच्चार थाय छे.

सं० सूकरः सागरः मरिचं राजादनः कातरः
प्रा० सूयरो सायरो मरियं रायाणो कायरो.
गु० સૂયર સાયર મરિયું રાયણ કાયર.
सं० सपादसप्त सिंहपुरं समयः देवरः.
प्रा० सवासत्त सीहोरं समओ दियरो.
गु० સવાસાત સીહોર સમો દિયર.

४. उपर कहेला क कारनो कहि ग कार पण थाय छे.

कर्करी = कर्गरी = करगर. काकः= कागो = काग.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

५. काहि संस्कृत શબ્દના क नो ख थाय छे.
कसति = खसइ = ખસે. कीलः = खीलो = ખીલો.

६. स्वरपासे असंयुक्त अने अनादि एटले आदि न होय एवा ख, घ, थ, ध, भ एटला अक्षरनो ह थाय छे.

सं०	नखरः	मेघः	कथयति	बधिरः	शोभते
प्रा०	नहरो	मेहो	कहइ	बहिरो	सोहइ
गु०	નહર	મેહ	કહે	બેહેરો	સોહે.

७. स्वरपासे असंयुक्त अनादि ट आवे तो तेनो ड थाय छे.
खटी = खडी = ખડી. पटवासः = पडवासो = પડવાસ.

८. स्वरपासे असंयुक्त अनादि ठ आवे तो तेनो ढ थाय छे.
मठी = मढी = મઢી. पीठं = पेढं = પેઢું.

९. केटला एक शब्दमां रहेला दनो ड थाय छे.
दरः = डरो = ડર. दर्भः = डब्भो = ડાભ.

१०. स्वरपासे असंयुक्त अनादि न आवे तो तेनो ण थाय छे.
जमनं = जमणं = જમણુ. इंधनं = इंधणं = ઇંધણું.

१० अ. स्वरनी पासे असंयुक्त अनादि प आवे तो तेनो व थाय छे.
दीपाली = दीवाली = દીવાળી. तापः = तावो = તાવ.
गोपालः = गोवालो = ગોવાલ. बापः = बाबो = બાવો.

११. पदनी आद्यमां य अक्षर आवे तो तेनो ज थाय छे.
यानं = जानं = જાન. यवः = जवो = જવ.
याति = जाइ = જાય છે. यमः = जमो = જમ.

१२. श अने ष नो स थाय छे.
शब्दः = सद्दो = સાદ. शर्करा = सक्करा = સાકર.
पौरुषं = पोरसं = પોરસ. पौषः = पोसो = પોસ.

१३. अनुस्वार पासे ह होय तो तेनो घ थाय छे.
संहारः = संघारो = સંધાર.

१४. षट् शब्दना ष नो छ थाय छे.
षट् = छ = છ. षष्ठः = छट्ठो = છઠ્ઠો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

१५. क्ष नो ख थाय छे, कहि छ अने झ पण थाय छे·
लाक्षा = लक्खा = લાખ. द्राक्षा = दक्खा = દ્રાખ.
अक्षरं = अछरं = અછર· क्षीणं = झीणं = ઝીણું.

१६ ष्क अने स्क ए बे संज्ञाशब्दमां होय तो तेनो ख थाय छे.
पुष्करं = पोक्खरं = પોખર. स्कंधः= खंधो = ખાંધ.

१७. ह्रस्वनीपासे श्च अने त्स आवे तो तेनो छ थाय छे.
पश्चिमः = पछिमो = પછિમ. मत्सरः= मच्छरो = મચ્છર.

१८. द्य, य्य, र्य एटला संयुक्ताक्षरनो ज्ज थाय छे·
अद्य = अज्जो = આજ. शय्या = सेज्जा = સેજ.
कार्यं = कज्जं = કાજ.

१९. ध्य अने ह्यनो ज्झ थाय छे.
सिध्यति = सिज्झइ = સીઝે. गुह्यं= गुज्झं = ગૂઝું.

२०. त्तनो ट्ट थाय छे. अने र्त्तनो पण ट्ट थाय छे.
मृत्तिका = मट्टिआ = માટી. वर्त्तिः= वट्टी = વાટચ (દીવાની)

२१. ष्ट ने स्थाने ट्ठ थाय छे.
मुष्टिः= मुट्ठी = મુઠચ. दृष्टं = दिट्ठं = દીઠું.

२२. द्धनो ढ थाय छे.
वृद्धः = बुड्ढो = બૂઢો. वर्द्धमानः = वड्ढमाणो = વઢવાણ.

२३. ज्ञ नो ण थाय छे.
राज्ञी = रण्णी = રાણી· आज्ञा = आणा = આણ.

२४. स्त नो त्थ थाय छे.
हस्तः= हत्थो = હાથ· प्रस्तरः= पत्थरो = પથરો.

२५. ष्पनो प्फ थाय छे.
शष्पं = सप्फं = શફું. बाष्पः = बप्फो = બાફ·

२६· ह्वनो भ थाय छे.
जिह्वा = जिब्भा = જીભ. विह्वलः = विब्भलो = વીભલ.

२७. ष्ण, स्न, क्ष्ण ए अक्षरोनो ण्ह थाय छे·
उष्णकालः = उण्हालो = ઉન્હાળો.
स्नाति = ण्हाइ = ન્હાય· तीक्ष्णं = तिण्हं = તીનું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

२८. संयोगनी पूर्वे क, ग, ट, ड, त, द, प, श, ष, स एटला अक्षर आवे तो ते लोपाय छे.

सं०	रक्तः	दुग्धं	षट्पदः	खड्गः	उत्पलं	मुद्गः	
प्रा०	रत्तो	दुद्धं	छप्पओ	खग्गो	उप्पलं	मोग्गो.	
गु०	રાતો	દૂધ	છપ્પો	ખાગ	ઊપલું	મોગ.	
सं०	सुप्तः	स्मशानं	गोष्ठिः	स्नेहः	स्नसा		
प्रा०	सुत्तो	मसाणं	गोठ्ठि	नेहो	नसा		
गु०	સૂતો	મસાણ	ગોઠ્ય	નેહ	નસ.		

२९. म, न, य एटला अक्षर संयोगमां प्रथमाक्षर पछी होय तो लोपाय.

युग्मं = जुग्गं = જૂગ. नग्नः = नग्गो = નાગો.

शल्यं = सल्लं = સાલ.

३०. ल, ब, र एटला अक्षर संयोगमां उंचे के नीचे होय तो लोपाय.

वल्गं = वग्गं = વગ. शब्दः = सद्दो = સાદ.

अर्कः = अक्को = આક. चक्रं = चक्कं = ચાક.

३१. र्श अने र्ष ए संयुक्त छे तेमना पूर्व अक्षरमां इ थाय.

आदर्शः = आरिसो = આરસો वर्षं = वरिसं = વરસ.

३१. कोइ शब्दमां र्य एवो संयुक्ताक्षर होय तेना पूर्वाक्षरमां इ थाय

भार्या = भारिजा = ભારજા.

३२. त्र प्रत्ययने स्थाने हि थाय छे.

यत्र = जहि = જહિ. तत्र = तहि = તહિ.

कुत्र = कहि = કહિ. अत्र = अहि = અહિ.

३३. संस्कृतमां स्वार्थमां क प्रत्यय थाय छे तेने स्थाने प्राकृतमां काहि ल अने कहि ड थाय छे.

सं०	नवकः	एककः	अंधकः	वत्सकः	पुच्छकं
प्रा०	नवलो	एकलो	अंधलो	वच्छडो	पुच्छडं
गु०	નવલો	એકલો	આંધલો	વાછડો	પૂછડું.

३४. वक्र आदिक शब्दोमां प्रथम स्वरने माथे अनुस्वार थाय छे.

वक्रं = वंकं = વાંકું. त्र्यस्रं = तंसं = તાંસું. कर्कोटं = कंकोडं = કંકોડું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

३५. श, ष, स, ए अक्षरोमां मळेला य, र, व, श, ष, स एटला अक्षर होय तो ते लोपाय अने तेनी आद्यना स्वरने दीर्घता थाय छे.

शनो य–नश्यति = नस्सइ = નાસે.
शनो र–विश्राम्यति = वीसमइ = વીસમે.
शनो व–पार्श्वं = पासं = પાસું.
षनो य–मनुष्यः = माणूसो = માણુસ.
षनो र–घर्षति = घासइ = ઘાસે.
सनो य–त्रस्यति = तासइ = ત્રાસે.
सनो र–विश्रंभः = वीसंभो = વીસંભો (વિશ્વાસ)
सनो स–निस्सारः = नीसारो = નીસાર.

टीका—प्राकृत भाषामां तो उपर कहेला नियममांज संयुक्त अक्षरमांथी एक अक्षर जतां पूर्वस्वरने दीर्घता थाय छे पण गूर्जर भाषामां तो घणाज संयुक्ताक्षरमां एक जतां पूर्व स्वरने दीर्घता थाय छे उ०.

सं०	कर्म	धर्म	उत्पलं	दुग्धं	सप्त	आर्द्रं
प्रा०	कम्म	धम्म	उप्पलं	दुद्धं	सत्त	अद्दं
गु०	કામ	ધામ	ઊપલું	દૂધ	સાત	આદું.

३६. शय्या आदिक शब्दोमां आदि अकारनो एकार थाय छे.

सं०	शय्या	वल्ली	उच्चारः	उत्करः
प्रा०	सेज्जा	वेल्ली	उच्चेरो	उक्केडो
गु	સેજ	વેલ્ય	ઊચેરો (વિષ્ટા)	ઊકેડો (ઊકરડો).

३७. संयुक्त अक्षर होय तेनी पूर्वनो स्वर दीर्घ होय तो प्राकृतमां ह्रस्व थाय छे. पछी गूर्जर भाषामां तो पूर्व स्वरने दीर्घता थाय छे.

सं०	कार्यं	खाद्यं	वाद्यं	बाष्पः	वार्दलं
प्रा०	कज्जं	खज्जं	वज्जं	बप्फो	वद्दलं
गु०	કાજ	ખાજું	વાજું	બાફ	વાદલું

३८. आदि इ कारनो संयोगपासे होय तो ए कार थाय छे.

पिंडः = पेंडो = પેંડો. तित्तिरिः = तेत्तरो = તેતરો.

३९. निर् उपसर्गनो र् जाय अने नि ना इकारने दीर्घता थाय.

निःसरति = नीसरइ = નીસરે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

४०. द्वि शब्दने बि, दु, दो, एवा आदेश थाय छे.

द्विगुणः = बिउणो = બમણો. द्विजातिः = दोआइ = દ્વાઈ.

४१. संयोगपासे आवे तो आदि उनो ओ थाय छे.

सं०	मुद्गः	मुस्ता	पुद्गलं	कुद्दालः
प्रा०	मोग्गो	मोत्था	पोग्गलं	कोद्दालो
गु०	મોગ	મોથ	પોગલ	કોદાલો

४२. उपरि अव्ययना उने ठामे अ थायछे.

सं०	घोटोपरि	घटोपरि	शिक्योपरि
प्रा०	घोडापरि	घडापरि	सिक्कापरि
गु०	ઘોડાપર	ઘડાપર	સીકાપર

४३. केटलाएक शब्दोमां आदि ऋकारनो अ थाय छे.

पृष्टः = घट्ठो = ધાઠો. कृष्णः = कण्हो = કાન્હો. नृत्यं = नच्चं = નાચ.

४४. केटलाएक शब्दोमां ऋकारनो इकार थाय छे.

शृंगकं = सिंगडुं = શિંગડું. दृष्टं = दिट्ठं = દીઠું.

४५. केटलाएक शब्दोमां ऋकारनो उकार थाय छे.

वृद्धः = बुड्ढो = બૂઢો. पृष्ठं = पुट्ठं = પૂઠું.

४६. दृश्धातुना दृनो रि थायछे.

सदृक्षः = सरिक्खो = સરખો.

४७. अव अने अप उपसर्गना आदिस्वरनो पर एवा सस्वर व्यंजन सहित ओ थायछे.

सं०	अवच्छादयति	अवदारितः	अपवरकः
प्रा०	ओछोडइ	ओदालियो	ओवरडो
गु०	ઓછાડે છે	ઓદાલ્યો (ઓધો)	ઓરડો.

४८. त्यनो च्च थाय छे.

नृत्यं = नच्चं = नाच. सत्यं = सच्चं = साच.

४९. विंशति आदिक शब्दोनो अनुस्वार प्राकृतमां जाय छे.

विंशतिः = वीसा = વીસ. संस्कारः = सक्कारो = સકાર.

५०. महाराष्ट्र शब्दमां आदि आकारनो अ थाय छे अने ह, र, नी बदली थाय छे. महाराष्ट्रः = मरहट्ठो = મરેઠો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

५१. श्यामाक शब्दना मकारमां आकार छे तेनो अ थायछे.
श्यामाकः = सामओ = સામો.

५२. पारापत शब्दना र मां आकार छे तेनो एकार थाय छे.
परापतः = पारेवओ = પારેવો.

५३. स्वप्धातूना अकारनो ओ अने उ थाय छे.
स्वपिति = सोवइ; सुवइ = સુવે.

५४. पंक्तिवाचक आली शब्द छे तेना आनो ओ थाय छे.
आली = ओली = ઓળ્ય.

५५. किंशुक शब्दना आदि इकारनो एकार थाय छे.
किंशुकं = केसुअं = કેસુડું.

५६. हरिद्रा शब्दना इकारनो अकार थाय छे, आनो इ थाय विकल्पे.
हरिद्रा = हलद्दा = હલદ, हरिद्रा = हलदी = હલદી.

५७. बिभीतक शब्दना आदि इकारनो अकार थाय छे अने बीजा ईनो ए थाय छे
बिभीतकः = बहेडओ = બેહેડો (ઝાડછે.)

५८. तित्तिरि शब्दना रिमां जे इ कार छे तेनो ओ थाय छे.
तित्तिरिः = तेत्तरो = તેતરો.

५९. सिंह, त्रिंशत्, विंशति शब्दना इकारनो ई थाय छे, विंशतिनो ति जाय छे.
सिंहः = सीहो = સીહ. त्रिंशत् = तीसा = તીસ.
विंशतिः = वीसा = વીસ.

६०. नूपुर शब्दना ऊनो ए थाय छे.
नूपुरं = नेउरं = નેપુર.

६१. कूष्माण्डी, तांबूल, गुडूची ए शब्दोमां ऊनो ओ थाय छे.
कूष्माण्डी = कोहली = કોહલી. तांबूलं = तंबोलं = તંબોલ.
गुडूची = गलोइ = ગળો.

६२. स्तंभ शब्दमां स्तनो ख विकल्पे थाय छे.
स्तंभः = खंभो = થંભો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

६३. कपर्द, विछर्द, मर्दित, ए शब्दोमां र्दनो ड्ड थाय छे.
कपर्दः = कवड्डो = કોડો. विछर्दः = विछड्डो = વિછડો. (વમ્ચૂઇએ).
मर्दितः = मड्डिओ = મડ્ડિઓ. (એક જાતનો પથર).

६४. पञ्चदशन् शब्दमां ञ्चनो ण थाय छे.
पञ्चदश = पणरह = પન્નર.

६५. पर्यस्त शब्दमां स्तनो ट्ट थाय छे अने र्य नो ल थाय छे.
पर्यस्तः = पलट्टो = પાલટો.

६६. श्मनो प्प थाय छे.
कुश्मलं = कुप्पलं = કૂપલ.

६७. ऊर्ध्व शब्दमां संयुक्तनो ब्भ थाय छे.
ऊर्ध्वं = उब्भं = ઉભું.

६८. कूष्माण्डी शब्दमां ष्मनो ह थाय अने ण्डनो ल थाय छे.
कूष्माण्डी = कोहली = કોહલી.

६९. आत्मन् शब्दना त्मनो प्प थाय छे.
आत्मा = आप्पा = આપ.

७०. ताम्र अने आम्र शब्दना म्रनो म्ब थाय छे.
ताम्रं = तम्बं = તાંબું. आम्रः = अम्बो = આંબો.

७१. ष्म, स्म एमनो म्ह थाय छे.
युष्मत् = तुम्ह = તમ. अस्मत् = अम्ह = અમ.

७२. तीक्ष्ण शब्दनो ण विकल्पे जाय छे.
तीक्ष्णं = तिक्खं = તીખું. तीक्ष्णं = तिणं = તીનું.

७३. श्मश्रु अने श्मशान शब्दना आदि अक्षर जाय.
श्मश्रु = मंसू = મુછ. श्मशानं = मसाणं = મસાણ.

७४. स्नेह अने अग्नि शब्दमां संयुक्तना प्रथमाक्षरमां अ थाय.
स्नेहः = सणेहो = સનેહ. अग्निः = अगणी = અગની.

७५. वाराणसी शब्दमां रणनी बदली थाय छे.
वाराणसी = वाणारसी = વનારસી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

७६. लघुक शब्दमां घनो ह कर्या पछी ह ल नो बदली थाय छे.
लघुकं = हलुअं = હલવું.

७७. भगिनी शब्दमां बहिनी एवो अपभ्रंश थाय छे.
भगिनी = बहिणी = બેહેની.

७८. वृक्ष शब्दनो रुक्ख एवो अपभ्रंश थाय छे.
वृक्षः = रुक्खो = રૂખ.

७९. मलिन शब्दमां ननो ल थाय अने न जाय.
मलिनं = मइलं = મેલું.

८०. बहिस् शब्दना अकारने दीर्घता थाय छे अने सनो र थाय छे.
बहिस् = बाहिर = બાહેર.

८१. गृह शब्दनो घर एवो अपभ्रंश थाय छे.
गृहं = घरं = ઘર. गृहधनी = घरधणी = ઘરધણી.

८२. त्वा प्रत्ययने स्थाने इअ थाय छे.
भ्रमित्वा = भमिअ = ભમી.

८३. इदमर्थमां संस्कृतमां जे प्रत्यय थाय छे तेने स्थाने केर आदेश थाय छे.

युष्मदीयः = तुम्हकेरो = તુમારો.
अस्मदीयः = अम्हकेरो = અમારો.

८४. संस्कृतमां स्नेह ए अर्थमां नामथी तैल प्रत्यय थाय छे. तेनो एल्ल थाय अने नामनो छेलो स्वर जाय.

फुल्लतैलं = फुल्लेल्लं = ફુલેલ.
चंपतैलं = चंपेल्लं = ચંપેલ.
धूपतैलं = धूपेल्लं = ધૂપેલ.

८५. अकारांत पुल्लिंगे जे नाम होय तेने प्रथमा विभक्तिना एकवचननो प्रत्यय लागे तो तेनो ओ थाय छे, नामना छेडानो अ जाय छे.

घटः = घडो = ઘડો. नीचः = नीचो = નીચો.
पिंडारः = पिंडारो = પીંડારો. एरंडः = एरंडो = એરંડો.

2

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

८६. अकारांत नामने प्रथमा विभक्तिनुं बहुवचन लागे छे. त्यारे विसर्ग थाय छे.

घटः= घडा = ઘડા. एरंडाः= एरंडा = એરંડા.

८७. भू धातुने हो एवो आदेश थाय छे.

भवति = होइ = હોય.

८८. स्त्रीलिंगे दीर्घ इकारांत नाम होय छे तेनो अपभ्रंश नामनी प्राकृत भाषामां कहि ह्रस्वता थाय छे.

गौरी = गोरि = ગોરય. गर्गरी = गग्गरि = ગાગરય.

८९. स्त्रीलिंगे आकारांत नाम होय ते अपभ्रंश नामनी प्राकृतभाषामां कहि अकारांत थाय छे.

लाक्षा = लक्खा = લાખ.
स्नसा = नसा = નસ.
रेखा = रेख = રેખ.
भिक्षा = भिक्ख = ભીખ.

९०. अपभ्रंश नामनी प्राकृत भाषामां कोइ स्वरने स्थाने कोइ स्वर थाय छे.

लशुनं = लसणं = લસણ. शकुनः= सकण = સકન.

९१. प्राकृतमां पण संस्कृतनी पेठे संधिकार्य थायछे.

कुंभकारः= कुंभारो =કુંભાર. लोहकारः= लोहारो = લોહાર.

आ उदाहरणोमां क् गया पछी अ=आ ए बेनुं संधिकार्य थयुं.

टीका—प्राकृतमां संधिकार्य कहि नथी थतुं पण गूर्जर भाषामां हवणा केटलाएक वर्षथी थाय छे.

पंडितः = पंडिओ = પંડ્યો. पूजितः = पूजिओ = પૂજ્યો.
खंडितः = खंडिओ = ખંડ્યો. मंडितः= मंडिओ = મંડયો.

क्रियापदोमां तगेयलुं रूप प्राकृतमां तो तेवुंज रहे छे पण तेनो हवणा गूर्जर भाषामां तो केटला वर्षथी संधिकार्य करे छे.

शोभते = सोहइ = સોહે. सेवते = सेवइ = સેવે.
फलति = फलइ = ફલે. वलति = वलइ = વલે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

९२· गुडूची गुरुक इत्यादि शब्दोनां आदि उकारनो अ थाय छे. गुडूची = गलोइ = ગળો. गुरुकः = गरुओ = ગરૂવો.

९३. देवर शब्दमां एकारनो इकार थाय.
देवरः= दिअरो = દિયર.

९४. गो शब्दना ओनो आइ थाय छे·
गौः= गाई = ગાય.

९५. नौ शब्दमां औनो आव थाय छे
नौः= नावा = નાવ.

९६. त्रयोदशन् इत्यादि संख्या शब्दोमां आदि स्वरनो पर अने सस्वर-व्यंजन सहित ए थाय.

त्रयोदश = तेरह = તેર. त्रयोविंशतिः= तेवीसा = તેવીસ.
त्रयस्त्रिंशत् = तेतीसा = તેતીસ.

९७. कदली शब्दमां आदिस्वरनो पर अने सस्वरव्यंजनसहित ए थाय.
कदली = केली = કેળ. कदलं = केलं = કેળું.

९८. कर्णिकार शब्दमां इनो सस्वरव्यंजनसहित ए थाय.
कर्णिकारः= कण्णेरो = કણેરો. (ફૂલઝાડ).

९९. पूतर, बदर, पूगफल ए शब्दोमां आदि सस्वरनो पर सस्वर व्यंजन-सहित ओ थाय.

सं०	पूतरः	बदरं	पूगफली	पूगफलं·
प्रा०	पोरो	बोरं	पोप्फली	पोप्फलं.
गु०	પોરો (જલજંતુ)	બોર	ફોફલી	ફોફલ·

१००· लवण, चतुर्गुण, चतुर्थ, मयूर, चतुर्दश ए संस्कृत शब्दोमां आदिस्वर-नो पर सस्वरव्यंजनसहित ओ थाय अने अउ थाय.

सं०	लवणं	चतुर्गुणः	चतुर्थः	चतुर्थी	मयूरः	चतुर्दश
प्रा०	लोणं	चोगुणो	चोथो	चोथी	मोरो	चउदस
गु०	લૂણ.	ચોગણો	ચોથો	ચોથ્ય.	મોર	ચઉદ

१०१. स्वरपासे असंयुक्त अनादि ड आवे तो तेनो ल थाय·
तडागः = तलाओ = તળાવ. गुडः= गुलो = ગોળ·

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

१०२. प्रत्यादि शब्दोमां त नो ड थाय छे.

सं०	प्रतिपदा	पताका	बिभीतकः	हरीतकी	पतति.
प्रा०	पडिवया	पडाया	बहेडओ	हरडई	पडइ.
गु०	પડવે	પડાઈ	બેહેડો	હરડે	પડે.

१०३. सप्तति शब्दना त नो र थाय छे.

सप्ततिः = सत्तरी = સિત્તેર.

१०४. अतसी अने सातवाहन शब्दमां तनो ल थाय छे.

अतसी = अलसी = અળસી.

सातवाहनः = सालवाहणो = સાલવાહન.

१०५. वितस्ति अने वसति शब्दमां त नो ह थाय छे.

वितस्तिः= विहत्थी= વેહેંત. वसतिः= वसही= વસહી (ઘર).

१०६. शिथिल शब्दना थ नो ढ थाय छे.

शिथिलं = सढिलं = ઢીલું.

१०७. संख्यावाचक शब्दमां द नो र थाय छे.

द्वादश = बारह = બાર. त्रयोदश = तेरह = તેર.

१०८. दोहद शब्दना द नो ल थाय छे.

दोहदः= दोहलो = દોહલો (ગાભણીનો મનોરથ).

१०९. औषध शब्दना ध नो ढ थाय छे.

औषधं = ओसढं = ઓસડ.

११०. निंबक शब्दना न नो ल थाय छे.

निंबकः = लिंबडो = લિંબડો.

१११. केटला एक शब्दोमां प नो फ थाय छे.

सं०	पाटयति	पनसः	परुषं	पाशः	परशुः
प्रा०	फाडइ	फणसो	फरुसं	फासो	फरसी.
गु०	ફાડે	ફણસ	ફરસું	ફાંસો	ફરસી.

११२. प्रभूत शब्दमां प नो ब थाय छे.

प्रभूतं = बहुतं = બહુત.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

११३. पापर्द्धि शब्दना बीजा पकारनो र थाय छे.
पापर्द्धिः= पारधी = પારધી.

११४. युष्मद् शब्दना य नो त थाय.
युष्मादृशः = तुम्हारिसो = તમારાસો

११५. हरिद्रादि शब्दोमां असंयुक्त र नो ल थाय छे.
हरिद्रा = हलद्दा = હળદ.

११६. यष्टि शब्दमां यनो ल थाय छे.
यष्टिः= लट्ठि = લાઠી.

११७. स्वप्न शब्दना व नो म थाय छे.
स्वप्नः= सिमिणो = સમણું.

११८. भाजन शब्द अने राजकुल शब्दना सस्वर जनो लोप थाय छे.
भाजनं = भाणं = ભાણું. राजकुलं = राउलं = રાવલ.

११९. उदुम्बरक शब्दनो दु लोपाय छे.
उदुम्बरकः= उम्बरडो =ઉમરડો.

१२०. चत्वर शब्दमां त्वनो च थाय छे.
चत्वरं = चच्चरं = ચાચર.

१२१. स्त्रीलिंगे आकारांत नाम कहि ईकारांत थाय छे.
रक्ता = रत्ती = રાતી.
धवला = धोली = ધોલી.
लंबा = लंबी = લાંબી.
वक्रा = वंकी = વાંકી.
सारा = सारी = સારી.

१२२. संस्कृतमां व्यंजनांत शब्द होय छे तेनो प्राकृतमां छेलो व्यंजन जाय छे.
षट् = छ = છ.
जगत् = जग = જગ.
मनस् = मन = મન.
शिरस्= सिर = સિર.

हेमचंद्र कविकृत प्राकृत भाषानुं व्याकरण छे तेमांथी आ उपर लखेला उत्सर्ग कहाड्या छे ते वांचतां संस्कृतना अपभ्रंश आ रीतिए थाय छे ते जणाय छे.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धातुसंग्रह.

अक्, (अ,म्) प. १. कुटिलायां गतौ. વાંકું ચાલવું. अकति વાંકું ચાલેછે. णौ– अकयति વાંકું ચલાવેછે.

अक् (इ) आ. १. लक्षणे. ચિન્હ—એધાણ કરવું. अंकते वृषं नरः નર બળદને આંકે છે. अंकते = अंकइ = આંકે. अंकः = आंको = આંક. अंककः = अंकडो = આંકડો. अंकितः = अंकिओ = આંકયો. अंकनी = अंकणी = આંકણી. अंकुरः (કુંટું).

अंक, (उ) १०. पदे लक्षणे च. १ ડગ ભરવું. २ ચિન્હ કરવું. अंकयति– તે ડગ ભરે છે. इ० अंकः = आंको = આંક.

अक्ष्, (ऊ) प. १. व्याप्तौ संघातेच. १ વ્યાપવું, પથરાવું. २ એકઠું થવું. अक्षति अक्ष्णोति विभुः વિભુ વ્યાપે છે. अक्षः– (१ બહેડાનું ઝાડ. २ પાસો) अक्षम्,. (સંચલખાર) अक्षीबम् (સામુદ્રલવણ) अक्षरम् (१ વર્ણ. २ મોક્ષ. ३ અકારા. ४ બ્રહ્મ).

अग् (अ,म्) प. १. कुटिलायां गतौ. વાંકું ચાલવું. अगति વાંકું ચાલેછે. णौ– अगयति. વાંકું ચલાવે છે. अगः (સાપ) अग्रम् (ટોચ) अगस्तिः (ऋषि) अगरु (અગરચંદન).

अग् (इ) प. १. गत्यर्थः જવું. अंगति गृहं नरः નર ઘેર જાયછે. अंगारः= અંગારો. अंगारकः (મંગળવાર). अंगम् = अंग (અવયવ) १ अंगुरिः. लत्वे २ अंगुलिः. ३ अंगुली (આંગળી) १ अंगनम्. २ अंगणम् (આંગણું) अग्निः= अग्गी = આગ્ય. [ला. इग्निस्]

अगद, प. ११. नीरोगत्वे, રોગરહિત કરવું. નીરોગી કરવું. अगदयति रोगिणं वैद्यः વૈદ્ય રોગીને રોગ રહિત કરેછે. अगदः ઔષધ. अगदंकारः (वैद्य).

अंग, उ. १०. पदे लक्षणे च. १ ડગ ભરવું. २ ચિન્હ કરવું. अंगयति–તે ડગ ભરે છે, इ०. अंगम्=અંગ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अघ्, (इ) आ. १. गत्याक्षेपे. गतेराक्षेपो निंदा, वेग आरंभ उपलंभोवा. १ निंद्य चालवुं. २ वेगे चालवुं. ३ चालवानो आरंभ करवो. ४ चालनो अनुभव करवो. अंघते. निंद्य चाले छे, इ०.

अच्, (उ) उ. १. गतौ याचने च. १ जवुं. २ जाचवुं. अचति–ते. जाय छे, इ०.

अच्, (इ) उ. १. गतौ याचने च. १ जवुं. २ जाचवुं. अंचति–ते. जाय छे, इ०.

अंच्, (उ) उ. १. गतौ याचने च. १ जवुं. २ जाचवुं. अंचति–ते ग्रामं नरः नर गाम जाय छे, इ०.

अंच्, (उ) प. १. गतिपूजनयोः १ जवुं. २ पूजवुं. अंचति, जायछे, इ०. प्राची (पूर्वदिशा), अवाची (दक्षिणदिशा), प्रतीची (पश्चिमदिशा), उदीची (उत्तरदिशा). १ पर्यंकः, लत्वे २ पल्यंकः=पलंगो=पलंग.

अंच्, (उ) उ १० विशेषणे. विशेषणमतिशयः गुण वर्णवा, अर्थ उघाडो करवो. अंचयति–ते; अर्थ व्यक्तीं करोतीत्यर्थः, अर्थ उघाडो करे छे.

अज्, (अ) प. १. गतिक्षेपणयोः १ जवुं. २ फेंकवुं, उशेटवुं. अजति. जाय छे इ०. समाजः पशुविना मनुष्यादि प्राणिसमूह; उदाजः, पक्षिसमूह; समज (पशुसमूह); अजः (बकरो); अजा, (बकरी) आजिनम्, (चामडुं) अजिरम् (आंगणुं), १ व्यजः, २ व्यजनम् (वीजणो).

अज्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ बोलवुं, २ दीपवुं. अंजयति–ते. बोलेछे. इ०; व्यंजयति–ते; व्यंजनम् (बोडाक्षर) व्यंजना, व्यंजकः, व्यंग्य.

अंज्, (ऊ) प. ७. व्यक्तिम्रक्षणकान्तिगतिषु. व्यक्तिः प्रकटता. म्रक्षणं घृतादिसेकः १ प्रकट करवुं; २ घृतादिके सिंचवुं, चोपडवुं; ३ दीपवुं; ४ जवुं. अनक्ति, व्यनक्ति, प्रकट करे छे, इ०. अञ्जनम्, नेत्रशोधक काजलादि. व्यञ्जनम् (घृतदुग्ध तक्र तैलादि चोपड) अभ्यञ्जनम् (पाकुं तेल) निरंजनम् (निर्लेप) अक्तः (चोपडेल) घृताक्तः (घृते चोपडेल) आज्यम् (घी) व्यक्त (स्पष्ट) अव्यक्तः (अस्पष्ट) व्यक्तिः (स्पष्टता) अंजः (स+चोपड) अंजलिः (जोडेला हाथ.)

अट्, (अ) प. १. गतौ. १, जवुं. २, भमवुं. अटति. जायछे, इ०. अटनम् (भ्रमण) देशाटनम्, पर्यटनम्, १ अटविः २ अटवी (अरण्य) १ अटनिः २ अटनी (धनुषनी टोच) १ धाटिः २ धाटी = धाडि = धाडच. आटिः= आडि = आडच (जलनो एकपंखी).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अट्ट, (अ) आ. १. अतिक्रमहिंसनयो. अतिक्रम उल्लंघनम्. १ ओलंगवुं, २ हणवुं. अट्टते. १ ઓલંઘુછે, इ०. अट्टः, २ अट्टालः ३ अट्टालकः (બુરજ) अट्टाली = અડાળી.

अट्ट, (अ) उ. १०, अनादरे. અનાદર કરવો. अट्टति–ते, અનાદરે છે. १ अट्टः, २ अट्टा (બુરજ).

अठ्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. अंठते. જાયછે. अंठः (ગમન).

अड्, (अ) प. १. उद्यमने. ઉદ્યોગ કરવો. अडति नरो धनाय. નર ધન સારૂં ઉદ્યોગ કરેછે. अडति = अडइ = અડે (લાગુ રેહવું). १ व्याडः, लत्वे २ व्यालः (१ સર્પ, २ હિંસ્રપશુ).

अड्ड्, (अ) प. १. अभियोगे. १ આડ કરવી, સામું થવું. અડવું. २ અદ્ભુત પ્રશ્ન પૂછવું. ३ અર્જકરવી. अड्डति. સામું કરેછે, इ०. अड्डः= आडो. अडनम् (ઢાલ).

अण्, (अ) प. १. शब्दे, શબ્દ કરવો. अणति, શબ્દ કરે છે. १ અણિઃ २ અણી (१ ખૂણો, २ ખીલી) अणुः (સૂક્ષ્મ) अंडम् = आंड = ઇંડું.

अण्, (अ) आ. ४. प्राणने. प्राणनं जीवनम्.—જીવવું. अण्यते. જીવેછે प्राणः, प्राणी, प्राणनम् (જીવન).

अत्, (अ) प. १. सातत्यगमने, सातत्येन गमनं, नित्यगतिः નિરંતર જવું. अतति विश्वमीश्वरः, ઇશ્વર વિશ્વને નિરંતર પામેછે. आत्मा (ન+१ જીવ, २ પરમેશ્વર) पदातिः (પાળો.) अतिथिः (પ્રાહુણો) अतसी = અળસી.

अत्, (इ) प. १. बंधने. બાંધવું. अंतति चोरं राजा. રાજા ચોરને બાંધેછે. अंतः, अंतकः (१ બાંધનાર, २ નાશકારક).

अद्. (इ) प. १. बंधने. બાંધવું. अंदति બાંધેછે. अंदः (બંધન) अंदूः (હાથીને પગે બાંધવાની સાંકળ.)

अद्, (अ) प. २ भक्षणे. ભક્ષણ કરવું, ખાવું. अत्ति, ખાયછે अन्नम्. ग्री० एंद. ला० एड्. इं० ईट् अत्रिः (ઋષિ) अछम् = અછું (નિર્મળ) अदनम्.

अंध्, उ. १० दृष्टयुपघाते, નેત્રનાશ કરવાં. अंधयति–ते, નેત્ર નાશ કરે છે. अंधः= धा = धम् = આંધો–ધી–ધું. अंधकारं = अंधारूं. अंधुः (કૂવો.)

अन्, (अ) प. २ प्राणने; प्राणनं, जीवनम्, જીવવું. अनिति, प्राणिति. જીવેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्राणः प्राणी, अन्यः [ला० आल्यस्] अन्नम्, अनः (स् + ગાડું.) अनिलः (વાયુ).

अन्, (अ) आ ४· प्राणने. જીવવું. अन्यते क्लेशेन भिक्षुः ભિક્ષુક ક્લેશે જીવે છે.

अब्, (इ) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો, બોલવું. अंबते बालः બાલ બોલે છે. अंबा (१ પાર્વતી, २ માતા) अम्लः–म्ला–म्लम्. (ખાટું), अंबकम् (નેત્ર). त्र्यंबकः (શિવ).

अंबर, प· ११ संभरणे. રૂડી રીત્યે ધારણ કરવું. अंबर्यति प्रियां प्रियः પ્રિય પ્રિયાનું ધારણ પોષણ કરે છે.

अभ्, (इ) आ. १· शब्दे. શબ્દ કરવો. अंभते શબ્દ કરે છે. अंभः (स्|જલ).

अभ्र्, (अ) प. १ गतौ. जवुं. अभ्रति જાયછે. अभ्रम्· = આભ (મેઘ)· अभ्रकम् (અભ્રક), अभ्रिः (હોડી ચલાવતાં પાણી કાપવાની લાકડાની કોદાળી આભલી).

अम्, (अ) प. १. गतिशब्दसंभक्तिषु. संभक्तिर्भजनम्. १ જવું, २ શબ્દ કરવો, ३ ભજવું, સેવવું. अमति જાયછે इ०. आमः–मा–मम् (કાચું), अंतः. आम्रः= अंबो = આંબો· १ अंत्रम्, २ अंत्रकम् = આંત્રડું. अमत्रम् (વાસણ). अंशः, अंभः(स् + પાણી), अंहः (स् + પાણી), अंबा(१ પાર્વતી, २ માતા). अंगम् (શરીર). अंबरम् (વસ્ત્ર)· अमित्रः (શત્રુ)·

अम्, (अ) उ. १०. रोगे· પીડવું. आमयति–ते ज्वरः शरिरम्. રોગ શરીરને પીડે છે. १ आमः. २ आमयः (રોગ), अर्यमा (मन् + સૂર્ય).

अय्, (अ) आ. १ गतौ. જવું. अयते, *पलायते. જાયછે. १ अयनम्, २ पलायनम् (ગમન). उदयः, उदयनम्, दक्षिणायनम्, उत्तरायणम्, अयः (स् + લોહડું), सहायः (સેવક), उपायनम् (લાંચ), पारायणम् (સકલાધ્યયન).

अरर्, (अ) प. ११. आराकर्मणि आरा, प्रतोदः तत्करणकं कर्म आराकर्म આર ઘોચવી. પરાણો ઘોચવો. अरर्यति रथी રથી પરાણો ઘોચેછે.

अर्क्, (अ) उ. १०. स्तवने तपनेच· १ સ્તુતિ કરવી· २ તાપ કરવો, ઉન્હુ કરવું अर्कयति–ते સ્તુતિ કરેછે इ०. अर्कः (સૂર્ય).

अर्घ्, (अ) प· १. मूल्ये. મૂલ કરવું, अर्घति મૂલ કરેછે. अर्घः (મૂલ્ય), समर्घम् = (સોંઘું), महार्घम् (મોંઘું), अनर्घः (અમૂલ્ય).

अर्च्, (अ) प. १· पूजायां दीप्तौ च १ પૂજવું, સેવવું. २ દીપવું, ચળકવું अर्चति= अर्चइ = અર્ચે. अर्च्यः (પૂજ્ય), अर्चा (પૂજા), अर्चनम् (પૂજન). अर्चितः = अर्चिओ = અર્ચ્યો. अर्कः (सूर्य), अर्चिः (१ દીપ્તિ, २ જ્વાલા).

---

*परा उपसर्गनो रनो ल.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्च्, (अ) उ. १० पूजायाम्. પૂજવું. अर्चयति-ते પૂજે છે. अर्चति, 'अर्चा' अर्चनम्, आर्चितः= अर्चिओ = અર્ચ્યો.

अर्ज्, (अ) प. १. अर्जने. અર્જન કરવું, કમાવું. अर्जति धनम् ધન કમાય છે. १ अर्जनम्, २ उपार्जनम् (કમાવું), अर्जुनः (૧ પાંડવ, ૨ અર્જુનવૃક્ષ. ૩ ધોળું, ૪ તૃણ), ॠजु (સરલ).

अर्ज्, (अ) उ. १०. प्रतियत्ने अर्जने च. प्रतियत्नः संस्कारः. ૧ સુધારવું, ૨ મેળવવું. अर्जयति-ते સુધારે છે. अर्जयति-ते द्रव्यम् ધન કમાય છે. अर्जनम्, उपार्जनम्, अर्जितम्.

अर्थ्, आ. १०. उपयाच्ञायाम्. માગવું, જાચવું. अर्थयते, अर्थापयते જાચે છે. अर्थः (૧ ધન, ૨ વાક્ય, ૩ પ્રયોજન). १ अर्थना. २ प्रार्थना (જાચના).

अर्द्, (अ) प. १. पीडागतियाचनेषु. ૧ પીડવું, ૨ જવું. ૩ જાચવું. अर्दति साधुं दुष्टः દુષ્ટ સાધુને પીડે છે. अर्दति तीर्थं मुनिः મુનિ તીર્થને જાય છે. शरद्घनं नार्दति चातकोऽपि બપીયો શરદઋતુના મેઘને નથી જાચતો. अर्दनम् (૧ પીડા,૨ ગતિ, ૩ યાચન). जनार्दनः (વિષ્ણુ), अर्दितः (પીડિત).

अर्द्, (अं) उ. १० हिंसायाम्. હણવું. अर्दयति-ते अर्दति-ते હણે છે. आर्द्रा (નક્ષત્ર).

अर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. अर्बति જાયછે. अर्बः (गति).

अर्व्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. अर्वति હણેછે.

अर्ह्, (अ) प. १. योग्यत्वपूजनयोः ૧ યોગ્ય થવું, ૨ પૂજન કરવું. अर्हति पूजां साधुः સાધુ પૂજાને યોગ્ય થાયછે. अर्हति देवं विप्रः વિપ્ર દેવને પૂજેછે. अर्हः (યોગ્ય), पुजार्हः (પૂજાયોગ્ય), पूजार्हा (બ્રાહ્મણી), अर्हन् (તીર્થંકર જિન). १ अर्हणम्, २ अर्हणा (પૂજા).

अर्ह्, (अ) उ. १०. पूजायाम्. પૂજન કરવું, પૂજવું. अर्हयति-ते. अर्हति પૂજેછે. अर्हणा (પૂજા).

अल्, (अ) प. १. भूषणपर्याप्तिवारणेषु, १ શોભાવવું-દીપાવવું, ૨ પૂર્ણ કરવું, ૩ વારવું, નિવારવું. अलति केशां फुलेन ફુલવડે કેશને શોભાવેછે. अलति कंसं कृष्णः કૃષ્ણ કંસને પૂરો પડેછે. अलति चोरं राजा રાજા ચોરને

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

નિવારેછે. अलम् (ભૂષણ, પૂર્ણતા, નિષેધ)· अलंकारः (ઘરેણું), अलकः (કેશ), अलका (કુવેરપુરી) अलिकम् (લલાટ), अलीकम् (મિથ્યા), अलीका (વિશ્યા), व्यलीकम् (અપરાધ), व्यलीका (લાજ), अलिंदः (બારણાની થાંભલી, સાખ)· १ आलिः, २ आली (સખી), अलिः (ભમરો), अलंकृतः (ભૂષિત), अलातम् (ઉંબાડિયું).

अव्, (अ) प· १. रक्षण गति कांति प्रीति तृप्त्यवगम प्रवेश श्रवण स्वाम्यर्थ याचन क्रियेच्छा दीप्त्यवाप्त्यालिंगन हिंसा दान भाग वृद्धिषु· कांतिः शोभा. दीप्तिस्तेजः. तृप्तिरिच्छानाशः. स्वाम्यर्थं स्वामित्वम्. हिंसा हननम्. आदानं ग्रहणम्. ૧ રક્ષણ કરવું, પાલવું. ૨ જવું. ૩ શોભવું. ૪ પ્રીતિ કરવી. ૫ તૃપ્ત કરવું. ૬ જાણવું. ૭ પેસવું. ૮ સુણવું. ૯ ધણી થવું. ૧૦ જાચવું. ૧૧ કરવું. ૧૨ ઇચ્છિવું. ૧૩ ચગચગવું. ૧૪ પામવું. ૧૫ આલિંગન કરવું. ૧૬ હણવું. ૧૭ ગૃહવું, લેવું. ૧૮ ભાગ કરવા. ૧૯ વધવું. अवति પાલેછે इ०. १ अवनिः, २ अवनी (પૃથ્વી), अवटः (ખાડો), अविः (૧ રજસ્વલા, ૨ બોકડો, ૩ સૂર્ય), अविनम् (જલ), उमा (૧ પાર્વતી, ૨ અળસી), अविषः (સમુદ્ર), ओम् (પ્રણવ), अधरः (૧ હોઠ, ૨ નીચેનો હોઠ).

अवधीर् (अ) उ. १०. अवज्ञायाम्. અવજ્ઞા-તિરસ્કાર કરવો. अवधीरयति-ते અવજ્ઞા કરેછે. अवधीरणम् (અવજ્ઞા), अवधीरितः (अवज्ञात).

अश्, (ऊ) आ. ५. व्याप्तौ संघाते च. ૧ વ્યાપવું, પપ્પરાવું, ૨ એકઠું કરવું, એકત્ર કરવું. अश्नुते विश्वं विश्वनाथः વિશ્વનાથ વિશ્વને વ્યાપેછે. अश्नुते सुखम् સુખએકઠું કરેછે. श्वशुरः= ससुरो = સસરો. श्वासुरम् = सासुरं સાસરૂં. श्वश्रूः= સાસૂ. अक्षरम् (૧ વર્ણ, ૨ બ્રહ્મ). अश्वः (ઘોડો), अक्षः (૧ બેહડો, ૨ પાસો). अक्षि = अक्खि= આંખ. आशुः (ડાંગેર), अष्ट = अट्ठ = આઠ. अशनिः (વજ્ર), यशः (સ્ + કીર્તિ), अश्रु = अंसु = આસું. अष्टका (પિતૃદેવ સંબંધી કર્મ).

अश्, (अ) प. ९. भोजने. જમવું, ખાવું. अश्नाति भक्तम् ભાતને જમેછે. अशनम् (ભોજન), अशनाया (ભૂખ), अशितः (તૃપ્ત).

अंश· उ. १० समाघाते. समाघातो विभजनम्. વિભાગ કરવો. अंशयति-ते धनं भ्रातृवर्गः ભ્રાતૃવર્ગ ધનને વહેંચેછે. अंशः (ભાગ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अष्, (अं) उ. १. गतिदीप्त्यादानेषु. १ જવું. २ દીપવું, ३ ગૃહવું, લેવું. अषति–ते જાયછે इ०.

अस्, (अं) उ. १. गतिदीप्त्यादानेषु. १ જવું, २ દીપવું. ३ ગૃહવું, લેવું. असति–ते જાયછે इ०. उपासति–ते ઉપાસેછે. १ उपासनम्, २ ઉપાસના, उपास्यः, उपासकः, उपासितः= उपासिओ = ઉપાસ્યો. असिकः (હોડનીચેનો ભાગ).

अस्, प. २. भुवि. भवनं. भूः सत्ता. હોવું, થવું. अस्ति घटः ઘડો છે. सत्ता = છત. असत्ता = અછત. सन्, सती, सज्जनः; आस्तित्वम्, आस्तिकः, नास्तिकः; [अस् = इंग्लि० इस्].

अस्, (उ) प. ४. क्षेपणे. ફેંકવું, ઉશેટવું. अस्यति शरं शूरः શૂરો શરને ફેંકેછે. निरस्यति. निरसनम्, (ફેંકવું, વારવું), निरस्तः (१ क्षिप्त, २ निषिद्ध), निरासः (निषेध), अस्तम् (મૃત્યુ), असिः (ખડ્ગ), असुरः, अस्थि (હાડ), स्वसा (ऋ + બેહેન), असुः (પ્રાણ), न्यासः (થાપણ), अस्त्रम् (ધનુષ), स्वः (નિજ), अस्रः (ખૂણો).

अस्, प. ११. उपतापे. દોષ દેવા, નિંદવું. अस्यति દોષ દે છે.

असु, प. ११. उपतापे. દોષ દેવા. असूयति गुणवते ગુણવંતને નિંદે છે.

असू, (ञ्) उ. ११. उपतापे. નિંદવું. દોષ દેવા. असूयति–ते. असूया (ગુણમાં દોષારોપ).

अंस्, उ. १० समाघाते. समाघातो विभजनम्, વિભાગ કરવો. अंसयति–ते. व्यंसयति–ते વિભાગ કરેછે. १ अंसः, २ व्यंसः (વિભાગ), व्यंसकः (१ વિભાજક, २ ધૂર્ત).

अह्, (अ) प. ५ (वै०) व्याप्तौ. વ્યાપવું. अह्नोति વ્યાપે છે. अहः (न् + દિવસ).

अंह्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. अंहते જાયછે. आहिः (સર્પ), अंह्रिः (ચરણ), अंहः (स् + પાપ).

अंह्, (इ) उ. १० भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. अंहयति–ते બોલેછે. इ०. अंहतिः (દીપ્તિ).

आछ्, (इ) प. १. आयामे. दीर्घ—લાંબું કરવું. आंछति चरणं वामनः વામન પગ લાંબો કરે છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

आंदोल, उ. १०. आंदोलने. હિંદોળવું, હિંચકા નાખવા. आंदोलयति-ते હિંદોળે છે. **आंदोलनम्** (હિંદોળવું).

आप्, (ऌ) प. ५. व्याप्तौ. વ્યાપવું, પ્રસરાવું. आप्नोति विश्वं विष्णुः વિષ્ણુ વિશ્વને વ્યાપે છે. प्राप्नोति = पावइ = પાવે-પામે. व्याप्नोति = વ્યાપઇ = વ્યાપે. **समाप्नोति** = સમાવઇ = સમાવે. आप्तः (યથાર્થ વક્તા), व्याप्तः= વ્યાપ્યો. प्राप्तः, प्राप्तिः, व्याप्तिः, आपः. (प् + જલ) व्यापकः, प्रापकः, अभिव्यापकः, व्याप्यम् (વ્યાપવાયોગ્ય).

आप्, (ऌ) उ. १०. लंभने. लंभनं प्राप्तिः પામવું. आपयति-ते, आपति-ते પામેછે.

आप्, (ऌ) उ. १०. लंभने. लंभनं प्राप्तिः પામવું. आपयति-ते, आपति. પામેછે. प्रापति = પાવઇ= પાવે.—પામે. प्राप्तिः. प्रापितम्=पाविअं =પામ્યું.

आस्, (अ) आ. २. उपवेशने. બેસવું. आस्ते गृहे ઘરમાં બેસેછે. उपास्ते ઉપાસે છે. **आसनम्**, उपासनम्, उपासना. उपासितो गुरुः शिष्येण શિષ્યે ગુરૂ ઉપાસ્યો. आसीनः (બેસનાર) उदासीनः (તટસ્થ).

इ, प. १. गतौ. જવું. अयति. જાયછે. उदयति. ઉગેછે. उदयः (ઉદ્ગમ).

इ, (क्) प. २ स्मरणे. સ્મરવું, સંભારવું (अधिपूर्वः) अध्येति *मातुर्बालः બાલ જણેતાને સંભારે છે.

इ, (ङ्) आ. २. अध्ययने. ભણવું, અધ્યયન કરવું. (अधिपूर्वः) अधीते वेदं विप्रः વિપ્ર વેદને ભણેછે. अध्यापनम् (ભણાવવું), अध्ययनम् (ભણવું), अध्येता (ऋ + ભણનાર), १ अध्यापकः, २ उपाध्यायः (ભણાવનાર). उपाध्यायी-या, (ભણાવનારની સ્ત્રી). अध्यायः (પ્રકરણ).

इ, (ण्) प. २. गतौ. જવું. एति ग्रामं पथिकः પથિક ગામને જાયછે. प्रेतः. अयनम् (ગમન), समयः (કાલ), प्रत्ययः (વિશ્વાસ), अन्वयः (યોગ), आयः (આયપદ) न्यायः (નીતિ), पर्यायः (તુલ્ય), आयुः (ष् + આયખું) जरायुः (ગર્ભાવરક ચર્મ), एकः, उपायः.

इख्, (अ) प. १. गत्यर्थः જવું. एखति જાયછે.

इख, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. इंखति જાયછે. (इंखनम् (વિહાર).

---

* कर्मणिषष्ठी.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इग्, (इ) प॰ १. गत्यर्थः જવું. इंगति જાયછે. इंगणम् (ગમન), १ इंगः, २ इंगितः (જંગમ), इंगुदी (હિંગોરી), ज्योतिरिंगणः (આગિયો).

इट्, (अ) प. १. गतौ જવું. एटति. જાયછે.

इद्, (इ) प. १. परमैश्वर्ये. परमैश्वर्य परमेशनक्रिया. ધણીથવું, પરમેશ્વરપણું કરવું. इंदति ધણી થાયછે. इंदुः (ચંદ્ર), इंद्रः (દેવરાજા), इंदः (ઈશ્વર), इंदीवरम् (કાળું કમલ).

इंध्, (त्रि,ई) आ. ७. दीप्तौ. પ્રકાશિત થવું. इंधे वन्हिरिंधनेन અગ્નિ ઇંધણાંવડે પ્રકાશિત થાયછે. समिंधे. इंधनम् = इंधणं = ઇંધણું. १, समित् (ध् +), २ एधः (अस् + સુકાયલાં તૃણકાષ્ઠ), १ इद्धः, २ समिद्धः (દીપ્ત).

इर्, (अ,त्र) उ. ११. ईर्ष्यायाम्. ઇરખ્યા કરવી. ईर्यति–ते ઇરખ્યા કરેછે.

इरज्, प. ११. ईर्ष्यायाम्. ઇરખ્યા કરવી. इरज्यति.

इरस्, प. ११. ईर्ष्यायाम्, ઇરખ્યા કરવી. इरस्यति.

इल्, (अ) प. ६. स्वप्नक्षेपणयोः. १ સ્વપ્ન થવું, ઊંઘવું. २ ફેંકવું, ઉશેટવું. इलति, ઊંઘેછે इ०. इला (બુધસ્ત્રી), एला (એલચી).

इल्, (अ) उ. १०. प्रेरणे. પ્રેરવું. एलयति–ते प्रेरेछे

इला, प. ११. विलासे. રમવું, ખેલવું. इलायति ખેલછે.

इव्, (इ) प. १. व्याप्तौ प्रीणने च. १ વ્યાપવું, २ તૃપ્તથવું. इन्वति विश्वमीशः ઈશ વિશ્વને વ્યાપેછે इ०. इन्विका (મૃગશીર્ષ મસ્તકેતારા).

इष्, (अ) प. ४. गतौ. જવું. इष्यति જાયછે. इष्टः, अन्वेषणम्, अन्वेषणा (ખોળવું). प्रेषणम् (પ્રેરવું), इक्षुः (સેલડી), एषः, प्रेष्यः (દાસ), इष्टिः= ઇટ્ટી= ઇષ્ટિ = ઈટિ = ઈટચ = ઈટ. इषणा (ગતિ), इषुः (बाण).

इष्, (अ) प. ६. इच्छायाम्. ઇચ્છવું. इच्छति हरिभक्तिं विप्रः વિપ્ર હરિભક્તિને ઇચ્છેછે. इष्टः (ઇછેલ), इच्छुः (ઇછનાર), इष्टः (ઇછેલ). १ इष्टिः, २ इच्छा (વાંછા) इक्षुः (સેલડી), इष्टका (ઇંટ), प्रेष्यः (ઇછવાયોગ્ય), एषणी (શળી), एषणम् (ઈચ્છા), इषिका (શળી, સૂળ) इट् (વાંછા).

इष्, (अ) प. ९. आभीक्ष्ण्ये. आभीक्ष्ण्यं पौनःपुन्यं भृशार्थोवा. १ ફરીફરી–વારંવાર કરવું. २ અતિશય કરવું. इष्णाति ફરીફરી કરેછે इ०. इषितः, इषितवान्.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इषुध. प. ११. शरधारणे. બાણ- તીર ધારણ કરવો. **इषुध्यति** બાણ ધારણ करेछे. इषुधिः (ધનુષ).

ई, प. १. गतौ. જવું. अयति જાયછે.

ई, प. २. गतिव्याप्तिप्रजनकांत्यसनखादनेषु. प्रजनोगर्भग्रहणम्, असनं क्षेपणम्. १ જવું, २ વ્યાપવું, ३ ગર્ભધરવો, ४ ઇચ્છવું, ५ ફેંકવું, ६ ખાવું. एति જાયછે इ०.

ई, (ङ्) आ. ४. જવું. ईयते જાયછે. प्रत्ययः.

ईक्ष्, (अ) आ. १. दर्शने. જોવું. ईक्षते. समीक्षते. अवेक्षते. वीक्षते. प्रतीक्षते जुवेछे. निरीक्षते = निरिक्खइ = નિરખઇ = નિરખે. प्रेक्षते = पेक्खइ = પેખે. परीक्षते = परिक्खइ = પરખે. ईक्षणम् (१ નેત્ર, २ દર્શન) प्रेक्षणम्, निरीक्षणम् (દર્શન), प्रेक्षित = પોક્ખિઅઓ = પેખ્યો. प्रेक्षा (બુદ્ધિ), उत्प्रेक्षणम्, उत्प्रेक्षा, अन्वीक्षणम्, परीक्षकः (પારખ).

ईख्, (अ) प. १. गत्यर्थः જવું. ईखति જાયછે.

ईज्, (अ) आ. १. गतिकुत्सनयोः, જવું, २ નિંદવું. ईजते જાયછે इ०.

ईड्, (अ) आ. २ स्तुतौ. સ્તવવું સ્તુતિ કરવી. ईट्टे हरिं विप्रः વિપ્ર વિષ્ણુને સ્તવેછે. ईडितः. ईडा (१ સ્તુતિ, २ ભૂમિ), ईडः (દેવવિશેષ).

ईड्, (अ) उ. १०. स्तुतौ. ईडयति-ते સ્તુતિ કરેછે. ईडा (१સ્તુતિ, २ ડાબી નાડી).

ईर्, (अ) आ. २. गतौ कंपने च. १ જવું, २ કંપવું. ईर्त्ते ग्रामं पथिकः પથિક ગામને જાયછે. ईर्या (ગતિ), स्वैरी (ઇન્ + સ્વતંત્ર), स्वैरिणी (કુલટા), समीरणः (વાયુ), कफेलुः (ગુંદીનું ઝાડ), अरुः = (ઘાંડું).

ईर्, (अ) उ. १०. क्षेपे. क्षेपः प्रेरणम्. પ્રેરવું, ફેંકવું. ईरति-ते. ईरयति गजं यंता મહાવત હાથિને પ્રેરેછે. समीरयति-ते. समीरणः (વાયુ), प्रेरणा.

ईर्क्ष्य्, (अ) प. १. ईर्ष्यार्थः. ઇરખા કરવી. ईर्क्ष्यति संज्जनं दुर्जनः દુર્જન સજ્જનને ઇરખા કરેછે.

ईर्ष्य्, (अ) प. १. ईर्ष्यार्थः. ઇરખા કરવી. ईर्ष्यति साधुं पापी પાપી સાધુને ઇરખા કરેછે. ईर्षा.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ईश्, (अ) आ. २ ऐश्वर्ये. ધણીપણું કરવું, સ્વામીપણું કરવું, ઈશ્વરપણું કરવું. इष्टे राजा રાજા ધણીપણું કરેછે. ईशः, ईश्वरः, ईश्वरा, ईश्वरी, ईशिता (ऋ + સ્વામી), ईशानः (સ્વામી), ईशा = ઈસ (ખાટલાની ઈસ, હળની છેડ).

ईष्, (अ) प. १. उंछे. उंछः उच्चयनम्. વીણવું. ईषति बदराणि बालः બાલો બોર વીણેછે. ईषा = ઈસ (મંચકાદિકનો અવયવ), ईषत् (થોડું), ईषिका (શળી).

ईष्, (अ) आ. १. गतिहिंसादर्शनेषु. १ જવું, २ હણવું, ३ જોવું. ईषते पांथः પાંથ જાયછે. मनीषा (બુદ્ધિ), मनीषितम् (બુદ્ધિમાં પેઠલું), ईषा = ઈસ. ईषीका (કાડો, એકજાતિનું ઘાસ).

ईह्, (अ) आ. १. चेष्टायाम्. १ ઉદ્યોગ કરવો, २ ઇચ્છવું. ईहते ઉદ્યોગ કરેછે. १ ईहा, २ समीहा (ઇચ્છા).

उ, (ङ्) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. अवते. अवः, अविः (બોકડો).

उक्ष्, (अ) प. १. सेचने. સિંચવું. उक्षति સિંચેછે. उक्षितम् (સિંચ્યું), उक्षा (अन् + બળદ). [इंग्रे. ઑક્સ]. प्रोक्षणम् (સિંચન).

उख्, (अ) प. १. शोषणालमर्थयोः. १ સોસવું. २ પૂર્ણ કરવું. ओखति हिमेन वृक्षः ઝાડ હિમે સોસાય છે.

उख्, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. ओखति જાયછે. उखा (હંડી).

उख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. उंखति જાયછે.

उच्, (अ) प. ४. समवाये. समवायः ऐक्यम्. એકતા કરવી, મળવું. उच्यति એકતા કરેછે, ओकः (ઘર), उचितम्, अनुचितम्.

उछ्, (ई) प. १. विवासे. विवासोऽतिक्रमः समाप्तिश्च. १ અતિક્રમવું, ઓલંગવું. २ સમાપ્તકરવું, પારપાડવું. उच्छति, व्युच्छति અતિક્રમે છે इ०.

उछ्, (इ) प. १. उंछे. उंछः उच्चयः कणशआदानमिति यावत्. વીણવું. उंछति धान्यं तापसः તાપસ દાણા વીણે છે. उंछः (કણ વીણવા).

उछ्, (ई) प. ६. विवासे. १ અતિક્રમવું, ઓલંગવું, २ સમાપ્ત કરવું, પારકરવું. उच्छति, व्युच्छति અતિક્રમે છે इ०. व्युष्टः, व्युष्टा (નાડી), व्युष्टम् (પ્રાતઃ).

उछ्, (इ) प. ६. उंछे. વીણવું. उंछति कणान् तापसः તાપસ કણ વીણે છે. उंछः (કણવીણવા).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उज्झ्, (अ) प. ६. उत्सर्गे. उत्सर्गस्त्यागः. તજવું. उज्झति कंचुलीं सर्पः સાપ કાંચળીને તજે છે. उज्झितम् (તજ્યું), उज्झः (નદ),

उठ्, (अ) प. १. उपघाते. પાસટવું, પછાડવું, ફોડવું. ओठति घटं दासी દાસી ઘડાને ફોડેછે.

उड्, (अ) प. १. (सौं०) संघाते. એકઠું કરવું. ओडति. उडुपम् = ઉડુપમ્ = ઉડવું. (નાહનું નાવ).

उंद्, (ई) प. ७. क्लेदने. ભીનું કરવું, પલાળવું. उनत्ति गात्रं जलेन मुनिः મુનિ જલવડે ગાત્ર પલાળે છે. ओदनः (ભાત), उदकम् (જલ), समुद्रः, उदारः, १ उंदुरः, २ उंदरः= ઉંદર. उंबरः= ઉંબરો. उत्सः (ઝરો), १ उदुंबरः, २ उदुंबरकः= ઉંબરડો.

उध्रस्, (अ) प. ९. उंछे. વીણવું. उध्रस्नाति कणान् भिक्षुः ભિક્ષુ કણને વીણે છે.

उध्रस्, (अ) उ. १०. उंछे. વીણવું. उध्रासयति–ते कणान् भिक्षुः ભિક્ષુ કણ વીણેછે.

उब्ज्, (अ) आर्जवे. વિનય—આર્જવ કરવો. उब्जति कुब्जां कृष्णः કૃષ્ણ કુબ્જાને આર્જવ કરે છે. न्युब्जः (ખૂંધો).

उभ्, (अ) प. ६. पूरणे. પૂર્ણ કરવું, પૂરવું. उभति धनेनार्थिनं राजा રાજા ધનવડે જાચકોને પૂરે છે. उभौ (બે), उभयम् (બેહુ).

उंभ्, (अ) प. ६. पूरणे. પૂર્ણ કરવું. उंभति પૂરેછે.

उरस्, प. ११. बलार्थः બલ કરવું. उरस्यति बली બલવાન્ બલ કરેછે. उरः (स् + હૃદય).

उर्द्, (अ) आ. १. माने क्रीडायामास्वादने च. १ તોલવું, २ રમવું, ૩ ચાખવું. ऊर्दते स्वर्णं स्वर्णकारः સોની સોનાને તોલેછે. १ ऊर्दः, २ ऊर्दी (વિમાન), ऊर्ध्वम् = उभ्भं = ઊભું.

उर्व्, (ई) प. १. हिंसार्थे હણવું. ऊर्वति चोरं भटः શૂરો ચોરને હણેછે. ऊर्वारुः (કડવી ચીભડી), एर्वारुः (મીઠી ચીભડી), ऊर्णः (મેષ), उर्वरा (સર્વધાન્યોત્પત્તિવાળી ભૂમિ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

उल्, (अ) प. १. (सौ०) दाहे બાલવું. ओलति तृणं તૃણુને બાલે છે. उल्का (મસાલ, તેજપુંજ).

उलड, (इ) उ. १०. उत्क्षेपे. ઊંચે ફેંકવું, ઓલંડવું. उलंडयति-ते. उलंडति ઊંચે ફેંકે છે.

उष्, (अ) प. १. दाहे. બાલવું. ઉન્હું કરવું, ગર્મ કરવું. ओषति जलं सूर्यः સૂર્ય જલને ગર્મ કરેછે. उष्णम् = उण्णं = ઊંનું. उखा (હંડી), ओष्ठः= હોઠ. उष्ट्रः= ઉંટ. ओजः (स् + બલ), उषः (स् + પ્રભાત), १ उष्णः २ उष्णकः (શીઘ્રકારી), उष्णीषम् (પાઘડી), १ ओषधिः, २ औषधिः. औषधम् = ઓસડ.

उषस्, प. ११. प्रभातीभावे. વહાણું, વાવું, પ્રભાત થવું. उषस्यति. વહાણું વાય છે. उषः (स् + પ્રભાત).

उह्, (इर्) प. १. अर्दने. પીડા કરવી, નડવું. ओहति, अपोहति નડેછે.

ऊठ्, (अ) प. १. उपघाते. પછાડવું, ફોડવું. ऊठति પછાડેછે.

ऊन्, उ. १०. परिहाणे. ઊણું કરવું, ऊनयति-ते घृतं भोक्ता ભોક્તા ઘીને ઊણું કરેછે. ऊनम् = उणं = ઊણું. न्यूनम्. ऊनितम् (ઊણું કરેલું).

ऊय्, (ई) आ. १. तंतुसंताने. વણવું. ऊयते वस्त्रं वानकारः વણકર વસ્ત્રને વણેછે. ऊतम् (વણ્યું), मोतम् = પ્રોયું. १ ऊतिः, २ व्यूतिः (વણવું).

ऊर्ज, (अ) उ. १०. बलप्राणनयोः. प्राणनं जीवनम्. १ બલકરવું, २ જીવવું. ऊर्जयति-ते धार्मिकः ધાર્મિક બલ કરેછે. ऊर्क् (બલવાન).

ऊर्णु, (ञ्) उ. २. आच्छादने. ઓછાડવું, ઓઢવું, ઢાકવું. ऊर्णोति, ऊर्णुते गगनं मेघः મેઘ ગગનને ઓછાડે છે. ऊर्णा, ऊरुः, ऊर्णायुः (બોકડો).

ऊष्, (अ) प. १. रुजायाम्. પીડવું, નડવું. ऊषति रोगोदेहं. રોગ દેહને નડેછે. ऊषा (ખારીમાટી), ऊषरं क्षेत्रम् = ઊખર ખેતર. ऊषणम् (મરિચું), व्यूषणम् (ત્રિકટુ), ऊष्मा (मन् + બાફ, શ ષ સ હ આ અક્ષર), સૂંઠય મરીપીપર.

ऊह्, (अ) आ. १. वितर्के. वितर्कः उत्प्रेक्षा. તર્ક કરવો. ऊहते शास्त्रे बुधः બુધ શાસ્ત્રમાં તર્ક કરેછે. समूहते. समूहः (સમુદાય), ऊहः (તર્ક), व्यूहः (યૂથ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ऋ. प. १. गतिप्रापणयोः. १ જવું, ૨ પોચાડવું, પમાડવું. ऋच्छति જાયછે. इ०. णौ-अर्प्पयति = अप्पइ = આપે. ऋणम् કરજ. ऋतम् (સાચું), अर्यः (१ સ્વામી, ૨ વૈશ્ય), आर्यः (સજ્જન), आराः = અરિ. उरणः (ઘેટો).

ऋ. प. ३. गतौ. જવું. इयर्ति. જાયછે. अरिः (शत्रु), ऋतम्, ऋणम्, अर्भः (છોકરો), अरण्यम् (વન), अरणिः, अरत्निः (ઉંચી કનિષ્ઠવાલો મુંડો હાથ). ऊर्मिः (તરંગ), ऋतुः (વસંતાદિ, સ્ત્રીરજ), उरः (स + હૃદય).

ऋ. प. ५. हिंसायाम्. હણવું. ऋणोति હણેછે.

ऋक्षि. प. ५. हिंसायाम्. હણવું. ऋक्षिणोति હણેછે. बोपदेवस्य हेमचंद्रस्य च मते ऋक्ष्णोति. ऋक्षः = रिच्छो = રીછ.

ऋच्, (अ) प. ६. स्तुतौ. સ્તુતિ-વખાણ કરવું. ऋचति हरिं बुधः બુધ હરીને સ્તવેછે. ऋक्, ऋचा (વેદમંત્ર).

ऋछ्, (अ) प. ६. गतींद्रियप्रलयमूर्तिभावेषु. इंद्रियाणां प्रलयोमोहः. १ જવું, ૨ મોહ પામવું, ૩ મૂર્તિ હોવી, ઠરીજવું. ऋच्छति ग्रामं पांथ. પાંથ ગામને જાયછે. ऋच्छति वृद्धः વૃદ્ધ મોહ પામેછે. ऋच्छति शीतेन घृतं શીતવડે ઘી ઠરી જાયછે.

ऋज्, (अ) आ. १. गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु. अर्जनं प्राणनम्. १ જવું, ૨ સ્થિર થવું, રહેવું. ૩ જીવવું. ૪ કમાવું, ઉપાર્જન કરવું. अर्जते જાય છે. इ०. अर्जनम्, उपार्जनम्, अर्जितः, उपार्जितः, अर्गः (સ્થાન), शोभनः अर्गः स्वर्गः. ऋजीकम् (१ વજ્ર ૨ બલ), ऋजीकः (વિષ્ટા).

ऋञ्ज्, (इ) आ. १. भर्जने. भर्जनं जलं विना तंडुलादेः संतापविशेषः. સેકવું, ભુંજવું. ऋंजते चणकान् कांदविकः કંદોઇ ચણાને સેકેછે.

ऋण्, (उ) उ. ८ गतौ. જવું. ऋणति, अर्णोति. ऋणुते, अर्णुते જાયછે. ऋतः, ऋणम्, ऋक्तिः (ગતિ).

ऋत्, प. २ (सौ०) जुगुप्सायां कृपायां च. १ નિંદા કરવી, ૨ કૃપા કરવી. ऋतीयते. નિંદા કરેછે इ०.

ऋध्, (उ) प. ४. वृद्धौ. વધવું. ऋध्यति धर्मेण विप्रः વિપ્ર ધર્મ વડે વધે છે. समृध्यति धनेन धनी ધનવંત ધનવડે સમૃદ્ધ થાય છે. ऋद्धः-द्धा-द्धं. समृद्धः-द्धा-द्धं. ऋद्धिः, समृद्धिः, अर्द्धः.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ऋध्, (उ) प. ४. वृद्धौ. વધવું. ऋध्योति धर्मेण विप्रः વિપ્ર ધર્મવડે વધે છે. समृध्यति धनेन धनी ધનવંત ધનવડે સમૃદ્ધ થાય છે. ऋद्धः–द्धा–द्धं. समृद्धः–द्धा–द्ध. ऋद्धिः, समृद्धिः, अर्द्धः.

ऋध्, (उ) प. ५. वृद्धौ. વધવું. ऋध्नोति धर्मेण विप्रः વિપ્ર ધર્મવડે વધે છે. समृध्नोति धनेन धनी ધનવંત ધનવડે સમૃદ્ધ થાય છે. ऋद्धः–द्धा–द्धं. समृद्धः–द्धा–द्धं. समर्धकः (વરદાતા).

ऋफ्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. ऋफति હણેછે. ऋफः (હિંસા), ऋफितः (હણેલા).

ऋंफ्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. ऋंफति હણેછે. ऋंफः (હિંસા).

ऋश्, (अ) प. १. (सौ०) गतिस्मृत्योः. ૧ જવું, ૨ સ્મરવું. अर्शति. ऋष्यः (મૃગભેદ).

ऋष्, (ई) प. ६. गतौ. જવું. ऋषति જાયછે. ऋषभः (ઋષભદેવ), ऋषिः, ऋष्टिः (ખડ્ગ) ऋक्षः= रिछौ = રીછ.

ॠ, प. ९. गतौ. જવું. ॠणाति જાયછે.

एज्, (ऋ) प. १. कंपने. કંપવું. एजति કંપેછે. जनमेजयः (એક રાજા).

एज्, (ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. एजते દીપેછે.

एठ्, (अ) आ. १. विबाधायाम्. બાધ કરવો, નડવું. एठते નડેછે.

एध्, (अ) आ. १. वृद्धौ. વધવું. एधते धर्मेण साधुः સાધુ ધર્મવડે વધેછે. एधमानः (વધતો), एधः (વૃદ્ધિ), एध (स् + લાકડું).

एला, प. ११. विलासे. ક્રીડા કરવી. एलायति नरः નર રમેછે.

एष्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. एषते ग्रामं पांथः પાંથ ગામને જાયછે, अन्वेषते चोरं नरः નર ચોરને ખોળેછે. अन्वेषणम् (ખોળ).

ओख्, (ऋ) प. १. शोषणालमर्थयोः. ૧ સોસવું, સુકવવું. ૨ પૂરૂં કરવું. ओखति ૧ શોષણ કરેછે, ૨ પૂર્ણ કરેછે.

ओज्, (अ) उ. १०. बलतेजसोः ૧ બલ કરવું. ૨ તેજ કરવું, ઝગઝગતું કરવું. ओजयति–ते. ओज. (स् + ૧ બલ, તેજ).

ओण्, (ऋ) प. १. अपनयने. સંતાડવું, છુપાવવું, ગોપવું. ओणति धनं चौरः ચોર ધનને સંતાડે છે. उड्रः (દેશભેદ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ओलड्, (इ) उ. १०. उत्क्षेपे. ઓલંડવું. ओलंडयति–ते ઓલંડેછે. ओलंडति = ओलंडइ = ઓલંડે. ओलंडितः= ओलंडिओ. ઓલંડ્યો.

कक्, (अ) आ. १. लौल्ये. लौल्यं गर्वश्चापल्यंच. १ ગર્વ કરવો, ૨ ચપલતા કરવી. ककते ગર્વ કરેછે. काकः= કાગ. काककः= કાગડો. ककुभः (અર્જુન વૃક્ષ, સાદડ).

कक् (इ) आ १. गतौ. જવું. कंकते જાયછે. कंकते. कंकः (કાંકડું પંખી), कंककः= કાંકડો. (એકપંખી). कंकणम् = કાંકણ. किंकिणी. (ઘુઘરી), कंकतः (કાંકશી).

कख्, (अ) प. १. हसने. હસવું. कखति હસેછે.

कख्, (ए, म्) प. १. हसने. હસવું. कखति હસેછે. णौ–कखयति.

कक्ख्, (अ) प. १. हसने. હસવું. कक्खति હસેછે. कक्खा (હાસ), कक्खटः (૧ નકુર, ૨ ખડી).

कग्, (ए, म्) प. १. क्रियासामान्ये संवरणे च. ૧ કરવું. ૨ ઢાંકવું, છાવું. कगति.

कच्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. कचति શબ્દ કરેછે.

कच्, (अ) आ. १. बंधने. બાંધવું. कचते બાંધેછે. कच्छः (તીર), कचः (કેશ), काचः (શીકું), विकचम् (ફૂલવું).

कच्, (इ) आ. १. दीप्तिबंधनयोः. ૧ દીપવું, પ્રકાશવું. ૨ બાંધવું. कंचते. कंचनम् (હેમ). कंचुकः= કંચુઓ. कंचुली = કાંચલી. १ काचिः, २ कांची (કટિમેખલા)=કંદોરો. काचः (૧ કાચ, ૨ શીકું).

कज्, (इ) प. १. (सौ०) उत्पत्तौ. ઉપજવું. कंजति ઉપજેછે. कंजरः (બ્રહ્મદેવ, ૨ સૂર્ય).

कट्, (ई) प. १. गतौ. જવું. कटति જાયછે. प्रकटति = पकटइ = પ્રકટે. उत्कटति = ऊकटइ = ઊકટે.

कट्, (ए) प. १. वर्षावरणयोः १ વરસવું. ૨ આવરવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું, વ્યાપવું, ઘેરવું. कटति मेघः મેઘ વરસે છે. कटति गात्रं गोपालः कटेन કડાવડે ગોવાળ શરીરને ઢાંકેછે. कटः= कडो (૧ વીરણાદિરચિત સાદડી. ૨ હસ્તિ ગંડસ્થલ), निकटः (સમીપ), कटकः (સેના), कटंबः (વાદિત્ર), कट्वरः (કડકણો

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ઘોડો), १ कटिः, २ कटी (કેડ) कट्वरी (દધિવિકાર), कटुः (કડવું), १ कटाह := कडाहो = કઢા. २ कटाही = कडाही = કઢાઈ.

कट्, (इ) प. १. गतौ. જવું. कंटति જાયછે. कंटकः= કાંટો.

कठ्, (अ) प. १. कृच्छ्रजीवने. દુઃખે જીવવું, દરિદ્રતાવડે જીવવું. कठति दारिद्रः દરિદ્ર દુઃખે જીવેછે. कठः, १ कठिनः, २ कठोरः (કઠણ).

कठ्, (इ) आ. १ शोके. शोक इह आध्यानम्. સ્મરવું, સંભારવું. कंठते गोपी कृष्णं ગોપી કૃષ્ણને સ્મરેછે. उत्कंठते, उत्कंठा, उत्कंठितः.

कठ्, (इ) उ. १०. शोके. શોક કરવો. उत्पूर्वोयमुत्कंठायाम्. ઉત્ ઉપસર્ગ પૂર્વક આ ધાતુ ઉત્કંઠાને વિષે પ્રવર્તેછે. कंठयति-ते શોક કરેછે. उत्कंठयति -ते સ્મરેછે. उत्कंठा, उत्कंठितः.

कड्, (अ) प. १. मदे. मदोहर्षः. હરખવું. कडति धनेन ધનવડે હરખેછે. कडमः, लत्वे-कलमः (ડાંગેર), कडेवरम्, लत्वे-कलेवरम्, कंडरा (મોઠી નાડીયો).

कंड्, (इ) प. १. मदे. મદકરવો. હરખવું. कंडति મદ કરે છે.

कड्, (इ) आ. १. मदे. મદ કરવો, હરખવું. कंडते धनेन मूर्खः મૂર્ખ ધનવડે મદ કરેછે.

कड्, (अ) प. ६. मदे. भक्षणे च. १ મદ કરવો. २ જમવું. कडति धनेन मूर्खः મૂર્ખ ધનવડે મદ કરેછે. १ कडत्रम्, लत्वे २ कलत्रम्- (ભાર્યા), १ कडेवरम्, लत्वे २ कलेवरम्. कडंगरः (ધાન્યકાષ્ટ), कालिः, १ कडमः, लत्वे २ कलमः (શાલી).

कड्, (इ) उ. १०. भेदने खंडने च. १ ભેદવું, २ ખાંડવું. कंडयति-ते. कंडति ભેદેછે इ०. १ कंडोलः, २ कंडोलकः, (છાબડી, ટોપલી).

कंडू, (ञ्) उ. ११. गात्रविघर्षणे. શરીર ખંજોળવું, વલુરવું. कंडूयति-ते गात्रम् શરીરને ખંજોળે છે. १ कंडूः, २ कंडूया, ३ कंडूतिः, ४ कंडूयनम् (ખસ).

कड्ड्, (अ) प. १. कार्कश्ये. કઠોર થવું. कड्डति કઠોર થાયછે. कड्डः કર્ડો (કર્કશ).

कण्, (अ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. कणति= कणइ = કણે શબ્દ કરેછે, कणः, काणः, कणीकः (પડવાસ), कणीका (કણકી), कांडः (શર), कंडम् (ભૂષણ), कण्वम् (પાપ). कण्वः (ઋષિ). किंकिणिका (ઘંટડી). कंडूः, कंठः (ગલ). कणिशः= કણસું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कण्, (अ, म्) प. १. गतौ. જવું. कणति જાયછે णौ–कणयति.

कण्, (अ) उ. १०. एकनेत्रनिमीलने. એક આંખ્ય મીચવી. काणयति–ते चक्षुः આંખ્ય મીચેછે. काणः= કાણો.

कत्र, उ. १०. गात्रशैथिल्ये. શરીર શિથિલ કરવું, શરીર નરમ કરવું. कत्रयति–ते શરીર શિથિલ કરેછે. कत्रितः.

कथ, उ. १०. वाक्यप्रबंधे. કહેવું. कथयति–ते. कथति = કહઇ = કહે. कथापयते = कहावइ = કહાવે. कथनम्, कथा, कथितं = कहिअं = કહ્યું. कथापितं = कहाविअं = કહાવ્યું.

कत्थ्, (अ) आ. १. श्लाघायां. श्लाघा गुणारोपः વખાણવું. कत्थते વખાણેછે. विकत्थनम् (મિથ્યાસ્તુતિ).

कद्, (अ, म्, ष्) आ. १. वैक्लव्ये वैकल्ये च. विक्लवः कातरः तस्य भावः कर्म वा वैक्लव्यं कातरत्वम्. विकलस्य भावः कर्म वा वैकल्यमविवेकः. १ કાયર થવું, વ્યગ્ર થવું, ૨ મોહ પામવું, અવિવેકી થવું. कदते, णौ–कदयति. कादंबः (કલહંસ).

कद्, (इ, म्, ष्) आ. १. वैक्लव्ये वैकल्ये च. १ કાયર થવું, ૨ મોહ પામવું, અવિવેકી થવું. कंदते. णौ–कंदयति. कंदा, कंदरः (ગુહા).

कद्, (इ) प. १. आव्हानरोदनयोः. १ સાદ કરવું, બોલાવવું, ૨ રડવું. कंदति. कंदः (મૂલમ્), कंदुः (પાકસ્થાન), कांदविकः= કંદોઇ.

कन्, (ई) प. १. दीप्तिकांतिगतिषु. दीप्तिः प्रकाशः, कांतिः शोभा. १ પ્રકાસવું, ૨ શોભવું. ૩ જવું. कनति दीपः દીવો પ્રકાસેછે. कनीनिका (કીકી), कांतः, कांता., कनकम्, १ કન્યા, ૨ કની (કુમારી). काननम् (વન), कंदः (મૂલ), कांतिः.

कप्, (अ) प. १. (सौ०) चलने. ચાલવું. कपति ચાલેછે. कपोलः (ગાલ-ઉપલો ભાગ). कपालम् (કલેડું).

कप, (इ) आ. १. चलने. કંપવું. कंपते ચલેછે. कंपः. कंपितः= कंपिओ = કંપ્યો. कंप्रः, कंपनः, कपिः, अनुकंपा (દયા), प्रकंपनः (વાયુ).

कब्, (ऋ) आ. १. वर्णे. वर्णः वर्णनं शुक्लादिश्च, વર્ણવું, વર્ણન કરવું, ૨ રંગવું, कबते વર્ણવેછે इ०. काव्यम्. कबरः (વિચિત્ર), कबरी (કેશભાર), कविः.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कम्, (उ) आ. १. कांतौ. कांतिरिच्छा. ઇચ્છવું. कामयते धनं ધનને ઇચ્છેછે. कांतः, कांता (સ્ત્રી), कांतिः कामना. कमनम्, कामना, कामः, कामुकः. कम्रः, कमठः (ભિક્ષાભાજન), कमरः (સર્પ), कुमारः, कमलम्, कामलम्, कोमलम्, कंबलः, कंसः, कंदर्पः, कांतारम् (વન).

कर्क्, (अ) प. १. (सौ०) हासे. હસવું. कर्कति હસેછે. कर्कशः (૧ સાહસિક. ૨ કઠોર. ૩ કૃપણ), कर्कटः (કરચલો), कर्कारु: (કોહળું), कर्कटी=ककडी=કાકડી.

कर्ज्, (अ) प. १. व्यथने. પીડવું. નડવું. कर्जति પીડેછે. कज्जलं =કાજલ.

कर्ण्, उ० १०. भेदने. વીધવું. कर्णयति–ते વિંધેછે. आकर्णयति–ते. સુણેછે. कर्णः.

कर्त्त्, उ० १०, गात्रशैथिल्ये. શરીર શિથિલ કરવું, શરીર નરમ કરવું. ૨ કાંતવું. कर्त्तयति–ते. कर्त्तितम्. कर्त्तनम् = કાતણું.

कर्द्, (अ) प. १. कुत्सिते शब्दे. कुत्सितेकौक्षे. નિંદ્ય શબ્દ કરવો, પેટનો શબ્દ થવો. कर्दति काकः કાગ નિંદ્ય શબ્દ કરેછે. कर्दमः= कद्दमो= કાદવ.

कर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. कर्बति જાયછે. कर्बठम् (નાહનું નગર), कर्बुरः (કાંબરૂ).

कर्व्, (अ) प. १. दर्पे. ગર્વ કરવો. कर्वति मूर्खः મૂર્ખ ગર્વ કરેછે. कर्वः (ગર્વ).

कल्, (अ) आ. १. शब्दसंख्यानयोः. ૧ શબ્દ કરવો, ૨ ગણવું, અટકળવું. कलते शृगालः શિયાલ બોલેછે. कलते धनं धनवान् ધનવાન્ ધનને ગણેછે. संकलते, परिकलते, प्रत्याकलते, विकलते, उत्कलते = ऊकलइ = ઊકળે., हे० णौ–उत्कालयति = ऊकालइ = ઊકાલે. कलना, संकलना, कलः, कालः, कालिका, कल्कः (દંભ), कलिका (કળી), उत्कालिका (ઓકળી), कल्यम् (પ્રાતઃકાલ), कलायः (વટાણા), कललम् (શુક્રશોણિતમલ), कलिलम् (વ્યાપ્ત), १ કલુષમ્. २ कल्मषम् (પાપ), १ कल्माषः, २ कल्मासः (ચિત્ર), कलिः (યુદ્ધ), उत्कालः= ઊકાલો.

कल, उ० १० गतौ संख्याने च. ૧ જવું, ૨ સંખ્યાકરવી, ગણવું, કલવું, માપવું. कलयति–ते दिवसान् દિવસોને ગણેછે. कला.

कल्, (अ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું, ગમાવવું. कालयति–ते ગમાવે છે. कालः, निकालः, कालना. १ कलिः. २ कलहः (યુદ્ધ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कल्, (अ) आ. १. अव्यक्ते शब्दे तूष्णींभावे च. १ અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો, ૨ મૌન રહેવું. कलते खरः ખર ભૂકેછે. कलः, कल्लोलः (તરંગ).

कव्, (ऋ) आ. १. वर्णे. वर्णः वर्णनं शुक्लादिश्च. १ વર્ણન કરવું, ૨ ચિત્રવું, રંગવું. कवते. कर्बुरः (કાબરૂં).

कश्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. कशति શબ્દ કરેછે. प्रतिष्कशः (અગ્રયાયી, આગવો દૂત). ग्राममद्य प्रवेक्ष्यामि भव मे त्वं प्रतिष्कशः–હમણા હું ગામમાં જઉછું તું આગુવો થા. कशा (ચર્મલાકડી, ચાબુક). काशः= (તૃણજાતિ), काश्मीरः (દેશ), कश्मलम् (મૂર્છા).

कश्, (अ) आ. २. गतिशासनयोः. १ જવું, ૨ આજ્ઞાકરવી. कष्टे જાયછે इ०. कशा.

कष्, (अ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. कषति હણેછે. कूलंकषा (નદી), सर्वंकषः (ખલ), कष्टम्, कशितम्, कषः, आकषः, निकषः, कषीका (કોદાળી), कक्षः (૧તૃણ, ૨ ઊંડુંવન). कक्षः, कक्षा=कक्खा=કાખ (૧ બાહુમૂલ, કાખ), काषिः (૧ કસોટી, ૨ બાતરિયું), कंडूः (ખસ), कच्छूः (ખસ).

कस्, (अ) प. १. गतौ. જવું. कसति, જાયછે. विकसति = विकसइ = विकसे. विकासः, कासूः (શક્તિનું આયુધ), किसलयम् (નવુંપત્ર), विकस्वरः.

कस्, (अ) आ. २ गतिशासनयोः. १ જવું, ૨ આજ્ઞા કરવી. कस्ते, कसः.

कस्, (इ) आ. २ गतिशासनयोः. १ જવું, ૨ આજ્ઞા કરવી. कंस्ते. कंसः (પાનપાત્ર).

काक्ष्, (इ) प. १. कांक्षायाम्. कांक्षा इच्छा. ઇચ્છવું. कांक्षति ઇચ્છેછે. १ कांक्षा, २ आकांक्षा (ઇચ્છા).

काच्, (इ) आ. १. दीप्तिबंधनयोः. १ પ્રકાશવું, ૨ બાંધવું. બંધન કરવું. कांचते પ્રકાસેછે. कांचनम्, कांची (મેખલા).

काल्, उ. १०. उपदेशे. ઉપદેશ કરવો. कालयति–ते ઉપદેશ કરેછે. काली.

काश्, (ऋ) आ. १. आ. दीप्तौ. પ્રકાશવું, દીપવું. काशते, प्रकाशते, प्रकाशः, अवकाशः, संकाशः, प्रतीकाशः, नीकाशः, आकाशः, काशिः, काष्ठम्.

काश्, (ऋ) आ. ४. दीप्तौ. દીપવું, પ્રકાશવું. काश्यते દીપેછે. प्रकाशः, अवकाशः नीकाशः, प्रतीकाशः, आकाशः, काशी, काष्ठम्.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कास्, (ऋ) आ. १. शब्दकुत्सायाम्. शब्दकुत्सा रोगः ખુંખું કરવું, ઠસોખાવો. कासते. कासः (ઠાંસો), कासारः (સરોવર).

कि, प. १. ज्ञाने. જાણવું. कयति. केकरः (વક્રદૃષ્ટિ).

कि, प. ३. (वे०) જાણવું. चिकेति જાણેછે.

किट्, (अ) प. १. गतौ. જવું. केटति જાયછે. किट्टम् = કીટું (મલ).

किट्, (अ) प. १. त्रासे. ત્રાસવું, બીવું. केटति બિહેછે. किटिमः (માકણ).

किण्, (अ) प. १. (सौ०) गतौ. જવું. केणति જાયછે. केणिका (તંબુ).

कित्, (अ) प. १. व्याधिप्रतीकारे निग्रहेऽपनयने नाशने संशये च. १ રોગ મટાડવો, २ નિગ્રહવું, ३ ટાળવું, ४ નાશ કરવું, ५ સંશય કરવો. चिकित्सति आतुरं वैद्यः વૈદ્ય રોગીની ચિકિત્સા કરેછે. चिकित्सति जारम् જારને નિગ્રહેછે. चिकित्सति खलम् ખલને ટાળેછે. चिकित्सति क्षेत्रे तृणं ખેતરમાં તૃણને ત્રોડેછે. संशये प्रायेण विपूर्वः. विचिकित्सति मे मनः મારૂં મન સંશય કરેછે. चिकित्सा (રોગ મટાડવાનો ઉપાય), विचिकित्सा (સંશય), चिकित्सकः (વૈદ્ય).

कित्, (अ) प. १. निवासे. નિવાસ કરવો, વસવું. केतयति વસેછે. केतनम्, निकेतनम्, संकेतः, केतकी, कितवः (ધૂર્ત્તો).

किल्, (अ) प. ६. श्वैत्यक्रीडनयोः. १ ધોળું કરવું, २ ખેલવું. किलति ધોળેછે इ०. किलकिला (અનુકરણ શબ્દ), केलिः (ક્રીડા), केलिकिलः (હસનાર).

किल्, (अ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું, ઉરોઠવું. केलयति ફેંકેછે. केलिः (ક્રીડા).

किष्क्, (अ) आ. १०. हिंसायाम्. હણવું. किष्कयते હણેછે. किष्कुः (વિતસ્તિ= વેહેંત્ય).

कीट्, (अ) उ. १०. वर्णे बंधे च. १ રંગવુ, २ બાંધવું. कीटयति–ते રંગેછે इ०. कीटः= કીડો.

कील् (अ) प. १. बंधने. ખીલવું. कीलति कृष्णं माता માતા કૃષ્ણને બાંધેછે. कीलति = खीलइ=ખીલે. कीलकम्, उत्कीलितः=ऊकेलिओ=ઊકેલ્યો. संकीलितः = संकेलिओ = સંકેલ્યો. कीलः= ખીલો. कीलितम् = खीलिअं = ખીલ્યું. कीलकः= ખીલડો. कीलालम् (પય), कीलिः = ખીલી. कीला (જ્વાલા).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कु, (ङ्) आ. १. शब्दे. શબ્દકરવો. कवते શબ્દ કરેછે. कुः (પૃથ્વી), कूचः (હસ્તી), कूर्ची (ચિત્રોપકરણમ), कूपः (કુવો.), कबरः (ચિત્ર), कबरी (વેણી), कविः, कबंधः (ધડ), कव्यम् (પિતૃદેય), १ कुंजः, २ निकुंजः (વેલીએ વીંટેલું સ્થાન).

कु, प. २. शब्दे. શબ્દ કરવો. कौति શબ્દ કરેછે. कविः, काव्यम्, कूपः = કુવો.

कु, (ङ्) आ. ६. शब्दे. શબ્દ કરવો. कुवते શબ્દ કરેછે.

कु, (ञ्) उ. ९. शब्दे. શબ્દ કરવો. कुनाति, कुनीते શબ્દ કરેછે.

कुक्, (अ) आ. १. आदाने. લેવું ગ્રહવું. कोकते લેછે. कुकः, कोकः (ચકવો). कोकिलः = १ કોયલો = २ કોયલ. कुक्करः = કુકરો = કૂતરો.

कुच्, (अ) प. १. शब्देतारे. तारे उच्चैइत्यर्थः. ઊંચે સ્વરે આરડવું. कोचति गाथकः ગવાઇયો ઊંચેસ્વરે બોલેછે. उत्कोचः (લાંચ).

कुच्, (अ.) प. १. संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्टंभविलेखनेषु, संपर्चनं मिश्रता. प्रतिष्टंभोरोधनम्. विलेखनं कर्षणम्. १ મિશ્ર–ભેળું કરવું, મેળવું. २ વાંકું કરવું. ३ રૂંધવું, રોકવું. ४ કોચવું. कोचति મિશ્ર કરેછે. विलेखनेर्थे कोचति= कोचइ = કોચે. कोचः, संकोचः, उत्कोचः (લાંચ), संकुचितः (મીલિત, સંકુચિત).

कुच्, (अ) प. ६. संकोचने. સંકોચવું. कुचति धनी राजभयात् રાજભયથી ધનવંત સંકોચાયછે. संकुचति = संकुचइ = સંકોચે. संकोचः.

कुंच्, (अ) प. १. कौटिल्याल्पीभावयोः. १ કુટિલતા કરવી, २ સકોચવું. कुंचति खलः ખલ કુટિલતા કરેછે. कुंचति मनोयोगी યોગી મનને સંકોચેછે. आकुंचति शरीरं શરીરને એકઠું કરેછે. आकुंचनम्, कुंचिका (કુચી), केलिकुंचिका (શાળી).

कुज्, (उ) प. १. स्तेयकरणे. ચોરવું. कोजति ચોરેછે.

कुट्, (अ) प. १. (सौ०) विस्तारे. વિસ્તારવું. कोटति વિસ્તારેછે. कुटः (વૃક્ષ).

कुट्, (इ) प. १. वैकल्ये. वैकल्यमविवेकः. અવિવેકી થવું, ગાંડું થવું, મોહ પામવું. कुंटति અવિવેકી થાયછે. कुंटः.

कुट्, (अ) प. ६. कौटिल्ये. કુટિલ થવું. कुटति खलः ખલ વાંકો થાયછે. कुटिलः (વાંકો), कोटः, कोटरः = કોતર (પોલ), १ कुटः, २ कुटी (ઘર), कुटी-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रम् (છાપરી), कुटः, कोटिः (ખુણો), कटः (કુંભ), कटरः (વલોણાના વાંસની માકડી), कुटजः (કડો).

कुट्, (अ) आ. १०. छेदने प्रतापने च. १ છેદવું, ૨ પ્રતાપન કરવું, તપાવવું. कोटयते, उत्कोटयते. છેદેછે इ०.

कुट्ट्, (अ) उ. १०. छेदनभर्त्सनयोः पूरणे च. १ છેદવું, ૨ ધિક્કારવું, ૩ પૂરવું. कुट्टयति–ते. कुट्टनम् = કૂટવું. कुट्टाकः, कुट्टाकी, कुट्टनी = કુટણી, कुट्टिमम् (પાષાણાદિબદ્ધ ગૃહભૂમિ), कोट्टः = कोट. (રાજનિવાસસ્થાન, દુર્ગ).

कुट्ट्, (अ) आ. १०. प्रतापने. તપાવવું. कुट्टयते તપાવેછે.

कुटुंब्, (अ) आ. १०. धारणे. ધારણ કરવું. कुटुंबयते ધારણ કરેછે. कुटुंबम्.

कुठ्, (अ) प. १. (सौ०) छेदने. છેદવું. कोठति છેદેછે. कुठारः (કોકડો), कुठः (ગલકોડ).

कुठ्, (इ) प. १. गतिप्रतीघाते आलस्ये च. १ કુંઠિત થવું, ચાલતાં અટકવું. ૨ આલસ કરવું. कुंठति કુંઠિત થાયછે. कुंठितः, कुंठः (આલસુ).

कुठ्, (इ) उ. १०. वेष्टने. વીંટવું. अवकुंठयति–ते. अवकुंठति વીંટેછે.

कुड्, (अ) प. ६. बाल्ये घसने च. १ બાલપણું કરવું, ૨ ખાવું. कुडति ज्ञानी જ્ઞાની બાલપણું કરેછે. कुडवः (પાસેર).

कुड्, (इ) आ. १. दाहे. પકાવવું, બાળવું. कुंडते कुंडं कुंभकारः કુંભાર કુંડને પકાવેછે.

कुड्, (इ) प. १. वैकल्ये. वैकल्यमविवेकः. મોહિત થવું, ગાંડુ થવું, અવિવેકી થવું. कुंडति મોહિત થાયછે. कुंडः, कुंडी.

कुड्, (इ) उ. १०. रक्षणे. રાખવું. कुंडयति–ते. कुंडति રાખેછે.

कुण्, (अ) प. ६. शब्दोपकरणयोः. १ શબ્દ કરવો, ૨ ઊપકાર કરવો. कुणति काकः કાગ શબ્દ કરે છે. कुणः (શબ્દ), कोणः = खोणो = ખૂણો. कुणपम् (મડું), कुंतः (ભાલો).

कुण्, उ. १०. आमंत्रणे. आमंत्रणं गूढोक्तिः. છાનું કહેવું. कुणयति–ते છાનું કહેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कुत्, (अ) प. १. (सौ०) आस्तृतौ. પાથરવું. कोताति પાથરેછે. कुतुपः (૧ મૃગરોમ વસ્ત્ર, ૨ દિવસનો આઠમો ભાગ).

कुत्स्, (अ) आ. १०. अवक्षेपणे. દોષદેવો, ધિક્કારવું, નિંદવું. कुत्सयते कुत्स्यं साधुः સાધુ નિંદ્યને નિંદેછે. कुत्सितः (નિંદિત), कुत्सा (નિંદા), कुत्सनम्.

कुथ्, (अ) प. ४. पूतीभावे. पूतीभावः दुर्गंधः क्लेदः. દુર્ગંધ ભરેલું કહોવું, દુર્ગંધાવું. कुथ्यति मृतकः મડું કહોયછે. कुथ्यति = कुहइ = कोहइ. कोथः= કોહ. कुथितं = कुहिअं = કોહયું. कुथुमः= (ઋષિ), कुथुमम् (મૃગચર્મ), कुथः (ડાભ).

कुथ्, (इ) प. १. हिंसासंक्लेशनयोः. हिंसा प्राण्युपघातः, संक्लेशोबाधा. ૧ હણવું, ૨ દુઃખીથવું. कुंथति रावणं रामः રામ રાવણને હણેછે, कुंथितम्.

कुंथ्, (अ) प. ९. संश्लेषणे संक्लेशने च. ૧ મળવું, ચોટવું, ૨ પીડાવું, દુઃખીથવું. कुथ्नाति મળેછે इ०. कुथः (પાથરવાનો કાંમળો), कुंथुः (સૂક્ષ્મ જંતુ), कुंथुकाः= કુંથુઆ. कुथा (કંથા).

कुद्र्, (इ) उ. १० अनृतभाषणे. ખોટું બોલવું, જૂઠું બોલવું. कुंद्रयति–ते. गुंद्रा (નાગરમોથ).

कुप्, (अ) प. ४. क्रोधे. કોપવું. कुप्यति કોપેછે. कोपः, कोपनः, कुपितः= कोपिओ = કોપ્યો.

कुप्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. कोपयति–ते બોલેછે इ०.

कुंब्, (इ) प. १. आच्छादने. ઓછાડવું, ઢાંકવું. कुंबति ઓછાડેછે. कुंबा (કૂબો).

कुब्, (इ) उ. १०. आच्छादने. ઓછાડવું, ઢાંકવું. कुंबयति–ते. कुंबति ઓછાડેછે.

कुभ्, (इ) उ. १०. आच्छादने. ઓછાડવું, ઢાંકવું. कुंभयति–ते. कुंभति ઓછાડેછે.

कुमार, उ. १०. क्रीडायाम्. રમવું, ખેલવું. कुमारयति–ते गोकुले कृष्णः કૃષ્ણ ગોકુલમાં રમેછે. कुमारः, कुमारी, कौमारं.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कुर्, (अ) प. ६. शब्दे. શબ્દ કરવો. कुरति. શબ્દ કરેછે. कुररः (જલપક્ષી), कुरंगः (મૃગ).

कुर्द्, (अ) आ. १. क्रीडायाम्. રમવું, ખેલવું. कूर्दते = कूदइ = કૂદે. कूर्दनम् (ક્રીડા).

कुल्, (अ) प. १. संस्त्याने बंधुषु च. संस्त्यानं संघातः, बंधुशब्देन तद्व्यापारो गृह्यते. १ સમૂહ કરવો, એકઠું કરવું. ૨ બંધુકરવા, સગા કરવા. कोलति એકઠું કરેછે इ०. कोलः (સૂઅર), कोलम् (બોર), कुलम्, नकुलः= नउलो = નોળ. कुलालः, कुड्यं (ભીંત). कुल्या (૧ નદી, ૨ નીક), कोलिः (બોરડી), कुलायः (પંખીનો માળો).

कुश्, (अ) प. ४. श्लेषणे. મળવું, આલિંગન કરવું. कुश्यति મળેછે. कुशः (ડાભ), कुशी = कुसी = કોશ્ય. १ कोशः, २ कोशी (કોથલી), बीजकोशी (શીંગ), कुशलम् (क्षेम), कुशम् (जल), कोशातकी (તુરીયુંવેલ), कोशिका (પાણી પીવાની લોટી).

कुश्, (इ) उ. १०, भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. कुंशयति–ते. कुंशति બોલેછે इ०.

कुष्, (अ) प. ९. निष्कर्षे. निष्कर्षो बहिःकर्षणम्. બાહર ખેંચવું, તાણવું. कुष्णाति स्वर्णं स्वर्णकारः સોનાર સોનાને બાહર ખેંચેછે. कुषीतकः (ઋષિ), कोष्ठः (કોઠાર), कुष्टम् (ધોળોકોઢ), प्रकोष्टः (बाहु), कुक्षिः (પેટ), निष्कोषणम् (બાહર ખેચવું), कुषाकुः (અગ્નિ), कूष्मांडः, निष्कुषितः, निष्कुषितवान्, कोषः.

कुषुभ, प. ११. क्षेपे. ફેંકવું. कुषुभ्यति कंदुकं विलासी. વિલાસી દડાને ફેંકેછે.

कुस्, (अ) प. ४. संश्लेषणे. મળવું, ભેટવું, આલિંગન કરવું. कुस्यति वधूं वरः વર વહૂને મળેછે. कुसूलः (કોઠાર). कुसुमम् (ફૂલ), कुसुंभः= કસુંબો (કસુંબીનું ઝાડ).

कुस्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. कुंसयति–ते, कंसति બોલેછે इ०.

कुस्म्, (अ) आ. १०. कुस्मयने. कुत्सितं स्मयनं कुस्मयनम्. આળ ચડાવવા જેવું હસવું. कुस्मयते આળ ચડાવવા જેવું હસેછે. प्रकुस्मयते, आकुस्मयते.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कुह्, आ. १०. विस्मापने. વિસ્મય ઉપજાવવો. कुहयते कुहको मायया विश्वम् કપટી કપટેકરી વિશ્વને વિસ્મય ઉપજાવે છે. कुहकः (વિસ્મય ઉપજાવનાર), कुहकः = कुहडो = કોહેડો. कुहकम् (આશ્ચર્યમ્), कुहा (એકનદી), कुहना (દંભ), १ कुहुः, २ कुहूः (નષ્ટચંદ્રા અમાવાસ્યા), निष्कुहः (કોતર).

कू (ङ्) आ. ६. शब्दे. શબ્દ કરવો. कुवते काकः કાગ શબ્દ કરે છે.

कू, (ञ्) उ. ९. शब्दे. શબ્દ કરવો. कूनाति, कूनीते શબ્દ કરે છે.

कूज्, (अ) प. १. अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. कूजति અસ્પષ્ટ શબ્દ કરે છે. कूजितम् (પક્ષીઆદિ શબ્દ).

कूट, (अ) आ. १०. आप्रदाने ऽवसादे ऽप्रसादे च. अवसादोऽ नुत्साहो नाशश्च. १ આપીદેવું, २ ઉત્સાહ ન ધરવો, ३ નાશ કરવો, ४ અપ્રસન્ન થવું. कूटयते આપી દે છે इ०. कूटः = કુડો.

कूट, उ. १०. परितापे परिदाहे आमंत्रणे च. आमंत्रणं गूढोक्तिः. १ પરિતાપ કરવો, દુઃખ કરવું, २ બાળવું. ३ છાનું કહેવું, છાનો વિચાર કરવો. कूटयति–ते खलः ખલ પરિતાપ કરે છે. कूटम् = ખોટું. (અસત્ય).

कूड्, (अ) प. ६. दार्ढ्यें घनसे च. १ દૃઢ કરવું. २ જમવું. कूडति દૃઢ કરે છે. कूडति घासं वृषः બલદ ઘાસ ખાય છે.

कूण्, (अ) आ. १० संकोचने. સંકોચવું. कूणयते मुखम् મુખ સંકોચે છે. कूणिः (ટુંઠો).

कूण्, उ. १०. संकोचने. સંકોચવું. कूणयति–ते नेत्रं रोगी રોગી નેત્ર સંકોચે છે.

कूल्, (अ) प. १. आवरणे. ઓછાડવું, ઢાંકવું. कूलति ઢાંકે છે. अनुकूलति. कूलम् (તીર), अनुकूलम्, प्रतिकूलम्.

कृ (ञ्) उ. ५. हिंसायाम्. હણવું, कृणोति, कृणुते. कृतं (યુગ).

कृ, (डु, ञ्) उ. ८. करणे. કરવું. करोति, कुरुते करति वा कटं कारुः શિલ્પી કડો કરે છે. करति = કરઈ = કરે, कर्त्ता, कर्त्री, कारकः, कारिका, प्रकारः, अनुकारः, निकारः (ખેદન), विकारः, आकारः, निराकारः, अधिकारः, उपकारः, अपकारः, संस्कारः, प्रकारः, परिष्कारः, अलंकारः, कृतः, प्रकृतः, अनुकृतः, विकृतः, अधिकृतः, उपकृतः, संस्कृतः, परिष्कृतः, अलंकृतः, करणम्, प्रकरणम्, अनुकरणम्, निराकरणम्, अधिकरणम्, उपकरणम्, व्याकरणम्, कृत्यम्, कार्यम्, कृत्रिमम्, करः, प्रकरः, सुकरः,

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दुष्करः, किंकरः, किंकरी, यशस्करी (વિદ્યા), शकृत्करिः (વત્સ), स्तंबकरिः (વ્રીહિ), कर्मकरः (ચાકર), कर्मकारः= કામગરો (કામ કરનાર), कार्मणम् = કામણ, कार्मणकारः = કામણગારો. क्षेमंकरः, मेघंकरः, भयंकरः, नमंकरणं द्यूतम्. अलंकरिष्णुः, निराकरिष्णुः, कृतिः, प्रकृतिः, विकृतिः, सुकृतिः, अनुकृतिः, आकृतिः, उपकृतिः, कारा (બંધનશાળા), सुकटंकराणि वीरणानि, कारुः (શિલ્પી), चिकीर्षितम्, कृकः (શિરોગ્રીવ, ડોકરાનું માથું), कर्कः (શ્વેતાશ્વ-ધોલો ઘોડો), करकः = करओ= કરવો. चक्रम्=चक्कम्= (ચાક), करंबः (દહિભાત), करंभः (દહિ-સાથુઓ), करीरः (કેરડો), करालम् (ઉચું), कृसरः (તિલભાત), कार्पासः= કપાસ. कारिः (શિલ્પી), १ करी (+ इन् हस्ती), २ करेणुः (હસ્તી), क्रतुः, (યજ્ઞ), कर्म (+ न्)=कम्म=કામ. क्रिया, कुरुः (દેશભેદ), कुंभकारः, दिवाकरः, निशाकरः, भास्करः, बहुकरः, प्रियंकरः, प्रियकरः, कर्मकृत्, मंत्रकृत्, पुण्यकृत्, शास्त्रकृत्, भाष्यकृत्.

कृड्, (अ) प. ६. घनत्वे घसने च. घनत्वं सांद्रत्वम्. घसनं भक्षणम्. १ સજ્જડ કરવું, અવિરલ કરવું, ઠસ ભરવું. સજ્જડ ભરવું. २ કરડવું. कृडति कार्पासं वृषलः શૂદ્ર કપાસને સજ્જડ ભરેછે. कृडति मुलकं नरः નર મુલાને કરડેછે. कृडति= कृडइ = કરડે. कृडः= કરડ. कृडितुम् = કડવા.

कृत्, (ई) प. ६. छेदने. छेदवुं. कृंतति वृक्षं कृषिः ખેડુ ઝાડને કાપેછે. कृत्तिका (નક્ષત્ર), कृत्स्नम् (समग्र, બધું), क्रूरः (ઘાતુક), कृच्छ्रम् (તપ), कर्त्तरिः= કાતર, कर्त्तनम् (છેદન), कृत्तम् (છિન્ન).

कृत्, (ई) प. ७. वेष्टने. વીંટવું. कृणत्ति तरुं कंटकेन माली માળી ઝાડને કાંટાવડે વીંટેછે. कृत्तः (वेष्टित), कृत्तिका (નક્ષત્ર), तर्कः (અનુમાન), तर्कुः= तकः = ત્રાક.

कृप्, (ऊ) आ. १. सामर्थ्ये. રચવું, ઘડવું, કલ્પવું. कल्पते मोक्षाय મોક્ષમાટે કલ્પે છે, कल्पना, क्लृप्तः, क्लृप्तिः, कल्प्यम्, कल्पः (પ્રલયકાલ), कृपीटम्.

कृप्, (ऊ) उ. १०. सामर्थ्ये. કલ્પવું, રચવું. कल्पयति-ते वृत्तिं राजा રાજા જીવિકાને રચેછે.

कृप्, (अ) उ. १० अवकल्कने. अवकल्कनं मिश्रीकरणम्. મિશ્ર-ભેળું કરવું. कल्पयति-ते ભેળું કરેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कूप, उ. १०. दौर्बल्ये. દુબળું થવું-કરવું. कूपयति-ते દુર્બળ થાયછે.-કરેછે. कृपा (દયા).

कृव्, (इ) प. ५. हिंसाकरणयोः गतौ च. १ હણવું, ૨ કરવું, ૩ જવું. कृणोति હણેછે इ०.

कृश्, (अ) प. ४. तनूकरणे. પાતળું- દૂબળું કરવું. कृश्यति देहं रोगः રોગ શરીરને પાતળું કરેછે. कृशः (પાતળો), कृशानुः (અગ્નિ).

कृष्, (अ) प. १. विलेखने. विलेखनं हलोत्कर्षणम्. ખેડવું, ઊખેડવું. कृषति क्षेत्रं कृषकः ખેડુ ખેતરને ખેડેછે. कर्षणम्, आकर्षणम्, प्रकर्षः, उत्कर्षः, संकर्षणः (બલદેવ), कृषकः, कर्षकः, कृष्णः, १ चर्षणिः, चर्षणी (કુલટા), कर्षूः (નીક), कृषिकः (પામર).

कृष्, (अं) उ. ६. विलेखने. ખેડવું, ઊખેડવું. कृषति-ते क्षेत्रं कृषकः ખેડુ ખેતરને ખેડેછે. कृषिः, कृष्टः, आकृष्टः, कृष्टिः, कर्षकः, कृषकः (પરશુ), कृषिकः (પામર), कृष्णः, कर्षुः (નદી).

कॄ, प. ६. विक्षेपे. ફેંકવું, વેરવું. किरति कुसुमं वायुः વાયુ ફૂલને વેરેછે. कीर्णः विकीर्णः, संकीर्णः, प्रकीर्णः, आकीर्णः, कर्करः= १ કકરો, ૨ કાકરો. कर्करी (પાણીનો લોટો), करकः= करओ = કરો (પાણીપથર), करंकः (સમુદ્ર), कलंकः (લાંછન), किरिटम् (મુકુટ), क्रोडम् (ખોળો), करंडः (કંડિઓ), कर्णः = कन्नो = १ કાનો, ૨ કાન. किरणः, करुणः (કરુણરસ), करुणा (દયા), कूर्पम् (ભ્રૂમધ્ય), करभः (ટચલી આંગલીથી કાંડાલગીનો ભાગ), १ करीरः, २ करीरि (કલશ), करीषः (છાણું), १ किरः, २ किरिः (ભૂંડ), कुरुः (દેશભેદ), कूर्चम् (મુછ), कूर्चकः = कूचओ = કૂચો. कूर्चिका = कूंची. १ विष्किरः, २ विकिरः (પક્ષી), अवस्करः (વિષ્ટા), १ उत्कारः, २ निकारः (ધાન્યઢગ), १ उत्करः, २ निकरः (समूह), करंगः (कर्मशील), करवः (ધાન્યભાજન), किरात (મ્લેછ), १ संकरः, २ अवकरः, ३ उत्करः (શેકેડો), १ करकः= करओ = કરવો. कर्करी (કલશ), कर्परः (ખપર, કઢાઇ).

कॄ, (ञ्) उ. ९. हिंसायाम्. હણવું. कृणाति, कृणीते હણેછે. कीर्णः, कर्बरः (વાઘ), करहः (દાણાનું પાત્ર).

कॄ, प. ९. हिंसायाम्. હણવું. कृणाति હણેછે. कीर्णिः, कर्बरः (વાઘ), कर्बरी (ભૂમિ), करहः (ધાન્યપાત્ર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कृत्, (अ) उ· १०. संशब्दने. संशब्दनं ख्यातिः. વખાણવું· कीर्त्तयति–ते पर-गुणं साधुः સાધુ પરગુણને વખાણેછે. कीर्त्तनम्, कीर्त्तिः, कीर्त्तितः, प्रकीर्त्तितः,

केत, उ. १०. श्रावणे निमंत्रणे चामंत्रणे. १ સંભળાવવું, ૨ નિમંત્રણ કરવું, નોતરવું, ૩ છાંનું કહેવું· ગૂઢ વિચાર કરવો. केतयति–ते वचनं नरः નર વચન સંભળાવેછે· केतयति–ते मुनिं गृही ગ્રહસ્થ મુનિને નોતરેછે इ. निकेतयति–ते· निकेतनम् (ઘર)·

केप्, (ऋ) आ· १. कंपने गतौ च. ૧ કંપવું, ૨ જવું· केपते કંપેછે इ०.

केल्, (ऋ) प. १. चलने. કંપવું, ચલવું. केलति ચલેછે· केलिः (ક્રીડા)·

केला, प. ११. विलासे. ખેલવું· લીલા કરવી. केलायति विलासी વિલાસી ખેલ કરેછે·

केव्, (ऋ) आ. १. सेवने· સેવવું· केवते हरिं भक्तः ભક્ત હરીને સેવેછે. केवलः.

कै, प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો· कायति શબ્દ કરેછે· कातरः= કાયર· काकः= કાગ· कुः (પૃથ્વી), कुंभः (ઘડો), १ कोरः, २ कोरकः (કળી).

क्नथ्, (अ, म्) प. १. हिंसार्थः હણવું· क्नथति હણેછે· णौ–क्नथयति·

क्नस्, (उ) प. ४. व्हरणदीप्त्योः. व्हरणं कौटिल्यम्. ૧ વાંકું થવું, કુટિલ થવું· ૨ દીપવું· क्नस्यति खलः ખલ વાંકો થાયછે·

क्नू, (ञ्) उ. ९. शब्दे. શબ્દ કરવો. क्नूनाति, क्नूनीते શબ્દ કરેછે.

क्नूय्, (ई) आ. १. शब्दे उंदे दुर्गंधे च. उंदः क्लेदनम्· ૧ શબ્દ કરવો, ૨ ભીનુ કરવું, ૩ દુર્ગંધાવું· क्नूयते શબ્દ કરેછે इ०. क्नूतः, क्नूयनम्, क्नूयिता.

क्मर्, (अ) प. १. हूर्छने. हूर्छनं कौटिल्यम्· કુટિલતા કરવી· क्मरति खलः ખલ કુટિલતા કરેછે·

क्रथ्, (अ, म्) प. १. हिंसार्थः. હણવું. क्रथति હણેછે· णौ–क्रथयति. क्राथः (હિંસા)·

क्रद्, (अ, म्, ष्,) आ. १. वैक्लव्ये वैकल्ये च. वैक्लव्यं कातरत्वम्, वैकल्यम-विवेकः ૧ કાયર થવું, વિહ્વલ થવું. ૨ વિકલ થવું, અવિવેકી થવું· क्रदते કાયર થાયછે· णौ–क्रदयति.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्रद्, (इ, म, ष,) आ. १. वैक्लव्ये वैकल्ये च. १ કાયર થવું, ૨ અવિવેકી થવું. क्रंदते કાયર થાયછે इ०. णौ–क्रंदयति.

क्रद्, (इ) प. १. आव्हाने रोदने च. १ સાદ કરવું, હાક મારવી, બોલાવવું. ૨ રડવું. क्रंदति, आक्रंदति સાદ કરેછે इ०. संक्रंदनः (ઇંદ્ર), आक्रंदः (રોદન).

क्रंद्, (अ) उ. १०, आङःक्रंदसातत्ये. आङः परः क्रंदः सातत्ये. चुरादिः. નિરંતર રડવું. आक्रंदयति शोकार्त्तः શોકાર્ત નિરંતર રડેછે. आक्रंदः (રોદન).

क्रप्, (अ, म, ष,) आ. १. कृपायां गतौ. १ કૃપા કરવી, ૨ જવું. क्रपते ज्ञानी જ્ઞાની કૃપા કરેછે. णौ–कृपयति. કૃપા.

क्रम्, (उ) प. १. पादविक्षेपे. પગલું ભરવું, ડગ ભરવું. क्राम्यति, क्रामति वामनो महीं વામન પૃથ્વીને ડગ ભરેછે. आक्रमते, प्रक्रमते, उपक्रमते, अनुक्रामति, क्रमः, प्रक्रमः, अतिक्रमः (ઉલ્લંઘન), उपक्रमः (આરંભ), पराक्रमः, अनुक्रमः, संक्रमः, क्रांतः, आक्रांतः, क्रमुकः (સોપારીનુંઝાડ), क्रिमिः (કરમિયો), नक्रम् = नकम् = નાક, क्रकचः (કરવત).

क्री, (डु, ञ) उ. ९. द्रव्यविनिमये. विनिमयः परिवर्त्तः. ધન આપીને વેચાતું લેવું. क्रीणाति, क्रीणीते વેચાતું લેછે. विक्रीणीते = विकइ = વેચે. अवक्रीणीते. णौ–क्रापयति. क्रीतः, विक्रीतः, क्रयः, विक्रयः, क्रय्यः (વેચવા બાહાર કાઢેલું), क्रेयः (વેચવા યોગ્ય), सोमविक्रयी. (સોમ વેચનાર).

क्रीड्, (क्र) प. १. विहारे. ક્રીડા કરવી, રમવું. क्रीडति રમેછે. क्रीडा-(ખેલન), आक्रीडः (ક્રીડાવન).

क्रुंच्, (अ) प. १. कौटिल्याल्पीभावयोः. १ કુટિલતા કરવી, ૨ અલ્પ–થોડું–ટુંકું કરવું. क्रुंचति खलः ખલ કુટિલતા કરેછે. क्रुंचति मनोयोगी યોગી મનને ટુંકું કરેછે. १ क्रुंचः, २ क्रौंचः (એક પર્વત).

क्रुध्, (अ) प. ४. क्रोधे. કોપવું, રીસ કરવી. क्रुध्यति क्रूराय नरः નર ક્રૂરને કોપેછે. क्रोधः, क्रोधनः, क्रोधी (इन् +), क्रुद्धः.

क्रुश्, (अ) प. १. आव्हाने रोदने च. १ સાદ કરવું, હાક મારવી, બોલાવવું; ૨ રડવું. क्रोशति સાદ કરેછે इ०. क्रोष्टा (શિયાલ), क्रोशः = કોસ, उत्क्रोशः (પીડા).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्लेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું, ભજવું, क्लेवते સેવે છે.

क्लथ्, (अ, म्) प. १. हिंसार्थः. હણવું. क्लथति હણેછે. णौ– क्लथयति.

क्लद्, (अ, म्, ष्) आ. १. वैक्लव्ये वैकल्ये च. वैक्लव्यं कातरत्वम्. वैकल्यमविवेकः. ૧ કાયર થવું, ૨ મોહ પામવું, વિકલ થવું. क्लदते કાયર થાયછે ઇ૦.

क्लद्, (इ, म्, ष्) आ. १. वैक्लव्ये वैकल्ये च. ૧ કાયર થવું, ૨ મોહ પામવું. क्लंदते કાયર થાયછે ઇ૦. णौ–क्लंदयति.

क्लद्, (इ) प. १. आव्हाने रोदने च. ૧ સાદ કરવું, ૨ રડવું. क्लंदति સાદકરેછે.

क्लप्, (अ) उ. १०. अव्यक्तायां वाचि. અસ્પષ્ટ વાણી બોલવી. क्लपयति–ते અસ્પષ્ટ વાણી બોલેછે.

क्लम्, (उ) प. ४. ग्लानौ. થાકવું. क्लाम्यति पांथः પાંથ થાકેછે. क्लांतः (થાકેલ), क्लमः (થાક), क्लमी (+इन्), क्लांतिः.

क्लिद्, (इ) आ. १. परिदेवने. परिदेवनं शोचनम्. શોચવું, રડવું. (सक०) क्लिंदते चैत्रं मैत्रः મૈત્ર ચૈત્રને રડેછે.

क्लिद्, (इ) प. १. परिदेवने. શોચવું, રડવું. क्लिंदति રડેછે.

क्लिद्, (ऊ) प. ४. आर्द्रीभावे. ભીનું થવું. क्लिद्यति पयसा घटः ઘડો પાણિયે ભીનો થાયછે. क्लेदः, क्लिन्नः.

क्लिश्, (अ) आ. ४. उपतापे. દુઃખવેઠવું. क्लिश्यति परार्थे साधुः સાધુ પરાર્થે દુઃખ વેઠેછે. क्लेशः, क्लिष्टः, क्लेशकः, केशः (માથાનાવાળ).

क्लिश्, (ऊ) प. ९. विबाधने. પીડા કરવી. क्लिश्नाति धनिकं चोरः ચોર ધનિકને પીડે છે. क्लेशः, केशः (માથાનાવાળ).

क्लीब्, (ऋ) आ. १. अधार्ष्ट्ये. કાયરથવું. क्लीबते नरः शोकेन નર શોકેકરી કાયર થાયછે. क्लीबम् (નપુંસક).

क्लीब्, (ऋ) आ. १. धार्ष्ट्ये. ધૈર્યવાન થવું, સર્વ કાર્ય કરવા સમર્થ થવું, क्लीबते ધૈર્યવાન થાયછે.

क्लु, (ङ्) आ. ६. गतौ. જવું. क्लुवते पांथः પાંથ જાયછે. विक्लवः (કાયર).

क्लेश्, (अ) आ. १. अव्यक्तायां वाचि विबाधने च. ૧ અસ્પષ્ટ વાણી બોલવી, ૨ પીડવું. क्लेशते म्लेछः મ્લેછ અસ્પષ્ટ વાણી બોલેછે. क्लेशते पापिनं रोगः રોગ પાપીને પીડેછે. क्लेशः.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्वण्, (अ) प. १. शब्दार्थः શબ્દ કરવો. क्वणति શબ્દ કરેછે. क्वणः (શબ્દ), क्वणितं (વીણાદિશબ્દ).

क्वथ्, (ए) प. १. निष्पाके. કઢવું, ઉકાલવું. क्वथति शुंठिं वैद्यः વૈદ્ય શુંઠને ઉકાળેછે. क्वाथः= क्वाहो = કાવો (ઉકાળો), क्वथधानी = काहधाणी = કાવદાની.

क्षज्, (इ, म्, ष्,) आ. १. गतिदानयोः १ જવું, २ દેવું. क्षंजते જાયછે. इ०. णौ–क्षंजयति.

क्षज्, (इ) उ. १०. कृच्छ्रजीवने. દુઃખે જીવવું. क्षंजयति–ते, क्षंजति દુઃખે જીવેછે.

क्षण्, (उ) उ. ८. हिंसायाम्. હણવું. क्षणोति–क्षणुते मृगं पापी પાપી મૃગને હણેછે. क्षतम् (ચાઠું), अक्षताः (મંગલ ચોખા), क्षतजम्, (રુધિર), क्षणः क्षतिः (હાનિ).

क्षद्, (अ) प. १. (सौ०) संवरणे. ઓછાડવું, ઢાંકવું. क्षदति ઓછાડેછે. क्षत्ता (१ સારથિ, २ ક્ષત્રિયાને વિષે શુદ્રથી ઉપજેલો પુત્ર), क्षत्रम् (ક્ષત્રિય), नक्षत्रम्.

क्षप्, (इ) उ. १०. क्षांत्याम्. ક્ષમા કરવી, ખમવું, સહવું. क्षंपयति–ते क्षंपति સહેછે.

क्षप, उ. १०. प्रेरणे. પ્રેરવું. क्षपयति–ते પ્રેરેછે. क्षपा (રાત્રિ), क्षपाकरः (ચંદ્ર).

क्षम्, (उ, ष्) आ. १. सहने. સહવું, ખમવું, વેઠવું. क्षमते ऽपराधं साधुः સાધુ અપરાધ સહેછે. क्षमते = खमइ = ખમે. क्षमा = ખમા. (१ સહન, २ પૃથ્વી), क्षंता (ऋ + સહનશીલ), क्षमी (इन् + ક્ષમાવાન્), क्षमितव्यम् = खमिअव्वं = ખમવું. क्षंतव्यम्.

क्षम्, (ऊ) प. ४. सहने. સહવું, ખમવું. क्षाम्यति पुत्रापराधं पिता પિતા પુત્રાપરાધને સહેછે. क्षांतः (ખમેલ), क्षमी (इन् +), क्षमः (સમર્થ), क्षांतिः (ક્ષમા).

क्षर्, (अ) प. १. संचलने. ખરવું, ઝરવું. क्षरति गौः पयोमुंचतीत्यर्थः ગાય દુધ મુકેછે. क्षरति जलं स्रवतीत्यर्थः જલ ઝરેછે. क्षरति = खरइ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

= ખરે. क्षरः, अक्षरः, क्षारः = ખાર. क्षारी = ખારી. प्रक्षरम्. = પાખર (ઘોડાની).

क्षल्, (अ) उ. १०. शौचकर्मणि. પખાળવું, ધોવું, શુદ્ધ-પવિત્ર કરવું. क्षालयति-ते. क्षलति शरीरं जलेन જલવડે શરીર ધુવેછે. प्रक्षालयति = पखालइ = પખાલે. प्रक्षालितम् = पक्खालिअं = પખાલ્યું. क्षालनम् प्रक्षालनम्.

क्षि, प. १. क्षये ऐश्वर्ये च. क्षयेऽयं सकर्मको ऽकर्मकश्च. १ ક્ષય થવું, ૨ ક્ષય કરવું. ૩ ધણી થવું, ઈશ્વર થવું. क्षयति कर्पूरम् કર્પૂર વિણસેછે. क्षयति तृणं बालः બાલ તૃણને ત્રોડેછે. क्षयति राजा રાજા ધણી થાયછે. क्षयः, क्षीणः, ऋभुक्षा (+ न् ઇંદ્ર), क्षेत्रम् (શરીર).

क्षि, प. ५. हिंसायाम्. મારવું, હણવું. क्षिणोति હણેછે इ०.

क्षि, प. ६. निवासगत्योः. १ વસવું, ૨ જવું. क्षियति વસેછે इ०. क्षयः (ગૃહ), क्षितिः (પૃથ્વી), क्षीणकः (તપસ્વી), क्षय्यम् (ક્ષેતુંશક્ય), क्षेयम् (ક્ષેતું-યોગ્ય), क्षयी (ઇન્ + નિવાસી), क्षेमम् (કુશળ), क्षेत्रम् (દારા), क्षयः (નિવાસ).

क्षि, प. ९. हिंसायाम्. હણવું. क्षिणाति હણેછે. क्षितिः (પૃથ્વી).

क्षिण्, (उ) उ. ८. हिंसायाम्. હણવું. क्षिणोति-क्षेणोति, क्षिणुते-क्षेणुते હણેછે क्षितिः (પૃથ્વી).

क्ष्विद्, (अ) प. १. अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. क्ष्वेदति અસ્પષ્ટ શબ્દ કરેછે. क्ष्वेदः.

क्षिप्, (अ) प. ४. प्रेरणे. પ્રેરવું, ફેંકવુ. क्षिप्यति लोष्ठं नरः નર લોઢું ફેંકેછે. क्षेपः (१ ક્ષેપ, ૨ નિંદા), १ क्षेपकः, २ क्षेप्ता (ऋ + ફેંકનાર), आक्षेपः (શાપ).

क्षिप्, (अं) उ. ६. प्रेरणे. પ્રેરવું, ફેંકવું. क्षिपति-ते ફેંકેછે. क्षिप्तः, विक्षिप्तः, प्रक्षिप्तः, संक्षिप्तः, क्षेपः, प्रक्षेपः, विक्षेपः, संक्षेपः, क्षेपकः, क्षेप्ता, क्षिप्रम् (શીઘ્ર), क्षिपः, क्षेप्यम्, क्षिपकः (વાયુ), क्षिपका (આયુધ).

क्षिव्, (उ) प. १. निरसने. વારવું, નિષેધવું. क्षेवति વારેછે.

क्षिव्, (उ) प. ४. निरसने. વારવું, નિષેધવું. क्षीव्यति વારેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्षी, (ञ) उ. १. हिंसायाम्. હણવું. क्षयति-ते હણેછે.

क्षी, (ष्) प. हिंसायाम्. હણવું. क्षिणाति, क्षीणाति હણેછે.

क्षीज्, (अ) प. १ अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. क्षीजति पक्षी પંખી અસ્પસ્ટ શબ્દ કરેછે.

क्षीब्, (ऋ) आ. १. मदे. મત્ત થવું, મદ કરવો. क्षीबते धनेन नरः નર ધનવડે મદ કરેછે. क्षीबः (મત્ત).

क्षु, (टु) प. २. शब्दे. શબ્દ કરવો. क्षौति શબ્દ કરેછે. क्षवः (રાઈ), क्षवथुः (ઠાંસો), १ क्षोणिः, २ क्षोणी (પૃથ્વી), क्षुपः (લઘુવૃક્ષ), क्षुमा (અળસી).

क्षुद्, (इर्) उ. ७. संपेषणे. દળવું, પીષવું, ચૂર્ણ કરવું, વાટવું. क्षुणत्ति-क्षुंते हरिद्रां नारी નારી હળદને પીષેછે. क्षोदः (ધૂળ), क्षुद्रः (હલકો), क्षुण्णः (વટાયેલ), क्षुद्रा (મધમાખ્ય).

क्षुध्, (अ) प. ४. बुभुक्षायाम्. ભૂખે મરવું. क्षुध्यति भिक्षुः ભિક્ષુ ભૂખે મરેછે. १ क्षुत् (ध् +), २ क्षुधा (ભૂખ), क्षुधितः (ભૂખ્યો), क्षुधुनः (કીટ).

क्षुप्, (अ) प. १. (सौ०) अवसादने. ખેદ પામવું. क्षोपति ખેદ પામેછે. क्षुपः (લઘુવૃક્ષ).

क्षुभ्, (अ) आ. १. संचलने. संचलनं प्रकृतिविपर्यासोमंथनं च. १ પ્રકૃતિ બદલવી, હાલવું. २ વલોવાવું, ડોળાવું. क्षोभते जलम् પાણી હાલેછે. १क्षोभः, २ विक्षोभः (સંચલન), क्षुब्धः (વલોણાનો વાંસ), क्षुभितः (ચળેલો).

क्षुभ्, (अ) प. ४. संचलने. १ પ્રકૃતિ બદલવી, હાલવું, २ વલોવાવું. क्षुभ्यति समुद्रः સમુદ્ર હાલેછે. १ क्षोभः, २ विक्षोभः (હલન).

क्षुभ्, (अ) प. ९. संचलने. १ પ્રકૃતિ બદલવી, હાલવું, २ વલોવાવું. क्षुभ्नाति હાલેછે. क्षुब्धः (વલોણાનો વાંસ), क्षुभितः (ચળેલો).

क्षुर्, (अ) प. ६. विलेखने. ભેદવું, કાપવું, વાઢવું. क्षुरति वालान् नापितः નાપિત વાળને કાપેછે. क्षुरः (છરો), क्षुरी (છરી).

क्षेड्, (अ) उ. १०. भक्षणे. ખાવું. क्षेडयति-ते ખાયછે.

क्षेव्, (उ) प. १. निरसने. વારવું, નિષેધવું. क्षेवति વારેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्षै. प. १. क्षये. क्षय पामवुं, दुबळुं थवुं. क्षायति दूबळो थायछे. क्षामः (पातळो).

क्षोट, उ १०. क्षेपे. फेंकवुं, उरोटवुं. क्षोटयति–ते फेंकेछे.

क्ष्णु, प. २ तेजने. उकटवुं, तेजस्वी करवुं. क्ष्णौति शस्त्रं शाणिकः शाणियो हथियार उकटे छे.

क्ष्माय्, (ई) आ. १. विधूनने. धूणावबुं, हलाववुं, कंपाववुं. क्ष्मायते वायुर्वृक्षं वायु झाडने धूणावेछे. णौ– क्ष्मापयति. क्ष्मातः (धूण्यो).

क्ष्मील्, (अ) प. १. निमेषणे. निमेषणं संकोचः संकोचवुं. क्ष्मीलति संकोचेछे.

क्ष्विड्, (त्रि, आ) प. १. स्नेहनमोचनयोः १ चोपडवुं, भीनुंकरवुं, पलाळवुं. २ मूकवुं. क्ष्वेडति चोपडेछे इ०. क्ष्वेडः (विष), मक्ष्वेडनः (लोहमयबाण).

क्ष्विद्, (त्रि, आ) प. १. अव्यक्ते शब्दे. अस्पष्ट शब्द करवो. क्ष्वेदति अस्पष्ट शब्द करेछे.

क्ष्विद्, (त्रि, आ) आ. १. स्नेहनमोचनयोः मोहने च. १ चोपडवुं, पलाळवुं, २ मूकवुं, ३ मोहवुं. क्ष्वेदते चोपडेछे. क्ष्वेडः (विष), क्ष्वेडा (रव).

क्ष्विद्, (त्रि, आ) प. ४. स्नेहनमोचनयोः. १ चोपडवुं, पलाळवुं, २ मूकवुं. क्ष्विद्यति चोपडेछे.

क्ष्वेल्, (ऋ) प. १. चलने. चळवुं. क्ष्वेडति चळेछे.

खक्ख्, (अ) प. १. हसने. हसवुं. खक्खति हसेछे. खक्खा (हास).

खच्, (अ) प. ९. भूतप्रादुर्भावे. भूतप्रादुर्भावोऽतिक्रांतोत्पत्तिः उपजी रहेवुं, उपज वीतवी, थइ रहेवुं. खच्नाति उपजी रहेछे.

खज्, (अ) प. १. मंथे. मंथोविलोडनम्. वलोववुं, डहोळवुं, डहोळवुं. खजति जलं वराहः भूंड पाणी डहोळेछे. खजाका (कडछी), खजकः (वलोणानो वांस).

खज्, (इ) प. १. गतिवैकल्ये. गतेर्वैकल्यं विकृतत्वम्. खोडंगतां चालवुं. खंजति खोडंगतां चालेछे. खंजः (खोडो), खंजनः (दीवाळीघोडोनामे पंखी).

खट्, (अ) प. १. कांक्षायाम्. इच्छवुं. खटति धनं लुब्धः लोभी धनने इच्छे छे. खटः = खड (तृण), खट्वा = खाट (खाटलो), खटी = खडी (धोळी माटी), खटिका (खडी), खटः (कफ), खटकः (अर्द्धमुष्टि).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

खट्ट्, (अ) उ. १०. संवरणे. આંતરવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું, બીડવું, શીડવું, સંકોડવું. खट्टयति–ते मुखं नरः નર મુખને ઢાંકેછે.

खड्, (अ) उ. १०. भेदने. ભેદવું, વિદારવું. खाडयति–ते ભેદેછે. खड्गः = खग्ग = ખાગ.

खड्, (इ) आ. १. मंथे. વલોવવું, ડખોળવું, ડહોળવું, વછોડવું,વેરવું. खंडते ડહોળેછે. खंडः = ખાંડ. खंडिता (મથિતા સ્ત્રી).

खड्, (इ) उ. १०. भेदने. ભેદવું, खंडयति–ते, खंडति = खडई = ખંડે ભેદેછે. खंडः (ટુકડો), खंडनम्. खंडितः = खंडिओ = ખંડ્યો.

खद्, (अ) प. १. स्थैर्ये हिंसायां भक्षणे च. स्थैर्येऽकर्मकः. १ રેહેવું, २ હણવું, ३ ખાવું. खदति विष्णुः વિષ્ણુ રેહેછે. खदति रिपुं बली બલી રિપુને હણેછે. खदति धान्यं नरः નર દાણા ખાયછે. खदिरः = खइरः = ખેર.

खन्, (उँ) उ. १. अवदारणे. ઓદાળવું, ખણવું, ખોદવું. खनति–ते कूपं नरः નર કૂપને ખણેછે. खनति = खनइ = ખણે. खातः (ખોદ્યો), खेयम् (ખોદવા યોગ્ય), खनकः (ઉંદર), खनकी (ઉંદરી), परिखा (ખાઇ), खनित्रम् (ખાતરિયું), खात्रम् (ચોરે કરેલું છિદ્ર), खनिः, २ खनी, ३ खानिः, ४ खानी = खाणी = ખાણ્ય (આકર). आखुः (ઉંદર), खसः = ખસ (પામાં), खलः (ખોળ), खननम्.

खर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. खर्बति જાયછે. खर्वः (વામણો).

खर्ज्, (अ) प. १. पूजने व्यथने च. पूजनं मार्जनम्. १ ખજોળવું, વલૂરવું, માંજવું, २ પીડવું, નડવું. खर्जति देहं नरः નર દેહને ખંજોલે છે इ०. खर्जूरः = ખજૂરો. खर्जूरी = ખજુરી. खर्जूः (ખસ), खर्जूरम् (હરિતાલ),

खर्द्, (अ) प. १. दंदशूके. दंदशूककर्तृके दंतकर्मणीत्यर्थः. સાપનું ડસવું. खर्दति सर्पो नकुलम् સાપ નોળને ડસેછે.

खर्व्, (अ) प. १. दर्पे. ગર્વ કરવો. खर्वति मूर्खः મૂર્ખો ગર્વ કરેછે. खर्वः (ગર્વ).

खल्, (अ) प. १. संचये चलने च. १ સાંચવું, ઢગ કરવો. २ ચળવું. खलति धनं नरः નર ધનને સાંચેછે इ०. खलम् (१ રણાંગણ, २ દાણા મસળવાનું ખળું). खलः (१ દુર્જન, २ નીચ, ३ ખોળ), खल्वम् (નીચાણ), खल्वा

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(ચર્મપાત્ર), १ खल्वाटः, २ खलतिः (માથે તાલ પડેલો), खलः(૧ દ્યાલ્ય, ૨ ચર્મવસ્ત્ર, ૩ ખાળ, ૪ કોઇલિ પંખી).

खव्, (अ) प. ९. भूतप्रादुर्भावे. भूतप्रादुर्भावोऽतिक्रांतोत्पत्तिः. ઉપજી રહેવું, ઉપજ વીતી જવી. खौनाति जनः જન ઉપજી રહેછે.

खष्, (अ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. खषति હણેછે.

खाद्, (ऋ) प. १. भक्षणे. ખાવું, જમવું. खादति मोदकं विप्रः વિપ્ર મોદકને ખાયછે. खादति = खायइ = ખાયે. खाद्यम् (ખાવાયોગ્ય), खादकः (ખાનાર), खादनम् (ભક્ષણ).

खिट्, (अ) प. १. उत्रासे. ભડકાવવું, ડરાવવું. खेटति केशी गोष्ठम् કેશી ગોષ્ઠને ભડકાવેછે. खेटनम् = ખેડાણ. आखेटः (મૃગયા), आखेटकः, १ खेटम्, २ खेटकम् (ઢાલ), १ खेटः, २ खेटकः (ગામડું).

खिद्, (अ) आ. ४. दैन्ये. ખેદ પામવું, દીનતા કરવી. खिद्यते = खिज्जइ = ખીજે ખેદ પામેછે. खेदः, खिन्नः (ખેદ પામેલ).

खिद्, (अ) प. ६. परिघाते परितापे च. १ ખુંદવું, ૨ દુઃખ દેવું. खिंदति ખુંદેછે इ०.

खिद्, (अ) आ. ७. दैन्ये. ખેદ પામવું, દીનતા કરવી. खिंते भिक्षुः ભિક્ષુ ખેદ પામેછે. खिन्नः.

खु, (ङ्) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. खवते શબ્દ કરેછે.

खुज्, (उ) प. १. स्तेयकरणे. ચોરવું. खोजति म्रक्षणं कृष्णः કૃષ્ણ માખણને ચોરેછે.

खुड्, (अ) प. ६. संवरणे. ઓછાડવું, ઢાંકવું. खुडति धनं धनिकः ધનવાન્ ધનને ઢાંકેછે.

खुड्, (इ) उ. १०. खंडने. ખાંડવુ, ભેદવું. खुंडयति–ते, खुंडति ખાંડેછે.

खुर्द्, (अ) आ. १. क्रीडायाम्. રમવું, ખેલવું, વિહરવું. खूर्दते गोपालः ગોવાલ રમેછે.

खुर्, (अ) प. ६. छेदने. छेदनं विलेखनम्. ઉખેડવું, ખેડવું, છેદવું. खुरति भूमिं कृषकः કૃષક ભૂમિને ખેડેછે. खुरः (ખરી).

खेट. उ. १०. भक्षणे. ખાવું, જમવું. खेटयति–ते मांसं हिंस्रः હિંસ્ર માંસને જમેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

खेड. उ. १०. भक्षणे. ખાવું, જમવું. खेडयति–ते मांसं सिंहः સિંહ માંસને જમેછે. खेटकः, खेटः, (१ ગ્રામડું, ૨ ભક્ષક).

खेल्, (ऋ) प. १. चलने. ચળવું. खेलति मर्कटः માકડો ચળેછે. खेलः, खेला, खेलनम्, खिलम् (ખેડ્યાવનું ખેતર).

खेला. प. ११. विलासे. રમવું, ખેલવું. खेलायति विलासी વિલાસી રમેછે. खेला (રમત), खेलनम् = ખેલણ.

खेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું. खेवते हरिं भक्तः ભક્ત હરિને સેવેછે.

खै. प. १. खदने. खदनं स्थैर्यं हिंसा भक्षणं च. १ રહેવું, ૨ હણવું, ૩ જમવું. खायति नरः નર રહેછે. खायति मृगं व्याधः પારધી મૃગને હણેછે. खायति मोदकं विप्रः વિપ્ર મોદકને જમેછે. खायति = खायइ = ખાયે.

खोट. उ. १०. भक्षणे क्षेपे च. १ જમવું, ખાવું, ૨ ફેંકવું. खोटयति–ते लड्डुकं विप्रः વિપ્ર લાડુને જમેછે. खोटयति–ते शूरं शूरः શૂરો શૂરાને ફેંકેછે.

खोड्, (ऋ) प. १. गतिप्रतीघाते. गतिविषये प्रतीघात इत्यर्थः. ચાલતાં ખોડંગવું. खोडति पंगुः પાંગલો ખોડંગે છે. खोडः= ખોડો (પંગુ).

खोड. उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું, ઉરોટવું. खोडयति–ते तृणं नरः નર તૃણને ફેંકેછે.

खोद्, उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું, ઉરોટવું. खोदयति–ते कर्करं जनः જણ કાકરાને ફેંકેછે.

खोर्, (ऋ) प. १. गतिप्रतीघाते. ચાલતાં ખોડંગવું. खोरति खंजः ખોડો ખોડંગેછે. खोरा (અધમસ્ત્રી), खोरः (ખોડો).

खोल्, (ऋ) प. १. गतिप्रतीघाते. ચાલતાં ખોડંગવું. खोलति खोडः ખોડો ખોડંગેછે.

ख्या. प. २. प्रकथने. વખાણવું, કહેવું. ख्याति सुजनं लोकः લોક સુજનને વખાણેછે. आख्यानम्, व्याख्यानम्, प्रत्याख्यानम् (નિષેધ), ख्यातः, प्रख्यातः, विख्यातः, आख्यातः, प्रत्याख्यातः (નિષિદ્ધ), संख्या, ख्यातिः (વખાણ).

गग्घ, (अ) प. १. हसने. હસવું. गग्घति विकलं जनः જણ વિકલને હસેછે.

गज्, (अ) प. १. शब्दार्थे मदने च. मदनं मदोत्पत्तिः मदः चित्तविकारः. १ શબ્દ કરવો, ૨ મદ કરવો. गजति १ શબ્દ કરેછે, ૨ મદ કરેછે. गजः (હસ્તી).

गज्, (अ) उ. १०. शब्दे. શબ્દ કરવો. गाजयति–ते जनः જણ શબ્દ કરેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गज्, (इ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. गंजति नरः નર શબ્દ કરેછે. गंजा (૧ મદિરાનું ઘર, ૨ આગર).

गड्, (अ, म्) प. १. सेचने. સીંચવુ. गडति, लत्वे गलति जलं नरः નર પાણીને સીંચેછે. णौ–गडयति, लत्वे गलयति. गाडः, लत्वे गालः, गडः, गडकः, गडुः (પૃષ્ઠગ્રંથિ), निगडः (બેડી), निगडितः (બેડી ઘાલેલો).

गड्, (इ) प. १. वदनैकदेशे. गंडगतसंहननक्रियायामित्यर्थः. ગાલ મીચવા, ગાલ એકઠા કરવા. गंडति ગાલ મીચેછે. गंडः (ગાલ), १ गांडिवं, २ गांडीवम् (અર્જુનધનુષ).

गण, उ. १०. संख्याने. ગણવું. गणयति–ते दिवसान् नारी નારી દિવસ ગણેછે. गणः (સમૂહ), गणकः (જોતિષી), गणितं = गणिअं = ગણ્યું. गणना, गण्यः, गणिका (વેશ્યા), निगणः (હોમધૂમ).

गद्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ–પ્રકટ બોલવું. गदति वचनं जनः જણ વચન બોલેછે. १ गद्गदः, २ गद्गदा, ३ गद्गदम् (અસ્પષ્ટ વચન), गद्यम्, गदितम् (કથિત).

गद्, (ई) उ. १०. देवशब्दे. મેઘ ગાજવો. गदयति–ते घनः મેઘ ગાજેછે.

गद्गद, प. ११. वाक्स्खलने. અસ્પષ્ટ વચન ઊચરવું. गद्गदयति दुःखार्त्तः દુખાર્ત અસ્પષ્ટ વાણી ઊચરેછે. १ गद्गदः, २ गद्गदा, ३ गद्गदम् (અસ્પષ્ટ વચન).

गंध्, (अ) आ. १०. अर्दने. પીડવું, નડવું. गंधयते लुब्धो वदान्यम् લોભિયો દાતાને પીડેછે. १ गंधः, २ गंधनम् (હિંસન), गंधर्वः, सुगंधकः (કંકોડી), गंधोली (શાખાડેર).

गम्, (ऌ) प. १. गतौ. જવું. गच्छति ग्रामं पांथः પાંથ ગામને જાયછે. आगच्छति આવેછે. गमः, आगमः (શાસ્ત્ર), निगमः (વેદ), संगमः, समागमः, १ प्लवंगमः, २ प्लवंगः, ३ प्लवगः (વાનર). १ विहंगमः, २ विहंगः, ३ विहगः (પંખી), १ भुजंगमः, २ भुजंगः, ३ भुजगः (સાપ). उरगः (સાપ), गत्वरः, જગત્ (લોક), गंगा, गगनम् (વ્યોમ), गात्रम् (શરીર), आगंतुः (આવતું), गौः (ગાય), गमी (જણાર), आगामी (इन् + આવતું), पन्नगः (સાપ), सुगः, दुर्गः, सुगमः, दुर्गमः, अभ्यागतः (પ્રાહુણો).

गर्ज्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો, ગાજવું. गर्जति मेघः મેઘ ગાજેછે. गर्जति = गज्जइ = ગાજે. गर्जना, गर्जितम् (મેઘાદિ શબ્દ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गर्ज्, (अ) उ. १०. शब्दे. શબ્દ કરવો, ગાજવું. गर्जयति–ते मेघः મેઘ ગાજેછે.

गर्द्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. गर्दति व्याघ्रः વાઘ બોલેછે. गर्दभः= गद्दहो = ગધો.

गर्द्, (अ) उ. १०. शब्दे. શબ્દ કરવો. गर्दयति–ते वराहः ભૂંડ બોલેછે.

गर्ध्, (अ) उ. १०. अभिकांक्षायाम्. ઇચ્છવું. गर्धयति–ते धनं लुब्धः લોભિયો ધનને ઇચ્છેછે.

गर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. गर्बति જાયછે. गर्बः (ગતિ).

गर्व्, (अ) प. १. दर्पे. ગર્વ કરવો. गर्वति मूर्खः મૂર્ખો ગર્વ કરેછે. गर्वः, गर्वितः.

गर्व्, आ. १०. माने. અભિમાન કરવું. गर्वयते धनेन मूढः મૂઢ ધનવડે ગર્વ કરેછે. गर्वः, गर्वितः.

गर्ह्, (अ) आ. १. कुत्सायाम्. નિંદવું, વખોડવું. गर्हते सुजनं दुर्जनः દુર્જન સુજનને નિંદેછે. गर्हा (નિંદા), गर्हितः (નિંદિત), विगर्हितः, गर्हणम्, गर्ह्यम् (નિંદ્ય).

गर्ह्, (अ) उ. १०. विनिंदने. નિંદવું, વખોડવું. गर्हयति–ते साधुं दुष्टः દુષ્ટ સાધુને નિંદેછે. गर्हा, गर्हितः, गर्हणम्.

गल्, (अ) प. १. अदने स्रवणे च. १ ખાવું, જમવું. २ ઝરવું ખરવું. गलति मूलकं जनः જન મૂલાને ખાયછે. गलति जलं करकात् કરવામાંથી જલ ઝરેછે. अवगलति = ઓગલે. निगलति = निलगइ = નિગલે. अविगलति. विगलति = विगलइ = પિગલે. गलनम् = गयणं = ગયણું. गलः= ગાલ, गलः (કંઠ).

गल्, (अ) आ. १०. स्रवणे. ઝરવું, ગળવું. गलयते जलम् પાણી ઝરેછે. गलः, गालिः (ગાલ), गलनम् = गयणं = ગયણું.

गल्भ्, (अ) आ. १. धार्ष्ट्ये. પ્રૌઢ થવું, સમર્થ થવું. गल्भते, प्रगल्भते मैत्रः મૈત્ર પ્રૌઢ થાયછે. प्रगल्भः (પ્રૌઢ).

गल्ह्, (अ) आ. १. कुत्सायाम्. નિંદવું. गल्हते सुजनं दुर्जनः સુજનને દુર્જન નિંદેછે. गल्हः

गवेष्, उ १०. मार्गणे. मार्गणमन्वेषणम्. ખોળવું, શોધવું. गवेषयति–ते हरिणं नरः નર હરિણને ખોળેછે. १ गवेषणम्, २ गवेषणा (માર્ગણ, ખોળ), गवेषितः (શોધેલો).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गह्, उ. १०. गहने. १ વસમુ થવું, દુર્ગમ થવું. ૨ પીડવું, નડવું. गहयति. १ गहनः, २ गहना, ३ गहनम् (દુરધિગમ, દુઃપ્રવેશ).

गा, (ङ्) आ. १. गतौ. જવું. गाते ग्रामं पांथः પાંથ ગામને જાયછે.

गा, प ३. (वै०) स्तुतौ. સ્તવવું, સ્તુતિ કરવી. जिगाति સ્તુતિ કરેછે. गानम्, गाथा, गाथकः.

गाध्, (ऋ) आ. १. प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रंथे च. प्रतिष्ठा आस्पदम्. लब्धुमिच्छा लिप्सा. ग्रथनं ग्रंथः. प्रतिष्ठायामकर्मकोयम्. लिप्साग्रंथयोः सकर्मकः. १ રહેવું, સ્થિતિ કરવી. ૨ લેવા ઇચ્છવું, ઇચ્છવું, ૩ ગુંથવું. गाधते રહેછે इ०. गाधः (થાગ), अगाधः (અથાગ), गाधिः (વિશ્વામિત્રપિતા).

गाह्, (ऊ) आ. १. विलोडने. विलोडनं परिमिलनम्. પ્રવેશ કરવું, પેસવું. गाहते, अवगाहते પેસેછે. गाहनम्, अवगाहनम्, वगाहनम्, गाहः, अवगाहः वगाहः, गाढः.

गु, (ङ्) आ. १. अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. गवते અસ્પષ્ટ શબ્દ કરે છે. १ गुडः, २ गुलः = गुलो = ગોલ.

गु, (ङ्) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. गवते શબ્દ કરેછે. गोत्रम् (કુલ), गवलः (અરણ્ય મહિષ), गवयः (રોઝ).

गु, प. ६. पुरीषोत्सर्गे. મલવિસર્જન કરવું, હગવું. गुवति હગેછે. गुथम्, (વિષ્ઠા), गुतव्यम्.

गुज्, (अ) प. ६. शब्दे. શબ્દ કરવો. गुजति શબ્દ કરેછે.

गुञ्, (इ) प. १. अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. गुंजति भ्रमरः ભમરો ગણગણેછે. गुंजितम् (સિંહાદિશબ્દ), गुंजा (ચનોઠી), गुंजारवः (ભ્રમર-શબ્દ)

गुठ्, (इ) उ. १०. वेष्टने. વીંટવું. गुंठयति–ते. अवगुंठयति–ते વીંટેછે. गुंठनम्, अवगुंठनम्, भस्मगुंठनम्, गुंठितः, अवगुंठितः.

गुड्, (अ) प. ६. रक्षायाम्. રાખવું, પાળવું. गुडति क्षेत्रं कृषिः કૃષિ ખેતરને પાળેછે. गुडः, लत्वे. गुलः = गुलो = ગોળ. गुडा (હસ્તિસન્નાહ), गोलः = (१ ગોલો, ૨ ગોળો.), गुलिका (ગોળી), गोलकः (જારજ), भूगोलः, गुडेरः (ગ્રાસ), गुल्मः (મોથું).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गुड्, (इ) उ. १०. वेष्टने रक्षणे च. १ वींटवुं, घेरवुं. २ રાખવું. ૧ પાળવું. गुंडयति–ते, गुंडति वींटेछे. गुंडनम्, गुंडितः.

गुण्. उ. १०. आमंत्रणे. आमंत्रणं गूढोक्तिः. छानुं કહેવું, ગૂઢ બોલવું. गुणयति–ते मंत्री મંત્રી છાનું કહેછે. गुणः, गुणितम्.

गुद्, (अ) आ. १. क्रीडायाम्. રમવું, ખેલવું. गोदते बालः બાલ રમેછે. गुदम् (ગાંડ), गुंद्रा (સુગંધિ મોથ).

गुध्, (अ) प. ४. परिवेष्टने. વીંટવું. गुध्यति. વીંટેછે. गोधूमः= गोहूमो = ઘઉં. गुत्सः (તૃણજાતિ), गुधितः (વેષ્ટિત), गुधेरः (પાળક).

गुध्, (अ) प. ९. रोषे. કોપવું, રીસાવું. गुध्नाति કોપેછે. गोधा = गोहा = ગોહ. गोधूमः= गोहूमो = ઘઉં.

गुप्, प. १. गोपने. ગોપવું, સંતાડવું. गोपयति धनं चोरः ચોર ધનને સંતાડેછે. गोप्यम्, गोपनम्, गुप्तिः, गुप्तम्.

गुप्, (अ) आ. १. निंदायाम्. નિંદવું. जुगुप्सते નિંદેછે. जुगुप्सा (નિંદા).

गुप्, (ऊ) प. १. रक्षणे. રાખવું, પાળવું. गोपायति पृथ्वीं नृपः નૃપ પૃથ્વીને પાળેછે. कुप्यम् (સુવર્ણ રજતવિના બીજું ધન), गोप्यम् (રક્ષણીય), गोपनम् (રક્ષણ), गुप्तिः (રક્ષા), गोप्ता (ऋ + રક્ષક).

गुप्, (अ) प. ४. व्याकुलत्वे. આકળું કરવું, વ્યાકુલ કરવું. गुप्यति लोकं कोपः કોપ લોકને આકળું કરેછે.

गुप्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. गोपयति–ते બોલેછે इ०.

गुफ्, (अ) प. ६. ग्रंथे. ગુંથવુ. गुफति माल्यं मालाकारः માળી ફૂલને ગુંથેછે. गुंफः (ગ્રંથ).

गुम्फ्, (अ) प. ६. ग्रंथे. ગુંથવું. गुंफति माल्यं मालाकारः, માળી ફૂલને ગુંથેછે. गुंफितः, गुंफः= ગુંફો.

गुर्, (ई) आ. ६. उद्यमने. १ ઉદ્યોગ કરવો. ૨ ઊગામવું. गुरते वैश्यः વૈશ્ય ઉદ્યોગ કરેછે इ०.

गुर्द् (अ) आ. क्रीडायाम्. રમવું, ખેલવું. गूर्दते बालः બાલ રમેછે.

गुर्द्, (अ) उ. १०. निकेतने. વસવું. गूर्दयति–ते વસેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गुर्द्, (अ) उ. १०. पूर्वनिकेतने. पूर्वनिकेतनमाद्यो निवासः. પ્રથમ વસવું, પેહેલું વસવું. गूर्दयति–ते પેહેલું વસેછે.

गुर्वी, (ई) प. १. उद्यमने. १ ઉદ્યોગ કરવો, २ ઊગામવું. गूर्वति वैश्यः વૈશ્ય ઉદ્યોગ કરેછે इ०.

गुह्, (उं) उ. १. संवरणे. ઢાંકવું, ઓછાડવું. गूहति–ते, निगूहति–ते छिद्रं जनः જણ છિદ્રને ઢાંકેછે. गूढः, गुह्यम्, गव्हरम् (ગુહા).

गूर्, (अ) आ. १०. उद्यमने भक्षणे च. १ ઉદ્યોગ કરવો, २ ઊગામવું, ३ જમવું. गूरयते वैश्यः વૈશ્ય ઉદ્યોગ કરેછે. उद्गूरयते खड्गम्. ખડ્ગને ઊગામેછે. गूरयते मूलकं नरः નર મુલાને જમેછે.

गूर्, (ई) आ. ४. हिंसागत्योः. १ હણવું, २ જવું. गूर्यते रिपुं बलवान् બલવાન્ શત્રૂને હણેછે इ०. गूर्जरः (દેશભેદ).

गृ, प. १. सेचने. સિંચવું. गरति भूमिं मेघः મેઘ ભૂમિને સિંચેછે.

गृ, आ. १०. विज्ञाने विज्ञापने च. १ જાણવું, અનુભવવું. २ જણાવવું. गारयते અનુભવેછે इ०.

गृज्, (अ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. गर्जति = गज्जइ = ગાજે. गर्जनम्.

गृज्, (इ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. गृंजति શબ્દ કરેછે. गृंजनम् (ડુંગળી).

गृध्, (उ) प. ४. अभिकांक्षायाम्. ઇચ્છવું. गृध्यति ઇચ્છેછે. गृद्धः (ઇચ્છિત), १ गर्द्धनः, २ गृध्नुः (લોભી), गृधिः (કાંક્ષા), गृध्रः = ગીધ (એક પક્ષી).

गृह्, (ऊ) आ. १. ग्रहणे. ગ્રહવું, લેવું, ઝાલવું. गर्हते ઝાલેછે. गृढः (લીધો), गृढिः (ગ્રહણ), गृहम् = ઘર, गृहा (સ્ત્રી).

गृह्, आ. १०. ग्रहणे. ગ્રહવું, લેવું, ઝાલવું. गृहयते ઝાલેછે.

गॄ, प. ६. निगरणे. निगरणं भोजनम्. ભોજન કરવું, જમવું, ખાવું. गिरति, लत्वे, गिलति मूलकं नरः નર મૂલાને જમેછે. गिरः, लत्वे गिलः. अजगरः, १ गरः, लत्वे २ गलः (કંઠ), निगारः, उद्गारः (ઓડકાર), गर्गरः (રાજર્ષિ) गर्गरी = गग्गरी = ગાગરચ (મહાકુંભ). गर्गः (ઋષિ), गर्त्तः (ખાડો), गर्भः, गिरिः (પર્વત), गर्मुत् (હેમ), निगरणः (કંઠ), गृष्टिः (એકવાર જણતી.) गरः, (વિષ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गॄ, प. ९. शब्दे. શબ્દ કરવો. गृणाति गुणं साधुः સાધુ ગુણને કહેછે. गुरुः.

गेपृ, (ऋ) आ. १. कंपने गतौ च. १ કંપવું, २ જવું. गेपते કંપેછે.

गेवृ, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું, પૂજવું. गेवते સેવેછે.

गेषृ, (ऋ) आ. १. अन्विच्छायाम्. अन्विच्छा अन्वेषणम्. શોધવું, ખોળવું. गेषते गां गोपालः ગોવાળ ગાયને ખોળેછે.

गै, प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. गायति गीतं नारी નારી ગીતને ગાયછે. गीतम्, प्रगीतम्, गानम्, गेयम्, गीतिः, उपगीतिः, उद्गीतिः, गाथकः (ગાનાર), गाथा, गायनः (ગાનાર), गायनी, सामगः, सामगी, उद्गीथः (ઓંકાર), उद्गाता (સામગ).

गोम, उ. १०. उपलेपने. લિંપવું. गोमयति गोमयेन भूमिं यज्वा યજ્વા ગોમયવડે ભુમિને લિંપેછે. गोमयम् (છાણ).

गोष्ट, (अ) आ. १. संघाते. એકઠું કરવું. गोष्ठते धान्यं कृषिः કૃષિ દાણાને એકત્ર કરેછે.

ग्रथ, (इ) आ. १. कौटिल्ये. कौटिल्यं कुसृतिर्बंधश्च. १ વાંકું જવું, २ બાંધવું, ગુંથવું, ગાંઠવું. ग्रंथते गवयः રોઝ વાંકો જાયછે. ग्रंथते फुल्लानि माली માલી ફુલાને ગુંથેછે. ग्रंथिः= गंठी = ગાંઠય. ग्रंथः= गंठो = ગાંઠો.

ग्रथ्, (अ) प. ९. संदर्भे. संदर्भो ग्रंथनम्. ગુંથવું. ग्रथ्नाति ग्रंथं कविः કવિ ગ્રંથને ગુંથેછે. ग्रंथः, ग्रंथिः= गंठी = ગાઠય.

ग्रंथ्, (अ) उ. १०. संदर्भे. संदर्भो बंधनम्. બાંધવું, ગાંઠવું, ગુંથવું. ग्रंथयति–ते, ग्रंथति माल्यं माली માલી ફુલને ગાંડેછે. ग्रंथति = गंढइ = ગાંડે.

ग्रस्, (उ) आ. १. अदने. ખાવું, જમવું. ग्रसते मोदकं विप्रः વિપ્ર લાડુને જમેછે. ग्रासः (કવળ), ग्रामः= ગામ. ग्रीष्मः (ઋતુભેદ).

ग्रस्, (अ) उ. १०. ग्रहणे. ઝાલવું, લેવું, ગ્રહવું. ग्रासयति–ते फलं जनः જન ફલને લેછે.

ग्रह्, (अं) उ. ९. उपादाने. उपादानं स्वीकारः. સ્વીકારવું, લેવું, ઝાલવું. गृह्णाति, गृह्णीते धर्मं धार्मिकः ધાર્મિક ધર્મને ઝાલેછે. गृहम् = ઘર. ग्राहः (જલચર), गृहोली = ઘરોલી. विग्रहः = વઘરો (યુદ્ધ), परिग्रहः (સ્વીકાર),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निग्रहः (અસ્વીકાર), अनुग्रहः (સ્વીકાર), आग्रहः= આગ્રહ, संग्रहः=સંઘરો, विग्रहः (શરીર), अवग्रहः (અનાવૃષ્ટિ), ग्रहः (જ્યોતિષ), ग्राहकः (લેનાર), गृहीता (ऋ + લેનાર), फलेग्रहिः (ફલવૃક્ષ), ग्रहणम्, गृह्यकः (પરતંત્ર), गृहीतः (લીધો).

ग्राम, उ. १०. आमंत्रणे. आमंत्रणं गूढोक्तिः. છાંનું કહેવું, ग्रामयति–ते मंत्री મંત્રી છાંનું કહેછે.

ग्रुच्, (उ) प. १. स्तेयकरणे. ચોરવું. ग्रोचति म्रक्षणं मोहनः મોહન માખણ ચોરેછે.

ग्लस, (उ) आ. १. अदने. જમવું, ખાવું. ग्लसते तमोभुवनम् તમ ભુવનને ખાયછે. ग्लासः (કોલિયો).

ग्लह्, (अ) आ. १. ग्रहणे. ઝાલવું, લેવું, ગ્રહવું. ग्लहते करकं यतिः જતિ કરવો ઝાલેછે.

ग्लुच्, (उ) प. १. स्तेयकरणे. ચોરવું. ग्लोचति धनं चोरः ચોર ધનને ચોરેછે.

ग्लुंच्, (उ) प. १. गतौ. જવું. ग्लुंचति ग्रामं ग्राम्यः ગામડિયો ગામને જાયછે.

ग्लेप्, (ऋ) आ. १. दैन्ये कंपने गतौ च. ૧ દીન થવું, દીનતા કરવી. ૨ કંપવું, ૩ જવું. ग्लेपते भिक्षुः ભિક્ષુ દીનતા કરેછે इ०.

ग्लेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું. ग्लेवते देवं नरः નર દેવને સેવેછે.

ग्लेष्, (ऋ) आ. १. अन्विच्छायाम्. अन्विच्छा अन्वेषणम्. ખોળવું, શોધવું. ग्लेषते गवलीं पिंडारः પિંડારો ભેંષને ખોળેછે.

ग्लै, प. १. हर्षक्षये. हर्षक्षयो धात्वपचयः. ધાતુ ઓછી થવી, બલહીન થવું. ગ્લાન થવું. ग्लायति विषयी વિષયી બલહીન થાયછે. ग्लानः (બલહીન), ग्लानिः (બલહીનતા), ग्लौः (ચંદ્ર).

घग्घ्, (अ) प. १. हसने. હસવું. घग्घति હસેછે.

घट्, (अ, म्, ष्) आ. १. चेष्टायाम्, चेष्टा ईहा. ઘડવું, રચવું. घटते घटं कुंभकारः કુંભાર ઘડાને ઘડેછે. णौ–घटयति. घटना (રચના), घटा (રચના), घटः= ઘડો. घटी (મહાકુંભ), घटितम् = घडिअं = ઘડ્યું.

घट्, (अ) उ. १०. संघाते. એકઠું કરવું, મેળવવું, ગુંથવું. घाटयति–ते कुपितजनं साधुः સાધુ કોપેલા જનને મેળવેછે. उद्घाटयति = उग्घाडइ =

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ઉઘાડે. उद्घाटनम् = उग्घाडणं = ઊઘાડણું. उद्घाटितः = उग्घाटिओ = ઉઘાડ્યો.

घट्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. घाटयति–ते पक्षी પંખી બોલેછે ઇ૦.

घट्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. घंटयति–ते कपोतः કપોત બોલેછે इ०. घंटा, निघंटुः (નામકોશ).

घट्ट्, (अ) आ. १. चलने. ચળવું, કંપવું, ડોલવું. घट्टते કંપેછે. अरघट्टः (રેંહેંટ), घट्टः = ઘાટ (નદ્યવતરણ સ્થાન, તીર્થ).

घट्ट्, (अ) उ. १०. चलने. ચળવું, કંપવું. घट्टयति–ते કંપેછે. घट्टः = ઘાટ (નદી ઊતરવાનું સ્થાન), अरघट्टः (રેંહેંટ).

घष्, (इ) आ. १. क्षरणे. ખરવું. घंषते ખરેછે.

घस्, (इ) आ. १. क्षरणे. ખરવું. घंसते ખરેછે.

घस्, (ल) प. १. अदने. ખાવું, જમવું. घसति ખાયછે. घस्ता, (ऋ + જમનાર), घस्तुम्, घस्मरः (ભક્ષક), घासः, घस्रः (દિન).

घिण्, (इ) प. १. ग्रहणे. ઝાલવું, લેવું. घिण्णते ઝાલેછે.

घु, (ङ्) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. घवते શબ્દ કરેછે. घूकः = ઘૂડ.

घुट्, (अ) आ. १. परिवर्त्तने. परिवर्त्तनमितस्ततो भ्रमणम्. અહિં તહિં ભમવું, રખડવું. घोटते प्रवासी પ્રવાસી અહિંતહિં રખડેછે. घोटः = ઘોડો. घोटकः, घुटः, घुटिका (ઘુંટી).

घुट्, (अ) प. ६. प्रतीघाते. રોળવું, વિરોળવું. घुटति રોળેછે. घुटति = घुटइ = ઘુટે. घुटितम् = घुटिअं = ઘુટ્યું. घुटिका (ઘુંટી), १ घोटः, २ घोटकः (ઘોડો).

घुण्, (अ) आ. १. भ्रमणे. ભમવું. घोणते ભમેછે. घुणितः, घोणा (નાસિકા), घुणः (કાષ્ઠકીટ, મહિયડ).

घुण्, (अ) प. ६. भ्रमणे. ભમવું. घुणति ભમેછે. घुणः (મહિયડ), घोणा (નાસિકા), प्राघुणः = પ્રાહુણો.

घुण्, (इ) आ. १. ग्रहणे. ઝાલવું, લેવું. घुण्णते લેછે.

घुर्, (अ) प. ६. भीमार्थशब्दयोः. ૧ ભય કરવો, ડરાવવું. ૨ શબ્દ કરવો. घुरति ડરાવેછે इ०. घोरम् (ભયાનક), घुर्घुरः (અનુકરણ શબ્દ ઘરઘરાટ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

घुष्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. घोषति हरिं भक्तः ભક્ત હરીને બોલેછે, घोषति = गोखइ = ગોખે. घोषणम् = ગોખણું. घोषः (ઘાંટો).

घुष्, (अ) आ. १. कांतिकरणे. ચકચકતું કરવું. घोषते ચકચકતું કરેછે.

घुष्, (इ) आ. १. कांतिकरणे. ચકચકતું કરવું. घुंषते ચકચકતું કરેછે.

घुष्, (इर्) प. १. अविशब्दने शब्दे च. ઝીણો શબ્દ કરવો, ૨ શબ્દ કરવો. घोषति ઝીણો શબ્દ કરેછે इ०. घोषः (રબારી વાડો).

घुष्, (इर्) उ. १०. विशब्दने. विशब्दनं विशिष्टशब्दकरणं, नानाशब्दनं वा. १ રાગ કાડવો, ઘાંટો કાડવો. ૨ વિવિધ શબ્દ કરવા. घोषयति-ते. घोषति. उद्घोषयति-ते. उद्घोषति ઘાંટો કાડેછે, રાગ ગાયછે.

घूर्, (ई) आ. ४. हिंसावयोहान्योः. १ હણવું. ૨ જુનું થવું, વૃદ્ધ થવું. घूर्यते હણેછે इ०.

घूर्ण्, (अ) आ. १. भ्रमणे. ભમવું, ઘુમવું. घूर्णते मत्तः માતો ઘુમેછે. घूर्णते = घुम्मइ = ઘુમે.

घूर्ण्, (अ) प. ६. भ्रमणे. ભમવું, ઘુમવું. घूर्णति ભમેછે. घूर्णितः (ભમેલ), घूर्णिः (ભ્રમણ).

घृ, प. ६. सेचने. સિંચવું. घरति दग्धं पयसा नरः નર દાઝેલાને જલવડે સિંચેછે. घारः (સેચન), घर्घरीका (ઘંટડી), घृतम् = घिअं = ઘી. घर्मः = घम्मो = ઘામ, घृणा (દયા).

घृ, प. ३. (वै०) क्षरणदीप्त्योः. १ ખરવું, ઝરવું. ૨ પ્રકાસવું, પ્રદીપ્ત કરવું. जिघर्त्ति जलम् પાણી ઝરેછે. जिघर्ति वन्हिं घृतेन होता હોતા ઘીવડે અગ્નિને પ્રકાસે છે.

घृ, उ. १०. प्रस्रवणे प्रस्रावणे च. १ ઝરવું, ૨ ઝરાવવું. घारयति-ते ઝરેછે.

घृण्, (इ) आ. १. ग्रहणे. ગ્રહણ કરવું, ઝાલવું, લેવું. घृण्णते ઝાલેછે.

घृण्, (उ) उ. ८. दीप्तौ. દીપવું. घृणोति, घृणुते. घर्णोति, घर्णुते દીપેછે. घृतम्, घृणा (દયા), घृतिः (દીપ્તિ).

घृष्, (उ) प. १. संघर्षे. १ સ્પર્ધા કરવી, અદેખાઈ કરવી. ૨ ઘસવું. घर्षति સ્પર્ધા કરેછે. घर्षणम्, घृष्टिः, (ભૂંડ)

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

घ्रा, प. १. गंधोपादाने. સુંઘવું, વાસલેવી. जिघ्रति पुष्पं नरः નર ફુલને સુંઘેછે. १ घ्राणः, २ घ्रातः (સુંઘ્યો), व्याघ्रः = વાઘ

ङु, (ङ्) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. ङवते શબ્દ કરેછે.

चक्, (अ) प. १. (सौ०) भ्रांतौ. ભમવું, ઘુમવું. चकति ભમેછે. चकितः (ભ્રાંત).

चक्, (अ) आ. १. तृप्तौ प्रतीघाते दीप्तौ च. १ તૃપ્ત થવું. २ રોળવું. ३ દીપવું. चकते તૃપ્ત થાયછે इ०. चकितः (બીનેલ), चकोरः (ચકોર પક્ષી).

चक्, (अ, म्) प. १. तृप्तौ. તૃપ્ત થવું. चकति તૃપ્ત થાયછે. णौ–चकयति.

चक्क्, (अ) उ. १०. व्यथने. પીડવું, નડવું, દુઃખદેવું. चक्कयति–ते પીડેછે. चिक्कणं = ચીકણું.

चकास्, (ऋ) प. २. दीप्तौ. દીપવું. चकास्ति દીપેછે.

चक्ष्, (इ, ङ्) व्यक्तायां वाचि दर्शने च. १ સ્પષ્ટ બોલવું, કહેવું. २ જોવું, દેખવું चष्टे, व्याचष्टे धर्मं गुरुः ગુરુ ધર્મને કહેછે इ०. चक्षुः, विचक्षणः, ख्यादेशे–ख्यातः, व्याख्यानम्, व्याख्या (ટીકા).

चंच्, (उ) प. १. गत्यर्थः. જવું, चंचति જાયછે. चंचलः, चंचरीकः, (ભ્રમર), चंचुः = ચાંચ.

चट्, (ए) प. १. वर्षावरणयोः. १ વરસવું, २ ઢાંકવું, ઓઢાડવું, ચડવું. चटति मेघः મેઘ વરસેછે इ०. चटति = चडइ = ચડે. चटितः = चडिओ = ચડયો.

चट्, (अ) उ. १० . भेदने. ફોડવું, ભેદવું. चाटयति–ते. चटति = चडइ = ચડે. उच्चाटयति, उच्चाटनम्, चटकः (ચકલો), चटका (ચકલી).

चड्, (इ) आ. १. कोपे. કોપવું. चंडते કોપેછે. चंडः (કોપન), चंडी (१ કોપના, २ પાર્વતી), प्रचंडः, चंडालः.

चड्, (इ) उ. १०. कोपे. કોપવું. चंडयति–ते કોપેછે. चंडः (કોપવાળો), १ चंडी, २ चंडिका (પાર્વતી).

चण्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. चणति શબ્દ કરેછે. चाणूरः (કૃષ્ણે હણેલો મલ્લ), चणकः= चणओ = ચણો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चण्, (अ, म्) प. १. दाने गतौ हिंसायां च. १ દેવું, ૨ જવું, હણવું. चणति દેછે. इ०. णौ–चणयति. चणकः (ચણો).

चत्, (ए्) उ. १. याचने. જાચવું. चतति–ते જાચેછે. चत्वरम् (ચોતરો, સ્થંડિલ). चतुरः चत्वारः= ચાર. चत्वरम् (બહુ માર્ગ), चातकः (બપીયો).

चद्, (इ) प. १. आल्हादे दीप्तौ च. आल्हाद आनंदनम् आनंदोत्पादनमित्यर्थः. ૧ આનંદ ઊપજાવવો. ૨ દીપવું. चंदति આનંદ ઊપજાવેછે. चंद्रः, चंदनम्, चंद्रमाः (स् † (ચંદ્ર), चंद्रिका (ચાંદણું, ચંદ્રપ્રકાશ).

चद्, (ए्) उ. १. याचने. જાચવું. चदति–ते જાચેછે.

चन्, (अ, म्) प. १. हिंसायाम्. હણવું, મારવું. चनति હણેછે. णौ–चनयति.

चन्, (अ) उ. १०. श्रद्धोपहननयोः. ૧ વિશ્વાસ કરવો, ૨ મારવું, હણવું. चानयति–ते, चनति વિશ્વાસ રાખેછે इ०.

चप्, (अ) प. १. सांत्वने. સમજાવવું. चपति शिष्यं गुरुः ગુરુ શિષ્યને સમજાવેછે. चापम् (ધનુષ), चपलः.

चप्, (अ, म्) उ. १०. परिकल्कने. परिकल्कनं दंभः शाठ्यं च. ૧ દંભ–ઢુંગ કરવો, ૨ શઠતા કરવી. चपयति–ते દંભ કરેછે इ०.

चप्, (इ) उ. १०. गत्याम्. જવું. चंपयति–ते, चंपति જાયછે. चंपकः (ફુલઝાડ).

चम्, (उ) प. १. अदने. ખાવું, જમવું. चमति लड्डुकं विप्रः વિપ્ર લાડુંને જમેછે. उच्चमति, विचमति, आचामति, आचमनम्, चामरः, चामरम्, चमसः (સોમપાત્ર), चमसी (સેવ), १ चुंढिः, २ चुंढी (કૂઈ), चोचम् (છાલ).

चम्, (उ) प. ५. भक्षणे. જમવું, ખાવું. चम्नोति જમેછે.

चय्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. चयते જાયછે. चयः (ગતિ).

चर्, (अ) प. १. गतौ भक्षणे च. ૧ જવું, ૨ ખાવું. चरति જાયછે. अश्वेन संचरते = संचरइ = સંચરે. १ चरः, २ चारः (દૂત), संचारः, उच्चारः प्रचारः, विचारः, आचारः, अनुचरः, गोचरः, चरकः, चर्यम् (तप), आचार्यः (ગુરુ), परिचारकः (ચાકર), कुरुचरः (કુરુદેશી), भिक्षाचरः (ભીખારી), सेनाचरः (पालो), व्यभिचारः, ब्रह्मचारी (इन्+), चराचरः, चरणः (પાદ), चरमः, चरित्रम्, चरिः, (१ પશુ, ૨ પ્રાકારાગ્ર) चारिः= ચાસ્ય (પશુભક્ષ્ય), चरुः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(हंडी), चारु: (સુંદર), चर्म = चम्म = ચામ. चर्या, परिचर्या (સેવા), गोचरः, सहचरः, सहचरी, अनुचरः (ચાકર).

चर्, (अ) उ. १०. असंशये. નિર્ણય કરવો, વિચારવું. चारयति-ते. विचारयति-ते अर्थान् पंडितः પંડિત પદાર્થોને વિચારેછે. विचारणा, विचारः.

चरण्, प. ११. गतौ. જવું. चरण्यति જાયછે. चरणः (પગ).

चर्च्, (अ) प. १. परिभाषणहिंसातर्जनेषु. परिभाषणं सनिंदोपालंभः. १ ઠપકો દેવો. २ હણવું, ३ તિરસ્કાર કરવો. चर्चति ઠપકો દેછે इ०. चर्चा.

चर्च्, (अ) प. ६. परिभाषणभर्त्सनयोः. १ ઠપકો દેવો. २ તિરસ્કાર કરવો, નિંદવું. चर्चति ઠપકો દેછે इ०. चर्चा.

चर्च्, (अ) उ. १०. अध्ययने. ભણવું. चर्चयति-ते शास्त्रम् શાસ્ત્રને ભણેછે. चर्चा, विचर्चिका (ખસ).

चर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. चर्बति જાયછે. चर्बः (ગતિ), चार्बाकः (નાસ્તિક), चर्बणा (કાલી માખ્ય).

चर्व्, (अ) प. १. अदने. ખાવું. चर्वति धानाम् ધાણીને ચાવેછે. चर्वति= चव्वइ = ચાવે. चर्वणम् = ચાવણું. चार्वाकः (નાસ્તિક).

चल्, (अ) प. १. कंपने. કંપવું. चलति કંપેછે. १ चालः, २ चलः, ३ चलाचलः, ४ चंचलः, (ચપલ), चालनी = चालणी = ચાયણી. चलुः= ચળુ (મુખમાં સમાય એટલું જલ), चला (વિજળી).

चल्, (अ, म्) प. १. कंपने. કંપવું, હાલવું. चलति કંપેછે. णौ-चलयति शाखाम् શાખાને કંપાવેછે.

चल्, (अ) प. ६. विलसने. રમવું, ખેલવું. चलति भर्त्रा नारी. નારી ભર્તાસાથે રમેછે. चलनम् (વિલસનમ્), चलंती (વિલસંતી સ્ત્રી).

चल्, (अ) उ. १०. भृतौ. भृतिर्वेतनं भरणं च. १ મૂલ કરવું, २ ભરવું. चालयति મૂલ કરેછે इ०.

चष्, (अ) उ. १. भक्षणे. ખાવું, જમવું. चषति-ते ખાયછે. चषति = ચખઇ = ચાખે. चाषः (ચાસપક્ષી), चषकम् (મદ્યપાન), चषकः (પાનપાત્ર), चषालः (યૂપવલય).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चह्, (अ) प. १. परिकल्कने. परिकल्कनं शाठ्यं दंभः कथनं च. ૧ શઠતા કરવી, ૨ દંભ–ઢુંગ કરવો, ૩ કહેવું. चहति શઠતા કરેછે इ०.

चह्, (अ, म्) उ. १०. परिकल्कने. परिकल्कनं दंभः शाठ्यं च. ૧ દંભ–ઢુંગ કરવો, ૨ શઠતા કરવી. चहयति–ते દંભ કરેછે.

चह्, उ. १०. परिकल्कने. ૧ ઢુંગ–દંભ કરવો, ૨ શઠતા કરવી. चहयति–ते ઢુંગ કરેછે इ०.

चाय्, (ॠ) उ. १. पूजानिशामनयोः. ૧ પૂજવું, ૨ જોવું, દેખવું. चायति–ते પૂજેછે इ०. अपचितिः (પૂજા), अपचितः (પૂજિત), केकयः (રાજા), केतुः (ગ્રહભેદ).

चि, (ञ) उ. ५. चयने. ચણવું, સાંચવું, એકઠું કરવું, વીણવું. चिनोति–चिनुते धान्यं कृषकः ખેડુ દાણાને એકઠા કરેછે. १ चयः, २ प्रचयः, ३ संचयः, ४ निचयः (સમૂહ), परिचयः, उपचयः (વૃદ્ધિ), अपचयः (ક્ષય), उच्चयः (ઢગ), निश्चयः (નિર્ણય), कायः (देह), निकायः (समूह), चितिः (ढग), जीरम् = જીરું. चित्रम् (ચિત્ર), चित्रा (નક્ષત્ર), १ चेतव्यः, २ चयनीयः, (સાંચવા-યોગ્ય), चिबुकम् (હનુના અગ્ર ભાગ), चीरम् (વસ્ત્ર), १ चीनः, २ चीनकः, (ચીણો).

चि, (ञ, म्) उ. १०. चयने. એકઠું કરવું, ચણવું, ભેગું કરવું. चपयति–ते, चयति–ते ભેગું કરેછે.

चिक्, (अ) उ. १०. व्यथने. પીડવું, નડવું. चिकयति–ते નડેછે.

चिट्, (अ) प. १. परप्रेष्ये. પરને સેવવું, પરની ચાકરી કરવી. चेटति પરને સેવેછે. १ चेटिः, २ चेटी (દાસી), चेटकः (૧ બાળ, ૨ દાસ).

चित्, (ई) प. १. संज्ञाने. संज्ञानं संचितिः. જાણવું, અનુભવવું. चेतति જાણે છે. चित् (જ્ઞાન), चित्तम् (મન), ૧ ચિત્તિ, ૨ ચેતના (જ્ઞાન), चैतन्यम्, चेतनः (જીવ), चेतनम् (જ્ઞાન), चेतः (स् + ચિત્ત).

चित्, (अ) आ. १०. संचेतने. मूर्छाद्यवस्थानिवृत्त्युत्तरकालिकं ज्ञानं संचेतनम्, જાગ્રત થવું. चेतयते જાગ્રત થાયછે. चेतनः, चेतना.

चित्, (इ) उ. १० स्मृत्याम्. સ્મરવું, સાંભારવું. चिंतयति–ते. चिंतति, સંભારેછે. चिंतनम् (સ્મરણ), चिंता (સ્મૃતિ), चिंतितम् (સ્મૃત), १ चिंत्यम्, २ चिंतितव्यम्, ३ चिंतनीयम्. (સ્મરવા યોગ્ય).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चित्र. उ. १०. चित्रीकरणे. अद्भुतदर्शने च. चित्रीकरणमालेख्यकरणम्. १ ચીતરવું, २ અદ્ભુત દેખવું. चित्रयति–ते. आलेख्यं करोति अद्भुतदर्शनं करोति वा ચીતરેછે, અદ્ભુત દેખેછે. चित्रम् (१ ચિત્રામણ, २ આશ્ચર્ય). विचित्रम्, चित्रितम् (ચીતરેલ).

चिरि, प. ५. (वै०) हिंसायाम्. હણવું. चिरिणोति હણેછે. चिर्भिटी = चिभडी = ચીભડી. चिर्भिटम् = चिभिडम् = ચીભડું.

चिल्, (अ) प. ६. वसने. ઓછાડવું, ઢાંકવું. चिलति वस्त्रेण देहं नरः નર વસ્ત્રે કરી દેહને ઢાંકેછે. १ चेलम्, २ चैलम्, ३ चेला, ४ आचेलः (વસ્ત્ર).

चिल्ल्, (अ) प. १. शैथिल्ये हावकरणे च. શિથિલ–ઢીલું થવું, २ અભિપ્રાય પ્રકટવો. चिल्लति શિથિલ થાયછે इ०. चिल्लः (पट), चिल्लः= ચીલ (ચીલપંખી).

चीक्, (अ) उ. १०. आमर्षणे. સહવું, વેઠવું. चीकयति–ते, चीकति વેઠેછે.

चीभ्, (ऋ) आ. १. कत्थने. સ્તુતિ કરવી. चीभते સ્તુતિ કરેછે. चीभा (શ્લાઘા).

चीव्, (ऋं) उ. १. आदानसंवरणयोः. १ ઝાલવું, ગ્રહવું, લેવું. २ ઓછાડવું-ઢાંકવું. चीवति–ते ઓછાડેછે. चीवरम् (વસ્ત્ર).

चीव्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. चीवयति–ते બોલેછે.

चुक्क्, (अ) उ. १०. व्यथने. પીડવું, નડવું. चुक्कयति–ते પીડેછે.

चुच्य्, (अ) प. १. अभिषवे. अवयवानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वा अभिषवः स्नानं च. १ અવયવ શિથિલ કરવા, કચરવું. २ દારુ ગાળવાને અથાણું કરવું, આથવું. ३ ન્હાવું. चुच्यति કચરેછે इ०. चुक्तः (કચરચું).

चुट्, (अ) प. १. अल्पीभावे. અલ્પ–થોડું થવું. चोटति वेदः कलौ કલિમાં વેદ અલ્પ થાયછે. चोटी (સાડી).

चुट्, (अ) प. ६. छेदने. છેદવું. चुटति છેદેછે. चोटः (છેદન), १ चोटनः, २ चोटकः (છેદનાર).

चुट्, (अ) उ. १०. छेदने. છેદવું. चोटयति–ते છેદેછે.

चुट्, (इ) उ. १०. छेदने. છેદવું, ચુંટવું. चुंटयति–ते. चुंटति केशं शिशुः બાલ કેશને ચુંટેછે. चुंटति = चुटइ = ચુટે. चुंटनम् = ચુંટણું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चुट्, (अ) उ. १०. अल्पीभावे. थोडुं थवुं, અલ્પ થવું. चुट्टयति–ते शोकेन देहः શોકે કરી દેહ થોડો થાયછે.

चुड्, (इ) प. १. अल्पीभावे. થોડું–ઓછું થવું. चुंडति ઓછું થાયછે.

चुड्, (अ) प. ६. संवरणे. ઓછાડવું, ઢાકવું, વીટવું. चुडति ઓછાડેછે. चुडः, चुडी (ચુડો.)

चुड्ड्, (अ) प. १ हावकरणे. हावोभावसूचनम्. અભિપ્રાય–આશય પ્રકટવો, ભાવ જણાવવો. चुड्डति नटी નટી ભાવ જણાવેછે. चुड्डम् (भग), चुंडी (કુટ્ટિની).

चुण्, (अ) प. ६. छेदने. છેદવું, ચુણવું, ચુંટવું. चुणति शाकं नरः નર શાક ચુંટેછે. चुणितं = चुणिअं = ચુણ્યું.

चुंद्, (अं) उ. १. निशामने. निशामनमालोचनम्. જોવું, દેખવું. चुंदति–ते रूपं नरः નર રૂપને જુવેછે.

चुद्, (अ) उ. १०. संचोदने. संचोदनं नोदनम्. પ્રેરવું, चोदयति–ते પ્રેરેછે. चोदना (પ્રેરણા), प्रचोदितः (પ્રેર્યો), चोद्यम् (પ્રેરવાયોગ્ય).

चुप्, (अ) प. १. मंदायां गतौ. હળવું, ચાળવું.चोपति किंचिच्चलतीत्यर्थः. હલવું ચાલેછે. चोपनम्, चुप्यम् (મંદગમન), चुपः (વાયુ).

चुब्, (इ) प. १. वक्त्रसंयोगे—वक्त्रेण संबंधे, ચુંબન કરવું. चुंबति ચુંબેછે चुंबनम्, चुंबितं= चुंबिअं= ચુંબ્યું.

चुब्, (इ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. चुंबयति–ते હણેછે,

चुर्, (अ) उ. १०. स्तेये. ચોરવું. चोरयति–ते, चोरति धनं लुब्धः લોભિયો ધનને ચોરેછે. चोरति=चोरइ= ચોરે. चोरः, चोरा (ચોરનારી), चौरः, चौर्यम् (ચોરનું કામ), चोरितः=चोरिओ=ચોર્યો. १ चुरिः, २ चुरी (કુઈ)

चुरण्, प. ११. चौर्ये. ચોરવું. चुरण्यति धनं चोरः ચોર ધનને ચોરેછે.

चुल्, (अ) प. १. (सौ०) आच्छादने. ઓછાડવું, ઢાંકવું. चोलति ઓછાડેછે. १ निचुलः, २ निचोलः (ખાટપછેડી), चोलः (કાંચલી).

चुल्, (अ) उ. १०. निमज्जने समुच्छ्राये च. १ ન્હાવું, સ્નાન કરવું. २ વધવું, ઉછરવું. चोलयति–ते गंगायां विप्रः વિપ્ર ગંગામાં ન્હાયછે. चोलितम्, चोलनम्, चुलः, चुलिः, निचुलः (નેતર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चुल्ल्, (अ) प. १. हावकरणे. मैथुनेच्छाप्रेरितशरीरविकारोहावकरणम्. मैथुनेच्छाए प्रेरेलो शरीरविकार करवो. चुल्लति प्रियेण नारी नारी प्रियसाथे भाव जणावेछे. चुल्लः (हाव), १ चुल्लिः, २ चुल्ली (चुल्य).

चुलुंप् (अ) प. १. (सौ०) लोपने. लोपवुं. चुलुंपति लोपेछे. चुलुकः (चगु). किंचुलुकः (अळसियुं).

चूर्, (ई) आ. ४. दाहे. बाळवुं, चूर्यते बाळेछे. चूर्णः=चुण्णो=चुनो. चुर्णिः (वृत्ति).

चूर्ण्, (अ) उ. १०. प्रेरणे. प्रेरणं दलनम्. दळवुं, पेषण करवुं, पिसवुं. चूर्णयति–ते दळेछे. चूर्णः (१ पडवासादि चूर्ण, २ भुक्ष्य), चूर्णिः (वृत्ति).

चूर्ण्, (अ) उ. १०. संकोचने. संकोचवुं, संकेलवुं. चूर्णयति–ते संकेलेछे.

चूष्, (अ) प. १. पाने. पीवुं. चूषति पक्वरसालफलं मनुष्यः माणुस पाकी केरी चुसेछे. चूषति= चूसइ =चूसे. चोषणम्, चोष्यः.

चृत्, (ई) प. ६. हिंसाग्रंथनयोः. १ हाणवुं. २ गुंथवुं. चृतति हणेछे इ०.

चृप्, (अ) उ. १०. संदीपने. सळगवुं, लागवुं. चर्पयति–ते, चर्पति वन्हिः अग्नि सळगेछे.

चेल्, (ऋ) प. १. चलने. कंपवुं, हालवुं. चेलति कंपेछे.

चेष्ट्, (अ) आ. १. चेष्टायाम्. १ इच्छवुं, २ उद्योग करवो. चेष्टते इच्छेछे इ०. चेष्टा, चेष्टितम् (आचरण).

च्यु, (ङ्) आ. १. गतौ. जवुं. च्यवते जायछे. च्युतः, च्यवनः (ऋषि).

च्यु, उ. १०. सहने हसने च. १ सहवुं, वेठवुं, २ हसवुं. च्यावयति–ते शरान् शूरः सहत इत्यर्थः शुरो बाणोने सहेछे इ०.

च्युत्, (इर्) प. १. आसेचने. आसेचनमीषत्सेकः आर्द्रीकरणं च. १ थोडुं सिंचवुं, २भीनुं करवुं. च्योतति थोडुं सिंचेछे इ०. च्युतिः (योनि).

च्युस्, (अ) उ. १०. सहने हसने च. १ सहवुं, वेठवुं, २ हसवुं. च्योसयति–ते सहेछे.

छद्, (अ, म्) प. १. (१०) ऊर्जने. ऊर्जनं प्राणनं बलं च. १ जीववुं, २ बल करवुं, छदयति जीवेछे इ०. हे० णौ–छदंतं प्रयुंक्ते छदयति. बलवंतं प्राणवंतं करोतीत्यर्थः बलवान के प्राणवान करेछे.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

छद्, (अं) उ. १०. अपवारणे. છાવું, ઢાંકવું. ઓછાડવું. छादयति-ते. छदति-ते છાયછે. १ छदः, २ प्रछदः (ઢાંકણુ), छत्रम्, छात्रः (વિદ્યાર્થી), छद्मं (કપટ), छदिः (પડળ), छंदः (સ્‌ + વેદ), छल्ली= छल्लिः=છાલ્ય. १ छदम्, छदनम् (પત્ર), १ छत्रं, २ छादितः (ઓછાડેલ), १ छादकः, २ अवच्छादकः, ३ प्रच्छादकः (ઢાંકણનાર), उच्छादकः (ઉઘાડનાર), छाद्यम्= छज्जं =છાજ. छगणं= छअणं =છાણું.

छद, उ. १०. अपवारणे. છાવું,ઓછાડવું. छदयति-ते ઓછાડેછે. छदः, दंतछदः (હોઠ).

छद्, (इ) उ. १०. संवरणे. ઢાંકવું, ઓછાડવું. छंदयति-ते, छंदति ઓછાડેછે. छंदः (સ્‌ + વેદ).

छप्, (इ) उ. १०. गतौ. જવું. छंपयति-ते જાયછે.

छम्, (उ) प. १. अदने. જમવું, ખાવું. छमति જમેછે.

छर्द्, (अ) उ. १०. वमने. ઓકરવું, વમન કરવું. छर्दयति-तेऽन्नं रोगी રોગી અન્નને ઓકેછે. १ छर्दिः, २ छर्दनम्, ३ प्रच्छर्दनम् (વમન).

छष्, (अं) उ. १. हिंसायाम्. હણવું. छषति-ते હણેછે.

छिद्, (इर्) उ. ७. द्वैधीकरणे-अद्वैधस्य पृथक्त्वे. એકના બે વિભાગ કરવા. छिनत्ति छिंते तृणं शिशुः બાલક તૃણને છેદેછે. छिदा (છેદ), १ छित्तिः, २ विछित्तिः, ३ छेदः, ४ विच्छेदः (છેદન), अवच्छेदः, उच्छेदः, छिन्नः, उच्छिन्नः, विच्छिन्नः, अवच्छिन्नः, छेदकः, छेत्तुम् (છેદવા), छिदुरा रज्जूः (છેદાય એવી દોરી), छिदिरः (उंदर), छिदिरम् (શસ્ત્ર), छिद्रम्=छिड्डुम्=છીડું. छेदनम्, १ छेद्यम्, २ उच्छेद्यम् (છેદનયોગ્ય).

छिद्र, उ. १०. भेदने. વીંધવું, વેહપાડવો. छिद्रयति-ते कलशं जनः જણ કલશને વીંધેછે. छिद्रम् = छिड्डुम् = છીડું.

छुट्, (अ) प. ६. छेदने. છેદવું. छुटति છેદેછે. छोटिका (ચપટી).

छुट्, (अ) उ. १०. छेदने. છેદવું. छोटयति-ते છેદેછે. छोटिका (ચપટી).

छुड्. (अ) प. ६. संवरणे. ઓછાડવું, ઢાંકવું. छुडति ઓછાડેછે. छुडम् (પટકુટી, ડેરો, તંબુ).

छुप्, (अ) प. ६. स्पर्शे. અડવું, સ્પર્શ કરવો. छुपति અડેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

छुर्, (अ) प. ६. छेदने. છેદવું. छुरति છેદેછે. छुरः= छुरो= છરો- छुरी= છરી. छुरिका.

छृद्, (उ. ई. र.) उ. ७. दीप्तिदेवनयोः वमने च. ૧ દીપવું, શોભવું. ૨ રમવું, ૩ ઓકવું. छृणत्ति–छृंते દીપેછે इ०. छृण्णः (દીપ્ત), छृद्यम् (દીપવાયોગ્ય), छर्दिः (વાંતિ), छर्दनम् (વમન).

छृद्, (ई) उ. १०. संदीपने. સળગવું, દીપ્ત થવું. छर्दयति–ते, छर्दति દીપ્ત થાયછે.

छृप्, (अ) उ. १०. संदीपने. સલગવું, દીપ્ત થવું. छर्पयति–ते, छर्पति દીપ્ત થાયછે.

छेद, उ. १०. द्वैधीकरणे. બેભાગ કરવા. छेदयति–ते છેદેછે. छेदः, छेदितम्=छेदिअं= છેદ્યું. छेदनम्.

छो, प. ४. छेदने. છેદવું. छयति घासं नरः નર ઘાસને છેદેછે. छातः (છેદિત), छागः=છાળો (બકરો). छागी= છાળી (બકરી), छगलः (બકરો), छलम् (અસદુત્તર), छगलः (એક ઋષિ), छविः= છબી (કાંતિ), छविलः= છબિલો. छेकः (ઘણો ડાયો), छलम् (કપટ).

जक्ष्, (अ) प. २ भक्षहसनयोः. ૧ જમવું, ખાવું. ૨ હસવું. जक्षिति मूलकम् મુળાને ખાયછે. जक्षणम् (ભક્ષણ).

जज्, (अ) प. १. युद्धे. જુઝવું, લડવું, યુદ્ધ કરવું. जजति લડેછે.

जज्, (इ) प. १. युद्धे. જુઝવું, લડવું, યુદ્ધ કરવું. जंजति લડેછે,

जट्, (अ) प. १. संघाते. એકઠું કરવું, ગુંથવું. जटति. એકઠું કરેછે. जटति= जडइ=જડે. जटा= જડ (વૃક્ષાદિમૂલ), १ जटिलः, २ जटालः=(જટાળો), जटः (સંઘાત), जटावान्.

जड्, (अ) प. १. संघाते. એકઠું કરવું, ગુંથવું. जडति= जडइ =જડે. जडः.

जन्, (अ) प. ३. (त्रै०) जनने. ઉપજવું, ઉગવું. जजंति ઉપજેછે.

जन, (ई) आ. ४. प्रादुर्भावे. प्रादुर्भावउत्पत्तिः. ઉપજવું, નીપજવું. जायतेंऽकुरोबीजात्. બીજથી અંકુર ઉપજેછે. जनः (લોક), प्रजा (લોક), जातः= जायो. राज्ञीजातः=રાણીજાયો. मनुजः (માણસ), अनुजः (ન્હાનોભાઇ), पूर्वजः, ज्ञातिः (૧ઉત્પત્તિ, ૨માલતી, ૩બ્રાહ્મણાદિ) जातिः=જાઇ=જાય

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(માલતી). जातिः=जात्य (બ્રાહ્મણાદિ), जनकः (પિતા), जननी (માતા), जन्यः (ઉપજવાન), जन्म (અન્+ઉત્પત્તિ). जनिः (ઉત્પત્તિ), जंतुः (શરીરી), जनुः (ઉસ્+જન્મ), द्विजः (૧ ત્રૈવર્ણિક, ૨ પક્ષી, ૩ દંત) उद्भिज्जः (સ્થાવર), अब्जम्, २ जलजम् (કમલ), अंडजः (પંખી), स्वेदजः, जरायुजः, अभिजनः (ગોત્ર), अभिजातः (કુલીન), जन्युः (૧ જન્મ, ૨ પ્રાણી). जानुः, जातु (કદાચિત્), जंघा =જાંઘ. जारः, जाया (ધણીયાણી), जठरम् (પેટ), जंबूः (જાંબૂનું ઝાડ), जनयित्नुः (પિતા), जनयित्री (માતા), निजः (પોતાનો).

जप्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि मानसे च. ૧ સ્પષ્ટ બોલવું, ૨ કોઇ ન સુણે એવું બોલવું, છાનું બોલવું, જપવું. जपति = जपइ = જપે. जपः, जापः, कर्णेजपः (સૂચક), जपा (જાસૂ).

जभ्, (ई) आ. १. गात्रविनामे. શરીર પસારવું, શરીર બલાવવું. जंभते શરીર પસારેછે. जंभः (લીંબોઇ).

जभ्, (इ) प. १. मैथुने. मिथुनस्य कर्मणि भावे वा. ચોદવું. जंभति. ચોદેછે. जंभः (મૈથુન), जंभकः (મૈથુનકરનાર).

जभ्, (इ) उ. १०. नाशने. નાશકરવું जंभयति–ते, जंभति નાશ કરેછે. जंभः (દંત).

जम्, (उ) प. १. अदने. જમવું. जमति = जमइ = जमे. जमनम् = જમણ. जमितः= જમિઓ = જમ્યો. जमितुं= जमिउं= જમવા.

जर्ज्, (अ) प. १. परिभाषणहिंसातर्जनेषु. ૧ ઠબકો દેવો, ૨ હણવું, ૩ ધિક્કારવું. जर्जति ઠબકો દેછે.

जर्झ्, (अ) प. ६ परिभाषणभर्त्सनयोः. परिभाषणं सनिंदोपालंभः. ઠબકો દેવો, તિરસ્કાર કરવો, ધિક્કારવું. जर्झति ઠબકો દેછે.

जल्, (अ) प. १. घात्ये. घात्यं जडत्वम्. अतैक्ष्ण्यमित्यर्थः. જડ થવું, જડતાને પામવું. जलति જડ થાયછે. जलम्, १ जलः, डत्वे जडः, जाल्मः (મૂર્ખ), १ जालम्, २ जालकम् (જાલિયું), किंजल्कम् (કેસર).

जल्, (अ) उ. १०. अपवारणे. જાળવવું, ઢાંકવું. जालयति– ते देहं नरः નર દેહને જાળવેછે. जालम्= જાળું. जालकम्, जालिका (જાળી).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जल्प्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ બોલવું. जल्पति સ્પષ્ટ બોલેછે. जल्पः (ભાષણ), जल्पाकः (બોલનાર), जल्पनम् (ભાષણ), जल्पितम् (ભાષિત).

जष् प. १. हिंसायाम्. હણવું. जषति હણેછે.

जस्, (उ) प. ४. मोक्षणे. મૂકવું, जस्यति वत्सं गोपः ગોપ વત્સને મૂકેછે. जस्तः (मुक्त), अजस्रम् (નિત્ય).

जस्, (इ) उ. १०. रक्षणे मोक्षणे च. ૧ રક્ષણ કરવું, રાખવું, ૨ મૂકવું. जंसयति–ते, जंसति રાખેછે इ०.

जस्, (उ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. जासयति– ते, उज्जासयति– ते चोरस्य राजा રાજા ચોરને હણેછે. १ जासनम्, २ उज्जासनम् (હિંસન).

जस्, (उ) उ. १०. ताडने. તાડન કરવું. जासयति– ते जसति તાડન કરેછે.

जागृ, प. २. निद्राक्षये. જાગવું. जागर्त्ति मुनिः મુનિ જાગેછે. जागर्त्ति=जग्गइ= જાગે. १ जागरः= જાગરો. २ उज्जागरः=ઊજાગરો. जागरणम्= જાગણ. जाग्रत् (જાગતો), जाग्रती= જાગતી. जागरूकः (જાગતો), जागरी (ईन् + જાગતો). जागरितः= जागिओ= જાગ્યો.

जि, प. १. जये. जय उत्कर्षप्राप्तिः. अकर्मकः. સર્વોત્કર્ષ પામવો, સહુથી ઉત્કૃષ્ટતા થવી, સહુથી ચડિઆતું થવું. जयति हरिः હરિ સહુથી ચડિયાતોછે. जयः (સર્વોત્કર્ષ).

जि, प. १. अभिभवे. अभिभवोन्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च. आद्ये सकर्मकः, द्वितीयेत्वकर्मकः. १ ઓછું કરવું, જિતવું, હરાવવું, ૨ ઓછુંથવું, બલહીનથવું, હારવું. પેહેલા અર્થમાં સકર્મક અને બીજા અર્થમાં અકર્મકછે. उ० जयति शत्रून् राजा રાજા શત્રુઓને જિતેછે– હરાવેછે. पराजयते अध्ययनद्बालकः अध्येतुं ग्लायतीत्यर्थः બાલકો ભણવાથી હારેછે. जयः, पराजयः, विजयः, जय्यः (જિતવાશક્ય), जयः (જિતવાયોગ્ય), धनंजयः (૧ અર્જુન, ૨ શરીરનો એકવાયુ), जिष्णुः (જિતનાર), १ जित्वरः, जित्वरी, जेता (ऋ + જિતનાર), जयंतः (ઇંદ્રપુત્ર), जरि= જીતે.

जिम्, (उ) प. १. अदने. જમવું. जेमति मोदकं विप्रः વિપ્ર લાડુને જમે છે. जेमनम् (જમણ).

जिरि, प. ५. (वै०) हिंसायाम्. હણવું. जिरिणोति હણેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जिव्, (इ) प. प्रीणनार्थः. તૃપ્તથવું. जिन्वति તૃપ્ત થાયછે.

जिष्, (प. १. सेचने. સિંચવું. जेषति સિંચેછે.

जीव्, (अ) प. १. प्राणधारणे. જીવવું. जीवति नरः નર જીવેછે. जीवति= जीवइ= જીવે. जीवनम् (१ વૃત્તિ, २ જલ). जीवः (આત્મા), जीवकः (પક્ષી), १ जीविका, २ उपजीविका (વૃત્તિ), अनुजीवी (इन्+ ચાકર), जैवातृकः (ચંદ્ર). जीवातुः (જીવનૌષધ).

जु, प. (ङ्) आ. १. गतौ. જવું. जवते જાયછે. १जवः, २ जवनः (વેગ),

जु, प. १. (सौ०) वेगे. વેગકરવો. जवति વેગ કરેછે. १ जवः, २ जवनः (વેગ), जवनी (કનાત, પછેડી), जवनम् (ચારશાલાવાલું ઘર).

जुग्, (इ) प. १. वर्जने. વર્જવું, તજવું. जुंगति તજેછે.

जुड्, (अ) प. ६. बंधने. બાંધવું, જોડવું. जुडति जनः वस्त्रं सूत्रेण જણ સૂત્રવડે વસ્ત્રને બાંધેછે. जोडः (બંધ), जोडनम् (બંધન).

जुड्, (अ) प. ६. गतौ. જવું. जुडति જાયછે. जुडः=જુડો. जोडः= જોડો.

जुड्, (अ) उ. १०. प्रेरणे. प्रेरणं दलनम्. દળવું. जोडयति–ते દળેછે.

जुत्, (ऋ) आ. १. भासने. ભાસવું, દીપવું. जोतते विद्यया नरः નરવિદ્યાવડે દીપેછે.

जुन्, (अ) प. ६ गतौ. જવું. जुनति જાયછે.

जुष्, (ई) आ. ६. प्रीतिसेवनयोः. १ પ્રેમકરવો, સંતોષવું. २ સેવવું. जुषते પ્રેમ કરેછે इ०. जुष्टः, जुष्टवान् (મળેલ), जुष्यः (મળવા યોગ્ય), सजूः (ઉસ્+ સાથી)·

जुष्, (अ) उ. १०. परितर्कणे परितर्पणे च. परितर्कणमूहोहिंसा वा, परितर्पणं परितृप्तिक्रिया. १ તર્ક કરવો, २ હણવું, ३ તૃપ્ત કરવું. जोषयति– ते, जोषति તર્ક કરેછે,

जूर्, (ई) आ. ४. हिंसावयोहान्योः. १ હણવું, જૂનું થવું. जूर्यते वृद्धः બુઢ્ઢો · જૂનો થાયછે. जूर्णम्= જૂનું, जूर्णः (જાસ્ચ).

जूष्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. जूषति હણેછે.

जृंभ्, (इ) आ. १. गात्रविनामे. શરીર પસારવું, શરીર ખીલાવવું. जृंभते શરીર પસારેછે. १ जृंभणम्, २ विजृंभणम् (१ બગાસુ, २ વિકસન). जृंभितः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(ખિકસન), जृभः, जृंभा (વિકાસ), उज्जृंभणम् (વિકસન), विजृंभितम् (વિકસિત).

जॄ, (ष्) प. ४ वयोहानौ. વય ઓછું થવું, વૃદ્ધ થવું, જૂનું થવું, જરવું. जीर्यति वस्त्रम् વસ્ત્ર જૂનું થાયછે. जीर्णम्, अजीर्णम्, जरा (વયોહાનિ). अजर्यम् (આર્યસંગતિ), कुंजरः (હાથી), जारः (છીનાળવો), जर्जरः (અદ્દઢ), जर्जरी (અદૃઢા), जरंतः (વૃદ્ધ), जर्णः (વૃક્ષ).

जॄ, प. ५. वयोहानौ. वयोहानिः जरा. વય ઓછું થવું. जृणाति देही દેહવાન જૂનો થાયછે. जरा (વય ઓછું થવું).

जॄ, उ. १०. वयोहानौ. જુનું થવું, જરવું. जारयति–ते, जरति જરેછે. जरति= जरइ = જરે.

जेष्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. जेषते જાયછે.

जेह्, (ऋ) आ. १. प्रयत्ने. પ્રયત્ન કરવું. जेहते પ્રયત્ન કરેછે.

जै, प. १. क्षये. ક્ષય પાંમવું. जायति ક્ષય પામેછે.

ज्ञप्, (अ. म्) उ. १० ज्ञाने ज्ञापने च. १ જાણવું, २ જણાવવું. ज्ञपयति–ते १ જાણેછે, २ જણાવેછે. विज्ञपयति–ते =विण्णवइ =વીનવે. ज्ञप्तिः, विज्ञप्तिः, ज्ञप्तः, ज्ञपितः, विज्ञप्तः, विज्ञपितः.

ज्ञा, प. ९. अवबोधने. જાણવું. जानाति = जाणइ = જાણે. १ ज्ञः, २ प्रज्ञः, ३ प्राज्ञः (विद्वान), संज्ञा (નામ), प्रज्ञा (बुद्धि), उपज्ञा (આદ્યજ્ઞાન), ज्ञातिः (१ બંધુ, २ સ્વજન). अभिज्ञान (ચિન્હ), ज्ञानम् (બુદ્ધિ).

ज्ञा, (म्) १. (९ जानाति) मारण तोषण निशामन निशानेषु. निशामनं चाक्षुषं ज्ञानं ज्ञापनं च, निशानं तीक्ष्णीकरणम्. १ મરાવવું, २ સંતોષવું, ३ દેખાડવું, ४ સમજાવવું, ५ તીક્ષ્ણ–તીનું–તીખું કરવું. णौ.– उ० १ संज्ञपयति पशुम् मारयतीत्यर्थः પશુનેમારેછે. २ विज्ञपयति गुरुम् संतोषयतीत्यर्थः ગુરૂને સંતોષ કરેછે. ३ संज्ञपयति रूपम् दर्शयतीत्यर्थः રૂપદેખાડેછે. ४ मतांतरे बोधयतीत्यर्थः જણાવેછે. ५ प्रज्ञपयति शरम् तीक्ष्णं करोतीत्यर्थः બાણતીખો કરેછે. संज्ञप्तः (હત).

ज्ञा, उ. १०. नियोगे. આજ્ઞા કરવી. ज्ञापयति–ते, आज्ञापयति–ते भृत्यम् ચાકરને આજ્ઞા કરેછે. ज्ञापितः (જણાવ્યો), ज्ञापना, आज्ञा = आणा= આણ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ज्या. प. ९. वयोहानौ. જુનું થવું. जिनाति જુનું થાયછે. जीनः (જુનો), ज्या (પૃથ્વી).

ज्यु, (ङ्) आ. १. गतौ. જવું ज्यवते જાયછે.

ज्रि, प. १. अभिभवे. अभिभवोन्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च. ૧ ઓછુંકરવું, હરાવવું, જિતવું. ૨ ઓછું થવું, હારવું. ज्रयति धर्मं कलिः કલિધર્મને હરાવેછે.

ज्रि, उ. १०. वयोहानौ. જુનું થવું, ज्रायति-ते, ज्रयति જુનું થાયછે.

ज्वर्, (अ, म्) प. १. रोगे. રોગ થવો. ज्वरत्यजीर्णेन અજીર્ણવડે રોગ થાયછે. णौ–ज्वरयति. ज्वरः (રોગ), ज्वरितः (રોગથયેલ), जूर्तिः (रोग), संज्वरः (અગ્નિતાપ).

ज्वल्, (अ) प. १. दीप्तौ. દીપવું, લાગવું. ज्वलति वन्हिः અગ્ની દીપેછે. ज्वाला, ज्वलनः (અગ્નિ), उल्का (તેજઃપુંજ), उल्मुकम् (ખોયણું), उज्वलः= ઉજલો.

ज्वल्, (अ, म्) प. १. दीप्तौ. દીપવું, લાગવું. ज्वलति, प्रज्वलति લાગેછે. णौ–प्रज्वलयति.

झट्, (अ) प. १. संघाते. એકઠુંથવું. झटति એકઠું થાયછે. झटः, झटा, झाटः.

झम्, (उ) प. १ अदने. જમવું. झमति જમેછે. झंझा (વૃષ્ટિસહિત વાયુ), झंगा (ભૂશકો).

झर्झ्, (अ) प. १. परिभाषण हिंसा तर्जनेषु. ૧ ઠબકો દેવો, ૨ હણવું, ૩ તિરસ્કાર કરવો. झर्झति ઠબકો દેછે.

झर्झ्, (अ) प. ६. परिभाषणभर्त्सनयोः. परिभाषणं सनिंदोपालंभः. ૧ ઠબકો દેવો, ૨ તિરસ્કાર કરવો. झर्झति ઠબકો દેછે.

झष्, (अ) उ. १. आदानसंवरणयोः. ૧ ગ્રહવું, ઝાલવું, લેવું. ૨ ઓઢવું, ઢાંકવું, ઓછાડવું. झषति–ते ઝાલેછે. झषः (માછલું).

झष्, (अ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. झषति હણેછે. झषः (વન).

झॄ, (ष्) प. ४. वयोहानौ. જુનું થવું. झीर्यति જૂનું થાયછે. १ झरः, २ निर्झरः (ઝરો). झरा, १ झर्झरः, २झर्झरा (ઝાલરનામે વાજું). झर्झरीका (વાદિત્રભાંડ).

टक्, (इ) उ. १०. बंधने. બાંધવું. टंकयति– ते, टंकति બાંધેછે. १ टंकः, २ टंकणम् (પાષાણટાંકવાનું). १ टंकनः, २ टंकणः (ટંકણખાર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

टल्. (अ) प. १ वैक्लव्ये. विक्लवएव वैक्लव्यं कातरत्वम्. કાયરથવું, ગભરાવું. टलति કાયર થાયછે.

टिक्, (ऋ) आ. १. गत्यर्थः જવું. टेकते જાયછે.

टिप्, (अ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું. टेपयति– ते, टेपति ફેંકેછે.

टीक्, (ऋ) आ. १. गत्यर्थः જવું. टीकते જાયછે. टीका.

टीक्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. टीकते જાયછે.

टुल्, (अ) प. १. वैक्लव्ये. કાયરથવું. टुलति કાયર થાયછે.

डप्, (अ) आ. १०. संघाते. એકઠું કરવું. डापयते એકઠું કરેછે.

डप्, (इ) आ. १०. संघाते ऽभिमर्दे च. १ એકઠું કરવું, ૨ મર્દન કરવું. डंपयते એકઠું કરેછે.

डब्, (इ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું. डंबयति– डंबति ફેંકેછે. विडंबनम्.

डभ्, (इ) उ. १० संघाते. એકઠું કરવું. डंभयति– ते, डंभति એકઠું કરેછે.

डिप्, (अ) प. ४. क्षेपे. ફેંકવું. डिप्यति ફેંકેછે. डिंगरः (ચાકર).

डिप्, (अ) प. ६. क्षेपे. ફેંકવું. डिपति –ते ફેંકેછે.

डिप्, (अ) आ. १०. संघाते. એકઠું કરવું. डेपयते એકઠું કરેછે.

डिप्, (अ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું. डेपयति ફેંકેછે.

डिप्, (इ) आ. १०. संघाते ऽभिमर्दे च. १ એકઠું કરવું, ૨ મર્દનકરવું. डिंपयते એકઠું કરેછે इ०.

डिब्, (इ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું. डिंबयति– ते. डिम्बः (અશાસ્ત્રકલહ).

डिभ्, (इ) उ. १०. संघाते. એકઠુંકરવું. डिंभयति– ते, डिंभति એકઠું કરેછે. डिंभः (बाल).

डिम्, (अ) प. १. (सौ०) हिंसायाम्.હણવું. डेमति હણેછે. डिंडिमः (ઢોલ).

डी, (ङ्) प. १.विहायसागतौ. विहायसा आकाशेन गतिः. આકાશવડે ઊડવું. डयते हंसः હંસ ઊડેછે. उड्डयते= उडइ= ઉડે. डयितः (ઉડેલ). डिंडीरः (સમુદ્રફીણ).

डी, (ओ. ङ्)आ. ४. विहायसागतौ. આકાશવડેઊડવું. डीयते. उड्डीयते = ऊडइ =ઊડે. उड्डीनः.

ढुंढ्, (अ) प.१. (सौ)० मार्गणे. ખોળવું. ढुंढति= ढुंढइ = ઢુંઢે. ढुंढितः=ઢુંઢિઓ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ढौक्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. ढौकते જાયછે. आढ्यः (ધનવાન્), ढौकनम् (લાંચ), आढकः (ત્રારેરોર), आढकी (તુવર).

णक्ष्, (अ) प. १. गतौ જવું. नक्षति જાયછે. नक्षत्रम्.

णख्, (अ) प. १. गत्यर्थः જવું. नखति જાયછે. नखः, नखरः=नहरो= નહર.

णख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. नंखति જાયછે.

णट् (अ) प. १. नृतौ. नतावित्यन्ये, हिंसायामप्येके. ૧ નાચવું, ૨ નમવું, ૩ હણવું. નટતિ નાચેછે इ०. (हिंसार्थे नटति= नडइ= નડે). नटः, नाटकम् = નાટક.

णट्, (अ. म्) प. १. नतौ. નમવું. नटति. णौ- नटयति शाखाम् શાખાને નમાવેછે.

णद्, (अ) प. १. अव्यक्ते शब्दे शब्दमात्रे च. ૧ અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો, ૨ શબ્દ કરવો. नदति શબ્દ કરેછે. नदः, नदी, १ नादः, २ निनदः, ३ निनादः (शब्द).

णद्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧બોલવું, ૨ દીપવું. नादयति-ते બોલેછે.

णभ्, (अ) आ. १. हिंसायामभावेच. ૧ હણવું, ૨ નાસ્તિ હોવું, અભાવ હોવો. नभते હણેછે. नभः (+ स्, આકાશ), नाभिः.

णभ्, (अ) प. ४. हिंसायाम्. હણવું. नभ्यति હણેછે.

णभ्, (अ) प. ९. हिंसायाम्. હણવું. नभ्नाति હણેછે. नभितः (હત).

णम्, (अ) प. १. प्रह्वत्वे शब्दे च. प्रह्वत्वं नम्रत्वम्. ૧ નમવું, ૨ શબ્દ કરવો. नमति गुरुं शिष्यः શિષ્ય ગુરૂને નમેછે. नमति=नमइ= નમે. प्रणमति= प्रणमइ= પ્રણમે. णौ-नामयति નમાવેછે. उन्नामयति उल्लालयतीत्यर्थः, ઉલાળેછે. १ नतः, २ प्रणतः, ३ नम्रः (નમનશીલ), नाकुः (ઋષિ), नमनम्, नमस्कारः, प्रणामः, नप्ता (ऋ + પૌત્ર), नाम (न् + સંજ્ઞા), नमः (स्+ નમનાર્થ અવ્યય).

णय्, (अ) आ. १. गतौ रक्षणे च. ૧ જવું, ૨ રક્ષણકરવું. नयते जायछे इ०.

णर्द्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દકરવો. नर्दति શબ્દ કરેછે. नर्दः (શબ્દ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णल्, (अ) प. १ गंधे बंधने च. गंधोर्दनम्. १ નડવું, ૨ બાંધવું. नलति. डत्वे नडति = नडइ = નડે. नालम् પદ્માદિનો નાળ. नाली, नाडी, १ प्रणालम्, २ प्रणाली (જલમાર્ગ), प्रणालिका, प्रनाडिका, नडः નડતૃણ), नीलनम् (કમળ).

णश्, (अ) प. ४. अदर्शने. अदर्शनमनुपलब्धिः. નદેખવું નજણાવું. नश्यति= नसइ = નાસે. नाशः (મૃત્યુ), नष्टः = नट्ठो = નાઠો. नाशकः, विनाशकः, नश्वरः, (નાશવંત). नश्वरी.

णस्, (अ) आ. १. कौटिल्ये. વાંકું થવું. नसते खलः ખલ વાંકો થાયછે. १ नासा, २ नासिका (નાક).

णह्, (अं) उ. ४. बंधने. બાંધવું. नह्यति– તે બાંધેછે. नद्धः, संनद्धः (સાંધેલ). संनाहः (બંધન), उपानत् (હ્+પગરખાં), नहुषः (રાજા), नाभिः (નાહડી), नध्री (વરત), नाहलः (મ્લેછ).

णास्, (ऋ) आ. १ शब्दे. શબ્દ કરવો. नासते શબ્દકરેછે. १ नासा, २ नासिका (નાક).

णिक्ष्, (अ) प. १. चुंबने. चुंबनं वक्त्रसंयोगः. ચુંબનકરવું. निक्षति ચુંબન કરેછે.

णिज्, (इ) आ. २. शुद्धौ. શુદ્ધ–સ્વચ્છ કરવું. निंक्ते देहं जलेन જલવડે દેહને શુદ્ધ કરેછે.

णिज्, (इं र्) उ. ३. शौचपोषणयोः. १ શુદ્ધ કરવું ,૨ પોષવું, પોષણકરવું. नेनेक्ति, नेनिक्ते कर्पटं पानीयेन પાણીવડે કપડાને શુદ્ધ કરેછે. निर्णेजकः (ધોબી), निर्णेजनम् (ધોવું).

णद्, (ऋं) उ. १. कुत्सासन्निकर्षयोः. १ નિંદવું, ૨ પાસે જવું. नेदति–ते पापिनं सज्जनः સજ્જન પાપીને નિંદેછે.

णिंद्, (इ) प. १. कुत्सायाम्. નિંદવું. निंदति નિંદેછે. निंदा, निंदकः, निंद्यः, निंदितः, १ निंदनम्, २ विनिंदनम् (गर्हा).

णिल्, (अ) प. ६. गहने. गहनं बाधा. પીડવું, વડવું. निलति પીડેછે.

णिव्, (इ) प. सेचने सेवने च. १ સિંચવું, ૨ સેવવું. निन्वति સિંચેછે.

णिश्, (अ) प. १. समाधौ. समाधिरंतःकरणनिरोधः. ચિત્ત એકાગ્ર કરવું, અંતઃકરણ રૂંધવાં. नेशति मुनिः મુનિ ચિત્ત એકાગ્ર કરેછે. निशा (રાત્રી). नैशम् (અંધકાર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

णिष्, (अ) प. १. सेचने सेवने च. १ સિંચવું, ૨ સેવવું. नेषति સિંચેછે इ०.

णिस्, (इ) आ. ९. चुंबने. ચુંબન કરવું. निंस्ते ચુંબન કરેછે. निंसः (ચુંબન). निस्यम् (ચુંબનીય)-

णी, (ञ्) उ. १. प्रापणे. પમાડવું. नयति– ते ग्राममजां गोपालः, प्रापयतीत्यर्थः ગોવાલ બકરીને ગામને પમાડેછે. प्रणयति–ते. उपनयते बटुम् બટુને જનોઈ દેછે. विनयते क्रोधम् ક્રોધનેશમાવેછે. नयः (નીતિ), प्रणयः, २ विनयः (નમ્રતા). अभिनयः (અંગચાલા), उपनयनम् (મૌંજીબંધન), नयनम् (૧ પમાડવું, ૨ નેત્ર). सान्नाय्यम् (હવિ), ग्रामणीः (ગામધણી), अग्रणीः (અગ્રેસર), नेत्रम् (નયન), नीथम् (જલ), नीपः (કદંબ), नेपः (પુરોહિત), नेत्रम् (૧ જલ, ૨ વાહન). नीरम् (જલ), नेमिः (ચક્રધારા), उन्नेता (ऋ + ઋત્વિક્), नेष्टा (ऋ+ઋત્વિક્), आनाय्यः (દક્ષિણાગ્નિ), ना (ऋ + નર) नायः (નય), उन्नायः (ઉચ્ચતા), नीतः, अविनीतः, विनीतः (નમ્ર), नीव्रम् = નેવું (પડાલપ્રાંત). १ नायकः, नेता (ऋ +નાયક).

णू, प. २. स्तुतौ સ્તુતિ–વખાણ કરવાં. नौति સ્તુતિકરેછે. प्रणवः.

णुद्, (अ॑) उ. ६ प्रेरणे. પ્રેરવું. મોકલવું. नुदति–ते पठनाय सुतं वापः બાપ પુત્રને ભણવામાટે પ્રેરેછે. नुन्नः (પ્રેરિત).

णुद्, (अ) प. ६, प्रेरणे. પ્રેરવું- नुदति પ્રેરેછે. नौः (નૌકા).

णू, प. ६. स्तवने. સ્તુતિકરવી, સ્તવવું. नुवति परमेश्वरं भक्तः ભક્તપરમેશ્વરને સ્તવેછે.

णेद्, (ऋ॑) उ. १. कुत्सासन्निकर्षयोः. ૧ નિંદવું, પાસેજવું. नेदति– ते નિંદેછે, પાસે જાયછે.

णेष्, (ऋ) आ. १- गतौ. જવું. नेषते જાયછે.

तक्, (अ) प. १. हसने. હસવું. तकति હસેછે.

तक्, (इ) प. १. कृछ्रजीवने. દુઃખેજીવવું, દરિદ્રતાવડેજીવવું. तंकति દુઃખે જીવેછે. आतंकति બીહેછે. आतंकः (ભય).

तक्ष्, (अ) प. १. त्वचने. त्वचनं संवरणं त्वचोग्रहणं च. ૧ ઢાંકવું, છોલવું, છાલઉખેડવી. तक्षति ૧ ઢાંકેછે, ૨ છોલેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तक्ष्, (ऊ) प. १. तनूकरणे. છોલવું. तक्षति, तक्ष्णोति काष्ठं सूत्रधारः સુતાર લાકડાને છોલેછે. १ तक्षकः, २ तक्षा (न्+સુતાર), तक्षणम् (છોલવું).

तग्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. तंगति જાયછે.

तंच्, (उ) प. १. गत्यर्थे. જવું. तंचति જાયછે. तक्रम् (છાસ).

तंच्, (ऊ) प. ७. संकोचने. સંકોચાવું, સંકોડાવું. तनक्ति સંકોચાયછે. तक्रम् (છાસ).

तंज्, (ऊ) प. ७. संकोचने. સંકોચાવું, સંકોડાવું. तनक्ति સંકોચાયછે.

तट्, (अ) प. १. उच्छ्राये. ઉછરવું, વધવું. तटति ઉછરેછે. १ तटः, २ तटी, ३ तटम् (તડ), तटाकम् (તળાવ).

तड्, (अ) उ. १० आघाते. આપટવું, તાડવું. ताडयति–ते, तडति लोहं लोहकारः લોહાર લોહને તાડેછે. ताडः= તાડો. (નડાવ). १ तडाकम्, २ तडागम् (સરોવર). १ ताडिः, २ ताडनम् (આપટવું). ताडितः= ताडिओ= તાડ્યો. ताडका (એકરાક્ષસી). १ ताडकम्, लत्वे- २ तालकम् (તાળું). तडित् (વીજળી), ताली (તાલાકુંચી).

तड्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. ताडयति– ते બોલેછે ઇ૦.

तड्, (इ) आ. १. ताडने. તાડનકરવું. तंडते शत्रुं नरः નર શત્રુને તાડેછે. वितंडा (પરપક્ષમાં દુષણ દેવાનોવાદ), तंडुलः (ચોખા).

तंतस्, प. ११. दुःखे. દુઃખ પામવું. तंतस्यति गदेनार्तः રોગી રોગવડે પીડાયછે.

तन्त्र्, (इ) आ. १०. कुटुंबधारणे. कुटुंबस्य परिवारस्य धारणं कुटुंबधारणम्. કુટુંબ ધારણકરવું, કુટુંબપાળવું, પરિવાર પાળવો. तंत्रयते કુટુંબ ધારણ કરેછે. तंत्रम् (१ શાસ્ત્ર, २ કુલ, ३ ઔષધિક્રિયા). स्वतंत्रः (સ્વાધીન), तंत्रिः (વીણાસૂત્ર), तंत्री. (શુષ્કસ્નાયુ, २ આલસ્ય).

तन्द्, (इ) आ. १. तृप्तौ. તૃપ્ત થવું. तंदते તૃપ્ત થાયછે.

तन्द्र्, (इ) प. १. (सौ०) मोहावसादयोः. १ મોહ પામવું, २ ખેદ પામવું. तंद्रति મોહપામેછે. १ तंद्रा, २ तंद्रिः (આલસ્ય).

तन् (उं) उ. ८. विस्तारे. વિસ્તારવું. तनोति, तनुते વિસ્તારેછે. ततः (વિસ્તૃત), १ तानः, २ अवतानः, ३ वितानः (વિસ્તાર). ततिः (પંક્તિ), तातः (પિતા),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ततम् (વિણાદિ વાદ્ય), तनयः (પુત્ર), तनुः(કાય), तोकम् (છોકરૂં), १ संतानः, २ संततिः (કુલ), त्वचा (છાલ), तंतुः (સૂત્ર), तंडुः (ઋષિ), तंडुना मोक्तं तांडवम्.

तन्, (उ) उ. १०. श्रद्धोपकरणयोः. ૧ વિશ્વાસ કરવો, ૨ ઉપકાર કરવો. तानयति–ते, तनति વિશ્વાસ કરેછે.

तन्, (उ) उ १०. उपसर्गाद्दैर्घ्ये. ઉપસર્ગપૂર્વક તનધાતુ લાંબુંથવું એ અર્થમાં પ્રવર્તેછે. वितानयति– ते, वितनति લાંબો થાયછે. वितानम् (દીર્ઘતા).

तप्, (अ) प. १. संतापे. તપવું. तपति= तपइ= તપે. १ तापी, २ तपनी (તાપી નદી). तप्ता (ऋ+તપનાર), तपनः (સૂર્ય), तपः (स्+તપ), १ तापः, २ संतापः, (તાપ), प्रतापः (પ્રભાવ), ललाटंतपः (સૂર્ય), द्विषंतपः (શત્રુનેતાપકારી).

तप्, (अ) आ. ४. ऐश्वर्ये वा. પ્રતાપી થવું, પ્રભાવીથવું. तप्यते– तपति પ્રતાપી થાયછે. १ तापः २ प्रतापः (પ્રભાવ), तपनः, (સૂર્ય).

तप्, (अ) उ. १०. दाहे. તપવું, બળવું. तापयति– ते. तपति= तपइ= તપે. उपतापः (રોગ), संतापः (અગ્નિતાપ), तापः (दाह).

तम्, (उ) प. ४. कांक्षायां ग्लानौ च. ૧ ઇચ્છવું, ૨ ગ્લાનથવું. ताम्यति ઇચ્છેછે इ०. तमी (રાત્રિ), ताम्रम् = तंबं= તાબું. तिमिः (મત્સ્ય), तमः (स्+અંધારૂ), तमरम् (કલઈ), तमालः (તમાલવૃક્ષ).

तय् (अ) आ. १. गतौ रक्षणे च. १ જવું, ૨ રક્ષણ કરવું, રાખવું, तयते જાયછે.

तरण्, प. ११. गतौ. જવું. तरण्यति જાયછે.

तर्क्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे तर्के च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું, ૩ તર્કકરવો. तर्कयति– ते. तर्कः (અનુમાન), वितर्कः (ઊલટું અનુમાન).

तर्ज्, (अ) प. १. भर्त्सने નિંદવું. तर्जति નિંદેછે. तर्जनम् (નિંદા), तर्जितः (નિંદિત).

तर्ज्, (अ) आ. १०. भर्त्सने નિંદવું. तर्जयते– तर्जते નિંદેછે. तर्जनी (અંગૂઠા પાસેની આંગળી).

तर्द्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तर्दति હણેછે. १ तर्दनम्, २ प्रतर्दनम् (હિંસન).

तर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. तर्बति જાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तल्. (अ) प. १. (सौ०) गमने. જવું. तलति જાયછે. १ तलः, २ प्रतलः (આંગળીઓ પસારેલો થાય), तालः, ताडः, तालूरः (જલભ્રમ).

तल्, (अ) उ. १० प्रतिष्ठायाम्. રહેવું, વસવું. तालयति– ते રહેછે. तालः= તાડ. तालिका (તાળી), तलम् (સ્થાન), भूतलम्, १ तल्पम्, २ तालिनम् (તલાવું).

तस्, (उ) प. ४. उत्क्षेपणे अपचये च. १ ફેંકવું, ઊછેરવું, २ ક્ષય પામવું. तस्यति ફેંકેછે. तस्तः (ફેંકેલ), वितस्तिः (વેહેંત,) वितस्ता (નદી).

तस्, (इ) प. १. अलंकरणे. શોભાવવું. तंसति શોભાવેછે. १ उत्तंसः, २ अवतंसः (ભૂષણ).

तस्, (इ) उ. १०. अलंकरणे. શોભાવવું. तंसयति– ते, अवतंसयति– ते. उत्तंसयति– ते શોભાવેછે. १ उत्तंसः, २ अवतंसः (ભૂષણ).

ताय्, (ऋ) आ. १. संतानपालनयोः. संतानः प्रबंधः १ વિસ્તારવું, પ્રસારવું, २ પાળવું. तायते વિસ્તારેછે इ०. तायनम् (વિસ્તાર).

तिक्, (ऋ) आ. १ गत्यर्थः. જવું. तेकते જાયછે.

तिक्, (अ) प. ५. आस्कंदने हिंसायां च. १ હલ્લાં કરવી, २ યુદ્ધ કરવું, ३ હણવું. तिक्नोति હલ્લાં કરેછે.

तिग्, (अ) प. ५. आस्कंदने हिंसायां च. १ હલ્લાંકરવી, २ યુદ્ધકરવું. ३ હણવું. तिग्नोति હલ્લાંકરેછે.

तिघ्, (अ) प. ५. हिंसायाम्. હણવું. तिघ्नोति હણેછે.

तिज्, (अ) आ. १. क्षमायाम्. સહવું, ખમવું, વેઠવું. तितिक्षते कोपम् કોપને ખમેછે. तितिक्षुः (સહનશીલ), तितिक्षा (ક્ષમા).

तिज्, (अ) उ. १०. निशाने. निशानं तीक्ष्णीकरणम्. તીખું કરવું, ઉકરવું–ઊજળું-ઝગઝગતું કરવું, છોલવું. तेजयति– ते उत्तेजयति– ते ઉકેરેછે. तेजनम्, उत्तेजनम्, तीक्ष्णः (તીખ), तेजः (स्+तेज), तेजनः (મુંજ).

तिप्, (ऋ) आ. १. क्षरणार्थः. ખરવું, ઝરવું. तेपते जलं घटात् ઘડાથી પાણીઝરેછે. तिपम् =ટીપું.

तिम्, (अ) प. ४. आर्द्रीभावे. ભીનુંકરવું, ભીનું થવું, પલાળવું, પલળવું. तिम्यति जलेन वस्त्रम् પાણીવડે વસ્ત્રને પલાળેછે. तेमनम् (વ્યંજન, દધિ), तिमिरम् (અંધારૂ), तिमिः (મત્સ્ય).

11

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिरस्, प. ११. अंतर्द्धौं. ઓછડવું, ઢાંકવું. ગુપ્ત કરવું. तिरस्यति वार्ता कुटिलः કુટિલવાતને ઢાંકેછે. तिरः (સ્+આડું).

तिल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. तेलति જાયછે. तिलकम् (ટીલું).

तिल्, (अ) प. ६. स्नेहे. ચોપડવું, तिलति तैलेन शरीरम् તેલવડે શરીરને ચોપડેછે. तिलः (તલ), तिलकम् (હૃદયને દક્ષિણપાસે જલાધાર).

तिल्, (अ) उ. १०. स्नेहने. ચોપડવું. तेलयति–ते देहं तैलेन नरः નર તેલવડે દેહને ચોપડેછે तिलकम्.

तिल्ल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. तिल्लति જાયછે.

तीक्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. तीकते જાયછે.

तीम्, (अ) प. ४. आर्द्रीभावे. ભીનું કરવું, ભીનું થવું, પલાળવું. तीम्यति जलेन वस्त्रम् જલવડે વસ્ત્રને પલાળેછે इ०.

तीर्, उ. १०. कर्मसमाप्तौ. કામ સમાપ્ત કરવું, કામ પાર કરવું. तीरयति– ते કામ પાર કરેછે. तीरम् (તટ), तीरी (બાણ).

तीव्, (अ) प. १. स्थौल्ये. જાડું થવું. तीवति જાડું થાયછે. तीवरम् (જલ), तीव्रः (ઉષ્ણ), तीव्रम् (દૃઢ).

तु, प. २ (सौ०) गतिवृद्धिहिंसासु. १ જવું, २ વધવું, ३ હણવું. तौति, तवीति જાયછે इ०. तोकः (છોકરૂં).

तुज्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तोजति હણેછે.

तुज्, (अ) उ. १० हिंसाबलादाननिकेतनेषु. १ હણવું, २ બલ કરવું, ३ આલવું, ગ્રહવું, ४ ઘર કરવું, વસવું. तोजयति– ते હણેછે इ०.

तुज्, (इ) प. १ पालने हिंसायां प्राणने च. १ પાલવું, २ હણવું, ३ જીવવું. तुंजति પાળેછે.

तुज्, (इ) उ. १० हिंसाबलादाननिकेतनेषु. निकेतनं गृहम्. १ હણવું, २ બલકરવું, આલવું, લેવું, ४ ઘર કરવું, વસવું. तुंजयति – ते, तुंजति હણેછે.

तुज्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું. २ દીપવું, तुंजयति– ते, तुंजति બોલેછે इ०.

तुट्, (अ) प. ६. कलहकर्मणि. કલહ કરવો, લડવું, જુડવું. तुटति दुष्टः દુષ્ટ કલહ કરેછે. तोटकम् (વૃત્તભેદ), तुटिः= त्रुटि = ત્રુટચ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुट्, (अ) उ. १०. छेदने. છેદવું, તોડવું. तोटयति– ते रज्जुं नरः નર દોરડીને છેદેછે. तोटः (છિદ્).

तुड्, (ऋ) प. १. तोडने. तोडनं दारणं हिंसनं च. ૧ તોડવું, ૨ હણવું. तोडति जरासंधं भीमः ભીમ જરાસંધને તોડેછે–હણેછે. तोडति= तोडइ= તોડે.

तुड्, (इ) आ. १. तोडने. तोडनं दारणं हिंसनं च. ૧ તોડવું, ૨ હણવું. तुंडते तृणं नरः નર તણને તોડેછે इ०. तुंडिः (વધેલનાભિ).

तुड्, (अ) प. ६. तोडने. ૧ તોડવું, ૨ હણવું. तुडति बंधनं गजः ગજ બંધનને તોડેછે. तोडः= તોડે. तोडनम्, तोडितः= તોડિઓ = તોડ્યો.

तुड्ड्, (अ) प. १. अनादरे. આનાદર કરવો, તિરસ્કાર કરવો. तुड्डति અનાદર કરેછે.

तुण्, (अ) प. ६. कौटिल्ये. વાંકું થવું, કુટિલતા કરવી. तुणति खलः ખલ કુટિલતા કરેછે. तुंडम् (મુખ), तुणितः

तुत्थ, उ. १०. आवरणे. ઓછાડવું, પાથરવું, વિસ્તારવું. तुत्थयति – ते પાથરેછે.

तुद्, (अं) प. ६. व्यथने. દુઃખદેવું, પીડવું, નડવું. तुदति– ते विधुंतुदोविधुं રાહુ ચંદ્રને પીડેછે. १ तोत्रम्, २ तोदः (પરાણો), तुच्छः, विधुंतुदः (રાહુ), १ तुदती, २ तुदंती (વ્યથાકરનારી સ્ત્રી), तुदी (એકગામ), तुत्थम् (મોરથુથુ), तुंदिः (પેટ).

तुप्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तोपति હણેછે. तोपः.

तुप्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. तुपति હણેછે. तोपः.

तुंप्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तुंपति હણેછે,

तुंप्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. तुंपति હણેછે.

तुफ्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तोफति હણેછે.

तुफ्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. तोफति હણેછે.

तुंफ्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तुंफति હણેછે.

तुफ्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. तुफति હણેછે.

तुंफ्, (अ) प. ६. तृप्तौ. તૃપ્તથવું. तुंफति विप्रः વિપ્ર તૃપ્ત થાયછે.

तुब्, (इ) प. १. अर्दने. પીડવું, નડવું. तुंबति પીડેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुब्, (इ) उ. १०. अर्दने अदर्शने च. १ પીડવું, નડવું, અદૃષ્ટ થવું, ન દેખાવું. तुंबयति – ते, तुंबते પીડેછે. तुंबी, तुंबकं = તુંબડું.

तुभ्, (अ) आ. १. हिंसायाम्. હણવું. तोभते હણેછે.

तुभ्, (अ) प. ४. हिंसायाम्. હણવું. तुभ्यति હણેછે.

तुभ्, (अ) प. ९. हिंसायाम्. હણવું. तुभ्नाति હણેછે. तुभितः (હત).

तुर्, (अ) प. ३. (वै०) त्वरणे. ત્વરા–ઉતાવળ કરવી. तुतोर्ति ઉતાવળ કરેછે.

तुर्, उ. १०. (सौ०) त्वरणे. ત્વરા–ઉતાવળ કરવી. तुरयति–ते द्रविणाय लोभी લોભી ધન માટે ત્વરા કરેછે. आतुरयति–ते. तुरगः(ઘોડો), आतुरः (વ્યાધિત).

तुरण, प. ११. त्वरायाम्. ત્વરા– ઉતાવળ કરવી. तुरण्यति ઉતાવળ કરેછે.

तुर्व्, (ई) प. १. हिंसायाम्. હણવું. तूर्वति હણેછે.

तुल्, (अ) उ. १०. उन्माने. તોળવું. तोलयति–ते, तोलति धान्यं वाणिजः વાણિયો દાણાને તોલેછે. तोलति = तोलइ = તોલે. तुलः, तुला, तुलना, तोलः.

तुष्, (अ) प. ४. प्रीतौ. प्रीतिस्तुष्टिः સંતોષ પામવું, તુષ્ટ થવું. तुष्यति સંતોષપામેછે. तुष्टः, संतुष्टः, तुष्टिः (प्रीति), तोषः, संतोषः, तोषणम्, तुषः (છોડિયું), तुषारः (હિમ).

तुस्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. तोसति શબ્દ કરેછે. तोसलः (રાજા).

तुह्, (इ र्) प. १. अर्दने. પીડવું, નડવું. तोहति પીડેછે. तुहिनम् (હિમ).

तूड्, (अ) प. १. तोडने. ૧ તોડવું, હણવું. तूडति તોડેછે.

तूण्, (अ) उ. १०. संकोचे. સંકોચાવું, સંકોડાવું. तूणयति– ते સંકોચાયછે. ૧ તૂણઃ, २ तूणीरः (ભાથો).

तूण्, (अ) आ. १०. पूरणे. પૂરવું, પૂર્ણ કરવું. तूणयते પૂર્ણ કરેછે.

तूर्, (ई) आ. ४. गतित्वरणहिंसयोः. ૧ ત્વરા– ઉતાવળથી જવું, ૨ હણવું. तूर्यते याचकः જાચક ત્વરાથી ચાલેછે. तूर्णम् (ત્વરા), तूर्णिः (ત્વરા), तूरणः (વેગેજનાર) तुरुष्कः (તુર્કસ્થાન દેશ).

तूल्, (अ) प. १. निष्कर्षे. निष्कर्षोंतस्थस्य बहिर्निःसारणम्. બાહાર નિસારવું, બાહાર ખેંચવું. तूलति બાહાર ખેંચેછે. तूलम् (કપાસ), तुलिः (સેજ), तूलिका (ચીતારાનીશળી).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तूष, (अ) प. १. तुष्टौ. संतुष्ट थवुं. तूषति हरिः हरि संतुष्ट थायछे. तूष्णीम् (मौन).

तृक्ष्, (अ) प. १. गतौ. जवुं. तृक्षति जायछे.

तृण्, (उ) उ. ८. अदने. भक्षण करवुं. तृणोति–तृणुते, तर्णोति–तर्णुते भक्षण करेछे. तृतः (भुक्त), तृतिः (भुक्ति).

तृद्, (इ र्) उ. ७. हिंसानादरयोः. १ हणवुं, २ अनादर करवो. तृणत्ति, तृंते हणेछे. तृण्णः(१ हत, २ अनादृत), वितर्दिः, स्वार्थे के वितर्दिका (वेदी).

तृप्, (अ) प. ४. प्रीणने. प्रीणनं तृप्तिस्तर्पणा च. तृप्त थवुं, तृप्त करवुं. तृप्यति विप्रः विप्र तृप्त थायछे. तृप्यति पितॄन् नरः नर पितरोने तृप्त करेछे. तृप्तः, तर्पणम्, तर्पणा, तृप्तम् (दुग्ध), तृप्तिः.

तृप्, (अ) प. ५. प्रीणने. तृप्त थवुं. तृप्नोति तृप्त थायछे तृप्तः, तृप्तिः.

तृप्, (अ) प. ६. प्रीणने. तृप्त थवुं. तृपति तृप्त थायछे.

तृप्, (अ) उ. १०. तृप्तौ संदीपने च. १ तृप्त थवुं, २ लागवुं, सळगवुं. तर्पयति– ते, तर्पति तृप्त थायछे, सळगेछे.

तृंप्, (अ) प. ६. प्रीणने. तृप्त थवुं. तृंपति तृप्त करेछे.

तृफ्, (अ) प. ६. तृप्तौ. तृप्त थवुं. तृफति विप्रः विप्र तृप्त थायछे. तृफितः (तृप्त).

तृम्फ्, (अ) प. ६. तृप्तौ. तृप्त थवुं. तृंफति तृप्त थायछे. तृंफितः (तृप्त).

तृष्, (ञि, अ) प. ४. पिपासायाम्. तरस्युंथवुं. तृष्यति चातकः बपीओ तरस्यो थायछे. तृषा =तरस. तृष्णा, तृट् (ष्+इच्छा) तृषितः= तरसिओ=तरस्यो.

तृह्, (ऊ) प. ६. हिंसार्थः. हणवुं. तृहति हणेछे. १ तृढः, २ तृढवान् (हणेल).

तृह्, (अ) प. ७. हिंसायाम्. हणवुं. तृणेढि हणेछे. तृहितः (हणेल).

तृंह्, (ऊ) प. ६. हिंसार्थः. हणवुं. तृंहति हणेछे. १ तृढः, २ तृढवान् (हणेल).

तॄ, प. १. प्लवनतरणयोः. प्लवनं मज्जनम्. तरणमुल्लंघनम्. १ डुबकुं मारवुं, न्हावुं. २ ओळंगवुं. तरति १ न्हायछे, २ ओळंगेछे. तरति = तरइ = तरे- १ तारा, २ तारका (ज्योति), तारकः (तारनार), रथंतरः (राजा), रथंतरम् (साम), १ तरणिः, २ तरणी, ३ तरिः, ४ तरी (नौका), अवतारः,

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तरंगः (છોળ). तरुणः (જવાન), तीर्थम् (નદીઘાટ), तरुः (વૃક્ષ), तालु, उत्तरम् (પ્રતિવચ).१ तरुणी, लत्वे २ तलुणी (જુવતી). तर्दूः (ચાટુઓ).

तेज्, (अ) प. १. पालने. પાલવું, પાલન કરવું. तेजति પાળેછે. तेजनम् (પાલન).

तेप्, (ऋ) आ. १. क्षरणे कंपने च. १ ખરવું, ઝરાવું, २ કંપવું. तेपते ખરેછે

तेव्, (ऋ) आ. १. देवने. ખેલવું. तेवते ખેલેછે.

तोड्, (ऋ) प. १. अनादरे. અનાદર કરવો. तोडति અનાદર કરેછે.

त्यज्, (अ) प. १. हानौ. हानिस्त्यागः તજવું. त्यजति= तजइ= તજે. त्यागः (१ દાન, २ તજવું).

त्रक्, (इ) आ. १. गत्यर्थे. જવું. त्रंकते જાયછે.

त्रख्, (अ) प. १. गत्यर्थे. જવું. त्रखति જાયછે.

त्रख्, (इ) प. १. गत्यर्थे. જવું. त्रंखति જાયછે.

त्रग्, (इ) प. १. गत्यर्थे. જવું. त्रंगति જાયછે.

त्रद्, (इ) प. १. चेष्टायाम्. ચેષ્ટા–વ્યાપાર કરવો. त्रंदति વ્યાપાર કરેછે.

त्रप्, (ऊ, ष्, म्) आ. १. लज्जायाम्. લાજવું. त्रपते नवोढा નવોઢા લાજેછે. णौ– त्रपयति. त्रप्तः (લજ્જિત), त्रपा (લાજ), त्रपु (કલઇ).

त्रस्, (ई) प. १. उद्वेगे. ધ્રાશકો પડવું, ઉદ્વેગ થવો, બીવું. त्रसति, त्रस्यति खलात् साधुः ખલથી સાધુ બીહેછે. त्रासः (અકસ્માત્ ભય).

त्रस्, (अ) उ. १०. निवारणे ग्रहणे धारणे च. १ નિવારવું, २ ઝાલવું, ३ ધારણ કરવું. त्रासयति– ते मृगान् निराकरोतीत्यर्थः મૃગોને નિવારેછે. त्रासः.

त्रस्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. त्रंसयति– ते, त्रंसति બોલેછે इ०.

त्रिख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. त्रिंखति જાયછે.

त्रुट्, (अ) प. ६. छेदने. છેદવું, ત્રુટવું. त्रुटयति, त्रुटति ત્રુટેછે. त्रुटितम्= त्रुटिअं =તૂટેલું. त्रोटः= त्रोडो= ત્રોડ. त्रोटिः (ચાંચ).

त्रुट्, (अ) आ. १०. छेदने. त्रोटयते रज्जुम् દોરીને ત્રોડેછે.

त्रुप्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. त्रोपति હણેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्रुंप्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. त्रुंपति હણેછે.

त्रुफ्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. त्रोफति હણેછે.

त्रुंफ्. (अ) प. १. हिंसायाम्, હણવું. त्रुंफति હણેછે.

त्रै, (ङ्) आ. १. पालने. પાળવું. त्रायते પાળેછે. त्रातः (રક્ષિત), त्राणम्, परित्राणम्, गोत्रः (પર્વત).

त्रौक्, (ऋ) आ. १. गत्यर्थे. જવું. त्रौकते જાયછે.

त्वक्ष्, (अ) प. १. त्वचने. त्वचनं त्वग्ग्रहणं संवरणं वा. १ છોલવું, છાલ ગ્રહવી. २ ઢાંકવું, ઓછાડવું. त्वक्षति છોલેછે. त्वष्टा (ऋ + સૂર્ય).

त्वक्ष्, (ऊ) प. १. तनूकरणे. तनूकरणं कार्श्यम्. છોલવું, પાતળું કરવું. त्वक्षति પાતળું કરેછે.

त्वग्, (इ) प. १. कंपने गतौ च. स्थितस्यैव चलनं कंपनं, गतिर्देशांतरप्राप्तिहेतुः क्रिया. १ કંપવું, ડોલવું. २ જવું. त्वंगति કંપેછે.

त्वच्, (अ) प. ७. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. ઓછાડવું, ઢાંકવું, છાવું. त्वचति दोषम् દોષને ઢાંકેછે. त्वचा, त्वक् (च् + છાલ), त्वचनम् (ઢંકણું.)

त्वंच्, (अ) प. १. गत्यर्थे. જવું. त्वंचति જાયછે.

त्वर्, (ञि आ ष्, म्) आ. १ संभ्रमे. संभ्रमोऽ त्राशुकारिता. ઉતાવળ કરવું. त्वरते भोजनाय ભોજનને અર્થે ઉતાવળ કરેછે. णौ– त्वरयति. त्वरा (વેગ), त्वरितः (ઉતાવળો).

त्विष्, (अ) उ. १. दीप्तौ. દીપવું, પ્રકાસવું. त्वेषति–ते દીપેછે. त्वष्टा (ऋ+ સૂર્ય).

त्सर्, (अ) प. १. छद्मगतौ. छद्मना कपटेन गतिः छद्मगतिः. કપટથી જવું. त्सरति खलः ખલ કપટવડે ગતિ કરેછે.

थुड्, (अ) प. ६. संवरणे. १ ઓછાડવું, ઢાંકવું. थुडति ઓછાડેછે. थुडम् (પટકુટી, ડેરો).

थुर्व्, (ई) प. १. हिंसायाम्. હણવું. थूर्वति હણેછે. थूर्णः (હણેલ), अथर्वा (अन् + અથર્વન્).

दक्ष्, (अ) आ. १. वृद्धौ शीघ्रार्थे च. १ વધવું, २ ઊતાવળ કરવી. दक्षते नरः નર વધેછે. दक्षिणः (ડાબો), दक्षिणा (દિશા), दक्षाय्यः (ગરૂડ), दक्षः (निपुण).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दक्ष, (अ, ष, म्) आ. १. गतिहिंसनयोः. १ જવું, ૨ હણવું. दक्षते જાયછે. णौ– दक्षयति.

दघ्, (अ) प. ५. (वै०) घातने पालने च. १ સોરવું, છોલવું. ૨ પાલવું. दघ्नोति છોલેછે.

दघ्, (इ) प. १. वर्जने पालने च. १ વર્જવું, ૨ પાળવું. दंघति વર્જેછે.

दंड, उ० १०. दंडनिपातने. દંડ કરવો, દંડ પાડવો,દંડ દેવો. दंडयति–ते पापिनं राजा રાજા પાપીને દંડેછે. दंडः, दंडनम्, दंड्यः, अदंड्यः, दंडितः= दंडिओ= દંડ્યો.

दद्, (अ) आ. १. दाने. દેવું.ददते દેછે. ददः (દેનાર).

दध्, (अ) आ. १. धारणे दाने च. १ ધારણ કરવું, ૨ દેવું. दधते ધારણ કરેછે. दधि=દહિ.

दभ्, (अ) उ. १०. आज्ञापने. આજ્ઞા કરવી, પ્રેરણા કરવી, પ્રેરવું. दभयति–ते પ્રેરેછે.

दभ्, (इ) उ. १०. आज्ञापने. આજ્ઞા કરવી, પ્રેરણા કરવી, પ્રેરવું. दंभयति–ते પ્રેરેછે.

दंभ्, (उ) प. ५. दंभने. दंभनं दंभः. દંભ– ઢુંગ કરવો. दभ्नोति धूर्तः ધુત્તો દંભ કરેછે. दंभः (ઢુંગ).

दम्, (उ) प. ४. उपशमे. सकर्मकः. શમાવવું, દમવું, જિતવું. दाम्यति इंद्रियाणि ઇંદ્રિયોને દમેછે. दाम्यति= दमइ=દમે. १ दांतः. २ दमितः= दमिओ= દમ્યો. दम्यः, दमी (ઇન્+ દમવાળો), दमः, दंडः, दंतः= દાંત.

दय्, (अ) आ. १. दानगतिरक्षणहिंसादानेषु. आदानं ग्रहणम्. १ દાનદેવું, દેવું, ૨ જવું, ૩ રક્ષણ કરવું, રાખવું, ૪ હણવું, ૫ ઝાલવું, ગ્રહવું, લેવું. दयते દેછે इ०. दया (કૃપા), दयालुः, दयितः (પ્રિય), दयिता (પ્રિયા), दयनम् (રક્ષણ).

दरिद्रा. प. २. दुर्गतौ. નિર્ધન થવું, દરિદ્ર– કદર્ય થવું. दरिद्राति अलसः આળસુ દ્રરિદ્ર થાયછે. दरिद्रः (નિર્ધન), दारिद्यम्.

दल्, (अ) प. १. विशरणे. विशरणमवयवानां विभागः. १ અવયવ ભિન્ન કરવા, દળવું, વેરવું. दलति धान्यं नारी નારી દાણાને દળેછે. दलति=दलइ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

=દલે. दलम् (પત્ર), दिलीपः, दल्भः (ऋषि), दलिः (ઢેફુ), दलिकम् (કાષ્ટ), दलितम् (વિકસિત), उद्दालः (કોદરા), दलितः = दलिओ = દળ્યો. दलनम् = दयणं = દયણું.

दल्, (अ, म्) प. १. विदारणे. ભેદવું, કાપવું. दलति કાપેછે. णौ– दलयति, दलनम् = દયણું.

दल्, (अ) उ. १०. विदारणे. કાપવું, ભેદવું. दालयति–ते ભેદેછે. अवदालयति = ओदालई = ઓદાલે.

दश्, (इ) प. १. दंशने. ડસવું, કરડવું. दंशति. दंशः = डंसो = ડાંસ (વનમાખ્ય). संदंशः (સાણસો).

दश्, (इ) आ. १०. दंशने. ડસવું, કરડવું. दंशयते, दंशति ડસેછે. दंशः = डंसो = ડાંસ.

दश्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું, પ્રકાસવું. दंशयति–ते બોલેછે.

दंश्, (अ) प. १. दशने. दशनं दंतकर्म. કરડવું, ડસવું, ચાવવું. दशति मूलकं नरः નર મૂળાને કરડેછે. दशति = डसइ = ડસે. दंदशूकः (સર્પ), वृषदंशः (બલાડો), दंष्ट्रा (દાઢ), दशनम् (કરડવું), उद्दंशः (માકણ), दंशः = डंसो = ડાંસ. (વનમાખ્ય), दंशी (ન્હાની વનમાખ્ય).

दस्, (उ) प. ४. उपक्षये. ક્ષય પામવું, નાશ પામવું. दस्यति ક્ષય પામેછે. दस्तः, दस्युः (ચોર).

दस्, (अ) आ. १०. दर्शनदंशनयोः. १ જોવું, દેખવું, २ ડસવું, કરડવું. दासयते. જુવેછે इ०.

दस्, (इ) आ. १०. दर्शनदंशनयोः. १ જોવું, દેખવું, २ ડસવું, કરડવું. दंसयते, दंसति દેખેછે इ०. दासितः (કરડેલો).

दस्, (इ) प. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. दंसयति– दंसति. બોલેછે.

दह्, (अ) प. १. भस्मीकरणे. બાળવું, રાખ કરવી. दहति काष्ठं वन्हिः અગ્ની કાષ્ટને બાલેછે. दहति = दहइ = દહે. दहनः (અગ્નિ), दाहः = दाघः = ડાઘ. निदाघः (ગ્રીષ્મઋતુ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दा, (ण्) प. १. दाने. દેવું. यच्छति, प्रयच्छति धनं विप्राय બ્રાહ્મણને ધનદેછે. दानम्, संप्रदानम्, आदानम्, अपादानम्, निदानम्, दत्तः, दारु (ઝાડ), दाता (ऋ + દેનાર).

दा, (प्) प. २. लवने. છેદવું, કાપવું. दाति धान्यं दात्रेण नरः નર દાતરડાવડે ધાન્યને કાપેછે. १ दात्रम्, २ दात्रकम् = દાતરડું.

दा, (डु, ञ्) उ. ३. दाने. દેવું. ददाति गां विप्राय વિપ્રને ગાય દેછે. दाता, (ऋ + દેનાર), दातव्यम्, देयम्, दायः, विदायः, दायादः (ભાગિયા), धर्मदः, धर्मप्रदः, मर्यादा = મર્જાદ.

दान्, (अँ) उ. १. आर्जवे. સરલ થવું, પાધરું થવું. दीदांसति-ते સરલ થાયછે.

दान्, प. १. (१०) खंडने. ખંડવું. दानयति ખંડેછે.

दाय्, (ऋ) आ. १. दाने. દેવું. दायते દેછે. दायः (ભાગ).

दाश्, (ऋँ) उ. १. दाने. દેવું. दाशति-ते विप्राय वस्त्रम् વિપ્રને વસ્ત્ર દેછે. दाशः, पुरोडाशः.

दाश्, (अ) प. ५. (वे०) हिंसायाम्. હણવું. दाश्नोति હણેછે. दाशः.

दास्, (ऋँ) उ. १. दाने. દેવું. दासति-ते દેછે. दासितः, दासितम्, दासः, दासी, दास्यन्.

दिन्व्, (इ) प. १. प्रीणनार्थः. સંતુષ્ટ-તૃપ્ત થવું, સંતુષ્ટ-તૃપ્ત કરવું. दिन्वति.

दिव्, (उ) प. ४. क्रीडा विजिगीषा व्यवहार द्युति स्तुति मोद मद स्वप्न कांति गतिषु. कांतिरिच्छा. जयेच्छा विजिगीषा. व्यवहारः पणिः क्रयादिः. १ ખેલવું, રમવું, २ જિતવાની ઇચ્છા કરવી, ३ લેવા દેવાનો વ્યવહાર કરવો, ४ દીપવું, પ્રકાસવું, ५ સ્તુતિ કરવી, ६ આનંદ પામવું, ७ મદ કરવો, ८ ઉંઘવું, સુવું, ९ ઇચ્છવું, १० જવું. दीव्यति बालः બાલ રમેછે. द्यूतः, द्यूतवान्, देवः, देवी, देविका (નદી). दीविः (જુગારી), किकिदीविः (ચાષ), द्यूतम् = जूअम् = જુવું. द्यूतकारी = जूअगारी = જુગારી. दिनम्, दिवसः, देवनम् (ખેલ). देवनः (પાસો).

दिव्, (उ) उ. १०. मर्दने. પીડવું, નડવું, મરડવું. देवयति-ते शत्रून् શત્રુઓને પીડેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दिव्, (उ) आ. १०. परिकूजने. १ ટોકા–ચકચકાટ કરવો, ૨ ચિત્કાર કરવો. देवयते पक्षी પંખી ટોકા કરેછે. देवयते गंत्री. ગાડી ચિત્કાર કરેછે. परिदेवयते दुःखितः દુઃખિયો વિલાપ કરેછે. परिदेवनम् (વિલાપ).

दिश्, (अं) उ. ६. अतिसर्जने. अतिसर्जनं त्यागः. દેવું, આપવું. दिशति–ते छात्राय विद्याम् છાત્રને વિદ્યા દેછે. देशः (દેશ), १ देशकः, २ उपदेशकः (શાસ્તા), दिष्टः, आदिष्टः (આજ્ઞમ), दिष्टम् (ભાગ્ય), १ दिशा, २ दिक् (श् + દિશા), दिष्टिः (વેહેત), उपदेशः, संदेशः, विदेशः, प्रदेशः, निर्देशः, आदेशः, निदेशः (આજ્ઞા).

दिह्, (अं) उ. २. उपचये. उपचयः लेपः. १ વધવું, २ લિંપવું, વધારવું. देग्धि–दिग्धे देहोघृतेन ઘીવડે દેહ વધેછે. देग्धि–दिग्धे गृहं गोमयेन છાણ-વડે ઘરને લિંપેછે. देहः (શરીર), उपदेहिका (ઉધેઈ), संदिग्धः, संदेहः (સંશય), उपदेहः (વૃદ્ધિ), विदेहः (દેશભેદ), देहली = ડેહલી (ઉમરો).

दी, (ओ, ङ्) आ. ४. क्षये. ક્ષય પામવું, ઓછું થવું. दीयते ક્ષય પામેછે. दीनः (ક્ષીણ), दायः, उपदायः.

दीक्ष्, (अ) आ. १. मौंड्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु. मौड्यं वपनम्, इज्या यजनम्, उपनयनं मौंजीबंधः, नियमः संयमः, व्रतादेशः संस्कारादेशः. १ મુંડન કરવું, મુંડવું, २ યજન કરવું, ३ જનોઈ દેવી, મૌઞ્જીબંધન કરવું, ४ સંયમ કરવો, નિયમ કરવો, ५ સંસ્કાર કરવો. दीक्षते મુંડેછે इ०. दीक्षितः (દીક્ષા ગ્રહણ કરેલો), दीक्षा.

दीधी, (ङ्) आ. २. (वै०) दीप्तिदेवनयोः. १ દીપવું, ચળકવું, २ ખેલવું, રમવું. दीधीते गगने भानुः ભાનુ ગગનમાં દીપેછે.

दीप्, (ई) आ. ४. दीप्तौ. દીપવું, ચળગવું. दीप्यते દીપેછે. दीपः = દીવો. प्रदीपः (દીવો), दीप्तः, प्रदीप्तः, दीप्रः. (કપાલ), दीप्तिः दीपनम्, उद्दीपनम्, संदीपनम्, दीपाली = દીવાલી.

दु, प. १. गतौ. જવું. दवति જાયછે. १ दावः, २ दवः (વનવહ્નિ).

दु, (टु) प. ५. उपतापे. રોગીથવું, દુઃખી થવું, ખેદ પામવું. दुनोति चित्तम् ચિત્ત ખેદ પામેછે. १ दवः, २ दावः (વનવહ્નિ). दवथुः.

दुःख्, उ. १०. तत्क्रियायाम्. दुःखनं तत्क्रिया. દુખવું, દુઃખથવું. दुःखयति–ते દુખેછે. दुःखम्, दुःखनम् = દુખણું. दुःखितः = દુખિઓ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दुःख्, (अ) प. ११. तत्क्रियायाम्. દુખવું, દુઃખ થવું. दुःख्यति दुःखमनुभवतीत्यर्थः दुःखम्, दुःखनम् =દુખાણું.

दुर्व्, (ई) प. १. हिंसार्थः. હણવું. दूर्वति હણેછે. दूर्णः (હણાયલો), दूर्वा (દરો).

दुल्, (अ) उ. १०. उत्क्षेपे. ઉંચેથવું, ડોલવું. दोलयति–ते, दोलति ડોલેછે. दोलति =डोलइ = ડોલે. दोला = डोळी = ડોળ (હિંદોલો, પાલખી इ०). फुलदोला = ફૂલડોલ. १ दुलिः, २ दुली (કાચબા).

दुवस्, प. ११. संदीपने. સંદીપન કરવું, લગાડવું. दुवस्यति समिधाग्निम् સમિધવડે અગ્નિને સળગાવેછે.

दुष्, (अ) प. ४. वैकृत्ये. દોષવાન્ થવું, વિકારી થવું. दुष्यति દોષવાન્ થાયછે. दोषः, दुष्टः.

दुह्, (इर्) प. १. अर्दने. પીડવું, નડવું. दोहति પીડેછે.

दुह्, (अं) उ. २ प्रपूरणे. प्रपूरणं त्याजनम्. દોહવું. दोग्धि, दुग्धे पयोगां गोपः ગોપ ગાયના દુધને દુહેછે. दुग्धम् =दुद्धं = દૂધ. दोहनी = દોહણી = દુણી. कामदुघः (ધર્મ), कामदुघा (ધેનુ), दोहः, दोहनम् = દોહણું=દોહણું. दोहदः (ગર્ભિણીમનોરથ), दुहिता (ऋ + પુત્રી), द्रहः (ધરો).

दू, (ओ. ङ्.) आ. ४. परितापे. परितापः खेदः. ખેદ પામવું, દુમાવું. दूयते सज्जनः परदुःखेन પરદુઃખથી સાધુ ખેદ પામેછે. दूयते = दुमाइ = દૂમાય.

दूष्, (अ) प. ४. वैकृत्ये. १ દોષવાન થવું, २ દોષવાન કરવું. दूष्यति દોષવાન્ થાયછે इ०. दूषणम्, दूषिका (નેત્રમલ).

दृ, प. १. भये. બીવું, ડરવું. दरति भीरुः બીકણ ડરેછે. दरति = डरइ = ડરે. दरः = ડર. दरितः = ડરિઓ, ડર્યો.

दॄ, प. ५. हिंसायाम्. હણવું. दृणोति હણેછે.

दृ, (ङ्) आ. ६. आदरे. આદરવું, માનવું, સત્કારવું. आद्रियते માનેછે. आदृतः (આદરેલ), दृतिः (ધમણ), आदरः, निरादरः, पुरंदरः (ઇંદ્ર), भगंदरः (રોગ).

दृप्, (अ) प. ४. हर्षमोहनयोः. मोहनं गर्वः. १ હરખવું, આનંદ પામવું, २ ગર્વ કરવો, અભિમાન કરવું. दृप्यति હરખેછે इ०. दर्पः (ગર્વ) दृप्तः (ગર્વિષ્ઠ).

दृप्, (अ) प. ६. उत्क्लेशे. પીડવું, નડવું, બાધવું, બાઝવું. दृपति પીડેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दृप्, (अ) उ. १०. संदीपने. સલગાવું, લગાડવું, પ્રદીપ્ત કરવું. दर्पयति–ते, दर्पति સલગાવેછે. दर्पः (ગર્વ).

दृफ्, (अ) प. ६. उत्क्लेशे. પીડવું, નડવું, બાધવું, બાઝવું. दृफति પીડેછે.

दृंफ्, (अ) प. ६. उत्क्लेशे. પીડવું, નડવું, બાધવું, બાઝવું. दृंफति પીડેછે.

दृभ्, (ई) प. ६. ग्रंथे. ગુંથવું, ગાંઠવું. दृभति फुल्लानि मालाकारः માળી ફુલાંને ગુંથેછે. दर्भः = ડભ્ભો = ડાભ. संदर्भः (ગુથણું), दृंभूः (સર્પ), विदर्भः (દેશવિશેષ).

दृभ्, (अ) उ. १०. संदर्भे. ગુંથવું, ગાંઠવું, એકઠું કરવું. दर्भयति– ते, दर्भति पुष्पाणि मालिकः માળી પુષ્પને ગુંથેછે. दर्भः, संदर्भः (ગુંથણું), विदर्भः (દેશવિશેષ).

दृभ्, (ई) उ. १०. भये. બીવું, ડરવું. दर्भयति–ते, दर्भति बालः બાલ બીહેછે.

दृश्, (इ र्) प. १. प्रेक्षणे. જોવું, દેખવું, નિહાળવું. पश्यति घटं नरः નર ઘડાને જુવેછે. पश्यः (જોનાર), असूर्यपश्याः (રાજદારા), उग्रंपश्यः (રાજા), द्रष्टा (ऋ+જોનાર), द्रष्टुम् (જોવા), दर्शनम्, प्रदर्शनम्, निदर्शनम् (દ્રષ્ટાંત), सुदर्शनम् (વિષ્ણુચક્ર). तादृक्षः, तादृशः, तादृक्, तादृशी, सदृक्षः, सदृशः, सदृक्, सदृशी. दृष्टम् = दिट्ठं = દીઠું.

दृह्, (अ) प. १. वृद्धौ. વધવું. दर्हति तरुः વૃક્ષ વધેછે. दृढः (૧ જાડો, ૨ બળવાન્).

दृह्, (इ) प. १. वृद्धौ. વધવું. दृंहति तरुः ઝાડ વધેછે.

दॄ, (म्) प. १. (९) भये. બીવું, ડરવું, ભડકવું. दराति बालः. બાલ ડરેછે. दराति = डरइ = ડરે. णौ– दरयति.

दॄ, प. ९. विदारणे भये च. ૧ ફાડવું, ચીરવું, કાપવું. ૨ બીવું, ડરવું. दृणाति काष्ठं सूत्रधारः સૂતાર કાઠને ફાડેછે इ०. १ दीर्णः, २ विदीर्णः (ફાડેલ). दारणम्, विदारणम् (કાપ), दारु (કાષ્ઠ), दरी (ગુહા), दारुणः (ઊગ્ર), दर्दुरः (૧ દેડકો, ૨ મેઘ). दर्विः (ચાટુઓ), दरकः (બીકણ), दरः (૧છિદ્ર,૨ડર) दर्दरः (એક વાજું), दूर्वा (દરો), दुर्दुरूटः (દુર્મુખ), दद्रूः (દાદર), दरदः (એકદેશા), दृषत् (પથર), दर्दरीकः (એકવાજું).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दे, (ङ्) आ. १. रक्षणे. પાળવું, રાખવું. दयते दीनं साधुः સાધુ દીનને પાળેછે. दया (કૃપા), दाम (न् + દોર).

देव्, (ऋ) आ. १. देवने. રમવું, ખેલવું. देवते बालः બાલ રમેછે. देवरः= (દિયર), देवनः (પાસો), देवलः (એકઋષિ), आदेवकः (રમનાર).

दै, (प्) प. १. शोधने. શુદ્ધ કરવું, શોધવું. दायति देहं जलेन नरः. નર જલ-વડે દેહને શુદ્ધ કરેછે.

दो, प. ४. अवखंडने. अवखंडनं छेदनम्. છેદવું, વાઢવું, કાપવું. द्यति काष्ठम् કાઠને છેદેછે. दितः (છિન્ન), देयम् (છેદ્ય), दायः (ખંડ), दाढा = (દાઢ), दाम (न् + દોરી), दामनी (પશુબંધન દોર).

द्यु, प. २. अभिगमने. સામું જવું, સંમુખ થવું, સામું થવું. द्यौति भीमोजरासंधम् ભીમ જરાસંધસામો થાયછે.

द्युत्, (अ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું, ચળકવું. द्योतते सूर्यः સૂર્ય દીપેછે. द्योतनः (તેજસ્વી), खद्योतः (આગિયો પંખી), विद्युत् = विज्जुला = વીજલી. ज्योतिः (स् + તારા), १ द्योतः, २ उद्योतः (પ્રકાશ). ज्योतिष्काः (સૂર્યાદિક), द्युतिः (કાંતિ), द्योतनम् (પ્રકાશન).

द्यै, प. १. न्यक्करणे. न्यक्करणं तिरस्कारः. ધિક્કારવું, તિરસ્કાર કરવો. द्यायति सज्जनः खलम् સજ્જન ખલને ધિક્કારેછે.

द्रम्, (अ) प. १. गतौ. જવું. द्रमति જાયછે.

द्रवस्, प. ११. परितापपरिचरणयोः. १ પરિતાપ કરવો, २ પરિચર્યા-સેવા કરવી. द्रवस्यति પરિતાપ કરેછે.

द्रा, प. २. कुत्सितायां गतौ. कुत्सिता गतिः पलायनम्. પલાયન કરવું, નાશીજવું. द्राति कुकुरः पश्चात् કૂતરો પાછો નાસેછે. निद्राति ઉંઘેછે. निद्रा (ઉંઘ), निद्राणः (સૂતેલ), १ उन्निद्रम्, २ विनिद्रम् (વિકસિત), निद्राणम् (સંકુચિત), निद्रालुः.

द्राक्ष्, (इ) प. १. घोरवासिते कांक्षायां च. घोरवासितं घोरशब्दः. १ ભયંકર શબ્દ કરવો, બીહામણો નાદકરવો, २ ઇચ્છવું, વાંછવું. द्रांक्षति सिंहः = સિંહ ભયંકર શબ્દ કરેછે. द्राक्षा = દ્રાખ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्राख्, (ऋ) प. १. शोषणालमर्थयोः. १ शुष्क थवुं, सूकावुं, २ पूर्ण करवुं, पूरुं करवुं. द्राखति हिमेन वृक्षः हिमेकरी वृक्ष सूकायछे.

द्राघ्, (ऋ) आ. १. सामर्थ्ये आयामे आयासे च. आयामो दैर्घ्यम् आयासः. कदर्थनम्. १ समर्थ--शक्त थवुं, शक्तिमान् थवुं, २ लांबुं करवुं, दीर्घ करवुं, लांबुं थवुं, ३ परिश्रम करवो, थाकवुं. द्राघते समर्थ थायछे.

द्राड्, (ऋ) आ. १. विशरणे. विशरणमवयवविभागः सडनमितियावत्. विशीर्ण थवुं, सडवुं, सळवुं. द्राडते पुष्पम् फूल सडेछे. द्राडः (शळो).

द्राह्, (ऋ) आ. १. निद्राक्षये निक्षेपे च. १ जागवुं, न उंघवुं, २ नांखवुं, थापवुं, संघरवुं. द्राहते जागेछे इ०. द्राहः (उजागरो).

द्रु, प. १. गतौ. जवुं. द्रवति लोहं लोह ओगळेछे. द्रावः (ओगळवुं), शंखद्रावः, द्रवः (रेल), द्रविणम् (धन), द्रुः (झाड), पीतद्रुः (देवदारुवृक्ष).

द्रुण्, (अ) प. ६. हिंसागतिकौटिल्येषु. १ हणवुं, २ जवुं, ३ वांकुं थवुं-करवुं. द्रुणाति चोरं राजा राजा चोरने हणेछे. द्रुणति घोटः घोडो जायछे. द्रुणति खलः खल कुटिल थायछे. द्रोणः (१ अश्वत्थामानो बाप, २ कागडो, ३ वीछी), द्रुणः (१ धनुष, २ वीछी), द्रुणा (पणछ).

द्रुह्, (अ) प. ४. जिघांसायाम्. हणवानी इच्छा करवी. द्रुह्यति रिपुं राजा राजा शत्रुने हणवा इच्छेछे. द्रोहः, द्रोही (इन्), द्रुहिणः (ब्रह्मा), ध्रुक्, (शत्रु), मित्रध्रुक् (मित्रशत्रु).

द्रू, (ञ) उ. ९. हिंसायाम्. हणवुं. द्रूणाति, द्रूणीते हणेछे. द्रूणः (हणेल).

द्रेक्, (ऋ) आ. १. शब्दोत्साहयोः. उत्साहोवृद्धिरौद्धत्यंच. १ शब्द करवो, २ वधवुं, ३ उद्धतथवुं, गर्व करवो. द्रेकते शूरोरणे रणमां शूरो शब्द करेछे. द्रेकः (शब्द).

द्रै, प. १. स्वप्ने. उंघवुं, सुवुं. द्रायति लोकोनिशायाम् रात्रे लोक उंघेछे. निद्रा, निद्रालुः, निद्रितः (उंघेल).

द्विष्, (अ) प. १. अप्रीतौ. निंदवुं. द्वेषति-ते साधुं खलः खल साधुने निंदेछे. १ द्विषन् (त्), २ द्वेषणः, ३ द्विट् (ष्) (शत्रु). मित्रद्विट्, द्वेष्टा (ऋ), द्वेषः, द्वेषी (इन्), द्वेष्यः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्विष्, (अं) उ. २. अप्रीतौ. નિંદવું. द्वेष्टि, द्विष्टे मंदो महात्मानम् મૂઢ મહાત્માને નિંદેછે. द्वेषः, द्वेषी (ઇન્), १ द्विषन्, २ द्वेषणः, ३ द्विट् (શત્રુ), मित्रद्विट्, ब्राह्मणद्विट्, द्वेष्टा, द्वेष्यः (દ્વેષકરવા યોગ્ય-શક્ય).

द्वृ, प. १. संवरणे. છાવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું. द्वरति रथमास्तरेण रथी રથવાળો આથરવડે રથને છાયછે. द्वारम् = બારૂં = बारम् = બાર.

धक्क्, (अ) उ. १०. नाशने. નાશ કરવું. धक्कयति-ते નાશ કરેછે.

धण्, (अ) प. १. शब्दार्थः શબ્દ કરવો. धणति શબ્દ કરેછે. धणः (શબ્દ).

धन्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. धनति શબ્દ કરેછે. धनम्, धन्वा (अन्+ મરુદેશ), प्रधनम् (યુદ્ધ), निधनम् (વિનાશ).

धन्, (अ) प. ३. (वै०) धान्ये. દાણા ઉપજાવવા, દાણા પકવવા, દાણા નીપજાવવા. दधंति દાણા ઉત્પન્ન કરેછે. धनम्, धान्यम्. धनुः (उष् + ચાપ), धनिष्ठा (નક્ષત્ર).

धम्, (अ) प. ९. (सौ०) ध्वाने. શબ્દ કરવો. धमति શબ્દ કરેછે, १ धमनिः, २ धमनी= धमणी= ધમણ્ય. धमनः (નડતૃણ).

धव्, (इ) प. १ गत्यर्थः. જવું. धन्वति જાયછે. धन्वा (अन् + મરુદેશ).

धा, (डु, ञ्) उ. ३. धारणपोषणयोः दाने च. १ ધારણ કરવું, ઝાલવું. २ પોષણ કરવું, પોષવું. ३ દેવું, આપવું. दधाति, धत्ते फुलं नरः નર ફૂલને ઝાલેછે. विदधाति કરેછે. संदधाति સાંધેછે. परिदधाति પહેરેછે. अपिदधाति, पिदधाति ઢાંકેછે. निदधाति સ્થાપેછે. अभिदधाति કરેછે, विधानम् (કરણ) संधानम्, (સાંધણ), परिधानम् (પેહેરણ), १ अपिधानम्, २ पिधानम् (આચ્છાદન), निधानम् (१ સ્થાપન, २ નિધિ), अभिधानम् (નામ), हितम्, विहितम्, संहितम्, परिहितम्, अपिहितम्, पिहितम्, निहितम्, अभिहितम्, विधिः (ક્રિયા), संधिः (સાંધો), परिधिः (પેહેરણ), निधिः (નિધાન), १ धाता, २ विधाता (ऋ + બ્રહ્મદેવ), १ अंतर्धिः, २ अंतर्धानम् (સંતાવું), अंतर्हितः (સંતાયો). धातुः, धेयम्, श्रद्धा, धानका (હેમાદિ પરિમાણ), धाना (યવાદિની શેકેલીધાણી), धाम (अन् + १ ઘર, २ તેજ), धान्यम् (દાણા), धीरः, प्राधिः (રથચક્રધારા), ओषधिः, धाय्या (ॠक्) पयोधाः, (अस् + મેઘ), रेतोधाः (अस् + બાપ), पुरोधाः (अस् + પુરોહિત), वेधाः (अस् + બ્રહ્મદેવ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मषीधानी (દવાત), वार्धानी (કરવો, લોટો), अंगारधानी (શગડી), पित्त-धानी (પિત્તદાની), उर्ध्वधानी = ઊઢાણી. पर्णधानी (પાનદાનીયું), राजधानी, धातकी (ધાવડી).

धाव्, (उ) उ. १. गतिशुद्धयोः. ૧ જવું, ધાવું, દોડવું. ૨ શુદ્ધ કરવું, ધોવું. धावति–ते घोटः ઘોડો દોડેછે. धावति–ते वस्त्रं धावकः ધોબી વસ્ત્રને ધુવેછે. धौतः (ધોયેલ), धौतवस्त्रम् (ધોયલું વસ્ત્ર), धावकः (ધોબી), धौतिः (ધોણું), धावनम् (ધોણું), दंतधावनम् (દાંતધોણું).

धि, प. ५. गतितृप्त्योः. ૧ જવું, ૨ તૃપ્ત થવું, તૃપ્ત કરવું. धिनोति જાયછે.

धि, प. ६. धारणे. ધારણ કરવું, ઝાલવું. धियति वेदं बालः બાલ વેદને ધારણ કરેછે.

धिक्ष्, (अ) प. १. संदीपन क्लेशन जीवनेषु. ૧ સલગવું, ધીકવું. ૨ પીડવું, નડવું. ૩ જીવવું. धिक्षति वन्हिः काष्ठेन કાઠવડે અગ્નિ ધીકેછે ઇ૦. धिक्षति = धिक्खइ = ધીકે.

धिव्, (इ) प. १. प्रीणनार्थः. ૧ તૃપ્ત થવું, ૨ તૃપ્ત કરવું. धिनोति તૃપ્ત કરેછે.

धिष्, (अ) प. ३. (वै०) शब्दे. શબ્દ કરવો. दिधेष्टि શબ્દ કરેછે.

धी, (ओ, ङ्) आ. ४. आधारे अनादरे च. ૧ આશરો કરવો, આધાર કરવો, ૨ અનાદર કરવો, અનાદરવું, धीयते આશરો કરેછે. धीनः (ધૃત).

धु, (ञ्) उ. ५. कंपने કંપવું, કંપાવવું, હાલવું, હેલાવવું. धुनोति–धुनुते शालिनं वातः વાયુ શાલિને કંપાવેછે. धवः (પતિ).

धुक्ष्, (अ) आ. १. संदीपन क्लेशन जीवनेषु. ૧ સલગવું, સલગાવવું. ૨ પીડવું, નડવું. ૩ જીવવું. धुक्षते वन्हिः काष्ठेन કાઠવડે અગ્નિ સલગેછે. संधुक्षते = संधुक्खइ = સંધૂકે. संधुक्षितः = संधुक्खिओ = સંધુક્યો.

धुर्व्, (ई) प. १. हिंसार्थः. હણવું. धूर्वति હણેછે. धूर्णः (હત), १ धूः (ધુર), २ धूर्वी (ધરી), धूर्त्तः = ધુત્તો.

धू, (ञ्) उ. ५. कंपने. કંપવું, કંપાવવું, હાલવું, હલાવવું. धूनोति–धूनुते शालिनं वातः વાયુ શાલિને હલાવેછે. धवः (પતિ), धूतः (કંપેલો). अवधूतः (જોગી) धूमः, धूसरः (કાંઇધોળો), १ धूलिः, २ धूली = धूळि = ધૂળ્ય.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धू, प. ६. विधूनने. ધૂણાવવું, કંપાવવું. धुवति हस्तं नटः નટ હાથને કંપાવેછે. निधुवनम् (મૈથુન).

धू, (ञ्) उ. ९. कंपने. કંપાવવું, ધૂણાવવું, હલાવવું. धुनाति, धुनीते पल्लवं वायुः વાયુ પલ્લવને હલાવેછે. १ धुनिः, २ धूनी (नदी), धूमः (ધૂમાડો).

धू, (ञ्) उ. १०. कंपने. કંપાવવું, હલાવવું. धूनयति–ते, धवति–ते, धावयति–ते पुष्पाणि वायुः વાયુ ફુલાંને હલાવેછે.

धूप, (अ) प. १. संतापे. ઊન્હું–ગરમ કરવું–થવું, તપવું, તપાવવું. धूपायति તપેછે, તપાવેછે. धूपः (ગંધ દ્રવ્યસંજોગ વિશેષ), धूपितः (વઘારેલ).

धूप, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, કહેવું. ૨ દીપવું, બળકવું. धूपयति–ते બોલેછે, દીપેછે.

धूर, (ई) आ. ४. हिंसागत्योः. १ હણવું, મારવું. જવું. धूर्यते હણેછે. इ०. धूर्णः (હત).

धूश, (अ) उ. १०. कांतिकरणे. તેજવંત–તેજસ્વી કરવું, શોભતું કરવું. धूशयति– ते देहं भूषणेन नरः નર ઘરેણાવડે દેહને શોભતું કરેછે.

धूष, (अ) उ. १०. कांतिकरणे તેજવંત–તેજસ્વી કરવું, શોભતું કરવું. धूषयति –ते देहं कुंकुमेन जनः જણદેહને કુંકુમવડે શોભતો કરેછે.

धूस, (अ) उ. १०. कांतिकरणे. તેજસ્વી–શોભતું કરવું. धूसयति–ते देहं चंदनेन नरः નર ચંદનવડે દેહને કાંતિમાન્ કરેછે.

धृ, प. १. सेचने. સિંચવું. धरति मेघः पृथ्वीं મેઘ પૃથ્વીને સિંચેછે

धृ, (ङ्) आ. १. अविध्वंसने. હેઠેન પડવા દેવું. ધારણ કરવું, ઝાલીરાખવું. धरते ધારણ કરેછે. १ धरा, २ वसुंधरा (પૃથ્વી). धुरंधरः, जलंधरः (રોગભેદ), युगंधरं (જુંસરૂં), आधारः (આશ્રય), १ धरणी, २ धरित्री (પૃથ્વી). धरः (પર્વત), धारा (પ્રપાત, દંડુઓ), धृतिः (૧ ધારણ, ૨ ધૈર્ય), १ धर्ता, २ धर्मः (સત્કર્મ).

धृ, (ञ्) उ. १. धारणे. ધારણ કરવું. धरति– ते ધારણ કરેછે. धारकः, वज्रधरः (ઇંદ્ર), चक्रधर (વિષ્ણુ), गंगाधरः (શિવ), धाराधरः (મેઘ), दंडधरः (જમ), सूत्रधारः= सूतारो= સૂતાર. कर्णधारः (નિજામો, નાવિક), धारणम्, धारणा, धार्यम्, धृतः, विधृतः, निर्धारणम्, अवधारणम्, आधारः, धृतिः (ધૈર્ય), धरा, धर्त्ता, धर्मः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धृ, (ङ्.) आ. ६. अवस्थाने धारणे च. १ રહેવું, સ્થિર થવું, વસવું, ધારણ કરવું. ध्रियते, आध्रियते રહેછે ઇ૦. धरा (પૃથ્વી), आधारः (૧ જલબંધન, ધોરો, ૨ આશ્રય), धार्यः (ધારણ કરવા યોગ્ય), धृतः.

धृज्, (अ) प. १. गतौ. જવું. धर्जति જાયછે.

धृज्, (इ) प. १. गतौ. જવું. धृंजति જાયછે.

धृष्, (त्रि. आ.) प. ५. प्रागल्भ्ये. પ્રૌઢ થવું, હુંશિયાર થવું, સમર્થ થવું, પ્રવીણ થવું. धृष्णोति मैत्रः મૈત્ર પ્રૌઢ થાયછે. धृष्टः (અવિનીત), धर्षितः (પ્રગલ્ભ), धिषणा (બુદ્ધિ).

धृष्, (अ) उ. १०. प्रसहने. प्रसहनमभिभवः જિતવું, પરાભવ કરવો. धर्षयति–ते. धर्षति धृष्टोधार्मिकम्. અવિનીત ધાર્મિકને જિતેછે. धर्षितः (જિત), धृष्यः, (જિતવાયોગ્ય), अधृष्यः, धर्षणम् જિતવું).

धॄ, प. ९. वयोहानौ. જૂનું થવું, વય ઓછું થવું. धृणाति वस्त्रम् વસ્ત્ર જૂનું થાયછે.

धे, (ट्) प. १. पाने. ધાવવું, પીવું, પાન કરવું. धयति धेनुं वत्सकः વાછડો ધેનુને ધાવેછે. धयः (શિશુ), धया (કન્યા), स्तनंधयः (બાલક), स्तनंधयी (બાલકી), धीतम् (પીધું), शुनिंधयः (કુકરિયું), धात्री (૧ ઉપમાતા, ૨ પૃથ્વી, ૩ આમળી), धेनुः (ગાય), सुधा (અમૃત), धत्तूरः= ધતૂરો.

धेक्, उ. १०. दर्शने. જોવું, દેખવું. નિહાળવું. धेकयति–ते शिवं शैवः શૈવ શિવને નિહાળેછે. धेकः (દર્શન).

धोर्, (ऋ) प. १. गतिचातुर्ये. સારૂં ચાલવું, રૂડું ચાલવું. धोरति घोटः ઘોડો સારૂં ચાલેછે. १ धोरितम्, २ धोरितकम्. (ઘોડાની સારી ચાલ), धोरणम् (વાહન), आधोरणः (હસ્તિપાલક, મહાવત).

ध्मा. प. १ शब्दाग्निसंयोगयोः. ૧ શબ્દસંયોગ કરવો, બજાવવું, વગાડવું. ૨ અગ્નિસંયોગ કરવો, ધમવું. धमति शंखं कृष्णः કૃષ્ણ શંખને બજાવેછે. धमति स्वर्णं स्वर्णकारः સોનાર સોનાને ધમેછે. ध्मातः शंखः શંખ બજાડ્યો. पाणिधमः, (માર્ગ), नाडिंधमः (સોનાર), धमकः (૧ વજાડનાર, ધમનાર), शंखध्मा (શંખ વજાડનાર).

ध्यै, प. १. चिंतायाम्. ચિંતા કરવી, ચિંતવવું. ध्यायति मातरं बालः બાલ માને

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ચિંતવેછે. ध्यातः (ચિંતિત), ध्यानम् (ચિંતન), ध्याता (ऋ + ચિંતા કરનાર), ध्येयः (ધ્યાન કરવા યોગ્ય), आढ्यः (ધનવાન), संध्या (સંધ્યાકાલ), मध्यम् = (મધ્ય), धीः (મતિ), धीवरः = ઢીમર (માછી).

ध्रज्, (अ) प. १. गतौ. જવું. ध्रजति જાયછે.

ध्रज्, (इ) प. १. गतौ જવું. ध्रंजति જાયછે.

ध्रण्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. ध्रणति શબ્દ કરેછે.

ध्रस्, (उ. अ) प. ९. उंछे. કણવીણવા, વીણવું ध्रस्नाति कणान् भिक्षुः ભિક્ષુ કણોને વીણેછે,

ध्रस्, (उ. अ.) उ. १०. उंछे उत्क्षेपे च. १ કણવીણવા, વીણવું. ૨ ફેંકવું, ઉશેટવું. ध्रासयति–ते कणान् यतिः જતિ કણોને વીણેછે इ०.

ध्राक्ष्, (इ) प. १. घोरवासिते कांक्षायां च. १ ભયંકર શબ્દ કરવો, બીહામણો ઘાંટો કાડવો, ૨ ઇચ્છવું, ચ્હાહવું. ध्रांक्षति सिंहः સિંહ ભયંકર શબ્દ કરેછે. इ०.

ध्राख्, (ऋ) प. १. शोषणालमर्थयोः. १ સૂકાવું, શુષ્ક થવું, ૨ પૂર્ણ કરવું. ध्राखति.

ध्राघ्, (ऋ) आ. १. सामर्थ्ये. બલ કરવું, પરાક્રમ કરવું. ध्राघते બલ કરેછે

ध्राड्, (ऋ) आ. १. विशरणे. વેરાવું, શડવું, ભિન્ન થવું. ध्राडते पुष्पम् ફૂલ વેરાયછે.

ध्रिज्, (अ) प. १. गतौ. જવું. ध्रेजति જાયછે.

ध्रु, प. १. स्थैर्ये. સ્થિર થવું, અચલ થવું. ध्रुवति સ્થિર થાયછે.

ध्रु, प. ६. गतिस्थैर्ययोः. १ જવું. ૨ સ્થિર થવું, અચલ થવું. ध्रुवति સ્થિર થાયછે. ध्रुवकः (સ્થિર), ध्रुवः (ઠુંઠુંઝાડ), ध्रुविलः (ઋષિનામ),

ध्रुव्, प. ६. गतिस्थैर्ययोः. १ જવું. ૨ સ્થિર થવું, અચલ થવું. ध्रुवति સ્થિર થાયછે, ध्रुवः. (સ્થિર).

ध्रू. प. ६. गतिस्थैर्ययोः. १ જવું. ૨ સ્થિર થવું, અચલ થવું. ध्रुवति સ્થિર થાયછે. ध्रुवः (સ્થિર).

ध्रेक्, (ऋ) आ. १. शब्दोत्साहयोः. उत्साहोवृद्धिरौद्धत्यं च. १ શબ્દ કરવો, ૨ વધવું, ૩ ઉદ્ધતપણું કરવું. ગર્વ કરવો, અહંકાર કરવો. ध्रेकते શબ્દ કરેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ध्रै, प. १. तृप्तौ. તૃપ્ત થવું, ધ્રાવું. ध्रायति विप्रः વિપ્ર ધ્રાયછે. ध्रायति = ध्रायइ = ધ્રાયે. ध्रातः = ध्रायो = ધરાયો. आध्रातः (તૃપ્ત).

ध्वज्, (अ) प. १. गतौ. જવું. ध्वजति જાયછે. ध्वजः (ધજા), मकरध्वजः (કામ), कपिध्वजः (અર્જુન).

ध्वज्, (इ) प. १. गतौ. જવું. ध्वंजति જાયછે.

ध्वण्, (अ) प. १ शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. ध्वणति શબ્દ કરેછે.

ध्वन्, (अ. म्) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. ध्वनति શબ્દ કરેછે. णौ—ध्वनयति घंटां नरः નર ઘંટાને શબ્દ કરાવેછે. १ ध्वनः, २ ध्वानः, ३ ध्वनिः (શબ્દ). ध्वनितः (શબ્દિત), ध्वांतम् (અંધારું).

ध्वन, उ. १०. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. ध्वनयति—ते શબ્દ કરેછે. १ ध्वनः, २ ध्वानः, ३ ध्वनिः, (શબ્દ).

ध्वंस्, (उ) आ. १. अवस्रंसने गतौ च. ૧ હેઠે પડવું, ૨ અફળાવું, ચૂરો થવો, ૩ જવું. ध्वंसते હેઠે પડેછે इ०. ध्वंसः (વિનાશ).

ध्वाक्ष्, (इ) प. १. घोरवासिते कांक्षायां च. ૧ ભયંકર શબ્દ કરવો, બીહામણો ઘાંટો કાડવો. ध्वांक्षति काकः કાગ ભયંકર શબ્દ કરેછે. ध्वांक्षः (૧ કાગડો, ૨ બગલો), ध्वांक्षरावः (કાગશબ્દ),

ध्वृ, प. १. हूर्छने. हूर्छनं कौटिल्यम्. વાંકું થવું, કુટિલતા કરવી. ध्वरति खलः ખલ વાંકો થાયછે. अध्वरः (યાગ).

नक्क्, (अ) उ. १०. नाशने. નાશ કરવો. नक्कयति—ते નાશ કરેછે.

नख्, (अ) प. १. सर्पणे. ચાલવું, હિંડવું. नखति ચાલેછે. नखः

नज्, (उ) आ. ६. व्रीडायाम्. લાજવું. नजते લાજેછે. नग्नः = नग्गो = નાગો.

नट्, (अ) प. १ नृतौ. નાચવું. नटति નાચેછે. नटः, नटी.

नट्, (अ. म्.) प. १. नृतौ नतौ गतौ च. ૧ નૃત્ય કરવું, નાચવું. ૨ નમવું, ૩ જવું. नटति નાચેછે. णौ—नटयति.

नट्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું, ચળકવું, नाटयति—ते બોલેછે इ०.

नट्, (अ) उ. १०. अवस्यंदने भ्रंशे च. अवस्यंदनं नाटयम्. ૧ નાટ્ય કરવું. ૨ પડવું. नाटयति—ते हस्तं नटी નટી હાથને નચાડેછે इ०. नाटयम्, नाटकम्.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नड्, (अ) प. १. संचये. સાંચવું, એકઠું કરવું. नडति સાંચેછે.

नड्, (अ) उ. १०. भ्रंशे. પડવું,પછડાવું. नाडयति–ते પડેછે. नाडी, प्रणालः, प्रणाली.

नड्, उ. १०. पतने. પડવું. नडयति–ते પડેછે.

नद्, (टु. इ) प. १. समृद्धौ. હરખવું, આનંદવાન્ થવું. नंदति હરખેછે. नंदनः (પુત્ર), नंदः, आनंदः, नंदा (તિથિ. १–६–११), नांदी (સ્તુતિ), नंदी (इन् + શિવગણ), नंदकः (વિષ્ણુખડ્ગ), ननांदा (ऋ + નણંદ).

नंब्, (अ) प. १. गतौ. જવું, नंबति જાયછે. नंबः (ગતિ).

नम्, (अ) प. १. प्रव्हत्वे शब्दे च. प्रव्हत्वं नम्रत्वम्. १ નમવું, २ શબ્દ કરવો. नमति परमेश्वरं लोकः લોક પરમેશ્વરને નમેછે. १ नमनम्, २ नतिः (નમન), विनतिः. १ प्रणतिः, २ प्रणामः, नतः, विनतः, प्रणतः, नम्रः, नाम (अन् + સંજ્ઞા), नप्ता (ऋ + પુત્રનો પુત્ર), नमः (अस् + નમન).

नर्द्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. नर्दति શબ્દ કરેછે. नर्दः (શબ્દ), गेहेनर्दी (इन् + ઘરમાંસૂરો).

नल्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું, ચળકવું. नालयति–ते બોલેછે इ०.

नाथ्, (ऋ) आ. १. याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु. उपतापः उपघातः. अस्याशिष्येवात्मनेपदम्. १ જાચવું, માગવું. २ પીડવું, નડવું, દુઃખી કરવું, ३ ધણીપણું કરવું, પ્રભુતા કરવી, ઈશ્વિરથવું, ४ આશીર્વાદ દેવો. ચોથા અર્થમાં આત્મનેપદ થાયછે. नाथति याचको वदान्यम् જાચક દાતાને જાચેછે. नाथति खलः साधुं. ખલ સાધુને પીડેછે. नाथति राजा लोकान् રાજા લોકનો ધણી થાયછે. नाथते विप्रो यजमानम् વિપ્ર યજમાનને આશીર્વાદ દેછે. नाथः (१ સ્વામી, २ બલદના નાકે ઘાલેલી દોરી), नाथकः (જાચક), नाथनम् = નાથણું. नाथितः = नाथिओ = નાથ્યો. लोकनाथः, जगन्नाथः, विश्वनाथः.

नाध्, (ऋ) आ. १. याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु. १ જાચવું, માગવું, २ પીડવું, નડવું, ३ પ્રભુતા કરવી, ધણીથવું, ४ આશીર્વાદ દેવો. नाधते.

निवास, उ०. १०. आच्छादने. ઢાંકવું, ઓછાડવું. निवासयति–ते वस्त्रेण देहम् વસ્ત્રવડે દેહને ઢાંકેછે. निवासः.

निष्, (उ) प. १. सेचने. સિંચવું. नेषति સિંચેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निष्क्, (अ) आ. १०. परिमाणे. માન કરવું, પરિમાણ કરવું. निष्कयते માન કરેછે. निष्कः (પરિમાણ વિશેષ).

नील्, (अ) प. १. वर्णे. वर्णोपलक्षितायां क्रियायाम्. રંગવું, લીલું કરવું. नीलति श्वेतं मरकतकांत्या ધોળાને નીલ મણિની કાંતિવડે લીલું કરેછે. नीलम् = નીલું. नीली (૧ કાળી ગાય, ૨ ગળી), नीला शाटी નીલી શાડી. नीली (શેવાળ), नीलंगुः (પેટનો કૃમિયો).

नीव्, (अ) प. १. स्थौल्ये. જાડું થવું. नीवति જાડું થાયછે. नीव्रम् (નેવુંઘરનું).

नुड्, (अ) प. ६. वधे. હણવું. नुडति હણેછે.

नृत्, (ई) प. ४. गात्रविक्षेपे. નાચવું. नृत्यति नटः નટ નાચેછે. नृत्यम् = नच्च = નાચ. नर्त्तकः (નાચનાર), नर्त्तकी (નાચનારી), नर्त्तनम्, नृत्तम् (નાચ), सूनृतम् (પ્રિય સત્યવચન).

नृ, (म् १) प. ९. नये. પમાડવું, લેઇજવું, ચલાવવું, દોરવું. नृणाति नरं राजा રાજા નરને લેઇ જાયછે. णौ–नरयति. नरः, नारी (સ્ત્રી), नीर्णिः (લેવું), नर्म (अन् + ક્રીડા), नारंगः (ઝાડ).

पक्ष्, (अ) प. १. परिग्रहे. સ્વીકારવું. पक्षति સ્વીકારેછે. पक्षः.

पक्ष्, (अ) उ. १०. परिग्रहे. સ્વીકારવું. पक्षयति–ते સ્વીકારેછે. पक्षः.

पच्, (डु. अं. ष्) उ. १. पाके. રાંધવું, પચવું, ચઢવવું. पचति–ते तंदुलं पाचकः પાચક તાંદુલને રાંધેછે. पाकः (રસોઇ), पाचकः, (રસોઇયો), पचनम् (રાંધણું), पक्कः = पक्को = પાકો. श्वपचः (ચાંડાલ), श्वपचा (ચાંડાળી), अकृष्टपच्यः (ખેડયા વિનાવગડે પાકેતે), १ पचेलिमः, २ पक्तव्यः (રાંધવા યોગ્ય), १ मांस्पाकः, २ मांसपाकः, ३ मांसपचनम्, ४ मांस्पचनम् (માંસની રસોઇ), प्रस्थंपचा स्थाली (સેર રંધાય એવી હંડી), खारंपिचः कटाहः (દોઢ મણ રંધાય એવો કઢા), मितंपचा ब्राह्मणी (થોડું રાંધનારી બ્રાહ્મણી), नखंपचा यवागूः (નખ રાંધે એવી રાબ), पक्तिः (પાક).

पच्, (इ) आ. १. व्यक्तीकरणे. સ્પષ્ટ–ઉઘાડું–પ્રકટ કરવું. पंचते गुणं कविः કવિ ગુણને ઊઘાડો કરેછે. पंचनम्, पंचिका (થાપણ), पंकः (કાદવ), पंचालः (ઋષિનામ), पंच, (अन् + પાંચ સંખ્યા), प्रपंचः (પ્રકટ),

पच्, (इ) उ. १०. विस्तारवचने. વિસ્તારે બોલવું. पंचयति–ते, पंचति

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विस्तारे કહેછે. **प्रपंचः** (વિસ્તાર), **पंकः** (કાદવ), **पक्ष्म** (मन् + નેત્રરોમ), **प्रपंचितम्**, (વિસ્તાર્યું).

पज्, (इ) प. १. (सौ०) रोधे. રુંધવું, રોકવું. पंजति રોકેછે. पंजरम् = પાંજરું.

पट्, (अ) प. १. गतौ. જવું. पटति જાયછે. पटः (વસ્ત્ર), पट्टनम् (નગર), पटलम् (છાજ, પડલ), पाटलम् (ગુલાબી રંગ), पटोल: (શાકભેદ), पटहः (ઢોલ), पटुः (ચતુર), पाटला = પાડલ. पटोली (તુરિયાનો વેલો).

पट, उ. १०. ग्रंथे. ग्रंथोवेष्टनम्. વિંટવું. पटयति रज्जुम् वेष्टयतीत्यर्थः દોરીને વિંટેછે. पटः (સારું વસ્ત્ર), पटी (નાહનું વસ્ત્ર).

पट्, (अ) उ. १० भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું. २ દીપવું. पाटयति–ते બોલેછે, દીપેછે. पटः (વસ્ત્ર), १ पाटः, २ पाटकः (ફળિયું, વાડો, પાડો).

पठ्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि. ઉઘાડું–પ્રકટ બોલવું. पठति पाठं पाठकः પાઠક પાઠને પઢેછે. पाठः, पाठकः, पठनम्. पठितम् = पढिअं = પઢિઉં = પઢ્યું. १ पाठ्यम्, २ पठनीयम् (પઢવા યોગ્ય).

पठ्, उ. १०. ग्रंथे. ગુંથવું, વિંટવું. पठयति–ते ગુંથેછે.

पड्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. पंडते જાયછે. पंडा (બુદ્ધિ), पंडितः = पंडिओ = પંડ્યો. पंडः (નપુંસક).

पड्, (इ) उ. १०. नाशने. નાશ કરવું. पंडयति–ते, पंडति નાશ કરેછે.

पण्, (अ) आ. १. व्यवहारे स्तुतौ च. व्यवहारः पणिः, स्तुतिर्नुतिः. १ વ્યવહાર એટલે આપવું લેવું, २ સ્તુતિ એટલે સ્તવન કરવું. व्यवहारे पणते वाणिजः हट्टे વાણિયો હાટમાં આપલે કરેછે. स्तुतौ–पणायति हरिं भक्तः ભક્ત હરિને સ્તવેછે. १ पणितव्यम्, २ पण्यम् (વેચવાનું), आपणः (હાટ), शाकपणः (શાકવ્યવહાર), आपणिकः (નગરવાસી), १ वणिक्, २ वाणिजः = વાળિયો. विपणः (વિક્રય).

पत्, (ऌ) प. १. गतौ. પડવું. पतति वृक्षात्फलम् ઝાડથું ફળ પડેછે. पतति = पडइ = પડે. णौ–पातयति = पाडेइ = પાડે. आपतति. आवडइ = આવડે. उत्पतति = उप्पडइ = ઊપડે. पातः (રાહુ), पतः (પક્ષી), पतनम् = पडणं = પડણ. उत्पातः, निपातः, संपातः, आपातः, पतितः = पडिओ = પડ્યો. उत्पतितः = उप्पडिओ = ઊપડ્યો. आपतितः = आवडिओ = આવડ્યો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

संपतितः = संपडिओ = સાંપડ્યો. पत्रम् (૧ વાહન, ૨ પાન), पताका (ધ્વજ), पताकी (इन् + ધ્વજ ઝાલનારો), आपातिकः (બાજ), पतंगः (પતંગિયું, ફેડું, સુરજ), पत्तनम् (નગર), पतत्रम् (પીછું), पातालम्, पत्सलः (પ્રહાર), संपातिः (ગીધરાજ), पाप्मा (अन् + પાપ), प्रणिपातः (નમસ્કાર).

पत्, (अ) आ. ४. ऐश्वर्ये. ધણી થવું. पत्यते ધણી થાયછે. पतिः (ધણી).

पत, उ. १०. गतौ. જવું, પડવું. पतयति–ते, पतति પડેછે.

पत्, (अ) उ. १०. गतौ. જવું, પડવું. पातयति–ते, पतति પડેછે.

पथ्, (ए) प. १. गतौ. જવું. पथति જાયછે. पथः (માર્ગ), पाथः (अस् + જલ), पंथाः (इन्+માર્ગ).

पथ्, (अ) उ. १०. प्रक्षेपे. ફેકવું. पाथयति–ते ફેંકેછે.

पथ्, (इ) उ. १०. गतौ. જવું. पंथयति–ते, पंथति જાયછે. परिपंथयति શત્રુ થાયછે. परिपंथी (इन्+શત્રુ).

पद्, (अ) आ. ४. गतौ. गतिर्यानं ज्ञानं च. १ જવું, २ જાણવું. पद्यते જાયછે, જાણેછે. प्रपद्यते, विपद्यते, आपद्यते, प्रतिपद्यते, निष्पद्यते = निप्पज्जइ = નીપજે. संपद्यते, उपपद्यते, पन्नः (પામેલ), प्रपन्नः (શરણાગત), विपन्नः. (પીડિત), आपन्नः (પ્રાપ્ત), प्रतिपन्नः (પામેલ), निष्पन्नः, संपन्नः, उपपन्नः, प्रतिपत् (१ પડવો, २ જ્ઞાન), विपत् (વિપત્તિ), संपत् (ધન), आपत् (દુઃખ), संपत्तिः, विपत्तिः, आपत्तिः, निष्पत्तिः (નીપજ), प्रतिपत्तिः, पदम् (१ સ્થાન, २ પગ, ३ પગલું), पादः (ચરણ), पद्मम् (કમલ), पद्रः (ગામડું), १ पदविः, २ पदवी (માર્ગ), पादुका (પાવડી), पत्तिः (પાળો), उपपादनम्, प्रतिपादनम्, संपादनम्.

पद्, आ. १०. गतौ. १ જવું, २ જાણવું. पदयते જાયછે, જાણેછે. पदम् (સ્થાન).

पन्, (अ) आ. १. स्तुतौ. સ્તુતિ કરવી. पनायति परमेश्वरं भक्तः ભક્ત પરમેશ્વરને સ્તવેછે. १ पांडुः, २ पांडुरः (ધોળું), पनसः = ફણસ (ફલવૃક્ષ).

पंपस्, प. ११. दुःखे. દુઃખ પામવું. पंपस्यति गदेनार्त्तः રોગી રોગે દુઃખ પામેછે.

पय्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. पयते જાયછે. पयः (अस् + १ દુધ, २ પાણી).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पयस्, प. ११. प्रसृतौ. प्रसृतिः परिमाणविशेषः. ખોબો ભરવો, ચાંગળું ભરવું. **पयस्यति** ખોબો ભરેછે. पयः (अस् + १ દૂધ, २ પાણી).

पर्ण्, उ. १०. हरितभावे. હરિયા–પોપટિયા રંગે રંગવું–રંગાવું. **पर्णयति** હરિયા રંગે રંગેછે–રંગાયછે. पर्णम् = पण्णं = પાનું = પાન.

पर्द्, (अ) आ. १. कुत्सिते शब्दे. गुदरवइत्यर्थः. પાદવું, શધેન કરવું. पर्दते वातुलः વાયલ પાદેછે. पर्दते = पद्दइ = પાદે. पर्दनः = पद्दणो = પાદણ. पर्दितः= पद्दिओ = પાદ્યો. पर्दनम् = पद्दणं = પાદણું. कपर्दः = कवड्डो = કોડો.

पर्प्, (अ) प. १. गतौ. જવું. पर्पति જાયછે. पर्पटः= पप्पडो = પાપડો = પાપડ.

पर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. पर्बति જાયછે.

पर्व्. (अ) प. १. पूरणे. પૂરવું. पर्वति પૂરેછે. पर्व (अन् + १ પેરાઈ, २ ઊત્સવ, ३ અમાંસ ને પડવાનો સંધિ, ४ અષ્ટમી, અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમા), पर्वतः.

पल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. पलति पंथे नरः નર પંથે પળેછે. पलति = पलइ = પળે. पलितः =पलिओ= પળ્યો. पलम् (માંસ), पलितं = પલિયું (ધોળ કેશ), पालः, गोपालः, धनपालः, पललम् (ખોળ). १ पलः, २ पलालः= પરાળ. पल्वलम् (અખાત, સરોવર), पिप्पलः = पिप्पलो = પીપળો. पिप्पली = પીપળી. १ पाली, २ पालिः= પાલિ = પાળય. उत्पलम् = ઊપળું (१ કમલ, २ ખાટલાનું અંગ).

पल्ल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. पल्लति જાયછે. १ पल्ली, २ पल्लिः (ધ્રોળી), पल्लवः (નવું પત્ર).

पल्यूल, उ. १०. लवनपवनयोः. १ છેદવું, કાપવું. २ શુદ્ધ કરવું. पल्यूलयति सबुसं धान्यम् પરાળ સોતા ધાન્યને કાપેછે. पल्यूलयति क्षेत्रम् ખેતરને શુદ્ધ કરેછે.

पव्, (अ) आ. १. गतौ જવું. पवते જાયછે. पवनः (વાયુ).

पश्, (अ) उ. १०. बंधने. બાંધવું. पाशयति–ते पाशैरश्वम् પાશવડે ઘોડાને બાંધેછે. पाशः = ફાંસો (પાસલો), पाशकः (પાસો), पाशी (इन् + વરુણ દેવ).

पष्, (अं) उ. १. बाधनस्पर्शनयोः. स्पर्शनं ग्रंथनम्. १ પીડવું. २ ગુંથવું. पषति–ते પીડેછે, ગુંથેછે. पाषाणः = पाहाणो = પાહાણ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पष्, उ. १०. गतौ. જવું. पषयति–ते જાયછે.

पस्, (अ) प. १. (सौ०) निवासे. વસવું. पसति વસેછે. पस्त्यम् (ઘર).

पस्, (इ) उ. १०. नाशने. નાશ કરવું. पंसयति–ते, पंसति નાશ કરેછે. पांसुः (ધૂળય).

पा, प. १. पाने. પીવું. पिबति जलम् જલને પિયેછે. पानम्, पीतम् = પીધું. पानीयम् (જલ), पिपासा (તરસ), पिपासुः (તૃષિત), १ सुरापी, २ सीधुपी (દારુ પીનારી સ્ત્રી), द्विपः (વાઘ), द्विपकः = દિપડો (વાઘ), प्रपा (જલશાલા), सुरापाणाः प्राच्याः (દારૂ પીનારા પૂર્વિયા), पायुः (ગુદ), पीथः (સૂર્ય), पामा (ખસ), पित्तम् (માથુ), पयः (अस् + १ જલ, २ દૂધ), पातव्यम् = पाअव्वं = પાવું. पेयम्, पिकः (કોયલ).

पा, प. २. रक्षणे. રક્ષણ કરવું, રાખવું, પાળવું. पाति क्षेत्रं कृषिः કૃષિ ખેતરને રાખેછે. अधिपः (અધિપતિ), पात्रम् (નદીના બે કાંઠા વચલો જલપ્રવાહનો ભાગ), पतिः (સ્વામી), पिता (ऋ + બાપ), पुमान् (पुंस् + પુરૂષ), विप्रः (બ્રાહ્મણ), भूपः, नृपः.

पार, उ. १०. कर्मसमाप्तौ. કામ પાર પાડવું, કામ પૂરૂં કરવું, સમાપ્ત કરવું. पारयति–ते राजसूयं युधिष्ठिरः જુધિષ્ઠિર રાજસૂયને સમાપ્ત કરેછે. पारम् (પરતીર, સાંમો કાંઠો), पारितम् (સમાપ્ત કરયું), पारणम्, पारि (લોટી).

पाल्, (अ) उ. १०. रक्षणे. રાખવું, પાલવું. पालयति–ते पुत्रं पिता પિતા પુત્રને પાળેછે. पालनम् (રક્ષણ), पालनम् = પાયણું (છોકરાંને સૂવાનું), पालितः = पालिओ = પાળ્યો. पाली = પાલી = પાળ્ય (પાણીઆં તરવાનો ધોરો), पालकः (રક્ષક), १ पाल्यम्, २ पालनीयम् (પાલવા યોગ્ય).

पि, प. ६. गतौ. જવું. पियति જાયછે. पितः (ગત), पीकः (ઉપસ્થ).

पिच्च्, (अ) उ. १०. कुट्टने. કૂટવું. पिच्चयति–ते કૂટેછે. पिच्चटम् (કલઇ).

पिच्छ्, (अ) उ. १० कुट्टने. કૂટવું. पिच्छयति–ते કૂટેછે. पिच्छं = પીછું.

पिज्, (अ) उ. १०. निकेतने. વસવું, રહેવું. पेजयति–ते વસેછે. पेजः (ઘર).

पिज्, (इ) आ. २. वर्णे संपर्चने अवयवे अव्यक्ते शब्दे च. १ રંગવું. પીળવું, २ એકઠું-મિશ્ર કરવું, ३ અવયવ કરવા, ४ અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. पिंक्ते वस्त्रं रंगकारः રંગારો વસ્ત્રને રંગેછે–પીળેછે. १ पिंगः, २ पिंजरः (પીળો), पिंजनी = पिंजणी = પીંજણ્ય. पिंजनम् = પીંજણું. पिंजूलः (હસ્તિબંધનપાશ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पिञ्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. पिंजयति–ते બોલેછે, દીપેછે.

पिञ्, (इ) उ. १०. हिंसाबलादाननिकेतनेषु. निकेतनं गृहम्. ૧ હણવું. ૨ બલ કરવું, ૩ ઝાલવું, ગ્રહવું. ૪ રહેવું, વસવું. पिंजयति–ते, पिंजाति હણેછે, पिंजूलः (હસ્તિબંધનપાશ), पिञ्जः (હિંસા), पिंजनी = પિંજણી = પિંજણય. पिंजनम् = पिंजणं = પિંજણું.

पिट्, (अ) प. १. शब्दसंघातयोः. ૧ શબ્દ કરવો, ૨ એકઠું કરવું, ઢગ કરવો. पेटति શબ્દ કરેછે. पेटति धान्यम् દાણાને એકઠા કરેછે. १ पिटः, २ पिटकः, ३ पिटम्, ४ पिटकम्, (છાબડી, ટોપલી), १ पेटकः, २ पेटा (મંજૂસ).

पिठ्, (अ) प. १. हिंसासंक्लेशनयोः. ૧ હણવું, ૨ પીડવું, નડવું, દુઃખ દેવું. पिठति હણેછે. पिठरम् (હંડી).

पिड्, (इ) आ. १. संघाते. એકઠું કરવું, ગોળો કરવો. पिंडते पिष्टं नरः નર પીઠને એકઠો કરેછે. पिंडः = પેંડો. पिंडी, पिंडः (ગ્રાસ), पिंडः (શરીર), पिंडितः (ગોળો વળેલ).

पिड्, (इ) उ. १०. संघाते. એકઠું કરવું, ગોળો કરવો. पिंडयति – ते, पिंडति એકઠું કરેછે, ગોળો કરેછે. पिंडः(૧ ગોળો, ૨ ગ્રાસ–કવલ, ૩ શરીર).

पिल्, (अ) उ. १०. क्षेपे. ફેંકવું. पेलयति ફેંકેછે. पलम् (વૃષણ).

पिव्, (इ) प. १. सेचने सेवने च. સિંચવું, સેવવું. पिन्वति સિંચેછે इ०.

पिश्, (अ) प. ६. अवयवे दीपनायां च. ૧ અવયવ કરવા. ૨ પ્રકાશ કરવું, દીપન કરવું. पिशति અવયવ કરેછે. पिशाचः (એક દેવયોનિ), पैशाची (પિશાચની ભાષા), पिशुनः (ચાડિઓ), १ पेशिः, २ पेशी (માંસલેશ), पिशितम् (માંસ), पेशलः (ડાહ્યો).

पिष्, (ऌ) प. ७. संचूर्णने. ચૂર્ણ કરવું, દળવું, ચૂરો કરવો. ૨ હણવું. पिनष्टि चेटी यवम् દાસી જવને દળેછે. पिनष्टि चोरस्य राजा રાજા ચોરને હણેછે. पेषणम् (દલન), पिष्टः = पिट्ठो = પીઠ (લોટ). १ पेषः, २ निष्पेषः (ચૂર્ણ). पिनाकम् (શિવધનુષ), पेष्टा (દલનાર), पिण्याकः (તિલનો ખોળ).

पिस्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. पेसति જાયછે. पिसः (ગતિ), पेस्वरः (જનાર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पिस्, (अ) उ. १०. गतौ हिंसायां च. १ જવું, ૨ હણવું. पेसयति–ते જાયછે, હણેછે.

पिस्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. पिंसयति–ते બોલેછે, દીપેછે.

पी, (ङ्) आ. ४. पाने. પીવું. पीयते पयः बालः બાલ દૂધ પીયેછે. पिच्छं = પીછું. पीठम् (આસન), पीलुः (વરખડો નામે ઝાડ).

पीड्, (अ) उ. १०. गहने. गहनं बाधा. પીડવું, નડવું, પીલવું, નીચોવવું. पीडयति–ते प्रजामेव ग्रहः અનાવૃષ્ટિ પ્રજાને પીડેછે. पीडति = पीडइ = પીડે, પીલે. पीडा. पीडनम्, पीडितः = पीडिओ = પીડ્યો. पीडितव्यम् = पीडिअव्वं = પીડવું. १ पीडनीयः, २ पीड्यः (પીડવા યોગ્ય), पीलकः (પીલનાર), तिलपीलकः (ઘાંચી), निष्पीडनम्. (નીચોવવું), वस्त्रनिष्पीडनम् (વસ્ત્ર નીચોવવું).

पीय्, (अ) प. १. (सौ०) प्रीणने. તૃપ્ત કરવું. पीयति તૃપ્ત કરેછે. पीयूषम् (અમૃત).

पील्, (अ) प. १. प्रतिष्टंभे. प्रतिष्टंभोरोधनम्. રોકવું, રૂંધવું, पीलति રોકેછે. १ पीलः, २ पीलकः (મંકોડો), पिपीलिका (કીડી).

पीव्, (अ) प. १. स्थौल्ये. જાડું થવું, પુષ્ટ થવું. पीवति જાડું થાયછે. १ पीवः, २ पीवरः (જાડો).

पुट्, (अ) प. ६. संश्लेषणे. મળવું, ભેટવું. पुटति कांतं कांता નર નારીને ભેટેછે. पोटः (મેળ), पुटः = પુડો. पुटी = પુડી. १ पुटः, २ पुटकः, ३ संपुटः (ઘરેણું ઇત્યાદિનો ડાબલો), पोटा (દાસી).

पुट्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे संचूर्णने च. १ બોલવું, ૨ દીપવું, ૩ ચૂર્ણ કરવું. पोटयति–ते બોલેછે.

पुट्, उ. १०. संसर्गे. ઘાલવું, બાંધવું, સાંધવું. पुटयति–ते संपुटे भूषणं नारि નારી ડાબલામાં ઘરેણું ઘાલેછે. १ पुटः, २ पुटकः, ३ संपुटः (ડાબલો), त्रिपुटी.

पुट्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. पुंटयति–ते, पुंटति બોલેછે ઇ०.

पुट्ट्, (अ) उ. १०. अल्पीभावे. ઓછું થવું, અલ્પ થવું. पुट्टयति–ते शोकेन देहः દેહ શોકે અલ્પ થાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुड्, (अ) प. ६. उत्सर्गे. તજવું, ત્યાગવું, છોડવું, મૂકવું. पुडति તજેછે.

पुड्, (इ) प. १. खंडने. ખંડવું. पुंडति ખંડેછે.

पुण्, (अ) प. ६. कर्मणि शुभे. શુભ કર્મ કરવું. पुणति શુભ કર્મ કરેછે. पुण्यम् (સત્કર્મ), पुंड्रम् (તિલક), १ पुणः, २ निपुणः (ડાહ્યો), पुंडरीकम् (કમલ),, पुंडः (ભિન્નવર્ણ), पुणितः (ધર્મનિષ્ઠ).

पुत्त्, (अ) प. १. गतौ. જવું. पुत्तति જાયછે. पुत्तिका.

पुथ्, (अ) प. ४. हिंसायाम्. હણવું. पुथ्यति रिपुम् શત્રુને હણેછે. पोथः (હિંસા), वातपोथः.

पुथ्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. पोथयति – ते બોલેછે.

पुथ्, (इ) प. १. हिंसासंक्लेशनयोः. हिंसा प्राण्युपघातः. संक्लेशोबाधा. १ હણવું, २ પીડવું, નડવું, પજવવું. पुंथति હણેછે इ०. पुथितम् (હણેલ).

पुर्, (अ) प. ६. अग्रगमने. આગળ જવું. पुरति આગળજાયછે. पुरितः (આગલ ગયોલો), पुरम् (શરીર).

पुर्व्, (अ) प. १. पूरणे. પૂરવું. पुर्वति जलेन कलशं नरः નર જલવડે કલશને પૂરેછે. पूर्वः.

पुर्व्, (अ) उ. १०. निकेतने. વસવું. पूर्वयति–ते વસેછે.

पुल्, (अ) प. १. महत्त्वे. મોટું થવું, વિસ્તાર પાંમવું. पोलति મોટું થાયછે. १ पोलः, २ पुलः, ३ पुलम्, ४ विपुलम् (વિસ્તાર). पुलकः (રોમાંચ), पुलिनम् (ભાઠું), पुलिः (પુલો), पुलिंदः (મ્લેછ).

पुल्, (अ) प. ६. महत्त्वे. મોટું થવું. पुलति મોટો થાયછે.

पुल्, (अ) उ. १०. महत्त्वे. મોટું થવું, વિસ્તાર પામવું. पोलयति–ते વિસ્તાર પામેછે. पोलः (વિસ્તાર).

पुष्, (अ) प. १. पुष्टौ. પોસવું. पोषति પોસેછે. पुष्करम् (१જલ, २ કમલ, ૩ હાથીની સુંડનો છેડો, ૪ તીર્થવિશેષ), पुष्कलः (સારૂં), पोषयित्नुः (મેઘ), पोषणम्.

पुष्, (अ) प. ४. पुष्टौ. પોસવું. पुष्यति પોસેછે. पुष्टः, पुष्यः (નક્ષત્રભેદ).

पुष्, (अ) प. ९. પોસવું. पुष्णाति પોસેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुष्, (अ) उ. १०. धारणे. ધારણ કરવું. पोषयति–ते आभरणं नरः નર ઘરેણું પેહેરેછે.

पुष्प्, (अ) प. ४. विकसने. ફૂલવું. पुष्प्यति कलिका કળી ફૂલેછે. पुष्पम् (ફૂલ), पुष्पितः (ફૂલેલ), पुष्पिता (ફૂલેલી).

पुस्, (अ) प. ४. विभागे अभिमर्दे च. १ વિભાગ કરવો, ૨ ભાગવું, ચોળવું, ભૂસવું. पुस्यति વિભાગ કરેછે. पुस्यति = पुसइ = ભૂસે. पुसितः = पुसिओ ભૂસ્યો. पुस्तम्, २ पुस्तकम्, (લખેલાં પત્રનો સંચય).

पुंस्, (अ) उ. १०. अभिवर्द्धने. ઉદિત થવું, વધવું. पुंसयति–ते ઉદિત થાયછે. नपुंसकम्.

पुस्त्, (अ) उ. १०. आदरानादरयोः. १ આદર કરવો, ૨ અનાદર કરવો. पुस्तयति–ते આદરેછે इ०. पुस्तम्, पुस्तकम्. (લખેલાં પત્રનો સંચય).

पू. (ङ्) आ. १. पवने. पवनं नीरजीकरणम्. ઊપણવું, શુદ્ધ કરવું, ઝાડકવું. पवते गवाहारान् खले ખળામાં ગવારને ઊપણેછે. १ पवनम्, २ उत्पवनम् (ઊપણવું), विपूयः (દોરડું ઈત્યાદિ રચવાને શોધવાનો મુંજ), १ पवमानः, पवनः (વાયુ), पवित्रः – त्रा – त्रम्. निष्पावः (શુદ્ધીકરણ), पोतः (બાલ), पूगः (સોપારી(, पुण्यम् (સત્કર્મ), पुत्रः (સુત), पविः (વજ્ર), पोत्रम् (१ હલાગ્ર, ૨ સૂયરના મુખનો ખરપડો).

पू, (ञ्) उ. ९. पवने. पवनं शुद्धिः. શુદ્ધ કરવું. पुनाति – पुनीते यवान् खले ખળામાં જવને ઉપણેછે. पूतं धान्यम् (ધાન્ય ઉપણેલ), पवित्रम्, पुत्रः, पूतः (શુદ્ધ), पोत्रम् (હલમુખ, ૨ સૂયરમુખ). पोता (ऋ + ઉપણનાર), पोतः (બાલ), पोली (પોળી), पवनी (સાવરણી), पावनम्, परिपावनम्.

पूज्, (अ) उ. १०. पूजायाम्. પૂજવું. पूजयति–ते गुरुं शिष्यः શિષ્ય ગુરુને પૂજેછે. पूजा, पूजनम्, पूजनी (સાવરણી), पूजकः (પૂજનાર), पूजितः = पूजिओ = પૂજ્યો. गुरुपूजकः. १ पूज्यः. २ पूजितव्यः = पूजिअव्वो = પૂજવો.

पूण्, (अ) उ. १०. संघाते. એકઠું કરવું. पूणयति–ते એકઠું કરેછે.

पूय्, (ई) आ. १. विशरणे दुर्गंधे च. १ સડવું, શળવું, ભિન્ન થવું, ૨ દુર્ગંધાવું. पूयते શળેછે. पूतः (દુર્ગંધવાળો), १ पूयः, २ पूतिः (દુર્ગંધિ), पूतिगंधिः (દુર્ગંધ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पूर्, (ई) आ. ४. आप्यायने. आप्यायनं वृद्धिः. १ पूरवुं, २ संतुष्ट करवुं, तृप्त करवुं. पूर्यते पूरेछे इ०. पूरः (नदीपूर), पूरितः= पूरिओ = पूर्यो. घृतपूरः (घेबर), पूरणम्, पूर्त्तम् (वाव्य, कूवो, तळाव, धर्मशाला, देवमंदिर, सत्रशाला, वाडी, एटलां परोपकारार्थे करावयां तेने पूर्त्त कहेछे), पूः (र् + नगरी), बीजपूरः= बीजउरो = बीजोरु.

पूर्, (ई) प. १०. आप्यायने. १ पूरवुं, २ संतुष्ट करवुं. पूरयति–ते, पूरति पूरेछे इ०. पूरति = पूरइ = पूरे.

पूर्ण्, (अ) उ. १०. संघाते. एकठुं करवुं. पूर्णयति–ते एकठुं करेछे.

पूर्व्, (अ) उ. १०. निकेतने. रहेवुं, वसवुं. पूर्वयति–ते वसेछे. पूर्वः.

पूल्, (अ) प. १. संघाते. एकठुं करवुं. पूलति एकठुं करेछे. १ पूलः= पूलो = पूळो, २ पूलकः, ३ पूली (तृणनो जूडो).

पूल्, (अ) उ. १०. संघाते. एकठुं करवुं. पूलयति–ते एकठुं करेछे. पूलिका (रोटी).

पूष्, (अ) प. १. वृद्धौ. वधवुं. पूषति वधेछे. पूषितः (वृद्ध), पूषा (एकदेव).

पृ, (ङ्) आ. ६. व्यायामे. प्रायेणायं व्याङ्पूर्वः. उद्योग करवो, धंधो करवो. प्रियते–व्याप्रियते धर्मे साधुः साधु धर्मनेविषे उद्योग करेछे. व्यापारयति = वावरइ = वावरे. व्यापारः, व्यापृतः. व्यापारितः= वावरिओ = वावर्यो. पृतना (सेना).

पृ, प. ५. (वे०) प्रीतौ. नेह करवो, हेत करवुं. पृणोति साधुरतिथीन् साधु प्राहुणाने नेह करेछे.

पृच्, (ई) आ. २. संपर्चने. संपर्चनं मिश्रणम्. मिश्र थवुं, मळवुं. पृंक्ते. संपृंक्ते साधुभिः सह साधुः साधुसाथे साधु मळेछे. १ पर्कः, २ संपर्कः (मिश्रता), संपृक्तः (मळेल).

पृच्, (ई) प. ७. संपर्के. संपर्कोमिश्रणम्. मिश्र थवुं, मळवुं, संयुक्त थवुं. पृणक्ति सज्जनः सज्जन मळेछे. १ पर्कः, २ संपर्कः (मेळ), मधुपर्कः.

पृच्, (अ) उ. १०. संयमने. नियमे राखवुं. पर्चयति–ते, पर्चति नियमे राखेछे.

पृज्, (इ) आ. २. वर्णे संपर्चने अव्यक्तेशब्दे च. १ रंगवुं, २ मिश्र करवुं, ३ अवयव करवा, ४ अस्पष्ट शब्द करवो. पृंक्ते रंगेछे इ०.

पृड्, (अ) प. ६. सुखने. सुख देवुं, सुख करवुं. पृडति धर्मः लोकम् लोकने धर्म सुखी करेछे.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पृण्, (अ) प. ६. प्रीणने. તૃપ્ત થવું, તૃપ્ત કરવું. पृणाति लोकं લોકને તૃપ્ત કરેછે. पृणः, लोकंपृणः (લોકને તૃપ્ત કરનાર).

पृथ्, (अ) उ. १०. प्रक्षेपे. ફેંકવું. पर्थयति–ते ફેંકેછે.

पृष्, (उ) प. १. सेचनहिंसासंक्लेशनेषु. ૧ સિંચવું, ૨ હણવું, ૩ પીડવું, નડવું. पर्षति भूमिं मेघः મેઘ ભૂમીને સિંચેછે. पृष्टः (સિંચ્યો), पृष्यम् (સિંચવાયોગ્ય), पृषतः (૧ મૃગ, ૨ બિંદુ), पर्जन्यः (મેઘ), पार्ष्णिः = પાન્હી. पृषती (મૃગી), पृषत्कः (બાણ).

पॄ, प. ३. पालनपूरणयोः. ૧ પાલન કરવું, ૨ પૂરવું. पिपर्त्ति પાલન કરેછે. पारः, व्यापारः, व्यापृतं (વાવરેલ).

पॄ, प. ९. पालनपूरणयोः. ૧ પાલવું, ૨ પૂરવું. पृणाति विश्वं विश्वंभरः વિશ્વંભર વિશ્વને પાળેછે इ०. पूर्त्तः (૧ પાળ્યો, ૨ પૂર્યો), पूर्तिः (૧ પાલન, ૨ પૂરણ). परः, पिप्परी = પીપર (વૃક્ષભેદ). पर्णम् = पण्णं = पन्नं = પાનું = પાન (પત્ર). परमः (ઉત્કૃષ્ટ), पुरीषम् (વિષ્ટા), पुरुषः (નર), १ परु, २ पर्व, (પેરાઇ, ગાંઠ્ય). १ पूः, २ पुरी (નગરી). पुर्पुरः (ફેન), पर्पः (પાંગલાને ચાલવાનું કાઠ), पुरुः (૧ મહાન, ૨ રાજા).

पॄ, उ. १०. पूरणे. પૂરવું. पारयति–ते, परति પૂરેછે.

पेल्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. पेलति જાયછે. पेला (વસ્ત્રાદિક ધાલવાનું ભાજન વિશેષ), १ पेलः = પેળ. २ पेलकः (પેળિયો).

पेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું. पेवते સેવેછે.

पेस्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. पेसति જાયછે.

पै, प. १. शोषणे. સુકાવું, સોસવું. पायति સૂકાયછે.

पैण्, (ऋ) प. १. गतिप्रेरणश्लेषणेषु. ૧ જવું, ૨ પ્રેરવું, ૩ ભેગું થવું. पैणति જાયછે.

प्यै, (ङ्) आ. १. वृद्धौ. વધવું. प्यायते. पिप्पिका (દંતમળ).

प्याय्, (ओ, ई) आ. १ वृद्धौ. વધવું. प्यायते વધેછે. पीवरः (જાડો), पीवरी, पीवा (અન્ + સ્થૂળ જાડો). पीनौ स्तनौ (જાડાસ્તન) पीनं मुखं, आपीनः, आपीनम्, पीनः (સ્થૂળ).

पृच्छ्, (अ) प. ६. ज्ञीप्सायाम्. जिज्ञासा ज्ञीप्सा. પૂછવું, જાણવાની ઇચ્છા કરવી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पृच्छति गुरुं शिष्यः શિષ્ય ગુરૂને પૂછેછે. पृच्छति = पूछइ = પૂછે. पृच्छा = પૂછ (प्रश्न). पृच्छकः (પૂછનાર), प्रश्नः (પૃછા), पृष्टः (પૂછ્યો), प्रष्टव्यम् = पूछअव्वं = પૂછવું. पृश्निः (કિરણ).

प्रथ्, (अ, ष्, म्) आ. १. प्रख्याने. प्रख्यानं प्रसिद्धिः. પ્રસિદ્ધ થવું. प्रथते विद्यया विद्वान् વિદ્વાન વિદ્યાવડે પ્રસિદ્ધ થાયછે. णौ–प्रथयति પ્રસિદ્ધ કરેછે. प्रथा (પ્રસિદ્ધિ), पृथ्वीका (એલચી), प्रथमः (પેહલો), पृथिवी (ભૂમિ), प्रति (એક ઉપસર્ગ), प्रथनम् (प्रसिद्धि), १ पृथुः, २ पृथुकः = પહુક. = પુક. पृथुकः = पहुओ = પોંવો.

प्रथ्, (अ) उ. १०. प्रख्याने. પ્રસિદ્ધ થવું. प्राथयति પ્રસિદ્ધ થાયછે.

प्रस्, (अ, ष्, म्) आ. १ विस्तारे प्रसवे च. १ વિસ્તારવું, २ પ્રસવવું, જણવું. प्रसते વિસ્તારેછે. णौ–प्रसयति વિસ્તારાવેછે.

प्रा, प. २. पूरणे. पूरवुं. प्राति जलेन घटम् જલવડે ઘડાને પૂરેછે.

प्री, (ङ्) आ. ४. प्रीतौ. सकर्मकः. પ્રીતિ કરવી, હેત કરવું, ચાહવું. प्रीयते धर्मं साधुः સાધુ ધર્મને ચાહાયછે. प्रीतः (હેતાળ), प्रीतिः (પ્રેમ), प्रियः (વાહલો), प्रिया, प्रियम्.

प्री, (ञ्) उ. ९. तर्पणे कान्तौ च. कांतिरभिलाषः. १ તૃપ્ત થવું–કરવું. प्रीणाति, प्रीणीते. તૃપ્ત થાયછે. इ०. प्रीतः, प्रियः, प्रिया (વાહલી).

प्री, (ञ्) उ. १०. तर्पणे. તૃપ્ત થવું–કરવું. प्रीणयति–ते, प्राययति–ते, प्रयति–ते તૃપ્ત થાયછે.

प्रु, (ङ्) आ. १. गतौ. જવું. प्रवते જાયછે. कूटप्रूः (નદીતારો), प्रोथः (અશ્વનાસિકાગ્ર).

प्रुड्, (अ) प. १. मर्दने. મર્દન કરવું, મરડવું. प्रोडति મરડેછે.

प्रुष्, (उ) प. १. दाहे. બાળવું. प्रोषति બાળેછે.

प्रुष्, (अ) प. ९. स्नेहनसेवनपूरणेषु. १ ભીનું કરવું, २ સેવવું, ३ પૂરવું. प्रुष्णाति ભીનું કરેછે इ०. १ विप्रुषः, २ विप्रुट् (ष् + જલકણ), प्रुषितः (ભીનું કરેલ).

प्रेंखोल, उ. १०. आंदोलने. હિંદોળવું. प्रेंखोलयति–ते હિંદોળેછે. प्रेंखा (१ ઝોળી, २ પાલખી, ३ હિંચકો).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रेष्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. प्रेषते જાયછે.

प्रोथ्, (ऋं) उ. १. पर्याप्तौ. पर्याप्तिः पूर्णता. પૂર્ણ થવું–કરવું. प्रोथति–ते પૂર્ણ થાયછે. प्रोथः (૧ અશ્વનાસિકાગ્ર, ૨ જવાન).

प्लक्ष्, (अं) उ. १. अदने. ખાવું. प्लक्षति–ते ખાયછે. प्लक्षः (પીપર).

प्लिह्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. प्लेहते જાયછે. प्लीहा = पीहो = પીયો (પેટમાં ગોળો).

प्ली, प. ९. गतौ. જવું. प्लीनाति જાયછે.

प्लु, (ङ्) आ. १. गतौ. જવું. प्लवते જાયછે. प्लवः (ગતિ), प्लुतिः (અશ્વગતિ), आप्लवः (ભુસકો), अनुप्लवः (સેવક).

प्लुष्, (उ) प. १. दाहे. બાળવું. प्लोषति બાળેછે. प्लुष्टम् (બળેલ).

प्लुष्, (अ) प. ४. दाहे. બાળવું. प्लुष्यति બળેછે.

प्लुष्, (अ) प. ९. स्नेहनसेवनपूरणेषु. ૧ ભીનુંકરવું, ૨ સેવવું, ૩ પૂરવું. प्लुष्णाति ભીનું કરેછે इ०. प्लुषितः (ભીનું કરેલ).

प्सा, प. २. रक्षणभक्षणयोः. ૧ રક્ષણ કરવું, ૨ ભક્ષણ કરવું. प्साति રાખેછે.

फक्क्, (अ) प. १. नीचैर्गतौ. नीचैर्गतिर्मंदगमनमसद्व्यवहारोवा. ૧ હળવુંચાલવું, ૨ નીચ કામ કરવું. फक्कति હળવું ચાલેછે.

फण्, (अ, म्) प. १. गतौ. જવું. फणति જાયછે. फणसः (ફલવૃક્ષ), कफः (શ્લેષ્મા), णौ – फणयति. फणः (ફણા).

फल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. फलति જાયછે. फालः (કોશ્ય), फलम्, फलकम् (પાટિયું).

फल्, (अ) प. १. निष्पत्तौ. निष्पत्तिः सिद्धिः. ફળવું. फलति वृक्षः ઝાડ ફલેછે. फलति = फलइ = ફલે. फलितः= फलिओ = ફલ્યો. फलम् (વૃક્ષાદિનું ફલ), फल्गुनी–पूर्वाफल्गुनी, उत्तराफल्गुनी (નક્ષત્ર).

फल्, (त्रि, आ) प. १. विशरणे. વેરાવું, ભિન્નથવું. फलति વેરાયછે. प्रतिफलति છાયા પડેછે. प्रतिफलितः (પ્રતિબિંબિત), १ फलम्, २ फलकम् (ઢાલ), फल्गुनी (નક્ષત્ર). फल्गु (અસાર), फालः (હલની ટોચ).

फुल्ल्, (अ) प. १. विकसने. ફૂલવું, વિકસવું. फुल्लति कलिका કળી ફૂલેછે. फुल्लम् = ફૂલ. प्रफुल्लम् (વિકસન), फुल्लितः= फुल्लिओ = ફૂલ્યો. प्रफुल्लितः.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

फेल्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. फेलति જાયછે. फेलति = फेलइ = ફેલે. फलितम् (ફેલ્યું), फेला (ભોજન કરતાં વધેલું).

बण्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. बणति શબ્દ કરેછે. बाणः (શર).

बद्, (अ) प. १. स्थैर्ये. સ્થિરથવું. बदति સ્થિર થાયછે. बदति = बदइ = બદે. बदरी = બોરી. बदरका = બોરડી. बदरम् = બોર.

बध्, (अ) आ. १. चित्तविकारे. ચિત્તવિકાર થવો. बीभत्सते ચિત્તવિકાર પામેછે. बीभत्सा (ચિત્તવિકાર),बीभत्सः (१ ચિત્તવિકાર ઉપજે એવો નવ રસમાંનો એકરસ, २ ક્રૂર, ३ હિંસ્ર, ४ વિકૃત, ५ રોગી),

बध्, (अ) उ. १०. संयमे. બાંધવું. बाधयति – ते केशं द्रौपदी દ્રૌપદી કેશને બાંધેછે. बाधः (અટકણ), बाधकः (અટકાવનાર), बद्धः (બાંધેલ).

बध्, (अ) प. ९. बंधने બાંધવું. बध्नाति चोरं राजा રાજા ચોરને બાંધેછે. बध्नाति = बधइ = બાંધે बद्धः, बंधः, बधनम्, बंधकः, बंधकी (છીનાળવ), बंधूकः (બપોરિયો ઝાડ), बधिरः = बहिरो = બહેરો. बंधुः (ભાઈ), बशा (વંધ્યા), निबंधनम् (હેતુ), निबंधः (ગ્રંથ), प्रबंधः (કથા), अनुबंधः (બાંધણું), प्रतिबंधः (રોધ), प्रतिबंधकः, निर्बंधः, संबंधः.

बंध्, (अ) उ. १०. संयमे. બાંધવું. बंधयति – ते, बंधति બાંધેછે. बंधः, बंधनम्, बंधकः.

बर्ब्, (अ) प. १. गतौ જવું. बर्बति જાયછે. बर्बरः (નીચ), बर्बरी = बब्बरी = બાબરી (ટુંકાકેશ).

बर्ह्, (अ) आ. १. परिभाषणहिंसाच्छादनदानेषु. १ ઠબકો દેવો, બોલવું, २ હણવું, ઓછાડવું, ३ ઢાંકવું, ४ દેવું. बर्हते ઠબકો દેછે इ०. बर्हः (પિંછું), १ बर्हणम्, २ निबर्हणम् (હિંસન).

बर्ह्, (अ) आ. १. प्राधान्ये. प्राधान्यं श्रैष्ठ्यम्. १ પ્રધાન થવું, શ્રેષ્ઠ થવું. बर्हते શ્રેષ્ઠ થાયછે.

बर्ह्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. बर्हयति – ते બોલેછે इ०.

बर्ह्, (अ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. बर्हयति ते હણેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बल्, (अ) प. १. प्राणने धान्यावरोधे च. प्राणनं जीवनम्, धान्यमवरुध्यते यत्रेति धान्यावरोधः कुशूलः. १ જીવવું, કોઠી કરવી, કોઠાર કરવો. बलति જીવેછે. बालः, बाला, बलः, बलम्, बलतः (કોઠાર), बालिशः (મૂર્ખ).

बल्, अ, म्) उ. १०. प्राणने. જીવવું. बलयति – ते જીવેછે. बलम्.

बल्ह, (अ) आ. १. परिभाषणहिंसाच्छादनदानेषु. १ બોલવું, ઠપકો દેવો, २ હણવું, ઓછાડવું, ૩ આચ્છાદન કરવું, ૪ દેવું. बल्हते. बाल्हीकः (દેશભેદ), बाल्हिकाः (१ દેશ, २ ક્ષત્રિય વિશેષ).

बल्ह्, (अ) आ. १. प्राधान्ये. प्राधान्यं श्रेष्ठत्वम्. શ્રેષ્ઠ થવું, પ્રધાન થવું. बल्हते શ્રેષ્ઠ થાયછે.

बल्ह्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. बल्हयति – ते બોલેછે इ०.

बाड्, (ऋ) आ. १. आप्लाव्ये. आप्लाव्यमाप्लावनम्. १ પલ્હાળવું, ન્હાવું, બુડકી મારવી. बाडते પલાળેછે.

बाध्, (ऋ) आ. १. लोडने. लोडनं प्रतिघातः. १ રોળવું, બાઝવું, બાધ કરવો. बाधते. बाधः, बाधकः, बाधा. (પીડા), बाष्पः (આંસુ). बाष्पः= बप्फो = બાફ (ઊન્હું).

बाह्, (ऋ) आ. १. प्रयत्ने. પ્રયત્ન કરવું. बाहते પ્રયત્ન કરેછે. बाहुः (ભુજ), बाढम् (અતિશય), बाहितम् (ઉદ્યુક્ત).

बिट्, (अ) प. १. आक्रोशे. ગાળ દેવી, નિંદવું. बेटति નિંદેછે.

बिद्, (इ) प. १. अवयवे. अवयवएकदेशः. अनेन स्वगता क्रिया लक्ष्यते. અંશ કરવા, ભાગ કરવા. बिंदति ભાગ કરેછે. बिंदुः (ટીપું).

बिंब्, (अ) प. १. (सौ०) दीप्तौ. દીપવું. बिंबति દીપેછે. बिंबम् (મંડલ), चंद्रबिंबम्, सूर्यबिंबम्.

बिल्, (अ) प. ६. भेदने. છિદ્ર કરવું, બોડચ કરવી. बिलति બોડચ કરેછે. बिल्वम् = बिल्लं = બીલું. बिलम् (१ બોડચ, २ દર). बिल्मम् (પ્રકાશ), बिडम् (બિડલવણ).

बिल्, (अ) उ. १०. क्षेपे भेदने च. १ ફેંકવું, ઊશેટવું, २ છિદ્ર કરવું, બોડચ કરવી. बिलम् (१ બોડચ, २ દર). बिल्मम् (પ્રકાશ), बिल्वम् = बिल्लं = બીલું.

बिस्, (अ) प. ४. क्षेपे. ફેંકવું, ઊશેટવું. बिस्यति ફેંકેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बुक्क्, (अ) प. १. भषणे. भषणं श्वरवः કૂતરાનું ભસવું. बुक्कति श्वा કૂતરો ભસેછે. बुक्कति = भूकइ = ભૂકે.

बुक्क्, (अ) उ. १०. भाषणे भषणे च. १ ભાષણ કરવું, २ કૂતરાનું ભસવું. बुक्कयति–ते वचनम् વચન બોલેછે. बुक्कयति श्वा चौरान् કૂતરો ચોરોને ભસેછે.

बुट्, (इ) उ. १०. हिंसायाम् હણવું. बुंठयति–ते હણેછે.

बुड्, (अ) प. ६. त्यागे संवरणे च. १ તજવું, २ ઓછાડવું, ઢાંકવું. बुडति તજેછે इ०.

बुंद्, (उ. इर्) उ. १. निशामने. निशामनं चाक्षुषं ज्ञानम्. જોવું, દેખવું. बुंदति–ते જુવેછે. बुद्बुदः (પરપોટો).

बुध्, (अ) प. १. अवगमने. अवगमनं ज्ञापनम्. બોધવું, જણાવવું. बोधति બોધેછે. बोधति = बोधइ = બોધે. बुधः (१ બુધવાર, २ પંડિત), बुधानः (આચાર્ય), बोधः (જ્ઞાનમ્), प्रबोधः (જાગવું).

बुध्, (इँ र्) उ. १. बोधने. બોધવું. बोधति–ते બોધેછે. बोधः (જ્ઞાન), बुधः (१ પંડિત, બુધવાર), बुद्धः (१ બુદ્ધાવતાર, २ જ્ઞાનવાન્), बुद्धिः (જ્ઞાન).

बुध्, (अ) आ. ४. अवगमने. अवगमनं ज्ञानम् જાણવું. बुध्यते જાણેછે. बुधः (१ પંડિત, २ બુધવાર), बोधिः (તત્વજ્ઞાન), बुधानः (આચાર્ય), बुध्नः (१ મૂલ, २ રુદ્ર), बुद्धः, प्रबुद्धः, प्रबोधः, सुबोधः, निबोधः, प्रतिबोधः, अवबोधः, उद्बोधः.

बुध्, (इ) उ. १०. हिंसायाम् હણવું. बुंधयति–ते હણેછે.

बुल्, (अ) उ. १०. निमज्जने. બોળવું. बोलयति–ते બોળેછે. बोलः (બીજાબોળ), बोलकः (જલભમરો).

बुस्, (अ) प. ४. उत्सर्गे. તજવું. बुस्यति તજેછે. बुसम् (કાંડું).

बुस्त्, (अ) उ. १०. आदरानादरयोः. १ આદર કરવો, २ અનાદર કરવો. बुस्तयति–ते આદર કરેછે.

बृह्, (अ) प. १. वृद्धौ. વધવું. बर्हति વધેછે. ब्रह्म (વૃદ્ધ).

बृह्, (इर्) प. १. वृद्धौ शब्दे च. १ વધવું, २ શબ્દ કરવો. बर्हति વધેછે.

बृह्, (इ) प. १. वृद्धौ शब्दे च. १ વધવું, २ શબ્દ કરવો. बृंहति વધેછે इ०. बृंहितम् (હસ્તિગર્જન).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बृह्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. बृंहयति–ते બોલેછે ઇ૦.

बृह्, (ऊ) प. ६. उद्यमने. उद्यमनमुद्धरणम्. ઉદ્ધારવું. बृहति ઉદ્ધારેછે.

बेह्, (ऋ) आ. १. प्रयत्ने. પ્રયત્ન કરવું, ઉદ્યોગ કરવો. बेहते પ્રયત્ન કરેછે.

ब्युस्, (अ) प. ४. विभागे. વિભાગ કરવો. ब्युस्यति વિભાગ કરેછે.

ब्रू, (ञ्) उ. २. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ બોલવું. ब्रवीति, ब्रूते, आह બોલેછે. वाच्यम् (અશબ્દ નામ), वाक्यम् (શબ્દનામ), प्रवाच्यः (ગ્રંથવિશેષ), १ वाक्, २ वाचा (વાણી), उक्थम् (સામ).

ब्रूस्, (अ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. ब्रूसयति – ते व्याघ्रश्चौरम् વાઘ ચોરને હણેછે.

भक्ष्, (अ) प. १. अदने. ખાવું, જમવું. भक्षति मोदकं विप्रः વિપ્ર મોદક જમેછે. भक्षकः (જમનાર), भक्षणम् (જમણ), भक्षितम्. भक्षति = भक्खइ = ભખે.

भक्ष्, (अ) उ. १०. अदने. જમવું. भक्षयति – ते लड्डुकं नरः નર લાડુ જમેછે. भक्ष्यम् (ભોજ્ય), अभक्ष्यम् (અભોજ્ય), भक्षणम्, अभक्षणम्, भक्षकः भक्षितम् = भक्खिअं = ભખ્યું.

भज्, (अं) उ. १. सेवायाम्. ભજવું. भजति – ते सेवेछे. भक्तिः, विभक्तिः, संभक्तिः, भजनम्, विभजनम्, भक्तः (સેવક), विभक्तः, (ભિન્નકૃત). १ भज्यम्, २ विभज्यम् (વિભાગ કરવા), भाग्यम् (દૈવ), भागः (વાંટા), विभागः (ભાગ), भक्तम् = भत्तं = ભાતું = ભાત (બાફેલા ચોખા), भागी (इन् + ભાગવાન્), भगः (ભાગ્ય).

भज्, (अ) उ. १०. विश्राणने. विश्राणनं विपचनम्. રાંધવું, પકાવવું, ચડાવવું. भाजयति – ते પકાવેછે. भाजः (પાક), भाजनम् (પાત્ર), भाजी (રાંધેલી ભાજી), भाजा (કાચી ભાજી).

भज्, (इ) उ. १०. भाषणे भासने च. १ બોલવું, २ દીપવું. भंजयति – ते બોલેછે ઇ૦.

भंज्, (ओ) प. ७. आमर्दने. ભાગવું, મોરવું, સોરવું, સૂડવું. भनक्ति वृक्षं गजः હાથી વૃક્ષને ભાગેછે. भनक्ति = भंजइ = ભાંજે = ભાગે. भग्नः = भग्गो

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

= ભાગો. भंगुरः (ભાગેએવું), क्षणभंगुरः (ક્ષણવિનાશી), भंगः, अभंगः, भंगा (અળસી), भंक्तुम् = ભાંજવા = ભાંગવા. भंजनम्, प्रभंजनः (વાયુ).

भट्, (अ) प. १. भृतौ. भृतिर्वैतनं भरणं च. १ મૂલ કરવું, २ ભરવું, ३ પોષવું. भटति મૂલ કરેછે. भटः (જોદ્ધો), १ भाटम् = ભાડં = ભાડું. २ भाटकम् (ભાડું), भाटिः (મૈથુનમૂલ્ય).

भट्, (अ. म्) प. १. परिभाषणे. परिभाषणं सनिंदोपालंभः. १ બોલવું, २ ઠબકો દેવો. भटति બોલેછે इ०. णौ—भटयति. भट्टः.

भड्, (इ) आ. १. परिभाषणे. परिभाषणं सनिंदोपालंभः परिहासश्च. १ ઠબકો દેવો, २ હસવું, ३ રમવું. भंडते ભાંડેછે. भंडते = भंडइ = ભાંડે. भंडः= ભાંડ (હસાવનાર).

भड्, (इ) उ. १०. कल्याणे. કલ્યાણ કરવું—થવું, મંગલ કરવું—થવું. भंडयति—ते (કલ્યાણ કરેછે), भंडना (કલ્યાણ).

भण्, (अ) प. १. शब्दार्थः બોલવું. भणति બોલેછે. भणति = भणइ = ભણે. भणितम् = भणिअं = ભણ્યું. भणनम्, भाणः (કથાભેદ), भंडः= भंडो = ભાંડ. (१ હસાવનાર, २ બંદિજન).

भद्, (इ) आ. १. कल्याणे सुखे प्रीतौ च. कल्याणं श्रेयः, सुखं सत्कर्मोदयाच्छुभानुभवनम्, प्रीतिर्मोहनीयविपाकः. १ શ્રેય કરવું—થવું, २ સુખ કરવું—થવું, ३ પ્રીતિ કરવી. भंदते શ્રેય કરેછે इ०. भंदनः (શ્રેય કરનાર), भदंतः (પૂજ્ય), भद्रम् (કલ્યાણ).

भर्भ्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. भर्भति હણેછે.

भर्त्स्, (अ) आ. १०. तर्जने. ધમકાવવું, તિરસ્કાર કરવો, અપકારવાણી બોલવી. भर्त्सयते તિરસ્કાર કરેછે. भर्त्सनम्. (અપકારવાણી).

भर्व्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. भर्वति હણેછે.

भल्, (अ) आ. १. परिभाषणहिंसादानेषु. १ બોલવું, २ ઠબકો દેવો, ३ હણવું, ४ દેવું. भलते બોલેછે इ०. भाल्लूकः (રીછ), शंभली (કૂટણી).

भल्, (अ) आ. १०. आभंडने. आभंडनं निरूपणम्. १ નિહાલવું, २ રૂપ જોવું, भालयते, निभालयते જુવેછે. निभालयते = निहालइ = નિહાલે = ન્યાળે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निभालितम् = निहालिअं = નિહાલિઉં = નિહાળ્યું = ન્યાળ્યું. निभालनम् = निहानम्. मालूकः (રીછ).

भल्ल, (अ) आ. १. परिभाषणहिंसादानेषु. १ બોલવું, ૨ ઠબકો દેવો, ૩ હણવું, ૪ દેવું. भल्लते બોલેછે इ०. भल्लः = भल्लो = ભાલો. १ भल्लुकः, २ भल्लूकः, ३ माल्लूकः (રીછ), भल्लिः (વાણ), भल्लम् = भल्लुं = ભલું (મંગલકલ્યાણ),

भष्, (अ) प. १. भर्त्सने. इह भर्त्सनं श्वरवः કૂતરાનું ભસવું. भषति श्वा. भषति = भसइ = ભસે. १ भषकः, २ भषणः (કૂતરો), भषणम् (ભસવું). भषितम् = भसिअं = ભસ્યું.

भस्, (अ) प. ३. (वै०) भर्त्सनदीप्त्योः. १ તિરસ્કાર કરવો, ૨ દીપવું. बभस्ति તિરસ્કાર કરેછે. १ भस्म, २ भसितम् (રાખ), भस्त्रा (ધમણ).

भा, प. २. दीप्तौ. દીપવું. भाति दीपः દીવો દીપેછે. १ भाः, २ प्रभा (પ્રકાશ), भानुः (સૂર્ય).

भाज, उ. १०. पृथक्करणे. ભિન્ન કરવું, જૂદું કરવું. भाजयति–ते ભિન્ન કરેછે. विभागः, भाजनम् (પાત્ર).

भाम्, (अ) आ. १. क्रोधे. ક્રોધ કરવો. भामते ક્રોધ કરેછે. भांडम् (પાત્ર), भामः (ક્રોધ), भामिनी (કોપના સ્ત્રી).

भाम्, उ. १०. क्रोधे. ક્રોધ કરવો. भामयति–ते ક્રોધ કરેછે.

भाष्, (अ) आ. १. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ બોલવું. भाषते બોલેછે. भाषा (વાણી), भाष्यम्, भाषणम्, भाषितः = भासिओ = ભાખ્યું. भाषः.

भास्, (ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. भासते દીપેછે. भासते = भासइ = ભાસે. भासः (ભાસપંખી), १ भासुरः, २ भास्वरः (દીપ્તિમાન્), भाः (भास्+ દીપ્તિ), उद्भासः, १ भास्करः, २ भास्वान् (સૂર્ય).

भिक्ष्, (अ) आ. १. भिक्षायामलाभे लाभे च. १ ભીખવું, જાચવું, ૨ નહ્લાભવું, ૩ લાભવું. भिक्षते ભીખેછે. भिक्षते = भिक्खइ = ભીખે. भिक्षा = भिक्खा = ભીખ. भिक्षाहारी = भिक्खारी = ભીખારી. १ भिक्षुः, २ भिक्षुकः (ભીખારી).

भिद्, (इ) प. १. अवयवे. અવયવ કરવા. भिंदति અવયવ કરેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भिद्, (ई र्) उ. ७. विदारणे. १ ફાડવું, વેરવું, ૨ ભીનું કરવું. भिनत्ति–भिंते ફાડેછે इ०. भित्तम् (ખંડ), भिन्नः (જૂદો), भेदः, भिद्यः (નદ), १ भित्तिः= भित्ती = ભીંત. २ भित्तिका (ભીંત), भिद्रम् (અદ્દ૭), १ भिदिरम्, २ भिदुरम्, ३ भिदिः (વજ્ર), भिल्लः= भिल्लो = ભીલ. भिन्नम् = भिन्नं = ભીનું.

भिष, (अ) प. १. (सौ०) रुग्जये. રોગ ટાળવો. भेषति રોગ ટાળેછે. भेषजम् (ઓસડ), भिषक् (ज् + વૈદ્ય).

भिषज्, प. ११. चिकित्सायाम्. રોગ ટાળવો, રોગનો ઉપાય કરવો. भिषज्यति રોગ ટાળેછે. भेषजम् (ઓસડ), भिषक् (વૈદ્ય).

भिष्णज्, प ११. उपसेवायाम्. સેવવું, ચાકરી કરવી. भिष्णज्यति સેવેછે.

भी, प. ३. भये. બીવું. बिभेति બીહેછે. बिभेति = बीहइ = બીહે. भीतः= बीओ = બીનો. भयम्, भीरुः (બીકણ), १ भीः, २ भीतिः (ભય), भेकः (१ દેડકો, २ કાયર), भयानकः (१ ભયંકર, २ ભયાનકરસ), भेरः (१ નગારુ, २ કાયર), भीमः, भीष्मः.

भुज, (ओ) प. ६. कौटिल्ये. કુટિલતા કરવી, કુટિલ થવું. भुजति કુટિલતા કરેછે. भुजः (१ કૌટિલ્ય, २ બાહુ), भुजगः (સર્પ), भोगः (સર્પશરીર), भोगी (इन् + સર્પ).

भुज्, (अं) उ. ७. पालनाभ्यवहारयोः. अभ्यवहारो भोजनम्. १ પાલવું, २ ખાવું. भुनक्ति–भुंक्ते भुवम् પૃથ્વીને પાળેછે इ०. भोगः, संभोगः (મૈથુન), उपभोगः, भोज्यम् (ભક્ષ્ય), भोग्यम् (ભોગવવા યોગ્ય), भुज्यः (ઋષિ), भोजनम्, भुक्तम्, बुभुक्षा (ભૂખ), बुभुक्षितः (ભૂખ્યો), भुजिष्यः (દાસ), भोजः, विश्वभोजः (અગ્નિ).

भुड् (इ) आ. १. वरणे. वरणं स्वीकरणम्. સ્વીકારવું, પોતાનું કરવું. भुंडते સ્વીકારેછે. भुंडः (અવિનીત).

भुरण, प. ११. धारणपोषणयोः. १ ધારણ કરવું. २ પોખવું, પોષણ કરવું. भुरण्यति ધારણ કરેછે.

भू, प. १. सत्तायामुत्पत्तौ च. १ હોવું, વિદ્યમાન રહેવું, २ ઉપજવું. भवति = होइ= હોય. संभवति = संभवइ = સંભવે. अनुभवति = अनुभवइ = અનુ-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ભવે. भवः (૧ જન્મ, ૨ શિવ, ૩ સંસાર), प्रभवः (ઉત્પત્તિ), १ पराभवः, २ अभिभवः (પરાજય), अनुभवः (જ્ઞાન), विभवः (ધન), परिभवः (તિરસ્કાર), उद्भवः (જન્મ), संभवः, भावः (૧ છત, ૨ સ્વભાવ, ૩ અભિપ્રાય, ૪ ઇચ્છા, ૫ પદાર્થ). भव्यः (સંસારી નર), भूतः = हूतो = હૂઓ. भूतम् = हूतं = હૂવું. भूतिः (૧ ઉત્પત્તિ, ૨ સંપત્તિ, ૩ ભસ્મ), विभूतिः (૧ઈશ્વરતા, ૨ ભસ્મ), भूतः (૧ ગ્રહ, ૨ અતીત, ૩ ઉત્પન્ન), अनुभूतिः (અનુભવ), १ भूः, २ भूमिः (પૃથ્વી), भूरि (બહુ), शंभुः (શિવ), स्वयंभूः (બ્રહ્મદેવ), विभुः (વ્યાપક), प्रभुः (સમર્થ), अद्भुतम् (વિસ્મય), भुवनम् (જગત્), भवनम् (ઘર), भावी (इन् + થશે તે), भवन् (થતો), प्रभावः (પ્રતાપ).

भू, आ. १०. प्राप्तौ. પામવું. भावयते, भवते, भवति પામે છે. भावः (પદાર્થ).

भू, उ. १०. अवकल्कने चिंतने च. अवकल्कनं मिश्रीकरणम्. ૧ કરમોવવું, ૨ ચિંતવવું. भावयति – ते सर्पिषा सक्तून्. मिश्रयतीत्यर्थः ઘીવડે સાથુવાને કરમોવે છે. भावना (વાસના, વધાર), भावितम् (વાસિત, વધારેલ).

भूष, (अ) प. १. अलंकरणे. શોભાવવું, દીપાવવું, અલંકૃત કરવું. भूषति શોભાવે છે. १ भूषा, २ भूषणम्, ३ विभूषणम्, ४ आभूषणम् (ઘરેણુ), १ भूषितः, २ विभूषितः, ३ आभूषितः (શણગારેલ).

भूष, (अ) उ. १०. अलंकरणे. શોભાવવું. भूषयति – ते कन्याम् કન્યાને શોભાવે છે. भूषा (અલંકાર).

भृ, (ञ्) उ. १. भरणे. ૧ ધારણ કરવું, ૨ પોષણ કરવું, પોષવું, ભરવું. भरति–ते ધારણ કરે છે. भरति = भरइ = ભરે. भर्त्ता (ऋ + પતિ), तीर्थभर्त्ता (ऋ + તીર્થંકર), भृतः, भारः (તોલ), भरः, भारः = ભારો. भृत्यः (ચાકર), भार्यः = ભારિયો (ક્ષત્રિય વિશેષ), भरणम्, १ कुक्षिंभरिः, २ आत्मंभरिः, ३ उदरंभरिः (પેટુડો), विश्वंभरः (વિષ્ણુ), विश्वंभरा (પૃથ્વી), मालभारी, उत्पलमालभारी (કમલમાલા ધરનાર), भरतः (૧ નટ, ૨ એકરાજા, अवभृथः (યજ્ઞાંત), भृशम् (અતિશય), मरुः (૧ દેશ, ૨ સમુદ્ર), मालुः (ઇંદ્ર)- बभ्रुः (નોળવો), भरटः (૧ નાવ, ૨ ભરડો).

भृ, (डु, ञ्) उ. ३. धारणपोषणयोः. ૧ ધારણ કરવું, ૨ પોષણ કરવું, પોષવું. बिभर्त्ति मालाम् માલાને ધારણ કરે છે. भारः, भृत्यः (ચાકર), भार्यः = ભાર્યો

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(क्षत्रिय विशेष), भार्या = भारजा (वहू), विश्वंभरः (विष्णु), १ भृतिः, २ भृत्या (मूल्य), प्रभृति (आदि), भर्त्ता (ऋ + पति), प्राभृतम् (लांच), जारभरा (जारने पोषनारी स्त्री), भरणी (नक्षत्र), भृंगः (भमरो), भरणम्, आभरणम् (अलंकार).

भृज्, (ई) आ. १. भर्जने. भर्जनं जलं विना तंडुलादेः संतापविशेषः. शेकवुं, भुंजवुं. भर्जते तंडुलान् चोखाने शेकेछे. भर्जनम् (सेकवुं), भर्जकः (सेकनार), भृक्तः (सेकेल), भर्गः (१ रुद्र, २ मेरु), भृज्यम् (सेकवा योग्य).

भृड्, (अ) प. ६. निमज्जने. न्हावुं, बुडकी मारवी. भृडति नद्यां विप्रः विप्र नदीमां न्हायछे. भृडति = भडइ = भडे.

भृश्, (उ) प ४. अधःपतने. नीचे पडवुं, हेठे पडवुं. भृश्यति पापी धर्मात् पापी धर्मथी हेठे पडेछे. भृष्टः, धर्मभृष्टः.

भृश्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ बोलवुं, २ दीपवुं. भृंशयति–ते बोलेछे इ०.

भॄ, प. ९. भर्त्सने भरणे भर्जने च. भर्जनं पाकः. १ तिरस्कार करवो, अपकार करवो, २ धारण करवुं, ३ पोषवुं, ४ शेकवुं. भुंजवुं. भृणाति कुपुत्रं पिता पिता कपुतने तिरस्कार करेछे इ०. भर्भरः (कपटी), भर्भरी (लक्ष्मी), भुर्भुरः (संचय), भार्या = भारजा (वहू).

भेष्, (ऋं) उ. १. भये गतौ च. १ बीवुं, २ जवुं. भेषति–ते बीहेछे. भेषः = भेख.

भ्यस्, (अ) आ. १. भये. बीवुं. भ्यसते बीहेछे.

भ्रक्ष्, (अं) उ. १. अदने. खावुं. भ्रक्षति–ते खायछे.

भ्रण्, (अ) प. १. शब्दार्थः. शब्द करवो. भ्रणति शब्द करेछे. भ्रणः (शब्द).

भ्रम्, (उ) प. १. चलने. मंडलाकारेण भ्रमणमेव धात्वर्थो नतु चलनमात्रम् भमवुं, भ्रमति – भ्रम्यति तीर्थे साधुः साधु तीर्थे भमेछे. भ्रमति = भमइ = भमे. १ भ्रमः, २ भ्रांतिः, ३ भ्रमणम् (१ मिथ्याज्ञान, २ अटन), विभ्रमः (१ भ्रांति, २ स्त्रियोनो लटको), संभ्रमः (गभराट), भ्रमणम् (अटन), भ्रांतः (भमेल), भ्रमरः = भमरो. भृमिः (वायु), भ्रमिः (भ्रांति), भ्रूः (भवुं), सुभ्रूः (सारां भवांवाळी स्त्री).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भ्रम्, (उ) प. ४. अनवस्थाने. अनवस्थानं देशांतरगमनम्. અટન કરવું, ભ્રમણ કરવું, ભમવું, દેશાંતર જવું. भ्राम्यति लोभी લોભી ભમેછે, १ भ्रमः २ भ्रांतिः, ३ भ्रमणम् (૧ મિથ્યાજ્ઞાન, ૨ અટન), भ्रमी (इन् + ભમણકર્તા) जलभ्रमः (પાણીનો ભમરો), भ्रमिः (વાયુ), भ्रूः (આંખ ઉપલી રોમપંક્તિ), १ भ्रूकुटिः, २ भ्रकुटिः (ભ્રૂ કુટિલ કરવી), भ्रांतः (ભમેલો), भ्रमरः (૧ ભમર પંખી, ૨ કપાલે વાળનો ભમરો), भ्रमणम् (અટન).

भ्रंश्, (उ) आ. १. अवस्रंसने. નીચે પડવું, હેઠે પડવું. भ्रंशते નીચે પડેછે. भ्रंशः (પતન), अपभ्रंशः (૧ પતન, ૨ ભાષાવિશેષ), भ्रष्टः (પતિત).

भ्रंश्, (उ) प. ४. अधःपतने. નીચે પડવું. भ्रश्यति નીચે પડેછે. भ्रंशः, भ्रष्टः.

भ्रंस्, (उ) आ. १. अवस्रंसने. નીચે પડવું. भ्रंसते નીચે પડેછે. भ्रंसः.

भ्रस्ज्, (अ) उ. ६. पाके. શેકવું, ભુંજવું. भृज्जति-ते શેકેછે. भृष्टम् (શેકેલું), भृष्टिः= भ्रष्ट्री = ભાઠી. भृज्जनम् (પચન), भृज्जनः (પાચક), भ्राष्ट्रः (સેકવાનું પાત્ર), भृगुः (ઋષિ).

भ्राज्, (ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. भ्राजते દીપેછે. १ भ्राट्, २ विभ्राट् (દીપતું).

भ्राज्, (टु, ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. भ्राजते દીપેછે. १ भ्राट्, २ विभ्राट् (દીપતું), भ्राजिष्णुः (દીપ્તિમંત), भ्राता (ऋ + ભાઈ).

भ्राश्, (टु, ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. भ्राशते, भ्राश्यते દીપેછે.

भ्री, प. ९. भरणे भये च. ૧ ભરવું, પોષવું, ધારણ કરવું, ૨ બીવું. भ्रीणाति-भ्रिणाति पत्नीं पतिः પતિ પત્નીને પોષેછે इ०.

भ्रुड्, (अ) प. ६. आच्छादने संचये च. ૧ ઓછાડવું, ઢાંકવું, ૨ સાંચવું, એકઠું કરવું. भ्रुडति ઓછાડેછે.

भ्रूण्, (अ) आ. १०. आशाविशंकयोः. ૧ ઇચ્છવું, આશા કરવી, ૨ આશંકવું, ઓહકવું, બીવું. भ्रूणयते पुत्रं वंध्या. વંધ્યા પુત્રને ઇચ્છેછે. भ्रूणः (૧ બાલ, ૨ સ્ત્રીગર્ભ).

भ्रेज्, (ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. भ्रेजते દીપેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भ्रेष्, (ऋं) उ. १. गतौ भये च. १ જવું, ૨ બીવું. भ्रेषति–ते જાયછે. भ्रेषः (ભ્રંશ), अभ्रेषः (નીતિ).

भ्लक्ष्, (अं) उ. १. अदने. ખાવું, જમવું. भ्लक्षति–ते ખાયછે.

भ्लाश्, (टु, ऋ) आ. १. दीप्तौ દીપવું. भ्लाशते, भ्लाश्यते દીપેછે.

भ्लेष्, (ऋं) उ. १. गतौ. જવું. भ्लेषति–ते જાયછે.

मक्, (इ) आ. १. मंडने गतौ च. १ શોભાવવું, દીપાવવું, ૨ જવું. मंकते शरीरमलंकारेण नारी. નારી અલંકારવડે શરીરને શોભાવેછે. मंक्नः (ભૂષણ), मंक्ना (વસ્ત્રવિશેષ), मंकणः (ઋષિ), १ मकुरः, २ मंकुरः (૧ દર્પણ. ૨ પુષ્પકળી), मकरः= मगर.

मक्ष्, (अ) प. १. संघाते. એકત્ર કરવું. मक्षति એકઠું કરેછે. मक्षिका (માખી), मक्षः (ક્રોધ), मक्षीचूषः= મક્ખીચૂસ.

मख, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. मखति જાયછે. मखः (યજ્ઞ).

मख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. मंखति જાયછે. मंखः (ગતિ).

मग्, (इ) प. १. सर्पणे. જવું. मंगति જાયછે. मगधः (એક દેશ), मंगलम् (કલ્યાણ, શુભ), मंगलः (મંગળવાર).

मगध, प. ११. परिवेष्टने नीचदास्ये च. १ વીંટવું, ૨ નીચનું દાસત્વ કરવું, જાચવું. मगध्यति વીંટેછે. मगधः (૧ યાચક, વહીવંચો).

मघ्, (इ) आ. १. गत्याक्षेपे कैतवे च. गतेराक्षेपोनिंदा वेगआरंभ उपलंभोवा, कैतवं वंचना. ૧ ગતિનિંદવી, ૨ ગતિનો વેગહોવો, ૩ ગતિનો આરંભ કરવો. ૪ ગતિ કરવી, ૫ છેતરવું. मंघते ગતિ નિંદેછે इ०. मघा (નક્ષત્ર), मघवा (अन् + ઇંદ્ર).

मघ्, (इ) प. १. मंडने. શોભાવવું. मंघति શોભાવેછે.

मच्, (अ) आ. १. कल्कने. कल्कनं दंभः शाठ्यं कत्थनं च. १ દંભ–ઢંગ કરવો, ૨ શઠતા કરવી, ૩ ગુણારોપ કરવો, સ્તુતિ કરવી. मचते मूढः મૂઢ દંભ કરેછે इ०. काकमाची (કાકજંઘા ઓષધિ વિશેષ).

मच्, (इ) आ. १. धारणोच्छ्रायपूजनेषु. ૧ ધારણ કરવું, ૨ ઉછેરવું, ૪ દીપવું. मंचते ધારણ કરેછે इ०. १ मंचः= માંચો. २ मंचकः = માંચડો (ખાટલો), मंचा = માંચી. मंचिका = માંચડી (ખાટલી).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मच्, (इ) प. १. गतौ. જવું. मंचति જાયછે.

मञ्, (इ) प. १. (सौ०) ध्वनौ. શબ્દ કરવો. मंजति શબ્દ કરેછે. मंजूषा = મજૂસ. मंजुलः (સુંદર), १ मंजा, २ मंजरिः, ३ मंजरी = માંજરય. मंजा (બકરી), मंजीरम् (કલ્લુ), मंजीरः (વલોણાના વાંસની માંકડી).

मञ्, (इ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. मंजति શબ્દ કરેછે.

मद्, (अ) प. १. (सौ०) अवसादने. ખેદ પામવું. मदति ખેદ પામેછે.

मठ्, (अ) प. १. मदनिवासयोः स्थौल्ये च. १ મદ કરવો, ચિત્તવિકાર થવો, ગાંડું થવું-કરવું, २ વસવું, રહેવું, ३ જાડું કરવું, મઢવું. मठति મદ કરેછે. इ०. मठति = मढइ = મઢે. मठरः (અધમ), १ मठः, २ मठी, ३ मठम् (વિદ્યાર્થી અને સંન્યાસીનું ઘર), मठः= મઢો = મઠ. मठी = મઢી.

मठ्, (इ) आ. १. शोके. शोक इह आध्यानम्. સ્મરવું, સંભારવું. मंठते સ્મરેછે.

मड्, (इ) प. १. भूषायाम्. શોભાવવું. मंडति શોભાવેછે. मंडनम् (ભૂષણ), मंडपः= मंडवो = માંડવો.

मड्, (इ) आ. १. विभाजने वेष्टने च. विभाजनं विभागीकरणं चमाभावश्च. १ વિભાગ કરવો, ભિન્ન કરવું, २ ઉતરડવું, ३ વીંટવું मंडते વિભાગ કરેછે. मंडः (રસાગ્ર, તર), मंडकः (તર), मंडूकः (દેડકો), मंडूरम् (લોહમલ), १ मंडलम्, २ मंडली (સંઘ, ટોળી).

मड्, (इ) उ. १०. भूषायाम्. શોભાવવું, દીપાવવું. मंडयति-ते, मंडति શોભાવેછે. मंडनम् (ઘરેણું), मंडितः (અલંકૃત).

मण्, (अ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. मणति શબ્દ કરેછે. माणवः (શિષ્ય), १ मणिः, २ माणिकः (માણેય, મહાઘટ), मणिः (રત્ન).

मंतु, प. ११. अपराधे रोषे च. १ અપરાધ કરવો, २ રીસ કરવી. मंतूयति અપરાધ કરેછે. मंतुः (અપરાધ).

मंतु, (ञ्) उ ११. अपराधे रोषे च. १ અપરાધ કરવો, २ રીસ કરવી. मंतूयति-ते અપરાધ કરેછે. मंतुः (અપરાધ).

मन्त्र्, (इ) आ. १०. गुप्तपरिभाषणे. છાંનું કહેવું, ગુપ્તવિચાર કરવો. मंत्रयते राजा રાજા છાંનું કહેછે. मंत्रः (ગુપ્ત ભાષણ), १ मंत्री (इन् +), २ मंत्रिः (પ્રધાન).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मथ्, (इ) प. १. हिंसासंक्लेशनयोः. हिंसाप्राण्युपघातः, संक्लेशोबाधा. १ હણવું. ૨ પીડવું, નડવું, દુઃખ દેવું. मंथति હણેછે इ०.

मथ्, (ए) प. १. विलोडने. મંથન કરવું, મથવું, વલોવવું, ડહોળવું. मथति વલોવેછે. मथति = मथइ = મથે. मथनम्, प्रमाथी (इन् + વલોવનાર), मथुरा, मथितम् (છાસ્ય).

मंथ्, (अ) प. १. विलोडने. વલોવવું, ડખોળવું, ડહોળવું. मंथति વલોવેછે. मंथितम् (છાસ્ય), मंथनम् (વલોણું).

मंथ्, (अ) प. ९. विलोडने. વલોવવું, ડખોળવું, ડહોળવું. मथ्नाति दधि દહિ વલોવેછે. मथितम् = मथिअं = મથ્યું. १ मंथः, २ मंथाः (ઈની), ३ मंथानः (વલોણાનો વાંસ).

मद्, (इ) आ. १. स्तुतिमोदमदस्वप्नकांतिगतिषु. मोदः संतोषः, मदोगर्वः, स्वप्न आलस्यम्. मोदमदस्वप्नेष्वकर्मकोयम्. स्तुतिगत्योः सकर्मकः. १ સ્તુતિ કરવી, સ્તવવું, ૨ સંતોષ પામવું, હરખવું, ૩ ગર્વ કરવો, અભિમાન કરવું, ૪ આલસ કરવું, ઢીલ કરવું, ૫ શોભવું, ૬ જવું. मंदते देवं वंदारुः અભિવાદક દેવને સ્તવેછે. मंदः (મૂઢ), मंदा (૧ સ્ત્રીજાતિ, ૨ યુવતી), मंदाकः (પર્વતવિશેષ), मंदाकिनी (ગંગા), मंद्रम् (ગંભીર), मंदरः (મંદરાચલ), मंदारः (દેવવૃક્ષ), मंदिरम् (ઘર), मंदुरा (ઘોડાર), १ मंदः, २ मंदा, ३ मंदम् (ધીમું).

मद्, (ई) प. ४. हर्षे. હરખવું. माद्यति नरः નર હરખેછે. मत्तः (પીધેલ), मदनः (કામ), इरंमदः (મેઘજ્યોતિ), उन्मादः (ચિત્તભ્રમ), उन्मादी (इन्+ ઉન્મત્ત), मत्तः, प्रमत्तः, उन्मत्तः, मदः (હર્ષ), प्रमादः (આલસ), संमदः (કન્યાઓનો હર્ષ), प्रमदः (કોકિલાઓનો હર્ષ), मत्स्यः (માછલું), मत्सी (માછલી), १ मदिरा, २ मद्यम् (દારુ), मत्सरः (પરનો ઉત્કર્ષનું અસહન), मद्रम् (કલ્યાણ), मदनम् = मयणं = મીણ.

मद्, (ई, म्) प. १. (४) हर्षग्लेपनयोः. ग्लेपनं दैन्यम्. હરખવું, આનંદ પામવું, ૨ દીનથવું. (४ माद्यति), णौ– मदयति सुरा चैत्रम् हर्षयतीत्यर्थः દારૂ ચૈત્રને હરખાવેછે. मदयति शत्रुं बली ग्लेपयतीत्यर्थः બલી શત્રુને દીન કરેછે.

मद्, (अ) आ. १०. तृप्तियोगे. તૃપ્તિ ચાહવી, તૃપ્તિ મેળવવી, તૃપ્તિ પામવું. मादयते તૃપ્તિ પામેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मन्, (अ) आ॰ ४. ज्ञाने. જાણવું, માનવું. मन्यते धर्ममास्तिकः આસ્તિક ધર્મને માનેછે. मतिः (બુદ્ધિ), मनुः, मधु (પુષ્પરસ), मन्युः (ક્રોધ), मनः (अस् + હૃદય), दर्शनीयमानी (इन् + હું દર્શનીય છું એવું માનનાર), पंडितंमन्यः (હું પંડિત છું એવું માનનાર), मेनका (એક વેશ્યા), १ मतंगः, २ मातंगः (હાથી), मेनिः (સંકલ્પ), मुनिः (ઋષિ), मंतुः (અપરાધ).

मन्, (उ) आ. ८. अवबोधने. જાણવું, માનવું. मनुते परमेश्वरमास्तिकः આસ્તિક પરમેશ્વરને માનેછે.

मन्, (अ) आ॰ १०. स्तंभे. स्तंभोगर्वः ગર્વ કરવો, અભિમાન કરવું. मानयते वृषलः શૂદ્ર ગર્વ કરેછે. १ मानः, २ अभिमानः (ગર્વ).

मभ्र, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. मभ्रति જાયછે.

मय्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. मयते જાયછે. मयः (એક દૈત્ય).

मर्क्, (अ) प. १. (सौ०) गतौ. જવું. मर्कति જાયછે मर्कटः= मक्कडो = માકડો. मर्कटी = मक्कडी = માકડી.

मर्च्, (अ) उ॰ १०. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. मर्चयति–ते શબ્દ કરેછે.

मर्ब्, (अ) प १. गतौ. જવું. मर्बति જાયછે.

मर्व्, (अ) प. १. पूरणे गतौ च. १ પૂરવું, २ જવું. मर्वति પૂરેછે.

मल्, (अ) आ. १. धारणे. ધારણ કરવું. मलते फुलं बटुकः બટુઓ ફૂલને ધારણ કરેછે. माला (હાર), मलयः (મલયાચલ), मलम् = मळ (મેલ, કીટું), आमलकी = આમળી. मालूरः (બીલીનું ઝાડ), परिमलः (સુગંધ), मालम् (બેગામ વચલું વન), मालती (જાઈ).

मल्ल्, (अ) आ. १. धारणे. ધારણ કરવું. मल्लते ધારણ કરેછે. मल्लः (બાહુયુદ્ધ કરનાર), १ मल्ली, २ मल्लिका, ३ मल्लकः (१ મોગરો એનામે ફૂલવેલ્ય, ૨ શરાવલું, પાન પાત્ર).

मव्, (अ) प॰ १. बंधने. બાંધવું. मवति चोरम् ચોરને બાંધેછે.

मव्य्, (अ) प॰ १. बंधने. બાંધવું. मव्यति चोरं राजा રાજા ચોરને બાંધેછે.

मश्, (अ) प. १. शब्दे रोषकृते समाधौ च. १ શબ્દ કરવો, २ રીસ કરવી, રોષ કરવો, ૩ ચિત્ત સ્થિર કરવું, અંતઃકરણ રોકવાં, ધ્યાન કરવું. मशति શબ્દ કરેછે. मशकः (મચ્છર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मष्, (अ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. मषति હણેછે. माषः (અડદ), १ मषिः, २ मषी (શાઈ)

मष् (अ) प. १. शब्दे रोषकृतेच. ૧ શબ્દ કરવો, ૨ રીસ કરવી. मषति શબ્દ કરેછે इ०

मस्, (ई) प. ४. परिणामे परिमाणे च. परिणामो विकारः. ૧ વિકાર પામવું, રૂપાંતર પામવું. ૨ પરિમાણ કરવું, તોલ કરવું, માપવું. मस्यति વિકાર પામેછે. मस्तः (વિકૃત), मासः (મહિનો), पौर्णमासी = पुण्णमासी = પુનમ્ય. मस्तकः (માથું), मस्तु (દહિનીતર), १ मसिः, २ मसी (શાઈ), मसूरः.

मस्क्, (अ) आ. गत्यर्थे. જવું. मस्कते જાયછે.

मस्ज्, (टु, ओ) प. ६. शुद्धौ. शुद्धयास्नानं ब्रुडनं च लक्ष्यते. ૧ ન્હાવું, સ્નાનકરવું, ૨ બુડકી મારવી, બુડવું. मज्जति मुनिः મુનિ ન્હાયછે, બુડકી મારેછે इ०, १ मग्नः, २ निमग्नः (બુડ્યો). मज्जनम् (૧ સ્નાન, ૨ ડબકી), मज्जा (अन् + હાડનો રસ, મીજ), मद्गुः (જલકાગડો).

मह्, (अ) प. १. पूजायाम्. પૂજા કરવી. महति પૂજેછે. महः (૧ ઉત્સવ, ૨ પૂજા), मही (પૃથ્વી), महान् (हत् + મોટો), महती (મોટી), मुखम् = मुहं = મૂહ = (મ્હોં), मखः (યજ્ઞ), १ माहितम् २ मंहितम् (રાજ્ય), मंहितः (માહાત્મ્યવાન્), महिषः (પાડો), महिषी (ભેંશ), १ महिला, २ महेला (વહૂ).

मह्, (इ) आ. १. वृद्धौ. વધવું. मंहते વધેછે.

मह्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. मंहयति–ते, मंहति બોલેછે.

मह्. उ. १०. पूजायाम्. પૂજાવું. महयति – ते પૂજાયછે. महः (ઉત્સવ), महिषः (પાડો), महिषी (ભેંશ), मही (પૃથ્વી), महान् (हत् + મોટો),

महो, (ङ्) आ. ११. पूजायाम्. પૂજા પામવી, પૂજાવું, महीयते–पूजां लभत इत्यर्थः પૂજા પામેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मा, (ङ्) प. २. माने. मानं वर्त्तनम्. अकर्मकोयमुपसर्गवशात्, अर्थांतरे सकर्मकः. માવું, સમાવું. माति पात्रे जलम् પાત્રમાં જલ માયછે. આ ધાતુ અકર્મક છે તે ઉપસર્ગ આવતાં અર્થ કરીને સકર્મક થાયછે. परिमाति मुष्टिना उदरम् મુઠીવડે પેટને માપેછે. माया (કપટ), १ मितः, परिमितः (ગણેલ), विमानः (દેવવાહન), माला (ફૂલમાલ), मानम्, परिणाम्.

मा, (ङ्) आ. ३. माने शब्दे च. १ માવું. २ માપવું, ભરવું, ३ શબ્દક રવો. मिमीते માયછે. मानम्, उपमानम्, अनुमानम्, परिमाणम्, प्रमाणम्, प्रमेयम्, प्रमितिः, प्रमा (જ્ઞાન), निर्माणम् (ઘડવું),

मा, (ङ्) आ. ४. माने. માવું, સમાવું. मायते માયછે. मायते = मायइ = માયે. मितम् (ગણેલ),

माक्ष्, (इ) प. १. कांक्षायाम्. ઇચ્છવું. मांक्षति ઇચ્છેછે.

मान् (अ) आ. १. जिज्ञासायाम्. વિચારવું, જાણવા ઇચ્છવું. मीमांसते વિચારેછે. मीमांसा (વિચારણા), मीमांसकः (१ વિચારક, २ વેદધર્મી),

मान्, (अ) उ. १०. पूजायाम्. પૂજવું. मानयति – ते, मानति પૂજેછે. मानति = मानइ = માને. मानम्, मानसम् (ચિત્ત), माता (ऋ+ પૂજક).

मार्ग्, (अ) उ. १०. संस्कारगत्योः. १ સુધારવું, २ જવું. मार्गयति – ते સુધારેછે. मार्गः = मग्गो = માગ.

मार्ग, (अ) उ. १०. अन्वेषणे. १ ખોળવું, તપાસવું, २ માગવું. मार्गयति– ते, मार्गति ખોળેછે. मार्गति = मग्गइ = માગે. मार्गणम् = માગણું. मार्गः = मग्गो = માગ. मार्गणः = मग्गणो = માગણ (યાચક), मार्गितम् = मग्गिअं = માગ્યું.

मार्ज्, (अ) उ. १०. शब्दार्थे शुद्धौ च. १ શબ્દ કરવો, २ શુદ્ધ કરવું, શોધવું. मार्जयति – ते શબ્દ કરેછે इ०. मार्जनम् (શુદ્ધિ), मार्ज्जारः (માજર, બલાડો). मार्जितम् = मज्जिअं = માંજ્યું.

माह्, (ऋं) उ. १. माने. માપું, સમાપું. माहति – ते સમાયછે. माहा (ગાય),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मि, (डु, ञ्) उ. ५. प्रक्षेपणे. ફેંકવું. मिनोति, मिनुते ફેંકેછે. मेखला (કટિમેખલા, કંદોરો), मेलकः (એકઋષિ), मायुः (પિત્ત), मितः (ફેંકેલ), मयः (દૈત્યવિશેષ.) मयुः (કિંનર),

मिच्छ्, (अ) प. ६. उत्क्लेशे. પીડવું, નડવું, બાઝવું. मिच्छति પીડેછે.

मिज्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. मिंजयति–ते, मिंजति બોલેછે इ०.

मिथ्, (ऋ) उ. १. मेधाहिंसनयोः. ૧ જાણવું, ૨ હણવું. मेथति – ते જાણેછે. १ मेथिः, २ मेथी (ખલાવચલી થાંભલી, મેઢી).

मिद्, (ञि. आ) आ. १. स्नेहने. स्नेहनं स्नेहयोगः ૧ સ્નેહ મેળવવો, ભીનું કરવું, ચોપડવું, કરમોવવું. मेदते ચોપડેછે. मिन्नः (ચોપડેલ), मेदः (મ્લેચ્છ), मेदुरः (ચોપડેલ), मित्रम् (સખા), मेदः (अस् + વસા, ચરબી),

मिद्, (ऋ) उ. १. मेधाहिंसनयोः ૧ જાણવું, ૨ હણવું. मेदति–ते બુદ્ધિ પોંચાડેછે.

मिद्, (ञि. आ) प. ४. स्नेहने. સ્નેહ મેળવવો, ભીનું કરવું. मेद्यति સ્નેહ મેળવેછે. मेदिनी (પૃથ્વી), मेदः (अस् + વસા, ચરબી), मेदुरः (ચોપડેલ), मित्रम् (સખા),

मिद्, (अ) उ. १०. स्नेहने. સ્નેહ મેળવવો, ચોપડવું, ભીનું કરવું. मेदयति – ते ચોપડેછે.

मिद्, (इ) उ. १०. स्नेहने. ભીનું કરવું, પલાળવું. मिंदयति – ते, मिंदति ચોપડેછે. मिंदः (કુષ્ઠી)

मिध्, (ऋ) उ. १. मेधाहिंसनयोः. ૧ જાણવું, ૨ હણવું. मेधति – ते वेदं नरः નર વેદને જાણેછે इ०. मेधा (ધારણાવાળી બુદ્ધિ), मेधावी (इन् + પંડિત), मेधः (હિંસા), अश्वमेधः (અશ્વયાગ),

मिल्, (अ) उ. ६. संगमे. સંગમ કરવો, ભેળું થવું, મળવું. मिलति – ते સંગમ કરેછે. मिलति = मिलइ = મળે. १ मेलः, २ मेलकः (સંગમ), मिलनम्. मिलितः = मिलिओ = મળ્યો.

मिल्, (अ) प. ६. श्लेषणे. ભેગું થવું, ચોટવું, સંયુક્ત થવું. मिलति ભેગો થાયછે. १ मेलः, २ मेलकः (સંગમ),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मिव्, (इ) प. १. सेचने सेवने च. १ સિંચવું, ૨ સેવવું. मिन्वति સિંચેછે ઇ૦.

मिश्, (अ) प. १. शब्दे रोषकृते समाधौ च. १ શબ્દ કરવો, ૨ રીસ કરવી, ૩ સમાધિ કરવી, ચિત્ત સ્થિર કરવું, ધ્યાન કરવું. मेशति શબ્દ કરેછે. मिषः (વ્યાજ),

मिश्र, उ. १०. संपर्के. संपर्कः श्लेषः. १ ભેળ કરવું, મિશ્ર કરવું–થવું. मिश्रयति – ते ભેળું થાયછે. मिश्रणम् (મિલન), मिश्रः (ભેગો), मिश्रितः (ભેલું),

मिष्, (अ) प. १. शब्दे रोषकृते च. १ શબ્દ કરવો, ૨ રીસકરવી. मेषति શબ્દ કરેછે. मेषः (બોકડો),

मिष्, (उ) प. १. सेचने. સિંચવું. मेषति સિંચેછે. मेषः (૧ બોકડો, ૨ રાશિ), मिष्टः.

मिष्, (अ) प. ६. स्पर्द्धायाम्. સ્પર્ધા કરવી, પરપરાભવ ઇચ્છવો. मिषति પરપરાભવ ઇચ્છેછે. अनिमिषः (દેવ), आमिषम् (માંસ), मेषः (બોકડો, રાશિ) मेषी (બોકડી), निमेषः (આંખ મીચવી), उन्मेषः (આંખઉઘાડવી), उन्मिषितम् (વિકસિત),

मिह्, (अ) प. १. सेचने. સિંચવું. मेहति સિંચેછે मिहः (સિંચન), मिहिरः (સૂર્ય), मेघः (વરસાત), मेढ्रः (૧ લિંગ, ૨ બોકડો), १ मेहः, २ प्रमेहः = प्रमेहो = પ્રમિઓ (મૂત્ર રોગ), मिहिका (હિમ), मेहनम् (લિંગ),

मी, (ओ. ङ्) आ. ४. हिंसायाम्. १ હણવું, પ્રાણ કાઢવો. मीयते હણેછે. मीनः (માછલો), मेरुः (મેરુપર્વત), मसरः (વર્ણવિશેષ).

मी, (ञ्) उ. ९. हिंसायाम्. હણવું. मीनाति – मीनीते હણેછે. मयूरः = मोरो = मोर.

मी, उ. १०. गतौ मतौ च. मतिर्मननम्. १ જવું, ૨ મનન કરવું. मायति – ते, मयति જાયછે इ०.

मीम्, (ऋ) प. १. गतौ शब्दे च. १ જવું, ૨ શબ્દ કરવો. मीमति જાયછે इ०.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मील्, (अ) प. १. निमषणे. निमेषणं संकोचः १संकोचावुं, मलवुं. मीलति संकोचायछे. मीलितः (संकुचित), १ मीलनम्, २ मेलनम् (संकोच), मीलितम् (संकुचित),

मीव्, (अ) प. १. स्थौल्ये. जाडुं थवुं. मीवति जाडुं थायछे.

मुच्, (अ) आ. १ कल्कने. कल्कनं दंभः शाठ्यं कत्थनं च. १ दंभ- ढुंग करवो, २ शठता करवी, ३ वखाणवुं. मोचते शठः शठ दंभ करेछे.

मुच्, (इ) आ. १. कल्कने. १ दंभ—ढुंग करवो,२ शठता करवी, ३ वखाणवुं. मुंचते दंभ करेछे.

मुच्, (लृं) उ. ६. मोक्षणे. मूकवुं, छोडवुं, तजवुं. मुंचति – ते देहं यतिः जति देहने छोडेछे. मुंचति = मूंकइ = मूके. निर्मोकः (सापनी कांचळी), मुक्तः (छुटेल), निर्मुक्तः, विमुक्तः, मोक्ता (ऋ+ छोडनार), १ मोक्षः, २ मुक्तिः (छुटको), मुक्ता = मुत्ता = मोती. मुक्ता (छुटी), १ मोचनम्, २ विमोचनम् मुक्ति), मुमुक्षुः (छुटको इच्छनार); मुचिः (मुक्ति), नमुचिः (एक दैत्य),

मुच्, (अ) उ. १०. प्रमोचने मोदने च. १ मूंकवुं, २ हर्ष पामवुं. मोचयति – ते शरान् बाण मूंकेछे.

मुज्, (अ) प. १. शब्दार्थः. शब्द करवो. मोजति शब्द करेछे.

मुज्, (इ) प. १. शब्दार्थः. शब्द करवो. मुंजति शब्द करेछे. मुंजः (शरकट),

मुट्, (अ) प. १. प्रमर्दने. मोडवुं. मोटति वृक्षं हस्ती हाथी वृक्षने मोडेछे. मोटति = मोडइ = मोडे. मोटनम्, आमोटनम्. मोटितः = मोडिओ = मोड्यो. मोटः = मोड. (भागी पडेलां डुंडांने मोड कहेछे)

मुट्, (अ) प. ६. आक्षेपप्रमर्दनयोः. १ निंदवुं, २ मोडवुं. मुटति निंदेछे इ०. १ मुटः, २ मोटः (भागीपडेलाडुडां इ०).

मुट्, (अ) उ. १०. संचूर्णने. भूको करवो, चूरो करवो. मोटयति – ते चुरो करेछे. मोटनम् मोडणु.

मुठ्, (इ) आ. १. पालने. पाळवुं. मुंठते पाळेछे.

मुड्, (अ) प. १. प्रमर्दने. मोडवुं. मोडति मोडेछे. मोडति = मोडे.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुड्, (इ) आ. १. मार्जने. मार्जनं शुद्धिर्न्यग्भावश्च. १ માંજવું, શુદ્ધ કરવું. ૨ તિરસ્કાર કરવો. मुंडते માંજેછે. मुंडनम्, मुंडः, मुंडी (વાલંદ)

मुड्, (इ) प. १. खंडने प्रमर्दने च. १ ખંડવું, ભેદવું, ૨ મોડવું. मुंडति ખંડેછે. मुंडति = मुंडइ = મુંડે. मुंडनम्, मुंडः (૧ મુંડેલો, ૨ ધડ). मुंडितः = मुंडिओ = મુંડ્યો.

मुण्, (अ) प. ६. प्रतिज्ञाने. પ્રતિજ્ઞા કરવી, વાયદો કરવો, પક્ષ કહેવો, પ્રકૃતનો અંગીકાર કરવો. मुणति मुनिः મુનિ પ્રતિજ્ઞા કરેછે.

मुद्, (अ) आ. १. हर्षे. अकर्मकोयम्. હરખવું. मोदते धनी ધણી હરખેછે. १ मोदः, २ प्रमोदः, ३ आमोदः, ४ मुत्, ५ मोदनम् (હર્ષ). आमोदः (સુગંધ), मोदकः (૧ લાડુ, ૨ આનંદકારક), मुदिरः (મેઘ), मोदमानः (કોઇગામ), मुद्गः = मोग्ग = મોગ. मुद्रा (છાપ), १ मुद्गरः = मुग्गरो = મોગરો. २ मुद्गरी = मुग्गरी = મોગરી (મોગરી કચરવાની),

मुद्, (अ) उ. १०. संसर्गे. મોહવું, મેળવવું, ભળવું, મિશ્ર કરવું. मोदयति–ते सक्तून् सर्पिषा ઘીવડે સાથુઆને મુહેછે. मोदकः (લાડું),

मुर्, (अ) प. ६. संवेष्टने. વીંટવું. मुरति વીંટેછે. मुरः (એકદૈત્ય), मुरमुरः (અનુકરણ શબ્દ),

मुर्छ्, (आ) प. १. मोहसमुच्छ्राययोः. ૧ મોહ પામવું, વધવું. मूर्छति મોહ પામેછે. मूर्त्तः (૧ મોહિત, ૨ મૂર્ત્તિમાન્), मूर्छा (મોહ), मूर्छितः (૧ મોહિત ૨ ઉચ્ચું વધેલ), मूर्छना (સ્વરભેદ), मूर्तिः (પ્રતિમા), मूर्त्तिमान्.

मुर्व्, (ई) प. १. बंधने. બાંધવું. मूर्वति બાંધેછે. मूर्वा (તૃણ), मौर्वी (ધનુષની પણછ), मूर्णः (વદ્ધ),

मुष्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. मोषति હણેછે. मूषिकः (ઉંદર). मूषिका (ઉંદરડી)

मुष्, (अ) प. ४. खंडने. ખાંડવું. मुष्यति ખાંડેછે. मुषलम् (સાંબેલું),

मुष्, (अ) प. ९. स्तेये. ચોરવું. मुष्णाति ચોરેછે. मुषितः (ચોરેલો), मुष्कः (પેળ), १ मूषिकः (ઉંદર), मूषिका (ઉંદરડી), मुष्टिः = मुट्ठी = મૂઠી.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुस्, (अ) प. ४. खंडने. ખાંડવું. मुस्यति ખાંડેછે. मुसलम् (સાંબેલું), मुस्ता = मुथ्था = મોથ. मुस्तः (મૂઠી), मुसली (इन् + બલદેવ), मुसली (મુસલીકંદ).

मुस्त्, (अ) उ. १०. संघाते. એકઠું કરવું, મેળવું, ભેળવું. मुस्तयति–ते એકઠું કરેછે. मुस्ता = मुथ्था = મોથ.

मुह्, (अ) प. ४. वैचित्ये. वैचित्यमविवेकः- મોહ પામવું, મૂઝાવું. मुह्यति મૂઝાયછે. मुह्यति = मुझ्झइ = મૂઝાય. १ मूढः, २ मूर्खः, ३ मुग्धः (મૂર્ખ), मोहः (અજ્ઞાન), मोहितः (મોહપામેલ), मोहनः (મોહકર), मोहकः, मुहुः (स् + વારંવાર), मुहुरिः (ગાય).

मू, (ङ) आ. १. बंधने. બાંધવું. मवते मस्तके पट्टकं नरः नर माथे पट्टको બાંધેછે. मूकः = મૂગો. मूतः (બદ્ધ, બાંધેલો), जीमूतः (મેઘ) मूलम् (१ વૃક્ષાદિજડ, २ મૂળપ્રકૃતિ, ३ વડહત્યાદિની મૂલી), मूषा (ધાતુ ગાળ વાની કુલ્હડી), १ मौलिः, २ मौलिकम् = मोलियं = મોલિયું.

मूत्र. उ. १०. प्रस्रवणे. મૂતરવું. मूत्रयति–ते बालस्तल्पे બાલ તલાઈમાં મૂતરેછે. मूत्रम् = મૂતર. मूत्रितः (મૂતરેલો),

मूल्, (अ) प. १. प्रतिष्ठायाम्. સ્થાન કરવું, ઘર કરવું, ઠામકરવું, સ્થિરવસવું. मूलति સ્થિર વસેછે. मूलम्. (આદ્ય, પ્રથમ),

मूल्, (अ) उ. १०. रोहणे. १ ઊગવું, પ્રકટ થવું, २ ઊપજવું. मूलयति–ते ઊગેછે, પ્રકટેછે. मूलम् (१ ઝાડનું મૂળ, २ નક્ષત્ર), मूलिः = મૂળી. उन्मूलनम् (ઊપાડવું),

मूष्, (अ) प. १. स्तेये. ચોરવું. मूषति धनं चोरः ચોર ધનને ચોરેછે. मूषकः (ઉંદર), मूषी (ઉંદરડી), मूषा (સુવર્ણાદિક તૈજસ ગાળવાની કુલ્હડી),

मृ (ङ्), आ. ६. प्राणत्यागे. મરવું, પ્રાણ તજવો. म्रियते पापेन दुष्टः દુષ્ટ પાપવડે મરેછે. गणकार्यस्यानित्यत्वे, मरति = मरइ = મરે. मृतः = મુઓ. १ मरणम्, २ मृत्युः, ३ मृतिः (મરણ), मरः, अमरः (દેવ), अमृतम् (દેવનો આહાર), मारः (કામ), कुमारः, सुकुमारः, १ मर्त्तः, २ मर्त्यः (નર), मरुः (નિર્જલદેશ, મરવાડ), मरुत् (વાયુ), मारकः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(મારકણો), मर्मरः (સુકાપાનડાંનો શબ્દ), मरामरः (અનુકરણ શબ્દ), मरीचिः (૧ કિરણ, ૨ એક ઋષિ), १ मरकः, २ मारिः (બહુનું મુત્યુ, કોગળિયું), मरिचम् = मरियं = મરિયું. मृकंडुः (એક ઋષિ), मर्मराकः (અગ્નિ), मृत्युंजयः (શિવ),

मृक्ष्, (अ) प. १. संघाते. એકઠું કરવું, ઢગલો કરવો. मृक्षति એકઠું કરેછે.

मृग्, (अ) प. ४. अन्वेषणे. શોધવું, ખોળવું, તપાસવું. मृग्यति मृगं મૃગને ખોળેછે. मृगः (હરિણ), मार्गणः (બાણ). मार्गणः = मग्गणो = માગણ.

मृग. आ. १०. अन्वेषणे. ખોળવું, શોધવું, તપાસવું. मृगयते मृगं व्याधः પારધી મૃગને ખોળેછે. मृगः (હરિણ), मृगयुः (પારધી), १ मृगया, २ मृगव्यम् (શોધ), मृगरिपुः (સિંહ), मृगांकः (ચંદ્ર), मृगशिरः (अस् +મૃગશર), मृगितः (શોધેલો),

मृज्, (अ) प. १ शब्दे. શબ્દ કરવો. मर्जति શબ્દ કરેછે.

मृज्, (ऊ) प. २ शुद्धौ. શુદ્ધ કરવું, માંજવું. मार्ष्टि जलेन देहं नरः નર જલવડે દેહને શુદ્ધ કરેછે. मृष्टम् = मिट्ठं = મીઠું (નિર્મલ). मार्गः = मग्गो = માગ. १ मार्जनम्, २ मृजा, ३ मृष्टिः (શુદ્ધિ). संमार्जनी (સાવરણી),

मृज्, (ऊ) उ. १०. शौचालंकारयोः. १ માંજવું, શુદ્ધ કરવું, નિર્મલ કરવું, २ અલંકૃત કરવું, શોભાવવું, શંગારવું. मार्जयति – ते, मार्जति नीरेण शरीरम् પાણીવડે દેહને માંજેછે. मार्जयति – ते. मार्जति कुंकुमेन ललाटं नारी કંકુવડે નારી લલાડને શંગારેછે. मार्जति = मज्जइ = માજે. १ मार्जनम्, २ मार्जना, ३ मृजा (શુદ્ધિ). मार्जनः (લોધર નામે વૃક્ષ), मार्जिता (દહિનાં શ્રીખંડ),

मृड्, (अ) प. ६. सुखने. સુખી કરવું. मृडति धर्मो धार्मिकम् ધર્મીને ધર્મ સુખી કરેછે. मृडः (શિવ), मृडानी (પાર્વતી),

मृड्, (अ) प. ९. क्षोदे सुखे च. १ ચૂરો—ભૂકો-ચૂનો કરવો, મૃડવું, २ સુખી કરવું. मृड्णाति. १ ચૂરો કરેછે, २ સુખી કરેછે. मृडः (१ ચૂરો, २ શિવ), मृडानी (પાર્વતી), मृडीकः (સુખકર),

मृण्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. मृणति હણેછે. मृणालम् (કમલનાલ), मृणितः (હત).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मृद्, (अ) प. ९. क्षोदे. વાટવું. ચૂર્ણ કરવું, ચૂરો કરવો, ખોદવું. मृद्गाति कुमुदिनीं हस्ती હાથી પોયણીને વાટેછે. १ मृद्, २ मृत्तिका. (માટી), १ मृद्वीका, २ मृदीका (દ્રાખવેલી). १ मृत्सा, २ मृत्स्ना (રૂડીમાટી), १ मर्दलः = मद्दलो = માદલ. २ मर्दलकम् = मद्दलयं = માદલિયું (મૃદંગજેવું એક વાજું). એ વાજા જેવા એક અલંકારને માદલિયું કહેછે. मृदितः (વાટેલ), मृदरः (એકવ્યાધિ), संमर्दः (યુદ્ધ), नगरमर्दी (इन् + નગર ભાગનાર), प्राकारमर्दी (इन् + કોટ ભાગનાર).

मृध्, (उ॑) उ. १. उंदने. ભીનું કરવું — થવું, પલાળવું, પલળવું. मर्द्धति — ते પલાળેછે. मृधम् (યુદ્ધ).

मृश्, (अ) प. ६. आमर्शने. आमर्शनं स्पर्शः. અડવું, સ્પર્શ કરવો. मृशति અડેછે. मृष्टः (અડેલ), विमर्शः (પૂર્વાનુભૂતની અવિસ્મૃતિ),

मृष्, (उ) प. १. सेचने सहने च. १ સીંચવું, ખમવું, २ સહવું, સહન કરવું, વેઠવું. मर्षति भूमिं मेघः મેઘ ભૂઇને સિંચેછે. मर्षत्यपराधं मुनिः મુનિ અપરાધને ખમેછે. मृष्टः (સિક્ત), मृषा (મિથ્યા), मर्षणम् (१ ક્ષમા, २ સેચન). दुर्मर्षणः (ક્ષમાહીન), सुमर्षणः (ક્ષમાવાન્).

मृष्, (अं) उ. ४. तितिक्षायाम्. तितिक्षा क्षांतिः. સહવું, સહન કરવું, વેઠવું, ખમવું. मृष्यति — ते સહેછે. मर्षणम् (ક્ષમા), मर्षितः, मर्षणः (ક્ષમાવાન્),

मृष्, (अं) उ. १०. तितिक्षायाम्. સહવું, સહન કરવું, વેઠવું, ખમવું. मर्षयति — ते, मर्षति — ते સહેછે. मर्षणम् (ક્ષમા),

मृ, प. ९. हिंसायाम्. હણવું. मृणाति હણેછે. मूर्णः (હત), मूर्णिः (હિંસા), मरुत् (વાયુ),

मे, (ङ्) आ १. प्रणिदाने. प्रणिदानं विनिमयः प्रत्यर्पणं च. १ અદલાબદલી કરવું, એક લેઇબીજું આપવું. २ પાછું આપવું. मयते तिलैर्धान्यम् તિલ દેઇ ધાન્ય લેછે. विनिमयः (બદલો), मेरुः, माया (કપટ).

मेथ्, (ऋं) उ. १. मेधाहिंसनयोः. १ જાણવું, २ હણવું, मेथति — ते જાણેછે.

मेद्, (ऋं) उ. १. मेधाहिंसनयोः. १ જાણવું, २ હણવું. मेदति — ते જાણેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मेधृ, (ऋं) उ. १. संगमे मेधाहिंसनयोश्च. १ મળવું, સંગ કરવો, ૨ જાણવું, ૩ હણવું. मेधति – ते સંગ કરેછે. मेधिः (ખળાવચલી થાંભલી, મેઢી), गृहमेधी (इन् + ગૃહસ્થ), मेधा (બુદ્ધિ), मेध्यम् (પવિત્ર), अमेध्यम्, मेधः (હિંસા), अश्वमेधः.

मेधा, प. ११. आशुग्रहणे. ઉતાવળું ગ્રહવું. मेधायति ઉતાવળું ગ્રહેછે. मेधा (ધારણાવતી બુદ્ધિ), मेधावी (इन् + બુદ્ધિમાન્),

मेपृ, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. मेपते જાયછે.

मेवृ, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું, પૂજવું. मेवते સેવેછે.

मोक्ष्, (अ) उ. १०. असने. ફેંકવું, ઊશેટવું. मोक्षयति – ते, मोक्षति शरान् शूरः શૂરો બાણ ફેંકેછે. मोक्षः (મુક્તિ), मोक्षणम् (મોચન).

म्ना, प. १. अभ्यासे. अभ्यासः पारंपर्येणावृत्तिः. ભણવું, પઢવું, અભ્યાસ કરવો. मनति विद्याम् अभ्यस्यतीत्यर्थः. आमनति ભણેછે. आम्नायः (વેદ), आम्नातम् (પઠિત).

म्रक्ष्, (अ) उ. १०. म्लेच्छने म्रक्षणे च. १ અસ્પષ્ટ–અસ્ફુટ બોલવું, ૨ અપશબ્દ બોલવા, અશુદ્ધ બોલવું, ૩ ચોપડવું, ઘતાદિ સીંચવું. म्रक्षयति – ते અશુદ્ધ બોલેછે. म्रक्षणम् (ચોપડતેલાદિ),

म्रद, (अ. ष. म.) आ. १. मर्दने. ચુંથવું, ચોળવું, ઘસવું. म्रदते ચુંથેછે. णौ – म्रदयति.

म्रुच्, (उ) प. १. गत्यर्थः. જવું. म्रोचति જાયછે.

म्रुंच्, (उ) प. १. गत्यर्थः. જવું. म्रुंचति જાયછે.

म्रेट्, (ऋ) प. १. उन्मादे. ઉદ્માત કરવો, ચિત્ત ભમવું, મછરાવું. म्रेटति धनेन नीचः નીચ ધનવડે મછરાયછે.

म्रेड्, (ऋ) प. १. उन्मादे. ઉદ્માત કરવો, મછરાવું. म्रेडति મછરાયછે.

म्लुच्, (उ) प. १. गत्यर्थः. જવું. म्लोचति જાયછે. मलिम्लुचः (પંચયજ્ઞ પરિભ્રષ્ટ).

म्लुंच्, (उ) प. १. गत्यर्थः. જવું. म्लुंचति જાયછે.

म्लेच्छ्, (अ) प. १. अव्यक्ते शब्दे. अस्फुटे अपशब्देचेत्यर्थः. १ અસ્પષ્ટ-શબ્દ કરવો, અસ્ફુટ શબ્દ બોલવા, ૨ અપશબ્દ બોલવા, અશુદ્ધ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

બોલવું. म्लेच्छति અસ્પષ્ટ શબ્દ બોલેછે. म्लेच्छः, म्लिष्टम् (અસ્ફુટ), म्लेच्छितम् (અપશબ્દ),

म्लेच्छ्, (अ) उ. १०. अव्यक्ते शब्दे. ૧ અસ્પષ્ટ-અસ્ફુટ બોલવું, ૨ અશુદ્ધ બોલવું. म्लेच्छयति-ते અસ્પષ્ટ બોલેછે. म्लेच्छः, म्लेच्छनम् (અવ્યક્તવાણી).

म्लेट्, (ऋ) प. १. उन्मादे. ઉદ્દમાત કરવો, ચિત્ત ભમવું, મછરાવું. म्लेटति धनेन नीचः નીચ ધનવડે મછરાયછે.

म्लेड्, (ऋ) प. १. उन्मादे. ઉદ્દમાત કરવો, મછરાવું. म्लेडति ઉદ્દમાત કરેછે.

म्लेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું. म्लेवते સેવેછે.

म्लै, प. १. हर्षक्षये कांतिक्षये च. इह हर्षक्षयो धात्वपचयः. ૧ ધાતુ ઘટવી, બલહીન થવું, ૨ કાંતિ ઘટવી, કાંતિ ઓછી થવી, ચીમળાવું. म्लायति नरः નર બલહીન થાયછે. म्लायति पुष्पं ફૂલ ચીમાયછે. म्लानः (૧ બલહીન, ૨ કાંતિહીન), म्लानिः (૧ ગ્લાનિ, ૨ ચીમળાવું).

यक्ष्, (अ) आ. १०. पूजायाम्. પૂજવું, સેવવું. यक्षयते પૂજેછે. यक्षः (ગુહ્યક નામે દેવયોની), यक्षिणी (યક્ષની સ્ત્રી), यक्ष्मा (अन् + રોગ),

यज्, (अं) उ. १. देवपूजासंगतिकरणदानेषु. ૧ દેવ પૂજા કરવી, પૂજવું. ૨ સંગતિ કરવી, સંગ કરવો, મળવું, ૩ દેવું, આપવું. यजति-ते विष्णुम् વિષ્ણુને, પૂજેછે. यजति-ते साधुं સાધુને મળેછે. यजति-ते इंद्राय हविः ઇંદ્રને હવિષ આપેછે. याजकः (૧ પૂજક, ૨ યાગકર્તા), नृपयाजकः, ऋत्विक् (ऋ + હોમનાર), यजमानः, यायजूकः (વારંવાર યાગકર્તા), १ यज्ञः, २ इज्या, ३ यागः, ४ इष्टिः (યજ્ઞ), इष्टम् (યજ્ઞકર્મ), यष्टिः= लष्टी = લાઠી = (લાકડી), यजुः (ष् + અચ્છંદશ્રુતિ), यज्वा (अन् + વિધિપૂર્વક જેણે યાગ કરેલો તે), यज्ञियः (યજ્ઞને યોગ્ય), सोमयाजी (इन् + સોમયાગ જેણે કરેલો તે), यज्ञपुरुषः (વિષ્ણુ), यजनम्, देवयजनम्.

यत्, (ई) आ. १. प्रयत्ने. પ્રયત્ન કરવો, ઉદ્યોગ કરવો. यतते मुनिर्मोक्षाय મુનિ મોક્ષમાટે યત્ન કરેછે. यत्नः, यतिः (સંન્યાસી), याता (ऋ + દિયરની સ્ત્રી).

यत्, (अ) उ. १०. निकारोपस्कारयोः. निकारः खेदनम्. ૧ ધિક્કારવું, તિરસ્કાર કરવો, ૨ પાછું આપવું, દેવું વાળવું, ૩ ઢાંકવું, ૪ શુદ્ધ કરવું. यातयति शत्रं

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શત્રુને ધિક્કારેછે. यातयाति दरिद्रोनागरस्य धनम् દરિદ્ર નાગરના ધનને પાછું આપેછે. यातयाति छिद्रं राजा मच्छादयतीत्यर्थः રાજા છિદ્રને ઢાંકેછે. यातयाति स्नानेन देहं यतिः જતિ સ્નાનવડે દેહને શુદ્ધ કરેછે. નિર ઉપસર્ગપૂર્વક આ ધાતુ પ્રતિદાન અર્થમાં વર્તેછે. निर्यातयति ऋणम् દેવું વાળેછે. यातना (તીવ્ર દુઃખ), निर्यातनम् (પાછું આપવું), ऋणनिर्यातनम् (દેવું વાળવું).

यत्र्, (इ) उ. १०. संकोचे. સંકોચવું, થોડામાં આણવું, બાંધવું. यंत्रयति – ते, नियंत्रयति–ते खलं राजा રાજા ખલને બાંધેછે. यंत्रम् = જંત્ર. १ नियंत्रणम्, २ नियंत्रणा (બંધન), १ यंत्रितः, २ नियंत्रितः (બદ્ધ). यांत्रिणी (સાળી).

यभ्, (अ) प. १. मैथुने. સ્ત્રીસંભોગ કરવો, ચોદવું. यभति સ્ત્રીસંભોગ કરેછે. १ याभः, २ यभनम् (મૈથુન), यब्धुम् (ચોદવા).

यम्, (अ) प. १. उपरमे. उपरमोनिवृत्तिः. यच्छति पापात् धार्मिकः ધાર્મિક પાપથી નિવૃત્તિ પામેછે. उपयच्छते कन्याम् કન્યાને પરણેછે. यमः (१ અહિંસા, સત્ય, અચૌર્ય, બ્રહ્મચર્યપરિગ્રહણ પંચ યમ, २ જમ, ३ ઇંદ્રિયનિગ્રહ), यमः= જમ. यामः (१ પ્રહર, २ યોગસાધન), यामिः (१ બેહેન, २ કુલવધૂ), यतिः (१ સંન્યાસી, २ નિવૃત્તિ), १ उपयमः, २ उपयमनम् (વિવાહ), संयमः, आयामः (દીર્ઘતા, લંબાણ), उद्यमः (ઉદ્યોગ), यतः (નિવૃત્ત), आयतः (લાંબો), नियमः, १ यमलम्, २ यमकम् (જુગલ), यमुना = જમના. वाचंयमः (મૌનવ્રતી), वाग्यमः (અશક્તયાદિવડે વાણીએ બોલાય નહિંતે), यंत्रम् = જંત્ર. यमराजः, यंता (ऋ + સારથિ), यामिनी (રાત્રી).

यम्, (अ, म्) उ. १०. परिवेषणे. परिवेषणं भोजना वेष्टनं च. १ જમાડવું, પરીસવું, २ વીંટવું, આંતરવું, ઘેરવું. यमयति ब्राह्मणान् भोजयतीत्यर्थः. यमयति चंद्रम् वेष्टतइत्यर्थः ચંદ્રને વીંટેછે.

यस्, (उ) प. ४. प्रयत्ने. ઉદ્યોગ કરવો, વ્યાપાર કરવો. यस्यति धनाय नरः નર ધનમાટે વ્યાપાર કરેછે. १ यासः, २ आयासः, ३ प्रयासः (પરિશ્રમ), प्रयासी (इन् + ઉદ્યોગી).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

या, प. २. प्रापणे. प्रापणमिहगतिः. જવું. याति ग्रामं नरः નર ગામ જાયછે. याति = जाइ = જાય. १ यानम् = જાન. २ प्रयाणम्, ३ यात्रा = જાતરા (ગમન), यामः (પ્રહર), उद्यानम् (ક્રીડાવન), यातव्यम् = जाअव्वं = જાવું. यामिनी (રાત્રી).

याच्, (टु, ञ) उ. १. याच्ञायाम्. જાચવું. याचति-ते धनं मार्गणः માગણ ધનને જાચેછે. याचति = जाचइ = જાચે. १ याचना, २ याच्ञा (માગણું). याचकः = જાચકો = જાચક. याचितम् = जाचिअं = જાચ્યું. याच्यम्. याचनम् = जाचणम् = જાચણું.

यु, प. २. मिश्रणामिश्रणयोः. १ મિશ્ર-ભેળું-ભેગું થવું, २ અમિશ્ર-ભિન્ન-જૂદું થવું. यौति भक्ते घृतम् ભાતમાં ઘી ભેળેછે. यौति खलेभ्यः सभ्यः સાધુ ખલોથી ભિન્ન થાયછે. यूका (જૂ), यवनः = જવન. युतः (મિશ્ર), यवः = जवो = જવ. यवक्षारः = જવખાર. यव्यम् (જવનું ખેતર), यवासः = જવાસા (ધમાસો), १ युवतिः, २ युवती = જુવતી. युवा (अन् + જવાન), १ यावः, २ यावकः (લાખ), यवसम् (१ ઘાસ, २ અન્ન), योनिः = जोनि = જોન્ય. यूषः (રસાગ્ર, તર), अमिश्रणेर्थे अयुतः (મિશ્ર), अयुतसिद्धः (મળેલ, રહેલ).

यु, (ञ) उ. ९. बंधने. બાંધવું. युनाति - युनीते બાંધેછે. योत्रम् = જોત્રું. यूपः (યજ્ઞસ્તંભ).

यु, आ. १०. जुगुप्सायाम्. નિંદવું. यावयते धर्मं जाल्मः નીચો ધર્મને નિંદેછે.

युग्, (इ) प. १. वर्जने. વર્જવું. युंगति વર્જેછે.

युच्छ्, (अ) प. १. प्रमादे. આળસવું. युच्छति આળસેછે.

युज्, (अ) आ. ४. समाधौ. समाधिश्चित्तवृत्तिनिरोधः. अकर्मकोयम्. ચિત્તવૃત્તિ રોકવી, સમાધિ કરવી, ધ્યાન કરવું. युज्यते गुहायां योगी યોગી ગુહામાં ધ્યાન કરેછે. योगः (१ ધ્યાન, २ વિષ્કુંભાદિ २७), योगी (इन् + ધ્યાની), युङ् (ज् + યોગી), योक्त्रम् = જોતું. योजनम् (१ ચાર કોસ, २ યોગ), प्रयोजनम् (કારણ), प्रयोगः, योजना, युग्मम् (જુગલ).

युज्, (इर्) उ. ७. योगे. મેળ કરવો, મેળવું, ભેળવું, જોડવું. युनक्ति, युंक्ते मनोविष्णौ भक्तः ભક્ત વિષ્ણુમાં મન મેળેછે. योगः (મેળ), संयोगः,

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वियोगः, उपयोगः, प्रयोगः, अवयोगः, नियोगः (આજ્ઞા), नियोगी, (इन् + આ-કર), योजना (મેળ), युग्यः (વાહન), योग्यः (યથાર્થ).

युज, (अ), उ. १०. संयमने. નિયમે રાખવું, વશ રાખવું. योजयति – ते, योजति वृषं यंता સારથી બળદને નિયમે રાખેછે.

युत् (ऋ) आ. १ भासने. ભાસવું, દીપવું. योतते દીપેછે.

युध्, (अ) आ. ४. संप्रहारे. संप्रहारो हननम्. હનન કરવું, જુદ્ધ કરવું, જુઝવું, લડવું. युध्यते योधः જોધો લડેછે. युध्यते = जुज्झइ = જુઝે. युद्धम् = જુદ્ધ. योधः = જોધો. योद्ध (ऋ + જોધો), आयुधम्, योधनः, १ दुर्योधनः २ सुयोधनः.

युप्, (उ) प. ४. विमोहने. विमोहनं व्याकुलत्वम्. આકળું કરવું, મોહ પમાડવું, युप्यति આકળું કરેછે.

युष्, (अ) प. १. (सौ०) सेवने. સેવવું, ભજવું. योषति સેવેછે. १ योषा, २ योषित्, ३ योषिता (સ્ત્રી). युष्मत् = તુમ્હે.

यूष्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. यूषति હણેછે.

येष्, (ऋ) आ. १. प्रयत्ने. ઊદ્યોગ–વ્યાપાર કરવો. येषते ઉદ્યોગ કરેછે.

यौट्, (ऋ) प. १. संबंधे. संबंधः श्लेषः મળવું, ભેડવું, ભળવું. यौटति वधूं वरः વર વહૂને ભેટેછે.

यौड्, (ऋ) प. १. संबंधे. મળવું, ભેડવું. यौडति મળેછે. यौडति = जोडइ = જોડે.

रक्, (अ) उ. १०. आस्वादने ग्रहणे च. १ आस्वादनं जिह्वया अवलेहः. १ શિરાવવું, ચાટવું. २ ગ્રહવું, લેવું. राकयति – ते रब्बाम् રાબને શિરાવેછે. आराकयति धर्मम् ધર્મને ગ્રહેછે.

रक्ष्, (अ) प. १. पालने. પાળવું, રાખવું, સાચવવું. रक्षति चोरात् धनम् ચોરથી ધનને રાખેછે. रक्षति = रक्खइ = રાખે. रक्षा = रक्खा = રાખ. रक्षितः = रक्खिओ = રાખ્યો. १ रक्षा, २ रक्षणम् (પાલન), १ रक्षः (अस्), २ राक्षसः (નિશાચર). रक्षितव्यम् = रक्खिअव्वं = રાખવું. १ रक्ष्यम्, २ रक्षणीयम् (રાખવા યોગ્ય),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रख्, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. रखति જાયછે.

रख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. रंखति જાયછે.

रग्, (ए. म्) प. १. शंकायाम्. શંકા કરવી, સંશય કરવો. ૨ ડરવું, બીવું. रगति સંશય કરેછે. रगति साधुः खलेभ्यः સાધુ ખલપુરૂષોથી ડરેછે.

रग्, (इ) प. १. गतौ. જવું. रंगति જાયછે. रंगः (નર્ત્તનસ્થાન), रंगम् (સીસું),

रग्, (अ) उ. १०. आस्वादने ग्रहणे च. ચાટવું, શિરાવવું. ૨ લેવું, ગ્રહવું. रागयति – ते ચાટેછે.

रघ् (अ) उ. १०. आस्वादने. ચાટવું, શિરાવવું. राघयति – ते. रब्बां करेण कुमारः બાલ રાબને હાથવડે ચાટેછે.

रघ्, (इ) आ. १. गत्यर्थः જવું. रंघते જાયછે.

रघ, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ ભાસવું, દીપવું. रंघयति – ते બોલેછે.

रच्, उ. १०. प्रतियत्ने कृत्यां च. प्रतियत्नः संस्कारः ૧ સમારવું, સુધારવું, સંકોરવું, સમું કરવું, પાધરૂં કરવું. ૨ રચવું, ઘડવું, કરવું, સૃજવું. रचयति दीपं पुत्री પુત્રી દીવાને સંકોરેછે. विरचयति लोकानीश्वरः ઈશ્વર લોકોને સૃજેછે. णिज्विकल्पपक्षे रचति = रचइ = રચે. समारचाति = समारयइ = સમારે. रचितम् = रचिअं = રચ્યું. विरचितम्. रचितव्यम् = रचिअव्वं = રચવું. रचना (ઘટના),

रंज्, (ऋ) उ. ४. रागे. ૧ પ્રીતિ કરવી, સ્નેહ કરવો. ૨ રંગવું. रजति – ते युवा युवतौ જવાન જુવતીમાં પ્રીતિ કરેછે. रजति – ते वस्त्रं रंगकारः રંગારો વસ્ત્રને રંગેછે. रागः (૧ પ્રીતિ, ૨ રંગ), अनुरागः (પ્રીતિ), विरागः (અપ્રીતિ), उपरागः (ગ્રહણ), रंगः (૧ રક્તાદિ રંગ, ૨ નર્તનશાળા), रंगाजीवः (રંગારો), रंगकारः = રંગારો. रजकः (૧ રંગારો, ૨ ધોબી), १ रागी, २ अनुरागी (પ્રીતિમાન્), रागिणी (પ્રીતિવાળી), विरागी (इन् + પ્રીતિહીન), विरागिणी (૧ પ્રીતિરહિત સ્ત્રી, ૨ વૈરાગણ્ય), वैरंगिकः (વૈરાગી), रंजनम् (રક્ત ચંદન), १ रक्तः, २ अनुरक्तः (રાગી). विरक्तः (વૈરાગી), रक्तः = रत्तो = રાતો. रंग्यः, रजतम् (રૂપું), रजनम् (હળદ), महारजनम् (કસુંબો),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

१ रजनिः, २ रजनी (રાત્રી), रजः (अस् + ૧ ધૂળય, ૨ સ્રીરજ, ૩ રજો-ગુણ), रजस्वला, रजोमूर्त्तिः (બ્રહ્મદેવ), रंजनी (ગળી), पंचरंगी =પચરંગી.

रंज् (अ) उ. ४. रागे. १ પ્રીતિકરવી, ૨ રંગવું. रज्यति–ते परमेश्वरे भक्तः પરમેશ્વરને વિષે ભક્ત પ્રીતિકરેછે. रज्यति–ते वस्त्रं रंगकारः રંગારો વસ્ત્રને રંગેછે. रक्तः, अनुरक्तः, विरक्तः, रागः, अनुरागः, विरागः, रजकः, रजकी, रंगः.

रट्, (अ) प. १. परिभाषणे. ૧ બોલવું, ૨ ઠબકો દેવો. रटति रामम् રામને બોલેછે. रटति = रटइ = રટે रटणम् = રટણ. रामरटणम्.

रठ् (अ) प. १ परिभाषणे. ૧ બોલવું. ૨. ઠબકોદેવો. रठति બોલેછે.

रण् (अ. म्.) प. १. गतौ. જવું. रणति જાયછે. णौ–रणयति. रणः.

रण् (अ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. रणति શબ્દ કરેછે. १ रणः, २ रणकः = रणको (નાદ). रणत्कारः =રણકારો. रणम् (યુદ્ધ).

रद् (अ) प. १. विलेखने. विलेखनं भेदनम्. ખોદવું, ભેદવું, ખેડવું, ઉખેડવું. रदति भुवं भूदारः ભુંડ ભુઇને ખોદેછે. रदनम् (ભેદન), १ रदनः, २ रदः (દંત).

रध्, (अ) प. ४. हिंसासंराद्धयोः. संराद्धिः पाकः. ૧ હણવું. ૨ રાંધવું, रध्यति पशुं हिंसकः હિંસક પશુને હણેછે. रध्यति ओदनं पाचकः રસોઇઓ ભાતને રાંધેછે. णो–रंधयति. रंधनम्, १ राधः, २ विराधः, ३ विराधना (हिंसा).

रप्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि. ૨૫૪—૨૫૮ બોલવું. रपति सत्यं साधुः સાધુ સાચું બોલેછે. रिपुः (વૈરી).

रफ् (अ) प. गतौ वधे च. ૧ જવું, ૨ હણવું. रफति જાયછે इ०. रफः (વધ).

रफ् (इ) प. १. गतौ वधे च. ૧ જવું, ૨ હણવું. रंफति જાયછે. रंफः (વધ).

रब् (इ) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. रंबते શબ્દ કરેછે. करंबः (દહિસાથુઓ), हेरंबः (ગણપતિ).

रभ्, (अ) आ. १. राभस्ये. राभस्यमुपक्रमः. ૧ આરંભવું. आरंभते આરંભેછે. आरंभते = आरंभइ = આરંભે. आरंभः, संरंभः (ક્રોધ), आरंभकः, रंभा (કેળય), आरंभणम्, रभसः (વેગ), समारंभः, सुरभिः (સુગંધ), आरब्धः, प्रारब्धः.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रभ्, (इ) आ. १. शब्दे શબ્દ કરવો. रंभते શબ્દ કરેછે. रंभा (કેળય), करंभः (દહિસાથુઓ).

रम्, (अ) आ. १. क्रीडायाम्. રમવું, ખેલવું. रमते वृंदावने कृष्णः વૃંદાવનમાં કૃષ્ણ રમેછે. रमते = रमइ = રમે. विरमति = विरमइ = વિરમે. रामः (૧ બલદેવ, ૨ પરશુરામ, ૩ દાશરથિ રામ). १ रमणी, २ रामा, ३ रमणा (સ્ત્રી), रमणः (સ્ત્રીનો ધણી), रमा (લક્ષ્મી), १ रम्यः, २ रमणीयम् (મનોહર). रतिः (૧ પ્રેમ, ૨ કામસ્ત્રી), १ विरतिः, २ विरामः (છેડો), १ उपरतिः, २ उपरामः (નિવૃત્તિ), आरामः (ઉપવન, વાડી), स्तंबेरमः (હાથી), रथः, रतः (પ્રીતિમાન્). विरतः, सुरतः (દયાળુ), सुरतम् (મૈથુન), रमणम् (રમત),

रय्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. रयते જાયછે. रयः (વેગ),

रव्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. रण्वति જાયછે.

रश्, (अ) प. १. (सौ०) स्वप्ने. ઉંઘવું. रशति ઉંઘેછે. रशना (કંદોરો),

रस्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. रसति શબ્દ કરેછે.

रस, उ. १०. आस्वादनस्नेहनयोः. ૧ ચાટવું, શિરાવવું. ૨ ભીનું કરવું, પલાળવું. रसयति–ते रसोलां रसिकः રસિયો શ્રીખંડને શિરાવેછે. रसयति–ते धरणीं मेघः મેઘ ધરણીને પલાળેછે. रसः (૧ શૃંગારાદિ નવ રસ, ૨ મધુરાદિ છ રસ, ૩ પ્રીતિ, ૪ શરીરનો પ્રથમ ધાતુ, પારો), रसा (પૃથ્વી), १ रसना, २ रसनम्, ३ रसज्ञा (જિહ્વા), रसवती = રસોઈ. रसवती (રસોડું), रसातलम् (પાતાળ), रसालः (આંબો), रसाला (દહિનો શ્રીખંડ).

रह्, (अ) प. १. त्यागे. તજવું, છોડવું. रहति गृहं विरक्तः વિરક્ત ઘરને તજેછે. राहुः (નવગ્રહમાંનો એક ગ્રહ), रहः (स् + એકાંત સ્થલ), विरहः (વિયોગ). रहितः (હીન), विरहितः (વિજોગી), विरहिणी (વિજોગવાળી સ્ત્રી), विरही (વિજોગી), रहस्यम् (એકાંતે થયેલું).

रह्, (इ) प. १. गतौ. જવું. रंहति જાયછે. रंहः (स् + વેગ).

रह्, (अ, म्) उ. १०. त्यागे. તજવું, છોડવું. रहयति–ते गेहं विरागी વિરાગી ઘરને તજેછે. णौ– विरहयति તજાવેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रह्, उ. १०. त्यागे. તજવું. रहयति–તે તજેછે. विरहः (વિજોગ), विरहितः (વિજોગી).

रह्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. रंहयति–તે બોલેછે इ०.

रा, प. २. दाने. દેવું, આપવું. राति धनं विप्राय વિપ્રને ધન દેછે. राका (૧ પૂર્ણ ચંદ્રયુક્ત પૂર્ણિમા, ૨ રજસ્વલા કન્યા), १ रात्रिः, २ रात्री = રાતી = રાત્ય.

राख्, (ऋ) प. १. शोषणालमर्थयोः. ૧ સૂકાવું, સૂકવવું, ૨ પૂર્ણ થવું, પૂર્ણ કરવું राखति સૂકાયછે.

राघ्, (ऋ) आ. १. सामर्थ्ये. સમર્થ થવું. राघते युद्धाय वीरः શૂરો યુદ્ધને અર્થે સમર્થ થાયછે.

राज्, (ऋँ) उ. १. दीप्तौ. દીપવું, બિરાજવું. राजति–ते राजा રાજા દીપેછે. राजति = राजइ = રાજે. विराजते = विराजइ = બિરાજે. १ राट् (ज्+ નૃપ), राजा (अन् + १ નૃપ, २ ચંદ્ર), राजन्यः (ક્ષત્રિય), १ राजकम्, २ राजन्यकम् (ક્ષત્રિયસમૂહ). राजन्वान् (वत् + સારા રાજાનો દેશ), राजराजः (કુબેર). राष्ट्रम् (દેશ), राजादनः (૧ ચારોળીનું ઝાડ, ૨ રાયણનું ઝાડ), राजादन.= रायाअणो = રાયણ. राजिका (રાઈ).

राध्, (अ) प. ४. वृद्धौ. अकर्मकोयम्. વધવું. राध्यति वर्द्धत इत्यर्थः વધેછે.

राध्, (अ) प. ५. संसिद्धौ. संसिद्धिः फलनिष्पत्तिः. ફળ સંપન્ન કરવું, રાંધવું, પચવું, સીઝવું. राध्नोति ओदनं पाचकः રસોઇયો ભાતને રાંધેછે. राध्नोति = रांधइ = રાંધે आराध्नोति परमेश्वरं भक्तः. ભક્ત પરમેશ્વરને આરાધેછે. आराध्नोति = आराधइ = આરાધે. विराध्नोति पशुं પશુને હણેછે. विराध्नोति = विराधइ = વિરાધે. अपराध्नोति गुरुं ગુરુને ઉવેખેછે. १ राद्धिः, २ संराद्धिः, ३ राधनम् = રાંધણું (પાક), राधा (વિશાખા નક્ષત્ર), राधः (વૈશાખમાસ), राद्धः (ફળસંપન્ન), राद्धांतः (સિદ્ધાંત), आराधनम्, अपराधः, अपराधी, विराधना (હિંસા), अनुराधा (નક્ષત્રવિશેષ).

रास्, (ऋ) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. रासते શબ્દ કરેછે. रासः, रासकः= રાસડો. रासभः (ગધેડો).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रि, प. ५. हिंसायाम्. હણવું. रिणोति पशुं हिंसकः હિંસક પશુને હણેછે.

रि, प. ६. गतौ. જવું. रियति જાયછે. रयः (વેગ).

रिख, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. रेखति જાયછે. रेखा = રેખ.

रिग, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. रिंगति જાયછે. रिंगणम् (૧ ધર્માદિકથી ચ-લન, ૨ હાથપગે બાલનું ચાલવું), रिंगितम्, રિંગી (इन्), रिंगः (ગતિ).

रिच्, (ई, र्) उ. ७. विरेचने. विरेचनं निःसारणम्. ઠાલવવું, ખાલી કરવું रिणक्ति–रिंक्ते घट्टम् ઘડાને ઠાલવેછે. रेचः, रेचकः रिक्तः. (ઠાલો), रिक्थम् (ધન).

रिच्, (अ) उ. १०. वियोजनसंपर्चनयोः. ૧ પૃથક્ કરવું, ૨ મિશ્ર કરવું. रेचयति–ते, रेचति પૃથક્ કરેછે. विरेचनम्. रिक्तम् (ઠાલું),

रिफ्, (अ) प. ६. कत्थनयुद्धनिंदाहिंसादानेषु. ૧ સ્તુતિ કરવી, ૨ યુદ્ધ કરવું, ૩ નિંદવું, ૪ હણવું, ૫ દાન દેવું. रिफति સ્તવેછે. रेफम् (નિંદ્ય),

रिव्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. रिण्वति જાયછે.

रिश्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. रिशति હણેછે.

रिष्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. रेषति હણેછે. रिष्टम् (૧ કલ્યાણ, ૨ અ-મંગલ). १ रिक्षा. लत्वे २ लिक्षा = लिक्खा = લીખ.

रिष् (अ) प. ४. हिंसायाम्. હણવું, रिष्यति હણેછે. रेषणम् (હિંસા).

रिह्, (अ) प. ६. कत्थनयुद्धनिंदाहिंसादानेषु. ૧ સ્તુતિ કરવી, સ્તવવું, ૨ યુદ્ધ કરવું, ૩ નિંદવું, ૪ હણવું, ૫ દેવું. रिहति સ્તવેછે. रीढा (અનાદર).

री, (ओ, ङ्) आ. ४. स्रवणे ઝરવું, સ્રવવું. रीयते जलं करकात् કરુવામાંથી જલ ઝરેછે. रेणुः (ધૂળય), रेपः (અધમ).

री, प. ९. गतिरेषणयोः. रेषणं हिंसा वृकशब्दश्च. ૧ જવું, ૨ હણવું, ૩ વનકૂતરાનું ભસવું. रिणाति જાયછે इ०. रीणम् ઝરેલ.

रु, (ङ्) आ १. गतिरेषणयोः. रेषणं हिंसा वृकशब्दश्च. ૧ જવું. ૨ હણવું. ૩ વન કૂતરાનું ભસવું. रवते જાયછે.

रु, प. २. शब्दे. શબ્દ કરવો. रौति શબ્દ કરેછે रवः (શબ્દ), रुरुः (મૃગવિશેષ). पुरूरवाः (वस् + એક રાજા), मयूरः = मोरो = મોર. रुंडः = (ધડ), रुमा (ખારોસાગર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रुच्, (अ) आ. १. दिप्तौ अभिप्रीतौ च. अभिप्रीतिरभिलाषः १ દીપવું, २ રુચવું. रोचते मैत्राय दधि મૈત્રને દહિ રુચેછે. रोच्यम्, रुचिः (૧ કાંતિ, ૨ કિરણ, ૩ શોભા, ૪ ઇચ્છા) रोचनम्. रुचितः (ભાવેલ), रोचनः (ચંદ્ર), रोचनी (ધોળું નશોતર), रोचिष्णुः (કાંતિમાન્) विरोचनः ૧ (સૂર્ય, ૨ દાનવ). रोचना (ગોપિત્ત, ગોરોચન). रुक्मम् (સોનું), १ रुच्यः, २ रुचिरः, (રુચિકર) रुक्मिणी (કૃષ્ણની સ્ત્રી), रोचिः (સ્ + પ્રકાશ), वसुरोचिः (આદિત્ય).

रुज्, (ओ) प. ६. भंगे. પીડાવું, ભાગવું, रुजति रोगः चोरम् ચોરને રોગ નડે છે. रोगः, रुजा, रुक्मम् (સોનું).

रुज् (अ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું रोजयति–ते હણેછે. रोगः.

रुज् (अ) आ. १. प्रतीघाते दिप्तौच. ૧ રોળવું, પાછું હઠવું, બાઝવું. रोटते રોળેછે. रोटते = रोडइ = રોળે.

रुट्, (इ) प. १. स्तेये. લુંટવું, ચોરવું. रुंटति લુંટેછે.

रुट्, (अ) उ. १०. रोषे. રીસ કરવી. रोटयति–ते રીસ કરેછે.

रुट्, (अ) उ. भासार्थे भाषार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. रोटयति–ते બોલેછે.

रुठ्, (अ) आ. प्रतीघाते. રોળવું, મસળવું. रोठते રોળેછે.

रुठ्, (अ) प. १. उपघाते. પછાડવું, ફોડવું, અફાળવું. रोठति कलिर्धर्मम् ધર્મ કલિને પછાડેછે.

रुठ्, (इ) प. १. स्तेये. ચોરવું. रुंठति ચોરેછે.

रुठ्. (इ) प. १. गतौ. જવું. रुंठति જાયછે.

रुड्, (इ) प. १. स्तेये. ચોરવું. रुंडति ચોરેછે.

रुद्, (इर्) प. २. अश्रुविमोचने. રડવું, रोदिति રડેછે. रोदिति = रडइ = રડે. रोदनम्, रोदितः = रडिओ = રડ્યો. रुद्रः, आरोदनम् (આરડવું).

रुध् (अ) आ. ४. कामे. कामइच्छा. अयमनुपूर्वः. अनुरुध्यते गोपी कृष्णम् ગોપી કૃષ્ણને ઇચ્છેછે છે. अनुरोधः (અનુકૂલતા).

रुध्, (इ र्) उ. ७. आवरणे. आवरणं व्याप्तित्वम्. १ વ્યાપવું, ઢાંકવું, ૧ વીંટવું. रुणद्धि, रुंद्धे વ્યાપેછે. रुंद्धे = रुंधइ = રુંધે. रोधः, विरोधः (વૈર), उपरोधः, रुधिरम् (૧ લોહી, ૨ કંકુ). १ रुद्धः, २ उपरुद्धः, संरुद्धः (વેષ્ટિત, વીંટેલ). विरुद्धः (રુંધેલો). १ रोधः (સ્), २ रोधः (તીર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रुप्, (उ) प. ४. विमोहने. विमोहनं व्याकुलीकरणम्. વ્યાકુલ કરવું. रुप्यति વ્યાકુલ કરેછે. रुप्यम् = रुप्पं = રૂપું. (૧ રૂપું, ૨ રુપૈયો).

रुश्, (अ) प. ६. हिंसायाम्. रुशति હણેછે. रोशः (હિંસા).

रुश्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. रुंशयति–ते, रुंशति બોલેછે इ०.

रुष्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. रोषति હણેછે. रोषनम् = રોસન (હિંસા).

रुष्, (अ) ४. रोषे हिंसायां च. ૧ કોપવું, ૨ રીસાવું, ૩ હણવું. रुष्यति કોપેછે. रोषः (કોપ), रुष्टः = रुट्ठो = રૂઠો. रोषणः (ક્રોધી), रुट् (ष् + કોપ).

रुष्, (अ) उ. १०. रोषे. કોપવું. रोषयति–ते કોપેછે. रोषः. रुष्टः = रुट्ठो = રૂઠો.

रुह्, (अ) प. १. बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च. बीजजन्मांकुरोत्पत्तिः. ૧ ઊગવું, ફ-ણગો–ફડસો ફૂટવો, ૨ ઊપજવું. रोहति बीजं क्षेत्रे ખેતરમાં બીયું ઊગેછે. १ रोहः, २ प्ररोहः (અંકુર), १ रोम–लत्वे २ लोम (अन् + વાળ), १ रुहः, २ रोहिः, ३ रोहितः (મૃગ), प्ररुहः, आरोहः, रूढः (૧ ઉગેલ, ૨ ઉપજેલ), आरूढः (બેઠેલ), १ रोहितः–लत्वे २ लोहितः (૧ મૃગવિશેષ, ૨ લાલ-રંગ), रोहिणी (૧ ગાય, ૨ નક્ષત્રવિ૦), रौहिषम् (તૃણજાતિ), विरुत् (વિ-સ્તારવતી વેલી), आरोहणम् (ચડાવ), अवरोहणम् (ઉતાર).

रूक्ष्, उ. १०. पारुष्ये. કઠોર–લૂખું થવું–બોલવું. रूक्षयति–ते લૂખું થાયછે. १ रूक्षः—लत्वे २ लूक्षः = लुक्खो = લૂખો. १ रूक्षा, २ लूक्षा = लुक्खा = લૂખી. १ रूक्षम्, २ लूक्षम् = लुक्खं = લૂખું.

रूप्, उ. १०. रूपक्रियायाम्. राजमुद्रादिरूपस्य करणं वा रूपस्य दर्शनं रूप-क्रिया. ૧ રાજમુદ્રાદિરૂપ કરવું–ઘડવું, ૨ રૂપ જોવું, નિહાળવું. रूपयति–ते રૂપ કરેછે, રૂપ દેખેછે. रूपम् (૧ સૌંદર્ય, ૨ આકૃતિ, ૩ શુકતાદિ રૂપ), रूपकम्, निरूपणम्, निरूपणा, निरूपितम् (દેખાડ્યું).

रूष्, (अ) प. १. भूषायाम्. શોભાવવું, દીપાવવું. रूषति शरीरमलंकारेण नारी નારી અલંકારવડે શરીર શોભાવેછે. रूषितम् (ભૂષિત), रूषणम् (ભૂષણ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रेक्, (ऋ) आ. १. शंकायाम्. शंका त्रासोवितर्कश्च. १ બીવું, ડરવું, ૨ સંશય કરવો, વિતર્ક કરવો. रेकते ડરેછે.

रेखा, प. ११. श्लाघासादनयोः. १ વખાણવું, સ્તવવું, ૨ ધર કરવું, આંકવું. रेखायति સ્તવેછે. रेखा.

रेज्, (ऋ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું, ઝળકવું, શોભવું. रेजते, विरेजते દીપેછે.

रेट्, (ऋं) उ. १. परिभाषणे. १ બોલવું, ૨ ઠબકો દેવો. रेटति–ते બોલેછે इ०.

रेप्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. रेपते જાયછે.

रेभ्, (अ) आ. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. रेभते શબ્દ કરેછે. विरिब्धः (સ્વર).

रेव्, (ऋ) आ. १. गतौ प्लुतिगतौ च. प्लुतिभिर्गतिः प्लुतिगतिः. १ જવું, ૨ કૂદતાં જવું. रेवते જાયછે इ०. रेवा (નર્મદા), रेवंतः (સૂર્યપુત્ર), रेवती (૧ નક્ષત્ર, ૨ બલદેવની સ્ત્રી), रेवतीरमणः (બલદેવ).

रेष्, (ऋ) आ. १. अव्यक्ते शब्दे. अयं वृकशब्दे. વરૂનું–વનકૂતરાનું ભસવું. रेषते वृकः વરુ ભસેછે. १ रेषणम्, २ रेषा (વરુનો શબ્દ).

रै, प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. रायति શબ્દ કરેછે.

रोड्, (ऋ) प. १. उन्मादे. उन्मादश्चित्तविभ्रमः. १ ચિત્ત ભમવું, ચિત્ત ખસવું, ડાગળી ખસવી, ગાંડું થવું. रोडति ગાંડો થાયછે.

रौट्, (ऋ) प. १. अनादरे. અનાદરવું. रौटति અનાદરેછે.

रौड्, (ऋ) प. १. अनादरे. અનાદરવું. रौडति અનાદરેછે.

लक्, (अ) उ. १०. आस्वादने ग्रहणे च. १ ચાખવું, ચાટવું, શિરાવવું, ૨ લેવું, ગ્રહવું. लाकयति रसालां नरः નર શીખંડને ચાટેછે. आलाकयति धर्मं जनः જન ધર્મને ગ્રહેછે.

लक्ष्, (अ) अ. १० आलोचने. અવલોકન કરવું, દેખવું, ઓલખવું, નિહાળવું. लक्षयते रूपम् રૂપને દેખેછે. लक्षितः = लक्खिओ = લખ્યો, (જોયો). अवलक्षितः = अवलक्खिओ = ઓલખ્યો.

लक्ष्, (अ) उ. १०. दर्शनांकनयोः. अंकनं चिन्हम्. १ જોવું, દેખવું, ૨ ચિન્હ કરવું, ચિન્હવું, लक्षयति–ते દેખેછે. लक्ष्यम्, लक्षणम्, लक्षणा, लक्ष्मीः, लाक्षा = लक्खा = લાખ.

लख्, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. लखति જાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. लंखति જાયછે.

लग्, (ए. म्.) प. १. संगे. મળવું. लगति समुद्रं नदी નદી સમુદ્રને મળેછે. હે० णौ–लगयति મેળવેછે. लग्नः = लग्गो = લાગો (સકત). लगितः = लगिओ = લગ્યો = (મળ્યો), लग्नम् (૧ મેષાદિ ૧૨ રાશિનો ઉદય). लगुडः = (દંડ, ડાંડો).

लग्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. लंगति જાયછે. लांगलम् (હલ), लांगूलम् (પૂછડું).

लग्, (अ) उ. १०. आस्वादने. ચાટવું, ચાખવું, શિશવવું. लागयति–ते क्षिप्रां नरः નર ક્ષિપ્રાને ચાટેછે.

लघ्, (इ) प. १. शोषणे अल्पीभावे च १. સુકાવું, કોરું થવું, ૨ થોડું થવું, અલ્પ થવું. लंघति સુકાયછે इ०. उल्लंघति = ओलंगइ = ઓલંગે. लंघनम्, उल्लंघनम्. उल्लंघितम् = ओलंगिअं = ઓલંગ્યું. उल्लंघितः = ओलंगिओ = ઓલંગ્યો.

लघ्, (इ) आ. १. गत्यर्थे भोजननिवृत्तौ च. ૧ જવું, ૨ લાંઘવું. लंघते જાયછે, લાંઘેછે. लंघते = लंघई = લાંઘે. लंघनम्, उल्लंघनम्.

लघ्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું, ભાસવું. लंघयति–ते, लंघति બોલેછે इ०.

लच्छ्, (अ) प. १. लक्षणे. ચિન્હ કરવું. लच्छति ग्रहं दात्रेण દાતરડાવડે ઘરને આંકેછે. लच्छनम्.

लज्, (अ) प. १. भर्जने. શેકવું, ભુંજવું. लजति શેકેછે. लाजाः (અક્ષત).

लज्, (इ) प. १. भर्जने. શેકવું. लंजति શેકેછે.

लज्, (ओ ई) आ. ६. व्रीडे. લાજવું. लजते = लजई = લાજે.

लज्, (अ) उ. १०. अपवारणे. ઢાંકવું. लाजयति–ते ઢાંકેછે. लाजाः (અક્ષત).

लज्, उ. १०. प्रकाशने. પ્રકાસવું. लजयति–ते विद्यां विप्रः વિપ્ર વિદ્યાને પ્રકાસેછે.

लज्, (इ) उ. १०. हिंसाबलादाननिकेतनेषु. ૧ હણવું, ૨ બલ કરવું, ૩ ગ્રહવું, લેવું. लंजयति–ते, लंजति હણેછે इ०.

लज्, (इ) उ. १०. प्रकाशने. પ્રકાસવું. लंजयति–ते, लंजापयति–ते પ્રકાસેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लज्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. लंजयति – ते, लंजति પ્રકાસેછે.

लट्, (अ) प. १. बाल्ये. बाल्यं बालक्रिया. બાલપણું કરવું, બાલની પેઠે બોલવું. लटति लोकः स्वार्थे લોક સ્વાર્થને વિષે બાલનીપેઠે કરેછે. लाटः, कुलटा, लटः, लटकः, लाटकः, लट्वा (કસુંબી),

लड्, (अ) प. १. विलासे. રમવું. लडति, लत्वे ललति રમેછે. उल्ललति = उल्ललइ = ઉલળે. णौ – लाडयति. लत्वे– लालयति पुत्रम् પુત્રને લડાવેછે. १ लडना, लत्वे २ ललना (સ્ત્રી), लाडः = લાડો (વર), लाडी (વહુ), लालना, उपलालना, लालितः. लाला = લાળ.

लड्, (अ म्.) प. १. जिव्होन्मथने. १ जिव्हायाः उन्मथनं ज्ञापनम् જીભ જણાવવી. णौ – लडयति जिव्हां कुक्कुरः जिव्हां ज्ञापयतीत्यर्थः જીભ જણાવેછે. २ जिव्हया उन्मथनम् જીભવડે પદાર્થ જણાવવા. लडयति जिव्हया जिव्हया पदार्थांतरं ज्ञापयतीत्यर्थः જીભવડે પદાર્થ જણાવેછે. ३ जिव्हाच उन्मथ नं चेति समाहारद्वंद्वः जिव्हा शब्देन तद्व्यापारः. જીભે ચાટવવું. लडयति दधि દહિ ચાટેછે. ४ उन्मथने नाशे लडयति शत्रुम् શત્રુને હણેછે. लाला (લાળ).

लड्, (अ) उ. १०. उपसेवायाम्. स्नेहपूर्विका सेवा उपसेवा. સ્નેહેકરી સેવવું, લડાવવું, રમાડવું. लाडयति – ते पुत्रम्. लत्वे लालयति – ते લડાવેછે. उपलालयति રમાડેછે. उल्लालयति = उल्लालइ = ઉલાળે. उन्नामयतीत्यर्थः નમાવેછે.

लड्, (इ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. लंडयति – ते બોલેછે इ०.

लड्, (ओ. इ) उ. १०. उत्क्षेपणे. ઉંચે ફેંકવું, ઓલંડવું. लंडयति – ते, लंडति ઓલંડેછે.

लत्, (अ) प. १. (सौ०) घाते. ઘાકરવો. लतति ઘાકરેછે. लता.

लप्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ બોલવું. लपति બોલેછે. लपनम् (મુખ), आलापः (પરસ્પર.ભાષણ), अनुलापः (વારંવાર ભાષણ), प्रलापः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(અનર્થક વચન), विलापः (શોકવચન), अपलापः (સંતાડવું), सुप्रलापः (સુવચન), लपितम् (ભાષણ).

लब्, (इ) आ. १. शब्दे अवस्रंसने च. ૧ શબ્દ કરવો. ૨ લબડવું, ટિંગળાવું. लंबते शाखायां शाखामृगः વાનરો ડાળે ટિંગળાયછે. आलंबते, अवलंबते. लंबः, लंबनम्, आलंबनम् (ધારણ), अवलंबनम्, अवलंबः, विलंबः, निरालंबः, लंबिका (જિહ્વા), १ अलाबूः, २ अलाबुः (તુંબી), अलंबुसा (એક શાક).

लभ्, (डु, अ ष्) आ. १. प्राप्तौ. પામવું. लभते धनं नरः નર ધનને પામેછે. लाभः = लाहो = લાવો. लाभनम् = लाहणम् = લાણું १ लब्धिः, २ उपलब्धिः (પ્રાપ્તિ), सुलभम्, दुर्लभम्, उपलंभः (અનુભવ), लभ्यम्, लिप्सुः (લોભી), लिप्सा (વાંછા).

लय्, (अ) आ. १. गतौ. જવું. लयते જાયછે. लयः (ગતિ).

लर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. लर्बति જાયછે.

लल्, (अ) प. १. विलासे. ખેલવું, રમવું. ललति રમેછે. ललना (સ્ત્રી), लालनम्, ललनम् (ક્રીડા).

लल्, (अ) आ. १०. ईप्सायाम्. ઇચ્છવું. लालयते ઇચ્છેછે. लालः, कुलालः (કુંભાર), ललना (સ્ત્રી), लालसा (લાલચ), ललितः (સુંદર), लालना.

लश्, (अ) उ. १०. कौशल्ये. કુશળ થવું. लाशयति – ते કુશળ થાયછે.

लष्, (अं) उ. १. कांतौ. कांतिरिच्छा. ઇચ્છવું. लष्यति–ते, लषति–ते ઇચ્છેછે. अभिलाषः (ઇચ્છા), अभिलाषी (इन् + ઇચ્છુ), लशुनम् = લસણ.

लस्, (अ) प. १. श्लेषणक्रीडनयोः. ૧ મળવું, ભેઠવું, ૨ રમવું, ખેલવું. लसति મળેછે. विलसति રમેછે. विलासः (ક્રીડા), विलासी (ઇન્દ્ર), लसः (કામગરો), अलसः (આલસુ), लास्यम् (નૃત્ય), लाक्षा = लक्खा = લાખ. लस्तकः (ધનુષવચ્ચે ઝાલવાનું સ્થાન), उल्लासः= ઉલાસ.

लस्, (अ) उ. १०. शिल्पयोगे. क्रियाकौशलं शिल्पम्. શિલ્પકર્મ કરવું. लासयति–ते नटी નટી નાચેછે. लास्यम् (નૃત્ય).

लस्ज्, (ओ ई) आ. ६. व्रीडे. લાજવું. लज्जते नवोढा નવોઢા લાજેછે. लज्जा = લાજ. लज्जितः= लज्जिओ = લાજ્યો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ला, प. २. आदाने. ગ્રહવું, લેવું. लाति धनं ધન લેછે. बहुलम् = बहुलं = બોહોળું. लंचा = લાંચ. लता (વેલી), पित्तलम् = પીતલ. लानम् = लाणम् = લેણું.

लाख्, (ऋ) प. १. शोषणालमर्थयोः. १ શોષણ કરવું, २ પૂર્ણ કરવું. लाखति શોષણ કરેછે.

लाघ्, (ऋ) आ. १. सामर्थ्ये. સમર્થ થવું, શક્તિવાન્ થવું. लाघते સમર્થ થાયછે. उल्लाघः (નીરોગ).

लाछ्, (इ) प. १. लक्षणे. ચિન્હ કરવું. लांछति ચિન્હ કરેછે. लांछनम्, लांछितः (ચિન્હિત).

लाज्, (अ) प. १. भर्त्सने च. चाद्धर्जने. १ તિરસ્કાર કરવો, ધિક્કારવું, २ સેકવું. ભુંજવું. लाजति તિરસ્કાર કરેછે इ०.

लाज्, (इ) प. १. भर्त्सने च. चाद्धर्जने. १ તિરસ્કાર કરવો, ધિક્કારવું, २ સેકવું, ભુંજવું. लांजति તિરસ્કાર કરેછે इ०.

लाट, प. ११. जीवने. જીવવું. लाटयति જીવેછે. लाटः (દેશભેદ).

लाभ, उ. १०. प्रेरणे. પ્રેરવું. लाभयति–ते પ્રેરેછે. लाभः (પ્રેરણ).

लिख्, (अ) प. ६. अक्षरविन्यासे. લખવું. लिखति पुस्तकं लेखकः લહિઓ પુસ્તક લખેછે. लेखः, १ लिखः, २ लिखकः (ચિતારો), लेखनम्. लेखनी = लेखणी = લેખણ. लेखकः.

लिग्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. लिंगति જાયછે. आलिंगति = आलिंगइ = આલિંગે. आलिंगनम् (મળવું).

लिग्, (इ) उ. १०. चित्रीकरणे. ચીતરવું. लिंगयति–ते, लिंगति भित्तिं चित्रकारः ચીતારો ભીત્ય ચીતરેછે. लिंगम् (ચિન્હ).

लिट्, प. ११. अल्पकुत्सनयोः. १ થોડું થવું, અલ્પ થવું–કરવું, २ નિંદવું. लिटयति અલ્પ થાયછે इ०.

लिप्, (ॐ) उ. ६. उपदेहे. उपदेहोवृद्धिः. વધારવું, લિંપવું. लिंपति – ते લિંપેછે. लेपः, उपलेपः, लेपनम् = લિંપણ. अनुलेपः, अनुलेपनम्, लिप्तः, लेप्ता (ऋ + લિંપનાર), लिंपः.

लिश्, (अ) आ. ४. अल्पीभावे. ઓછું થવું, થોડું થવું. लिश्यते देहोरोगेन રોગે દેહ થોડો થાયછે. लिष्टः (થોડું થયેલ), लेशः (અલ્પ), लेष्टुः (ઢેપુ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लिश्, (अ) प. ६. गतौ. જવું. लिशति જાયછે. लेशः (લવ).

लिह्, (अं) उ. २. आस्वादने. ચાટવું, ચાખવું. लेढि, लीढे गुडं बालः બાલ ગોળને ચાટેછે. १ लेहः, २ अवलेहः, ३ आलेहः (ચાટે), जिव्हा = जिभ्भा = જીભ. वहंलिहः (આપલો), अभ्रंलिहः (વાયુ).

ली, (ओ. ङ्.) आ. ४. श्लेषणे. મળવું, ભેગુથવું, ભેટવું. ચોટવું. लीयते पतिं नारी નારી પતીને મળેછે. लीनः (મળેલ), लयः, प्रलयः, विलयः, १ निलयः, २ आलयः (ઘર), लीला (રમત).

ली, प. ९. श्लेषणे. મળવું, ભેડવું, ચોટવું. लिनाति पतिं नारी નારી ધણીને ભેટેછે. लीनः (મળેલ), लीनिः (મલવું), लयः, प्रलयः, विलयः.

ली. उ. १० द्रवीकरणे. ઓગાળવું. लाययति-ते, लयति घृतं वन्हिना होता. હોતા વન્હિવડે ઘીને ઓગાળેછે, आलीनम् (કલઈ).

लुंच्, (अ) प. अपनयने. अपनयनमपलापः. સંતાડવું, છુંપાવવું, કાઢીલેવું. लुंचति સંતાડે છે

लुज्, (इ) उ. १० भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું. लुंजयति–ते, लुंजति બોલેછે इ०.

लुज्, (इ) उ. १०. हिंसाबलादाननिकेतनेषु. १ હણવું, २ બલ કરવું. ३ લેવું, ગ્રહવું, ४ ઘર કરવું, વસવું. लुंजयति-ते, लुंजति હણેછે इ०.

लुट्, (अ) आ. १. प्रतीघाते. રોળાવું, રોળવું, લોટવું, આલોટવું. लोटते भूमौ गर्दभः ગધેડો ભુમિ ઉપર આલોટે છે. लोटते = लोटइ = લોટે आलोटते = आलोटइ = આલોટે.

लुट्, (अ) प. १. विलोडने. વલોવવું, મથન કરવું, રોળવું. लोटति વલોવેછે. लोटनम् (લોટવું).

लुट्, (इ) प. १. स्तेये. લુટવું, ચોરવું. लुंटति धनं चोरः ચોર ધન લુટેછે. लुंटति = लुंटइ = લુંટે. लुंटिः = लुंटि = લુંટ્ય. लुंटाकः (લુંટનારો), लुंटनम्.

लुट्, (अ) प. ४. विलोडने. વલોવવું, રોળવું, વરોળવું. लुट्यति વલોવેછે.

लुट्, (अ) प. ६. संश्लेषणे. મળવું. ચોટવું ભેડવું; બાઝવું. लुटति पतिं नारी નારી પતિને મળેછે. लोटः (મેળ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लुट्, (अ) उ. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું ૨ દીપવું. लोटयति-ते, लोटति બોલેછે इ०.

लुंट्, (अ) उ. १०. स्तेये अनादरेच. १ લુંટવું, ચોરવું, ૨ અનાદર કરવો. लुंटयति-ते લુંટેછે. लुंटनम्, लुंटिः= लुंटि = લુંટ્ય. लुंटाकः (ચોર), लुंटाकी.

लुठ्, (अ) आ. १. प्रतीघाते રોળાવું, રોળવું, લોટવું, આલોટવું. लोठते भूमौ गर्दभः ગધેડો ભુમિઉપર આલોટેછે. १ लोठनम्, २ लुठितम् (આલોટવું).

लुठ्, (अ) प. १. उपघाते પછાડવું, મારવું. लोठति कालिर्धर्मम्. કલિ ધર્મને પછાડે છે.

लुठ्, (अ) प. ६. लोठने श्लेषणे च. १ આલોટવું, રોળાવું, રોળવું ૨ મળવું, ભળવું. लुठति આલોટેછે. इ०.

लुठ्, (इ) प. १. स्तेये. લુંટવું ચોરવું. लुंठति લુંટેછે.

लुठ्, (इ) प. १. गतौ. જવું. लुंठति જાયછે.

लुठ्, (इ) प. १. आलस्ये प्रतीघाते च. १ આળસ કરવું. ૨ રોળવું, રોળાવું. लुंठति રોળેછે.

लुड्, (अ) प. १. विलोडने. विलोडनं मंथः. વલોવવું. लोडति વલોવેછે. विलोडति = विलोडइ = વલોવે. लोडनम्, विलोडनम्.

लुड्, (इ) प. १. स्तेये. ચોરવું. लुंडति ચોરેછે. लुंडः = લુંડો.

लुड्, (अ) प. ६. संश्लेषणे संवरणे च. १ મળવું, ભળવું, ભેટવું ૨ ઢાંકવું, ઓછાડવું, लुडति મળેછે इ०.

लुथ्, (इ) प. १ हिंसासंक्लेशनयोः. १ હણવું ૨ પીડવું, નડવું. लुंथति शत्रुं શત્રુને હણેછે.

लुप्, (उ) प. ४. विमोहने. આકુળ કરવું, लुप्यति આકુળ કરેછે.

लुप्, (लृ) उ. ६. छेदने. છેદવું. लुंपति-ते काष्ठं वर्द्धकिः સુતાર કાષ્ટને છેદેછે. लुप्तः, लोपः, लोप्त्रम् (ચોરીનું ધન), इंद्रलुप्तकम् (ખરજવું), लोपाकः (લુંકડી).

लुब्, (इ) प. १. अर्दने. પીડવું, નડવું लुंबति પીડેછે. लुंबिः = લુંબ.

लुब्, (इ) उ. १०. अदर्शने अर्दने च. १ નદેખવું, નજોવું. ૨ પીડવું, નડવું. लुंबयति-ते, लुंबति નથીદેખતો. लुंबिः = લુંબ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लुभ् (अ) प. ४. गार्ध्ये. गार्ध्यमाकांक्षा. ઇચ્છવું, લોભ કરવો. लुभ्यति पुत्रं नारी નારી પુત્રને ઇચ્છેછે. लोभः, लोभी, लुब्धः, प्रलुब्धः, लुब्धकः (પારધી).

लुभ्, (अ) प. ६. विमोहने. આકુળું કરવું. लुभति આકુળું કરેછે. लुब्धः.

लुल (अ) प. १. (सौ०) विमर्दे. મર્દવું, મરડવું. लोलति મરડેછે. लुलायः. (પાડો), लुलितम् (કંપિત), लोलम् (ચપલ).

लुष्, (अ) प. १. स्तेये हिंसायां च. १ ચોરવું, २ હણવું. लोषति ચોરેછે, હણેછે.

लुह्, (अ) प. १. (सौ०) मोहे. મોહવું, મોહ કરવો, મોહ પમાડવું. लोहति મોહ કરેછે. लोहलः (તોતલો).

लू, (ञ्) उ. ९. छेदने. છેદવું. लुनाति–लुनीते છેદેછે. लवित्रम् (દાતરડું), लवनम् (છેદન), लोम (ન્ + રુવું). लवणः = लोणम् = લુણ. लवकः (છેત્તા), लावः (એકપંખી), लवाणकः (કાલ), लवानकम् (દાતરડું), लूता (કરોળિયો), लविः (દાતરડું).

लूप्, (अ) प. १. स्तेये भूषायां च. १ ચોરવું, २ શોભાવવું. लूषति ચોરેછે.

लूष्, (अ) उ. १०. स्तेये हिंसायां च. १ ચોરવું, २ હણવું. लूषयति–ते ચોરેછે इ०.

लेख, प. ११. स्खलने. પડવું. लेखयति પડેછે.

लेखा, प. ११. स्खलने विलासे च. १ પડવું, २ રમવું. लेखायति પડેછે.

लेट्, प. ११. धौर्त्ये पूर्वभावे स्वप्ने दीप्तौ च. १ ધૂતવું, ધૂર્ત્તતા, કરવી, २ પૂર્વ થવું, પેહેલુંથવું, પૂર્વતાકરવી, ३ ઉંઘવું, નિદ્રાકરવી, ४ દીપવું. लेटयति ધૂતેછે इ०.

लेप्, (ऋ) आ. १. गतौ शब्दे च. १ જવું, શબ્દ કરવો. लेपते જાયછે इ०. लेपः

लेला, प. ११. दीप्तौ. દીપવું, ચગવું. लेलायति દીપેછે. लेला (દીપ્તિ.)

लोक्, (ऋ) आ. १. दर्शने. જોવું. लोकते જૂવેછે. लोकः (જન), आलोकः (પ્રકાશ), अवलोकनम्, विलोकनम्.

लोक्, (ॠ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, २ દીપવું, ચગવું, लोकयति–ते, विलोकयति–ते બોલેછે. लोकः, आलोकः (પ્રકાશ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लोच्, (ऋ) आ. १. दर्शने. જોવું, દેખવું. लोचते જુવેછે. १ लोचनम्, २ विलोचनम् (૧ નેત્ર, ૨ દર્શન). आलोचनम्, पर्यालोनम्, लोचकम् (સ્ત્રીના માથાનું વસ્ત્ર, ઓચ્છલો.

लोच्, (ऋ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧બોલવું, ૨ દીપવું. लोचयति–ते, आलोचयति–ते બોલેછે इ०.

लोट्, प. ११. धौर्त्ये पूर्वभावे स्वप्ने दिप्तौ च. पूर्वभावः पूर्वत्वम्. ૧ ધુતવું, ૨ પૂર્વ થવું. પૂર્વતા કરવી, ૩ ઉંઘવું, ૪ દીપવું. लोटयति ધુતેછે इ०.

लोड्, (ऋ) प. १. उन्मादे. उन्मादश्चित्तविभ्रमः. ૧ ચિત્ત ભમવું, ગાંડું થવું. लोडति ચિત ભમેછે.

लोष्ट्, (अ) आ. १. संघाते. એકઠું થવું, એકઠું કરવું. लोष्टते धान्यम् ધાન્ય એકઠું કરેછે. १ लोष्टः, २ लोष्टुः (ઢેપુ).

वक्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. वंकते જાયછે. वंकः.

वक्, (इ) आ. १. कौटिल्ये. વાંકું થવું–કરવું. वंकते વાંકું કરેછે. वंकः= વાંકું. वंकं काष्ठम् = વાંકું કાઠ. वक्रम् (વાંકું), वंक्रिः (પાસાનુંહાડ).

वक्ष्, (अ) प. १. रोषे संघाते च. ૧ રીસ કરવી, રીસાવું, ૨ એકતા કરવી, એકઠું કરવું. वक्षति बालः બાલ રીસાયછે. वक्षः (રીસ).

वख्, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. वखति જાયછે.

वख्, (इ) प. १. गत्यर्थः જવું. वंखति જાયછે.

वग्, (इ) प. १. गत्यर्थे खंजे च. ૧ જવું, ૨ ખોડંગવું. वंगति જાયછે इ०. वंगम् = વંગ (સીસું).

वघ्, (इ) आ. १. गत्याक्षेपे. गतेराक्षेपो निंदा वेग आरंभ उपलंभोवा. ૧ ગતિ-નિંદવી, ૨ ગતિનો વેગ કરવો, ૩ ગતિનો આરંભ કરવો, ૪ ગતિ કરવી. वंघते ગતિનિંદેછે इ०.

वच्, (अ). प. २. परिभाषणे. ૧ બોલવું. वक्ति બોલેછે. वक्ता (ऋ), वचनम्, वाक्, वाचा, वाच्यम्, वाक्यम्, अनूचानः (સાંગવેદાધ્યયનવાન્), वाचकः (બોલનાર).

वच्, (अ) उ. १०. परिभाषणे संदेशने च. ૧ બોલવું, ૨ સંદેસો કહેવો. वाचयति – ते, वचति બોલેછે इ०. वाचनम्.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वंच्, (उ) प. १. गत्यर्थः. જવું. वंचति જાયછે. वक्रम् = वंकं = વાંક.

वंच्, (उ) आ. १०. प्रलंभने. प्रलंभनं मिथ्याफलाख्यानम्. જૂઠું ફલ કહેવું, છેતરવું, ઠગવું. वंचयते ઠગેછે. १ वंचना, २ वंचनम् (ઠગાઇ), वंचितः (છેતરેલ).

वज्, (अ) प. १. गतौ. જવું. वजति જાયછે. वज्रम्, वंजुलः (વેતસ).

वज्, (अ) उ. १०. मार्गसंस्कारगत्योः. ૧ માર્ગ સુધારવો, ૨ જવું. वाजयति – ते માર્ગ સુધારેછે.

वट्, (अ) प. १. वेष्टने. વીંટવું, ગુંથવું. वटति रज्जूं દોરી વિંટેછે. वटः = वडो = વડ. वटम् = वडम् = વડું वटिः = वडी. १ वाटः = વાડો. २ वाटी = वाडी. ३ वाटम् = વાડું (વાડો). फुल्लवाटी = ફૂલવાડી. वृक्षवाटी.

वट्, (अ. म्) प. १. परिभाषणे. परिभाषणं सनिंदोपालंभः. ઠપકો દેવો. वटति = वडइ = વડે. णौ – वटयति.

वट, उ. १०. विभाजने ग्रंथे च, ग्रंथोवेष्टनम्. ૧ વિભાગ કરવા, વેંહેચવું, ભાગ પાડવા, બાંટવું. ૨ વિંટવું. वटयति – ते भूमिं ग्रामिकः ગામડિઓ ભૂંઇ બાંટેછે. उटजः (પર્ણશાલા).

वट्, (ई) प. १. (सौ०) स्तेये. ચોરવું. वटति ચોરેછે. वंटकः (ચોર).

वट्, (इ) प. १. विभाजने. विभाजनं विभागीकरणम्. વિભાગ કરવા, વેહેચવું, બાંટવું. वंटति धनम् ધન બાંટેછે. वंटः = વાંટો (ભાગ), वंटनम्. वंटितम् = वंटिअं = બાંટ્યું.

वट्, (इ) उ. १०. विभाजने. વિભાગ કરવા, ભાગ પાડવા, બાંટવું. वंटयति – ते, वंटापयति – ते. બાંટેછે. वंटः = વાંટો.

वठ्, (अ) प. १. स्थौल्ये. જાડું થવું–કરવું. वठति જાડું થાયછે. वठरः (મૂર્ખ).

वठ्, (इ) आ. १. एकचर्यायाम्. एकस्य असहायस्य चर्या गतिः. સહાયવિના જવું, એકલું જવું. वंठते એકલો જાયછે. वंठितः = वंठिओ = વંઠ્યો.

वठ्, उ. १०. ग्रंथे. ગુંથવું. वठयति–ते ગુંથેછે.

वड्, (अ) प. १. (सौ०) आरोहणे. પલાણવું, ચડવું, બેસવું. वडति પલાણેછે. वडवा (ઘોડી), १ वडभी–लभे २ वलभी (છજું).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वड्, (इ) आ. १. विभाजने वेष्टने च. विभाजनं विभागीकरणं चर्माभावश्च. १ વિભાગ કરવા, બાંટવું, ૨ ચામડું-ખાલ ઉતડવી, ૩ વિંટવું. वंडते વિભાગ કરેછે.

वड्, (इ) उ. १०. विभाजने. વિભાગ કરવા. वंडयति-ते વિભાગ કરેછે. वंडः= बंडो = બાંડો.

वण्, (अ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. वणति શબ્દ કરેછે. १ वाणिः, २ वाणी (વાચા).

वद्, (अ) प. १. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ બોલવું. वदति સ્પષ્ટ બોલેછે. वादः, विवादः, संवादः, अनुवादः, प्रतिवादः, प्रवादः, अभिवादः, अपवादः (નિંદા), निर्विवादः, वदनम् (મુખ), १ वदः, २ वदावदः (વક્તા, બોલકો), वदान्यः (૧ દાતા, ૨ પ્રિયવાણી બોલનાર), प्रियंवदः, श्लोकवदः, वावदूकः (બહુભાષણ કરનાર), वाद्यम् = वज्जं = વાજું. वादित्रम् (વાજું), संवादी (इन् + સંવાદ કર્ત્તા), परिवादी (इन् + નિંદક), अवद्यम् (નિંદ્ય), अनुद्यम् (ન કહેવા યોગ્ય), वादी (इन् + વાદકર્તા), प्रतिवादी (इन् + સાંમો બોલનાર).

वद्, (इ) आ. १. अभिवादनस्तुत्योः. अभिवादनं पादयोः प्रणिपातः, स्तुतिः गुणैः प्रशंसा. ૧ નમવું, પગે લાગવું, ૨ સ્તુતિ કરવી, ગુણ વખાણવા. वंदते देवम् દેવને નમેછે. वंदना (પ્રણામ), वंदनः (નમનાર), वंदनम् (૧ નમન, ૨ સ્તુતિ), वंदारुः (૧ નમનાર, ૨ સ્તુતિ કરનાર), १ वंद्यः, २ वंदनीयः (નમ્ય), वंदी (હેઠકરી ખેંચેલી સ્ત્રી), वंदी (इन् + ભાટ, ચારણ), वंदितः= वंदिओ= વંદ્યો.

वद्, (अ) उ. १०. संदेशवचने. સંદેસો કહેવો, જાણ કરવું. वादयति-ते સંદેસો કહેછે. वादः, प्रवादः, अपवादः.

वद्, (अ) आ. १०. संदेशवचने. સંદેસો કહેવો, જાણ કરવું. वादयते, वदते. સંદેસો કહેછે.

वध्, (अ) प. १. (सौ०) हिंसायाम्. હણવું. वधति હણેછે. वधः (હિંસા), वधकः (હિંસક), प्राणिवधः (પ્રાણિહિંસા), वध्यः (હણવા યોગ્ય), अवध्य (ન હણવા યોગ્ય).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वन्, (अ) प. १. संभक्तौ. संभक्तिर्भजनम्. ભજવું, સેવવું. वनति पतिं नारी નારી પતિને સેવેછે. वनति = वणइ = વણે. वनिता (સ્ત્રી), वानरः = વાનરો. वानीरः (વેતસ).

वन्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. वनति શબ્દ કરેછે. वनम् (અરણ્ય).

वन्, (अ, म्) प. १. हिंसायाम्. હણવું. वनति હણેછે. णौ – वनयति.

वन्, (उ. म्) प. १. क्रियासामान्ये. १ કરવું, ૨ હોવું. वनति કરેછે. णौ– वनयति.

वन्, (उ) आ. ८. याचने. જાચવું. वनुते જાચેછે. वंतिः (યાચના), अवंतिः (રાજાનુંનામ), वानीरः (વેતસ ઝાડ), वनीपकः (યાચક).

वन्, (उ) प. ८. याचने. જાચવું. वनोति જાચેછે.

वप्, (डु. अं) उ. १. बीजसंताने छेदने च. बीजानां संतानः क्षेत्रे विस्तारणं गर्भाधानं च. ૧ વાવવું, ઓરવું. (ખેતરમાં બીજ), ૨ ગર્ભાધાન કરવું, ગર્ભમેહેલવો (સ્ત્રીમાં), ૩ છેદવું, ભેદવું, કાપવું. वपति – ते जूर्णां क्षेत्रे ખેતરમાં જાસ્ય વાવેછે. वपति भार्यायां गर्भं नरः નર ભાર્યાનેવિષે ગર્ભને મૂકેછે. वपति वालान् વાળોને કાપેછે. वापः = बावो = બાધો. वपनम् (૧ વાવણું, ૨ ગર્ભાધાન, ૩ કાપણું), वप्ता (ऋ + વાવનાર), परिवापः (૧ વાવણું, ૨ મુંડન), वपा (ચરબી), १ वापिः, २ वापी = વાવ્ય. वप्रः (કેયારડો), वपुः (स् + શરીર), वापः (વાવણું), वप्पः = बप्पो = બાપો બાવો.

वभ्र्, (अ) प. १. गत्यर्थः. જવું. वभ्रति જાયછે.

वम्, (टु. अ) प. १. उद्गिरणे. उद्गिरणं भुक्तस्योर्ध्वगतिः ઓકરવું, વમન કરવું. वमति भुक्तं ખાધેલું ઓકરેછે. १ वमनम्, वांतिः (ઓકરવું), वामनः=વામણો. २ वंशः = वंसो = વાંસ = वम्री (ઉધેઇ).

वय्, (अ) आ. गतौ. જવું. वयते જાયછે. वयः (स् + ૧ પંખી, ૨ બાલ્યાદિ વય), वायसः (કાગડો).

वर, उ. १०. ईप्सायाम्. ઇચ્છવું. वरयति–ते कन्याम् કન્યાને વરેછે. वरः.

वरण, प. ११. गतौ. જવું. वरण्यति જાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वर्च्, (अ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું, ચળકવું, પ્રકાસવું. वर्चते દીપેછે. वर्चः (स् + १ અશુચિ, તેજ), वर्चस्वी (इन् + તેજસ્વી), सुवर्चला (શાકભેદ), सुवर्चिका (ટંકણ).

वर्ण्, (अ) उ. १०. प्रेरणे वर्णे वर्णने च. प्रेरणं दलनम्. १ ચૂર્ણ કરવું, २ રંગવું, ૩ વર્ણન કરવું. वर्णयति–ते ચૂર્ણ કરેછે. વર્ણઃ (રંગ), वर्णनम्.

वर्ण, उ. १०. वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु. वर्णक्रिया वर्णकरणं. गुणवचनं स्तुतिः, वर्णयति–ते सुवर्णम् સુવર્ણને વર્ણકરેછે. वर्णयति–ते कथाम् विस्तृणातीत्यर्थः કથાને વિસ્તારેછે. वर्णयति–ते हरिम् स्तौतीत्यर्थः હરિને સ્તવેછે. वर्णनम्. वर्णितः = वण्णिओ = વર્ણ્યો.

वर्ध्, (अ) उ. १०. छेदनपूरणयोः. ૧ છેદવું, ભેદવું, કાપવું ૨ પૂરવું. वर्धयति–ते काष्ठम् કાષ્ઠને છેદેછે. वर्द्धति = वड्ढइ = વાઢે. वर्द्धकिः (સુતાર), वर्द्धनम् = वड्ढणम् = વાઢવું. वर्द्धितः = वड्ढिओ = વાઢ્યો. वर्द्धः = वड्ढो = વાઢ.

वर्ष्, (अ) आ. १. स्नेहने. પલાળવું, ભીનું કરવું, वर्षते भूमिं मेघः મેઘ ભુંઇને પલાળેછે. वर्षणम्, वर्षा (વર્ષાઋતુ), वर्षितः = वरिसिओ = વર્ષ્યો, वर्षः.

वर्ह्, (अ) आ. १. प्राधान्ये. શ્રેષ્ઠ થવું, પ્રધાન થવું. वर्हते શ્રેષ્ઠ થાયછે. वर्हः (પ્રધાન), मुनिवर्हः (મુનિશ્રેષ્ઠ).

वर्ह्, (अ) आ. १. परिभाषणहिंसाच्छादनेषु. ૧ બોલવું, ૨ ઠપકો દેવો, ૩ હણવું, ૪ ઢાંકવું, ઓાછાડવું. वर्हते બોલેછે इ०. वर्हम् (૧ પત્ર, ૨ પિછું).

वल्, (अ) आ. १. आभंडने. आभंडनं निरूपणम् જોવું. उद्वालयते જુવેછે.

वल्, (अ) आ. १. संवरणे संचरणे च. संवरणमाच्छादनम्. ૧ ઓાછાડવું, ઢાંકવું, સંચરવું. वलते धनम् ધનને ઓાછાડેછે. वलते = वलए = વલે. वलयम् = वलयं = બલયું (૧ ચુડી, ૨ કાંકણ, ૩ કડું). कुत्सितः वलः कुवलः, कुवली (હિરામણી), वलः = વળ. वालः = વાળ (કેશ). १ वल्कम्, २. वल्कलम् (છાલ્ય), वलीकम् (નેવું), वल्मीकः (રાફડો), वलिः = વળી (કરચોલી), वलजम् (સાકણસાચુંધાન્ય), १वलः = વળો. २ वलिका (કાષ્ઠ દંડ), वालुका, (વેળુ, રેતી), वालिरः (વક્રદૃષ્ટિ, બાડો), उलपः (વિસ્તારવતીવેલી), वल्गुः (મધુર).

वल्, (अ. म्) प. १. संवरणे. ઓાછાડવું, ઢાંકવું. बलति ઓાછાડે છે. णौ– वलयति વાળેછે. प्रवालम् = પ્રવાળું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वल्क्, (अ) उ. १०. परिभाषणे. ૧ બોલવું, ૨ ઠબકો દેવો. वल्कयति–ते બોલેછે इ०.

वल्ग्, (अ) प. १. गत्यर्थः જવું. वल्गति गौः ગાય જાયછે. वल्गः (ગતિ), वल्गितम् (ઘોડાની ચાલ).

वल्गु, प. ११. पूजामाधुर्ययोः. ૧ પુજાવું, ૨ મધુરતા કરવવી, મધુર થવું. वल्गूयति પૂજાયછે. वल्गुः (મધુર).

वल्भ्, (अ) आ. १. भोजने. જમવું, ખાવું. वल्भते જમેછે. १ वल्भः, २ वल्भनम् (ભોજન).

वल्ल्, (अ) आ. १. संवरणे संचरणे च. ૧ ઓછાડવું, ઢાંકવું, ૨ સંચરવું. वल्लते ઢાંકેછે. वल्लितः (ઢાંકેલ) वल्लः = वालो = વાલ. वल्लूरम् (સૂકું માંસ), वल्लवः (ગોવાળ), १ वल्लिः, २ वल्ली = वेल्ली = વેલ્ય. १ वल्लरिः, २ वल्लरी (માંજરૂ).

वल्ह्, (अ) आ १. प्राधान्ये. શ્રેષ્ઠ થવું. वल्हते શ્રેષ્ઠ થાયછે. १ वाल्हिकः, २ वाल्हीकः (કાબુલ દેશ).

वल्ह्, (अ) आ. १. परिभाषणहिंसाच्छादनेषु. ૧ બોલવું, ૨ ઠબકો દેવો, ૩ હણવું, ૪ ઓછાડવું, ઢાંકવું. वल्हते બોલેછે.

वश्, (अ) प. २. कांतौ. कांतिरिच्छा. ઇચ્છવું. वष्टि धर्मं धार्मिकः ધાર્મિક ધર્મને ઇચ્છેછે. वाशनः (ઇચ્છનાર), उशीरम् (વીરણમૂલ), उशिक् (સુંદર), उशना (नस् + શુક્રાચાર્ય), वशः (લોભ), विवशः (દુષ્ટબુદ્ધિ), वशा (વહુ).

वष्, (अ) प. १. हिंसार्थः હણવું. वषति હણેછે.

वष्क, उ. १०. दर्शने. જોવું. वष्कयति–ते જુવેછે.

वस्, (अं) उ. १. निवासे. વસવું. वसति–ते વસેછે. वसति = वसइ = વસે. १ वासः, २ निवासः, ३ आवासः, ४ वसतिः (સ્થાન), प्रवासः (યાત્રા), उपवासः (લાંઘણું), उषितः (વસ્યો), वास्तव्यः (રહેનાર), २ अमावास्या. १ अमावस्या = અમાસ. वसु (૧ રત્ન, ૨ ધન), वस्तु (પદાર્થ), वास्तु (૧ ઘર, ૨ ઘરભૂઈ), आवसथः (ઘર), वासरः (દિન), वसंतः (વસંત ઋતુ), वस्नम् (મૂલ), वसिः (શય્યા).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वस्, (अ) आ· २. आच्छादने. ઓછાડવું, ઢાંકવું. वस्ते मुखम् મુખને ઢાંકેછે. १ वसनम्, २ वस्त्रम्, ३ वासः (સ્ + લુગડું), वस्तिः (પેઢું), वस्तः (બકરો), सुवासिनी = सुवासिणी = સોવાસેણ્ય.

वस्, (उ) प. ४. स्तंभे. થંભવું. वस्यति થંભેછે. वस्तः (બકરો), वस्तिः (પેઢું).

वस्, (अ) उ. १०. स्नेहच्छेदापहरणेषु. ૧ ભીનું કરવું, પલાળવું, ૨ છેદવું, કાપવું, ૩ હણવું. वासयति–ते भूमिम् ભૂંઇને પલાળેછે. वासयति–ते वृक्षम् વૃક્ષને કાપેછે. वासयति–ते चोरम् ચોરને હણેછે.

वस्, उ. १०. निवासे. વસવું, રહેવું. वसयति–ते વસેછે. १ वासः, २ निवासः, ३ वसतिः (ઘર).

वस्क्, (अ) आ. १. गत्यर्थे. જવું. वस्कते જાયછે.

वस्त्, (अ) आ. १०. अदने. પીડવું, નડવું. वस्तयते પીડેછે. वस्तिः (ભક્ષણ).

वह्, (अं) उ. १. प्रापणे. લેઈજવું, પોંચાડવું, વેહેવું, વહન કરવું. वहति भारं वाहकः વાહક ભારને લેઈ જાયછે. नदी वहति નદી વહેછે. वहः (બળદનું ખાંધ), वाहः, प्रवाहः, परीवाहः, संवाहः, निर्वाहः, दुर्वाहः, विवाहः, उद्वाहः (પરણવું), वहनम्, उद्वहनम्, ऊढा, नवोढा मौढः, मौढा, वह्यं शकटम् (વહનકરવા યોગ્ય ગાડું), वाह्यमन्यत् (બીજી વસ્તુ તે વાહ્ય), वहित्रम् (વાહણ), वाहनम् = વાહણ. वाहनम् (અશ્વાદિ), वन्हिः (અગ્નિ), वधूः= વહૂ. वाहा (નદી), भारवाहः.

वह्, (इ) आ. १. वृद्धौ. વધવું. वंहते વધેછે. बहुलाः (કૃષ્ણપક્ષ), बहिः (स् + બાહેર), बहुः.

वा, पं. २. गतिगंधनयोः. ૧ જવું, વાવું, ૨ હણવું. वाति જાયછે. १ वाः, २ वायुः, ३ वातः. (પવન), वामा (વહૂ).

वा, उ. १०. सुखसेवनयोः गतौ च. ૧ સુખ કરવું, ૨ સેવવું, ૩ જવું. वापयति–ते સુખ કરેછે.

वाक्ष्, (इ) प. १. कांक्षायाम्. ઇચ્છવું. वांक्षति ઇચ્છેછે. वांक्षा (વાંછા).

वाछ्, (इ) प. १. इच्छायाम्. ઇચ્છવું. वांछति ઇચ્છેછે. वांछति = वांछइ= વાંછે. वांछा (ઇચ્છા), वांछितम् = वांछिअं = વાંછ્યું.

वाड्, (ऋ) आ· १. आप्लाव्ये प्रीतौ च. ૧ ન્હાવું, સ્નાન કરવું, ૨ પ્રીતિ કરવી. वाडते गंगायां मुनिः મુનિ ગંગામાં ન્હાયછે. वाडः–लत्वे वालः= વાળ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वात, उ. १०. सुखसेवनयोः गतौ च. १ सुख करवुं, २ सेववुं, ३ जवुं. वातयति–ते सुख करेछे.

वावृत्, (उ) आ. ४. विवरणे. विवरण करवुं, वरवुं. वावृत्यते वरेछे. वावृत्यमाना (वरनारी).

वाश्, (ऋ) आ. ४. शब्दे. शब्द करवो. वाश्यते काकः काग शब्द करेछे. १ वाशः, २ वाशितम् (पशुशब्द).

वास, उ. १०. उपसेवायाम्. स्नेहपूर्विका सेवा उपसेवा. १ स्नेहे सेववुं, २ वास आववी. वासयति–ते स्नेहे सेवेछे. वासकः, १ वासना, २ वासः (सुगंध), वासितः (वधारेल), पटवासः= पडवास (सुगंधि चूर्ण), अधिवासनम् (गंधमाल्यादिवडे संस्कार).

वाह्, (ऋ) आ. १. प्रयत्ने. प्रयत्न करवो. वाहते प्रयत्न करेछे. वाहनम्.

विच्, (ई. र्) उ. ७. पृथग्भावे. भिन्न करवुं, विवेक करवो. विनक्ति–विंक्ते विवेक करेछे. विवेकः, विवेकी (इन्) विवेचनम्, विविक्तम् (एकांत).

विच्छ्, (अ) प. ६. गतौ. जवुं. विच्छायति जायछे.

विच्छ्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ बोलवुं, २ दीपवुं, चगवुं. विच्छयति – ते बोलेछे.

विज्, (ई. र्) उ. ३. पृथग्भावे. भिन्न करवुं, विवेक करवो. वेवेक्ति–वेविक्ते देहात्मानं ज्ञानी ज्ञानी देहात्मानो विवेक करेछे.

विज्, (ओ. ई) आ. ६. भयचलनयोः. १ बीवुं, डरवुं, २ चळवुं, उद्वेगी थवुं. उत्पूर्वः – उद्विजते खलात्साधुः साधु खलथी डरेछे इ०. उद्वेगः, उद्वेगी (इन्), १ आवेगः, २ वेगः, ३ संवेगः (त्वरा).

विज्, (ओ. ई) प. ७. भयचलनयोः. १ बीवुं, डरवुं, २ चळवुं, उद्वेगी थवुं. विनक्ति लोकः लोक डरेछे. उद्विग्नः (उद्वेगी),

विट्, (अ) प. १. शब्दे आक्रोशे च. १ शब्द करवो, २ रडवुं. वेटति शब्द करेछे. विटपः (शाखाप्रतिशाखा विस्तार).

विड्, (अ) प. १. आक्रोशे. रडवुं. वेडति रडेछे. बिडालः (बलाडो).

विडंब, उ. १०. विडंबने. १ अनुकरण करवुं, वेश लेवो. २ अप्रतिष्ठा करवी. विडंबयति – ते अनुकरण करेछे इ०. विडंबनम्, विडंबना.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वित्त, उ. १०. समुत्सर्गे. તજવું, છોડવું. वित्तयति – ते તજેછે.

विथ्, (ऋ) आ. १. याचने. જાચવું, માગવું. वेथते धनिनं भिक्षुः ભિક્ષુ ધનવંતને જાચેછે.

विद्, (अ) प. २. ज्ञाने. જાણવું. वेत्ति शास्त्रम् શાસ્ત્રને જાણેછે. वेदः (શ્રુતિ), वेदवित्. कोविदः (પંડિત), विदथः (જ્ઞાની), विद्वान्, विदुषी, विद्या, वेदना, विदितम् (જ્ઞાત), विदिः (શિલ્પી), विंदुः (વેત્તા).

विद्, (अ) आ. ४. सत्तायाम्. છતહોવું, વિદ્યમાન હોવું. विद्यते घटः ઘડોછે विद्यमानः, वित्तम् (ધન).

विद्, (लृ) उ. ६. लाभे. લાભવું. विंदति – ते पुण्यं दाता દાતા પુણ્યને લાભેછે. वित्तः (લબ્ધ), गोविंदः, अरविंदम् (કમલ), वित्तं (૧ ધન, ૨ લબ્ધ).

विद्, (अ) आ. ७. विचारणे. વિચારવું. विंत्ते ब्रह्म विवेकी વિવેકી બ્રહ્મને વિચારેછે. विन्नः (વિચારેલ), निर्वेदः (પોતાનુ અપમાન).

विद्, (अ) आ. १०. चेतनाख्याननिवासेषु. ૧ અનુભવવું, જાણવું. ૨ કહેવું, પ્રસિદ્ધ કરવું, વખાણવું. ૩ વાસવું, રહેવું. वेदयते सुखम् चेतयत इत्यर्थः સુખને અનુભવેછે. आवेदयते धर्मम् आख्यातीत्यर्थः ધર્મને કહેછે. वेदयते गृहम् निवासंकरोतीत्यर्थः ઘરનેવાસેછે.

विध्, (अ) प. ६. विधाने. સૃજવું, ઘડવું, કરવું. विधति विश्वं वेधाः બ્રહ્મદેવ વિશ્વને ઘડેછે. १ विधिः, २ वेधाः (अस् + બ્રહ્મા).

विल्, (अ) प. ६. संवरणे. ઓછાડવું, ઢાંકવું. विलति ઓછાડેછે. वेला.

विला, प. ११. विलासे. ક્રીડા કરવી. विलायति ક્રીડા કરેછે.

विश्, (अ) प. ६. प्रवेशने. પેસવું. विशति પેસેછે. प्रविशति = पइसइ = પેસે. प्रवेशः, आवेशः, समावेशः, अभिनिवेशः, निवेशः, विष्टपम् (જગત્), प्राविष्टः = पइट्ठो = પેઠો. उपविष्टः, वेशंतः (તલાવડી), विश्वा (પૃથ્વી), वेश्म (ઘર), वेशः (૧ વેશ્યાઘર, ૨ અલંકારે કરેલીશોભા), विशिपः (રાશિ), विष्टा (ગૂ).

विष्, (उ) प. १. सेचने. સિંચવું. वेषति સિંચેછે. वेषणम् = વેસણ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विष्, (लृं) उ. ३. व्याप्तौ. વ્યાપવું. वेवेष्टि-वेविष्टे विश्वं विष्णुः વિષ્ણુ વિશ્વને વ્યાપેછે. विष्णुः, विषाणम्. (શૃંગ), वेषः, परिवेषः (પરિધિ).

विष्, (अ) प. ९. विप्रयोगे. ભિન્ન કરવું. विष्णाति ભિન્ન કરેછે, विषम्.

विष्क्, (अ) आ. १०. हिंसायाम्. હણવું. विष्कयते હણેછે.

विष्क्, उ. १०. दर्शने. જોવું. विष्कयति-ते જુવેછે.

विस्, (अ) प. ४. प्रेरणे. પ્રેરવું. विस्यति પ્રેરેછે. विसम्, विस्तम्, (સોનાનો ૮૦ રતીનો તોલો).

वि, प. २ गतिव्याप्तिप्रजनकांत्यसनखादनेषु. प्रजनो गर्भग्रहणम्. असनं क्षेपणम्. ૧ જવું, ૨ વ્યાપવું, ૩ ગર્ભ ગ્રહવો, ૪ ઇચ્છવું, ૫ ફેંકવું, ૬ ખાવું. वेति જાયછે ઇ૦. वेतनम्. (પગાર), वेरम् (શરીર), कुबेरः (ધનદ). वेतसः (ક્ષીરીવૃક્ષ), बीजम् (વીર્ય), १ वेणिः, २ वेणी (પ્રવાહ), त्रिवेणी (ત્રિપ્રવાહ).

वीज्, (अ) उ. १०. व्यजने. વાયુ ઉડાડવો, વાયુ નાંખવો. वीजयति-ते વા ઉડાડેછે. वीजनः = વીંજણો.

वीर, आ. १०. विक्रांतौ. શૂરાથવું. वीरयते શૂરો થાયછે. वीरः (૧ વીરરસ, ૨ શૂરો), वीर्यम् (બીજ).

वुग्, (इ) प. १. वर्जने. વર્જવું, તજવું. वुंगति खलं साधुः સાધુ ખલને તજેછે.

वुट्, (अ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. वोटयति-ते હણેછે.

वुस्, (अ) प. ४. उत्सर्गे. उत्सर्गस्त्यागः. તજવું, વર્જવું. वुस्यति कंचुकं सर्पः સાપ કંચુઆને તજેછે. वुसम् (પરાળ).

वुस्त्, (अ) उ. १०. आदरानादरयोः. ૧ આદર કરવો, અનાદર કરવો. वुस्तयति-ते આદર કરેછે, અનાદર કરેછે. वुस्तिः (જલેબી).

वृ, (ञ्) उ. ५. वरणे. વરવું, સ્વીકારવું. वृणोति-- वृणुते વરેછે. वरः (જમાઇ), १वरः, २प्रवरः (શ્રેષ્ઠ), वर्यम् (ઉપેય), वर्या कन्या, नीवारः = नीवारो = નમાર (વ્રીહિ), वरंडः (૧ મુખરોગ, ૨ વેદીમધ્ય, ૩ સમૂહ), १ वर्वरः, २ वर्वरी = बब्बरी = बाबरी (કુંચિતકેશ), वरत्रा = વરત (ચામડાનો દોર), १ वारि, २ शंबरम्, ३ वाः (२ + જલ), वृंतम् = वेटम् = દીટું. वृकः (વનકૂતરો), वरणः = વરણો, (એક વૃક્ષ છે).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वृ, (ङ्) आ. ९. संभक्तौ. संभक्तिः संसेवा. સેવવું, ભજવું. वृणीते સેવે છે. वृतः, वृतवान्, पतिंवरा कन्या. वराकः (કૃપણ), वराकी, वरः (જમાઈ), वरेण्यः (શ્રેષ્ઠ), वर्यम् (ઉપેય), वार्यम् (સેવ્ય), ववंरीका (સરસ્વતી), वृतिः.

वृ, (ञ्) उ. १०. आवरणे. આવરવું, ઢાંકવું, ઓછાડવું, વારવું, નિવારવું. वारयति–ते વારે છે. वारयति = वारइ = વારે. निवारयति = निवारइ = નિવારે. वारि (જલ), वारणम्, आवरणम् (१ ઢાલ, २ આચ્છાદન). १ प्रावरः, २ प्रावारः (ઓઢણ વસ્ત્ર). वरः (આચ્છાદન), निवारणम्, वारणः (હાથી), विवारः, संवारः.

वृक्, (अ) आ. १. आदाने. ગ્રહણ કરવું, લેવું. वर्कते લે છે. वृकः (વનકૂતરો).

वृक्ष्, (अ) आ. १. वरणे. संघाते च. १ વરવું, સ્વીકારવું, २ છાવું, ३ ઓછાડવું, એકઠું કરવું. वृक्षते સ્વીકારે છે. वृक्षः.

वृच्, (इ) प. ७. वरणे. વરવું, સ્વીકારવું. वृणक्ति વરે છે.

वृज्, (ई) आ. २. वर्जने. વર્જવું. वृक्ते कपटं साधुः સાધુ કપટને વર્જે છે. वर्जनम्. वर्गः (ભાગ).

वृज्, (इ) आ. २. वर्जने. વર્જવું. वृंक्ते વર્જે છે.

वृज्, (ई) प. ७. वर्जने. વર્જવું. वृणक्ति વર્જે છે. वर्गः (ભાગ).

वृज्, (ई) उ. १०. वर्जने. વર્જવું, તજવું, ટાળવું. वर्जयति–ते વર્જે છે. वर्जति = वज्जइ = વર્જે. वर्जितम् = वज्जिअं = વર્જ્યું. वर्जनम्, विवर्जनम्.

वृण्, (अ) प. ६. प्रीणने. તૃપ્ત કરવું–થવું. वृणति તૃપ્ત કરે છે, થાય છે.

वृत्, (उ) आ. १. वर्त्तने. वर्त्तनं स्थितिः. १ વર્તવું, રહેવું, સ્થિતિ કરવી. वर्त्तते घटः ઘડો રહે છે. वर्त्तमानः, वर्त्तकः (બતકપંખી), वर्त्तका, वर्त्तिका (બતકી પંખિણી), वृत्तिः (સ્થિતિ), आवर्त्तः (જલભ્રમ), रथायस्मिन् आवर्त्तते रथावर्त्तः (ગામ), कुशावर्त्तः (कुंडवि०), आर्यावर्त्तः (આર્યદેશ), वार्त्ताकी (ભૂંઈરિંગણી), वार्त्ताकम् = વંતાક. वृंताकी (ઊભી રીંગણી), वृंताकम् = વંતાક. वर्त्तिका (ચીતારાનું હથિયાર), वृत्रः (દૈત્ય), वृतिः (કાંટાની વાડય), निर्वृतिः (સુખ), वर्त्तिः = बत्ती = બાતી. दीपवर्त्तिः = दीवबत्ती = दीवट्टि (દીવેટય). १ वर्त्तनिः, २ वर्त्तनी (માર્ગ), वर्त्म (न् + માર્ગ).

वृत्, (उ) आ. ४. विवरणे. વેરવું. वृत्यते વેરે છે.

वृत्, (अ) प. ६. हिंसाग्रंथयोः. १ હણવું, २ ગુંથવું. वृतति હણે છે इ०.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वृत्, (उ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. १ બોલવું, ૨ દીપવું. वर्त्तयति-ते બોલેછે ઇ૦.

वृध्, (उ) आ. १. वृद्धौ. વધવું. वर्धते धर्मेण ધર્મવડે વધેછે. वर्धते = वधइ = વધે. वृद्धः, वर्द्धनम्, वृद्धिः, वर्धनः, सुखवर्द्धनः (સીસું), वर्ध्री = वद्धी = વાધરી (વરત), वर्द्धनी (સાવરણી).

वृध्, (उ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे चः १ બોલવું, ૨ દીપવું. वर्द्धयति-ते બોલેછે ઇ૦.

वृश्, (अ) प. ४. वरणे. १ સ્વીકારવું, ૨ છાવું, ઓછાડવું. वृश्यति સ્વીકારેછે ઇ૦.

वृष्, (उ) प. १. सेचनहिंसासंक्लेशनेषु. ૧ સિંચવું, વરસવું, ૨ હણવું, ૩ પીડવું. वर्षति मेघः મેઘ વરસેછે ઇ૦. वृष्टिः, अतिवृष्टिः, अनावृष्टिः, वर्षणम्, वृषः (ધર્મ), वृषलः (શૂદ્ર), वृषभः (બળદ), वर्षाः (વર્ષાઋતુ), वृष्णिः (યાદવકુલ પુરુષ), वृषणः (પેળ).

वृष्, (अ) आ. १०. शक्तिबंधने. शक्तिबंधनं प्रजननसामर्थ्यं शक्तिसंबंधश्च. ૧ ગર્ભગ્રહવા સમર્થ થવું, ૨ શક્તિ બાંધવી. वर्षयते गौः ગર્ભ ગ્રહવા સમર્થ થાયછે. आवर्षयते ग्रामः शक्तिं बध्नातीत्यर्थः ગામ શક્તિને બાંધેછે.

वृह्, (अ) प. १. वृद्धौ. વધવું. वर्हति વધેછે. १ वृढः, २ परिवृढः (પ્રભુ).

वृह्, (इ) प. १. वृद्धौ शब्दे च. ૧ વધવું, ૨ શબ્દ કરવો. वृंहति વધેછે, શબ્દ કરેછે. वृंहितम् (ગજશબ્દ), ब्रह्म (न् + ૧ સત્ય, ૨ તપ, ૩ વેદ), ब्रह्मा (न् + ૧ વિપ્ર, ૨ પ્રજાપતિ), बर्हिः (ष् + ડાભ), ब्राह्मणी (બ્રાહ્મણની સ્ત્રી).

वृह्, (ऊ) प. ६. उद्यमने. उद्यमनमुद्धरणम्. ઉદ્ધારવું, ઉંચે લેવું. वृहति ઉદ્ધારેછે. १ वृढः, २ परिवृढः (પ્રભુ).

वॄ, (ञ्) उ. ९. वरणे. ૧ વરવું, સ્વીકારવું, ૨ છાવું, ૩ ભજવું. वृणाति-वृणीते વરેછે. वरुणः (દેવ), वरुणा (વરુણની સ્ત્રી).

वॄ, प. ९. वरणे भरणे च. ૧ વરવું, સ્વીકારવું, ૨ ભરવું, પોષવું, ધારણ કરવું, ધરવું. वृणाति વરેછે. वर्वरः (મ્લેચ્છ), वर्वरी = बब्बरी = બાબરી (કુંચિતકેશ), वर्णासिः (ભૂમિ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वे, (ञ्) उ. १. तंतुसंताने. तंतुसंतानं वानम्. વણવું. वयति–ते वस्त्रं वानकारः વણકર વસ્ત્રને વણેછે. वानम् (વણાવું), तंतुवायः (વણકર), वेमा (अन् + વણવાનો દંડ), वानकारः = वणकरो = વણકર. प्रोतम् = પ્રોયું.

वेण्, (ऋं) उ. १. गतिज्ञानचिंतानिशामनवादित्रग्रहणेषु. वादित्रस्य वाद्यभांडस्य वादनाय ग्रहणं वादित्रग्रहणम्. ૧ જવું, ૨ જાણવું, ૩ વિચારવું, ૪ દેખવું, ૫ વાજું ઝાલવું–ગ્રહવું. वेणति–ते જાયછે इ०. वेणिः वेणी (૧ પ્રવાહ, ૨ સર્પાકાર કરેલો કેશવેશ), वेणुः (વાંસ).

वेथ्, (ऋं) आ. १. याचने. જાચવું. वेथते જાચેછે. वेथितः (જાચ્યો).

वेद, प. ११. धौर्त्ये स्वप्ने च. ૧ ધૂતવું, ૨ ઉંઘવું. वेदयति ધૂતેછે इ०.

वेन्, (ऋं) उ. १. गतिज्ञानचिंतानिशामनवादित्रग्रहणेषु. ૧ જવું, ૨ જાણવું, ૩ વિચારવું, ૪ દેખવું, ૫ વાજું ઝાલવું–ગ્રહવું. वेनति–ते लेछे.

वेप्, (ट. ऋ) आ. १. कंपने. કંપવું. वेपते वातेन वृक्षः વૃક્ષ વાયુવડે હાલેછે. वेपथुः (કંપ), विपिनम् (વન), वेपनम् (કંપન).

वेल्, (ऋ) प. १. चलने. ચાલવું, કંપવું, હાલવું. वेलति હાલેછે. वेलनम् = वेलणं = વેલણ. वेला (જલવૃદ્ધિ), वेलम् (ઉપવન, બાગ).

वेल, उ. १०. कालोपदेशे. કાલ કહેવો, કાલ જણાવવો. वेलयति–ते दिनं गणकः જ્યોતિષી દિન જણાવેછે. वेला (સમય).

वेल. उ. १०. उपदेशे. ઉપદેશ કરવો. वेलयति–ते ઉપદેશ કરેછે.

वेल्ल्, (अ) प. १. चलने. ચળવું, કંપવું, હાલવું. वेल्लति पत्रम् પત્ર હાલેછે. १ वेल्लनम्, २ वेल्लितम् (આલોટવું. कारवेल्लः (કારેલી).

वेवी, (ङ्) आ. २. (वै०) गतिव्याप्तिप्रजनकांत्यसनखादनेषु. ૧જવું. ૨ વ્યાપવું. ૩ ગર્ભધરવો–ગ્રહવો. ૪ દીપવું. ૫ ઇચ્છવું. ૬ ફેંકવું ૭ ખાવું. वेवीते જાયછે इ०.

वेष्ट, (अ) आ. १. वेष्टने. वेष्टनं ग्रंथनं लोटनं परिद्दानिश्च. વિંટવું, ગુંથવું, ૨ આલોટવું, ૩ તજવું. वेष्टते વિંટેછે. वेष्टनम् = વેટણ. प्रवेष्टः (બાહુ).

वेह् (ऋ) आ. १. प्रयत्ने ઉદ્યોગ કરવો. પ્રયત્ન કરવું. वेहते ઉદ્યોગ કરેછે. वेहत् (ગર્ભઘાતિની).

वेल्ह्, (अ) प. १. गतौ. જવું. वेल्हति જાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वै, (ओ) प. १. शोषणे. १સૂકવવું, સોસવું, ૨ સૂકાવું. वायति द्रव्याणि દ્રવ્યને સૂકવેછે. वायुः, १ वानः, २ वाना, ३ वानम् (સૂકું).

व्यच्, (अ) प. ६. व्याजीकरणे. છેતરવું, ધૂતવું, કપટ કરવું. विचति धूर्त्तः साधुम् ધૂતો સાધુને છેતરેછે.

व्यथ् (अ. ष्. म्.) आ. १. भयसंचलनयोः दुःखेच. ૧ બીવું, ડરવું, ૨ સંચરવું, ૩ પીડવું, નડવું. व्यथते पापात् साधुः સાધુ પાપથી ડરેછે. णौ–व्यथयति. व्यथा (દુઃખ), व्यथनः (દુઃખકર), विथुरः (રાક્ષસ), व्यथकः (મર્મભાવક).

व्यध्, (अ) प. ४. ताडने. તાડવું, તાડન કરવું, વિંધવું. विध्यति व्याधोमृगम् વ્યાધ મૃગને વિંધેછે. व्याधः (પારધી), विधः (શાસ્ત્રોપકરણ), विधुः (ચંદ્ર), वेधः = वेह (છિદ્ર), श्वावित् (ધ્ + શાવડી).

व्यय्, (अ) उ. १. गतौ. જવું. व्ययति–ते જાયછે. व्ययः (ખર્ચ).

व्यय उ. १०. वित्तसमुत्सर्गे. वित्तसमुत्सर्गस्त्यागः. ખર્ચવું, વાવરવું. व्ययति-ते धनं नरः નર ધન ખર્ચેછે. व्ययः (ખર્ચ).

व्युष्, (अ) प. ४. दाहे विभागे च. ૧ બાળવું ૨ ભિન્ન કરવું, તજવું. व्युष्यति બાળે છે इ०.

व्ये, (ञ्) उ. १. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. છાવું, ઓછાડવું. व्ययति–ते છાયછે. १ व्यानम्, २ संव्यानम्, ३ उपसंव्यानम् (પેહેરણું), व्येयम् (છાદ્ય).

व्रज्, (अ) प. १. गतौ. જવું. व्रजति જાયછે. व्रजः (ગોકુલ), परिव्राजकः (સંન્યાસી), १ व्रज्या, २ प्रव्रज्या, ३ परिव्रज्या (સંન્યાસીથવું).

व्रण्, (अ) प. १. शब्दार्थः. શબ્દ કરવો. व्रणति શબ્દ કરેછે. व्रणः (શબ્દ).

व्रण, उ. १०. गात्रविचूर्णने. શરીરે વલખું–ખંજોળવું. व्रणयति ખંજોળેછે. व्रणः (ચાંદુ),

व्रश्च्, (ओ, ऊ) प. ६. छेदने. છેદવું. वृश्चति मूलम् મૂલને છેદેછે. वृश्चिकः = विछुओ = વિછિઓ. वृक्षः = रुक्खो = રૂખ.

व्री, (ओ, ङ्) आ. ४. वरणे. ૧વરવું, સ્વીકારવું, ૨ આવરવું, ઢાંકવું. व्रीयते वरं कन्या કન્યા વર વરેછે.

व्री, प. ९. वरणे. ૧ વરવું સ્વીકારવું, ૨ આવરવું. व्रीणाति, व्रिणाति વરેછે. व्रीहिः (ડાંગર),

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्रीड्, (अ) प. ४. चोदने लज्जायां च. १ प्रेरवुं, लाजवुं. व्रीड्यति प्रेरेछे इ०. व्रीडा (लाज), व्रीडितः (लज्जित).

व्रुड्, (अ) प. ६. संवरणे संघाते मार्जने निमज्जने च. संघातः संहतिः. १ छावुं, ओछाडवुं, २ एकठुं-ढग करवो, ३ न्हावुं, बुडवुं. व्रुडति छायछे इ०. व्रुडति = बुडइ = बुडे. व्रुडनम्. व्रुडन् = बुडन्तो = बुडतो.

व्ली, प. ९. वरणे. वरवुं,स्वीकारवुं. व्लीनाति वरेछे.

शक्, (अं) उ. ४. मर्षणे. मर्षणं क्षमा. सहनकरवुं, सहवुं, वेठवुं, खमवुं. शक्यति-ते शिष्यापराधं गुरुः गुरु शिष्यापराधने खमेछे. शक्यम्, अशक्यम्, शक्तः, अशक्तः, शक्तिः, अशक्तिः, १ शकुंतः, २ शकुनिः (पंखी). १ शकटिः, २ शकटी = शगडी (१ अंगारधानी, २ गाडी). शकृत् (छाण).

शक्, (इ) आ. १. शंकायाम्. १ डरवुं, बीवुं, २ संशय करवो. शंकते डरेछे, संशय करेछे. शंकुला (आयुध), आशंका = आसंका= ओहंक (भय).

शक्, (ऌ). प. ५. शक्तौ. शकवुं, समर्थ थवुं, शक्तिमान् थवुं. शक्नोति तपः कर्तुं तप करी सके. शक्नोति = सकइ = सके. शक्तिः, शक्तः, शक्यः,शकटम् (गाडुं), शाकम् = शाक.

शच्, (अ) आ. १. व्यक्तायां वाचि. स्पष्ट वाणी बोलवी. शचते स्पष्ट बोलेछे. शची (इंद्राणी).

शट्, (अ) प. १. रुजाविशरणगत्यवसादनेषु. १ पीडावुं, पीडवुं, २ शळवुं, अवयववविभाग थवो, ३ जवुं. ४ खेदपामवुं. शटति पीडायछे. शटति = शडइ = शळई = शळे. शाटी = साडी. शाटकः= साडलो. शाटः = साडो.

शट्, (अ) उ. १०. श्लाघायाम्. स्तुति करवी. शाटयति-ते स्तुतिकरेछे. शाटी = साडी.

शठ्, (अ) प. १. कैतवे हिंसासंक्लेशनयोश्च. १ ठगवुं, २ हणवुं, ३ पीडवुं, नडवुं, शठति शठः शठ धूर्तछे. शठः (धूर्त).

शठ्, (अ) आ १०. श्लाघायाम्. स्तुतिकरवी. शाठयते स्तुति करेछे.

शठ्, (अ) उ. १०. असंस्कारगत्योः. १ असंस्कृत-पामर-नीच थवुं, प्राकृत थवुं, २ जवुं. शाठयति-ते असंस्कृतोभवति गच्छतिवेत्यर्थः पामर थायछे, जायछे. शाठः (पामर).

शठ्, उ. १०. सम्यगवभाषणे. रूडुं नबोलवुं. शाठयति-ते रूडुं न बोले.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शड्, (ई) आ. १. रुजायां संघाते च. १ પીડવું, નડવું, ૨ એકઠું થવું–કરવું. शंडते પીડેછે इ०. शंडः (૧ અસુરપુરોહિત, ૨ હરાયું ઢોર).

शण्, (अ. म्) प. १. दाने गतौ च. ૧ દેવું, જવું. शणति દેછે. णौ–शणयति. शणः (શણધાન્ય).

शद्, (ऌ) *प. १. शातने. शातनं तनूकरणम्. સારેવું, છોલવું, ભિન્ન કરવું. शीयते છોલેછે. शादः (૧ ઘાસ, ૨ કાદવ), शूद्रः, शद्रिः (વજ્ર), शत्रुः (વૈરી).

शद्, (ऌ) प. ६. शातने. शातनं तनूकरणम्. પાતળું કરવું, છોલવું, शीयते છોલેછે.

शप्, (अ) उ. १. आक्रोशे उपलंभने च. आक्रोशोविरुद्धानुध्यानम्. નિંદવું, શાપવું, વિરુદ્ધતાકવું. ૨ સાક્ષાત્કારથવો. शपति–ते मैत्राय મૈત્રને શાપેછે. शापः, शपथः. शब्दः = सद्दो = સાદ.

शप्, (अ) उ. ४. आक्रोशे. નિંદવું, શાપવું, વિરુદ્ધતાકવું. शप्यति–ते पापिनम्. शापः, शपथः. शब्दः = सद्दो = સાદ.

शंब्, (अ) उ. १०. संबंधने. સંબંધ કરવો. शंबयति – ते સંબંધ કરેછે. शंबा = संबा = સામ (સાંબેલાને મુખેલોઢાની), शंबलम् (ભાતું).

शब्द्, (अ) उ. १०. आविष्कारे. પ્રતિજ્ઞા પ્રકટવી. शब्दयति પ્રતિજ્ઞા પ્રકટેછે.

शब्द्, (अ) उ. १०. उपसर्गादाविष्कारे भाषणे च. ઉપસર્ગપૂર્વક શબ્દ ધાતુ પ્રતિજ્ઞા પ્રકટવી એ અર્થમાં અને ભાષણ કરવું એ અર્થમાં પ્રવર્તેછે. विशब्दयति, प्रतिशब्दयति प्रतिश्रुतमाविष्करोतीत्यर्थः પ્રતિજ્ઞા પ્રકટેછે. विशब्दयति, प्रतिशब्दयति બોલેછે.

शम्, (उ) प. ४. उपशमे. अकर्मकः. शाम्यति कोपः કોપ શમેછે. शाम्यति = समइ = સમે. शमकः, शांतिः, शंखः, शंढः (નપુંસક), शंकुः (થાંભલો), शंडः = સાંડ (હરાયુંઢોર), शमी (સમડીઝાડ), शांतः, शंपा (વીજળી), शमः, उपशमः, शमी (સિંગ), शुंगा (નવાપાન ઉપર ઢાંકણ).

शम्, (अ) आ. १०. आलोचने. રૂડીરીતિયે જોવું. शामयते, निशामयते જુવેછે. निशामनम् (જોવું).

शर्ब्, (अ) प. १. गतौ हिंसायां च. ૧ જવું, ૨ હણવું. शर्बति હણેછે. शर्बति જાયછે इ०. शर्वः (શિવ), शर्वाणी (પાર્વતી).

---

* શિત્માં આત્મનેપદ થાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शर्व्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. शर्वति હણેછે. शर्वः (શિવ), शर्वाणी (પાર્વતી).

शल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. शलति જાયછે. शाला (ઘર), शलाटुः (કાચું), शल्यम् = सल्लम् = સાલ. शलम् (સાવડીનું ફવું), शलाका (શળી), शालूकम् (પોરણા આદિનો કંદ), शलभः (તીડ), शल्यकः (સાઉડી), शललम् (સાવડીનું સિસોળિયું), शालिः (ડાંગેર).

शल्, (अ) प. १. आशुगमने. ઉતાવળું–વેગે ચાલવું. शलति વેગે ચાલેછે. शलभः (પતંગિયું).

शल्, (अ) आ. १. चलनसंवरणयोः. ૧ ચળવું. ૨ છાવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું. शलते ચળેછે. शलाका (શળી), शालूकः (પોરણા ઇત્યાદિનો કંદ), शलभः (પતંગિયું), शल्यम् = सल्लम् = સાલ. शल्यकः (સાંઊડી), शललम् (સાઊડીનું સિસોળિયું), शालिः (વ્રીહિ), शलाटुः (કોમળ ફળ), शलालुः (વૃક્ષાવયવ).

शल्, (अ) प. १०. श्लाघायाम्. સ્તુતિ કરવી. शलयति સ્તુતિ કરેછે. शालिः (ડાંગેર), शालूकः (પદ્માદિકંદ).

शल्ल्, (अ) प. १. (सौ०) गतौ. જવું. शल्लति જાયછે. शल्लकी (સાલરઝાડ).

शल्भ्, (अ) आ. १. कत्थने. સ્તુતિ કરવી. शल्भते સ્તુતિ કરેછે. शल्भा (સ્તુતિ).

शव्, (अ) प. १. गतौ विकारे च. ૧ જવું. ૨ વિકાર પામવું. शवति જાયછે इ०. शवः (મડું), शबरः (મ્લેચ્છ)

शश्, (अ) प. १. प्लुतगतौ. प्लुतिभिर्गमने उत्प्लुत्यगमनइत्यर्थः. કૂદતાં ચાલવું, ફલંગો ભરવી. शशति ફલંગો ભરેછે. १ शशः, २ शशकः (સસલો).

शष्, (अ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. शषति હણેછે. शष्पम् (બાલતૃણ).

शस्, (उ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. शसति હણેછે. विशस्तः (પ્રગલ્ભ), शस्त्रम् (હથિયાર), शस्त्री (છરી).

शस्, (इ) आ. १. इच्छायाम्. ઇચ્છવું. (आङ् पूर्वः) आशंसते मोक्षं मुनिः મુનિ મોક્ષને ઇચ્છેછે.

शंस्, (उ) प. १. स्तुतौ दुर्गतौ च. ૧ સ્તુતિ કરવી. ૨ દરિદ્ર થવું. शंसति સ્તુતિ કરેછે. नृशंसः (ક્રૂર), शस्तः = शस्तो. प्रशस्तः, प्रशंसा (સ્તુતિ), शस्त्रम् (૧ સ્તોત્ર, ૨ આયુધ), १ शंसनम्, २ प्रशंसनम् (સ્તુતિ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शाख्, (ऋ) प. १. व्याप्तौ. વ્યાપવું, પ્પ્પરાવું. शाखति शाखा गगनम् શાખા ગગનને વ્યાપેછે. शाखा (લતા), शाखोटः (વૃક્ષભેદ), शिखरम् (ટોચ), शेखरः (શિખા, ભૂષણ), विशाखा (નક્ષત્ર), शाखिः (તુર્કસ્થાન).

शाड्, (ऋ) आ. श्लाघायाम्. સ્તુતિ કરવી. शाडते–लत्वे शालते સ્તુતિ કરેછે. शाला (ઘર), गुणशाली (ગુણવાન્).

शान्, (अं) उ. १. निशाने. તીખું–ધારવાળું કરવું, ઉકટવું. शीशांसति–ते शूलम् શૂલને ધારવાળું કરેછે. शानः (સરણ), शानिकः= साणियो = સરાણિઓ. १ शानम्, २ निशानम् (ઊકટવું).

शार्, (अ) उ. १०. दौर्बल्ये. દુર્બલ થવું, દૂબળું થવું. शारयति દુર્બલ થાયછે. शारः (દુર્બલ).

शाल्, (ऋ) आ. १. कत्थने. સ્તુતિ કરવી. शालते સ્તુતિ કરછે. शाला (ઘર), गुणशाली (इन्), चंद्रशाला (શિરોગૃહ, અગાશી), विशाला (ઉજ્જયિની નગરી).

शास्, (उ) आ. २. इच्छायाम्. ઇચ્છવું. (आङ्पूर्वः) आशास्ते मोक्षं मुनिः મુનિ મોક્ષને ઇચ્છેછે. आशीः (इष् + મંગલકથન), आशीर्वादः.

शास्, (उ) प. २. अनुशिष्टौ. अनुशिष्टिर्नियोगः. આજ્ઞા કરવી. शास्ति विश्वं विश्वनाथः વિશ્વનાથ વિશ્વને આજ્ઞા કરેછે. शासनम्, अनुशासनम्, शिष्टः, शिष्यः, शास्त्रम्, शास्ता (ऋ + १ બુધ, २ ઉપદેશક), १ शिष्टिः, २ अनुशिष्टिः (આજ્ઞા).

शि, (ञ) उ. ५. निशाने. निशानं तनूकरणम्. છોલવું, ધારવાળું કરવું, સૂક્ષ્મ કરવું, તીખું કરવું, ઊકટવું. शिनोति–शिनुते शूलम् શૂલને છોલેછે. शीतशिवम् (સિંધવલવણ), १ शिबिः, २ शिबी (શિંગ).

शिक्ष्, (अ) आ. १. विद्योपादाने. શીખવું, વિદ્યા લેવી. शिक्षते विद्यां विद्यार्थी વિદ્યાર્થી વિદ્યાને શીખેછે. शिक्षति = शिक्खइ = શીખે. शिक्षकः. शिक्षा = सिक्खा = सीख = શીખ. शिक्षितः= सिक्खिओ = શીખ્યો (પ્રવીણ).

शिख्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. शिंखति જાયછે.

शिघ्, (इ) प. १. आघ्राणे. आघ्राणं गंधोपादानम्. સુંઘવું. शिंघति फुल्लम् ફૂલને સુંઘેછે. शिंघति = सिंघइ = સુંઘે. शिंघिनी=सुंघणी (નાસિકા), शिंघणम् = સુંઘણું. शिंघाणकः (નાસિકાનો મળ, ફુગ્ગા).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शिञ्, (ङ्) आ. २. अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. शिंक्ते અસ્પષ્ટ શબ્દ કરેછે. शिंजितम् (ભૂષણનો શબ્દ), १ शिंजा, २ शिंजिनी (પણછ).

शिट्, (अ) प. १. अनादरे. તિરસ્કાર કરવો. शेटति साधुं भंडः ભાંડ સાધુને તિરસ્કાર કરેછે.

शिल्, (अ) प. ६. उंछे. કણ વીણવા. शिलति કણ વીણેછે. शिलम् (કણ વીણવા), शिला = શલ.

शिव्, (अ) प. १. गतौ. જવું. शिवति જાયછે. शिबिरम् (સેનાસ્થિતિ).

शिष्, (अ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. शेषति હણેછે.

शिष्, (ऌ) प. ७. विशेषणे. विशेषणं गुणांतरोत्पादनम्. ગુણાંતર ઉપજાવવા, વિશેષણ આપવું. शिनष्टि, विशिनष्टि विष्णुम् વિષ્ણુને વિશેષણ આપેછે. १ शिष्टः, २ विशिष्टः (ઉત્કૃષ્ટ), विशेषणम्, विशेष्यः, शेषः, विशेषः, वैशेषिकः (કાણાદ શાસ્ત્ર ભણનાર).

शिष्, (अ) उ. १०. असर्वोपयोगे. असर्वोपयोगोऽनुपयुक्तत्वम्. વધવું, વધારવું, શેષ રહેવું–રાખવું, ઊગરવું, ઊગારવું. शेषयति– ते, शेषति વધેછે, વધારેછે. शेषम्, अवशेषम्, परिशेषम्, शिष्टम्, अवशिष्टम्, परिशिष्टम्. अयं विपूर्वोऽतिशये. विशेषम्, विशिष्टम्.

शी, (ङ्) आ. २. स्वप्ने. ઊંઘવું, સૂવું. शेते विष्णुः વિષ્ણુ સૂવેછે. शयनम्, शय्या = सेज्जा = સેજ. शीलम्, शीतलम् (ઠંડું), शेवालम् (જલમલ), अतिशयः, आशयः, संशयः, शिवम् (કલ્યાણ), शिवः (રુદ્ર), शिवा (૧ પાર્વતી, ૨ હરડે, ૩ શિયાળ), १ शयानकः, २ शयुः (અજગર), निशीथः (અર્દ્ધરાત્ર), १ शिश्नम्, २ शेफः, ३ शेपः (લંડ), स्थंडिलशायी (इन् + એટલે સુવાનું વ્રતધારી), श्मश्रु = मंसु = મુંછ.

शीक्, (ऋ) आ. १. सेचने. સિંચવું. शीकते સિંચેછે. शीकते = શીકઈ= શીકે.

शीक्, (अ) उ. १०. आमर्षणे. ૧ સહન કરવું, સહવું, ૨ સ્પર્શ કરવું, અડવું. शीकयति–ते, शीकति સહેછે इ०.

शीक्, (अ) उ. १०. भाषार्थे भासार्थे च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું. शीकयति–ते બોલેછે इ०.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शीभ्, (ऋ) आ. १. कत्थने. સ્તુતિ કરવી, સ્તવવું, વખાણવું. शीभते સ્તવેછે. भीभरः (હાથિની સુંડે ઊડાડેલો જલકણ). शीभा (સ્તુતિ).

शील्, (अ) प. १ समाधौ. समाधिरेकाग्र्यम्. એકાગ્ર થવું–કરવું. शीलति એકાગ્ર થાયછે. शीलम् (સદાચાર), सुशीलः (સદાચારી), दुःशीलः (દુરાચારી), शिल्पम् (કલા).

शील, उ. १०. उपधारणे. उपधारणमभ्यासः परिचयोवा. ૧ આભ્યાસ કરવો, ૨ પરિચય કરવો, સેવવું, शीलयति–ते, शीलति અભ્યાસ કરેછે इ०.

शु, प. १. गतौ. જવું. शवति જાયછે. शवः = सबो = શબ. अशोकः (એક ઝાડ). शुकः = सुडो = હુડો (પોપટ). शूरः = સુરો. शबरः (એકમ્લેચ્છજાતિ). शोथः (સોજો).

शुक्, (अ) प. १. गतिस्पर्शयोः. ૧ જવું, ૨ સ્પર્શ કરવો. शोकति જાયછે इ०. शुकः = सुडो = હુડો. शुल्कम् (૧ જકાત, ૨ મૂલ્ય).

शुच्, (अ) प. १. शोके. શોક કરવો. शोचति શોક કરેછે. शोकः, शोच्यः, शोचनम्, शुक्रः (દૈત્યગુરુ).

शुच्, (ई र्)उ. ४. पूतीभावे. पूतीभावः क्लेदः. ૧ કહોવું, ભીજવું, પલળવું. शुच्यति–ते કહોયછે.

शुच्य्, (अ) प. १. अभिषवे. अवयवानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वा अभिषवः स्नानं च. ૧ અવયવ શિથિલ કરવા, કચરવું. ૨ દારૂ માટે અથાણું કરવું, આથવું, ૩ ન્હાવું. शुच्यति કચરેછે इ०. शुक्तिः (છીપ).

शुट्, (अ) प. १. गतिप्रतीघाते. ખોડંગવું, ખોડંગતાં ચાલવું. शोटति ખોડંગેછે.

शुठ्, (इ) प. १. गतिप्रतीघाते. ખોડંગવું. शुंठति ખોડંગેછે.

शुठ्, (इ) प. १. शोषणे. સોસાવું, સુકાવું. शुंठति સુકાયછે. १ शुंठिः, २ शुठी = सुंठी = સુંઠય.

शुठ्, (इ) उ. १०. शोषणे. સોસાવું, સુકાવું. शुंठयति–ते સુકાયછે. शुंठी = सुंठी = સુંઠય.

शुठ्, (अ) उ. १०. आलस्ये. આલસ કરવું. शोठयति–ते આળસ કરેછે.

शुध्, (अ) प. ४. शौचे. शौचं नैर्मल्यम्. નિર્મલ થવું. शुध्यति सत्संगान्नरः નર સત્સંગથી શુદ્ધ થાયછે. शोधः, शुद्धिः, शोधनम्, शुद्धः. शोधितः = शोधिओ = શોધ્યો. शोधनी (સાવરણી).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शुंध्, (अ) प. १. शुद्धौ. શુદ્ધ થવું-કરવું. शुंधति શુદ્ધ થાયછે-કરેછે. शुंधितः.

शुंध्, (अ) उ. १०. शौचकर्मणि. નિર્મલ કરવું, શોધવું, પવિત્ર કરવું. शुंधयति-ते, शुंधति નિર્મળ કરેછે.

शुन्, (अ) प. ६. गतौ. જવું. शुनाति જાયછે. १ शुनः, २ शुनकः (કુતરો).

शुभ्, (अ) प. १ भाषणे भासने हिंसायां च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું, ૩ હણવું. शोभति બોલેછે. शोभति = शोभइ = શોભે. शोभा (દીપ્તિ), शोभितः = शोभिओ = શોભ્યો. शोभनम्.

शुभ्, (अ) आ. १. दीप्तौ. દીપવું. शोभते દીપેછે. शोभा (દીપ્તિ), शुभम् (મંગલ), शोभनः, शोभनम्, शुभ्रः (૧ ધોળું, ૨ પ્રદીપ્ત). शोभितः = शोभिओ = શોભ્યો.

शुभ्, (अ) प. ६. शोभार्थे. શોભવું. शुभति શોભેછે. शुभम् (મંગલ), शोभा, शुभ्रः (ધોળું).

शुंभ्, (अ) प. १. भाषणे भासने हिंसायां च. ૧ બોલવું, ૨ દીપવું, શોભવું, ૩ હણવું. शुंभति બોલેછે इ०. १ शुंभः, २ निशुंभः (૧ હિંસા, ૨ દૈત્યનામ), शुंभा (શોભા), कुसुंभः (કમંડળ).

शुंभ्, (अ) प. ६. शोभार्थे. શોભવું. शुंभति શોભેછે. शुंभा (શોભા).

शुल्क्, (अ) उ. १०. अतिस्पर्शने. ૧ એકઠું કરવું, મેળવવું, ૨ તજવું, દેવું, આપવું. शुल्कयति-ते એકઠું કરેછે. शुल्कम् (જકાત, ૨ મૂલ).

शुल्ब् (अ) उ. १०. माने सर्जने च. ૧ માપવું, ૨ સૃજવું, ઘડવું. शुल्बयति-ते માપેછે इ०. शुल्बम् (તાંબું).

शुष्, (अ) प. ४. शोषणे. સુકાવું, સોસાવું. शुष्यंति सस्यानि विनांबुवाहम् મેઘવિના ધાન્ય સુકાયછે. शोषः = સોસ. शोषणम्. शुष्कम् = सुक्कम् = સુકું. शुष्मम् (પરાક્રમ), शुष्मा (अन् + અભિ), १ शुषिरम्, २ शुषिः (છિદ્ર).

शूर्, (ई) आ. ४. हिंसास्तंभनयोः. ૧ હણવું, ૨ થંભવું. शूर्यते હણેછે इ०. शूरः = સૂરો.

शूर्. आ. १०. विक्रांतौ. શૂર થવું. शूरयते શૂર થાયછે. शूरः = સૂરો.

शूर्प् (अ) उ. १०. माने. માપવું, મોજવું. शूर्पयति-ते शूर्पेण धान्यं नारी નારી સુપડાવડે ધાન્યને માપેછે. १ शूर्पम्, २ शूर्पकम् = सुप्पडम् = સુપડું.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(१ દાણા ઝાડકવાનું ઉપકરણ, ૨ સોળપાલી, બે દ્રોણ), शूर्पणखा (એક રાક્ષસીનું નામ).

शूल्, (अ) प. १. रुजायां संघोषे च. १ પીડવું, નડવું, ૨ શબ્દ કરવો. शूलति चोरम् ચોરને પીડે છે. शूलम् (૧ શૂલરોગ, ભાલો, શૂળી, ૩ શૂલયોગ), त्रिशूलम् = तिसूळं = તરશૂલ.

शूष्, (अ) प. १. प्रसवे. प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम्. આજ્ઞા કરવી, અનુમત દેવો. शूषति આજ્ઞા કરેછે.

शृध्, (उं) उ. १. उंदने. उंदनं क्लेदनम्. ભીનું કરવું, કોહવું. शर्द्धति–ते जलेन मृत्तिकाम् જલવડે માટીને પલાળેછે. शृद्धः, मृधम् (રણ), शिंबा (શિંગ).

शृध्, (उ) आ. १. शब्दकुत्सायाम्. शब्दकुत्सा पायुशब्दत्वात्. ૧ પાદવું, શર્દ્ધન કરવું. शर्द्धते वातुलः વાયલ પાદેછે. शर्द्धनम्, शर्द्धः, शर्द्धजहाः माषाः (પદાવનારા અડદ), शर्द्धनः (પાદણ), शिंबा (શિંગ).

शृध्, (उ) उ. १०. प्रसहने. प्रसहनमभिभवः. ૧ જિતવું, પરાજય કરવો. शर्द्धयति–ते, शर्द्धति शत्रुम् શત્રુને જિતેછે.

शॄ, प. ९. हिंसायाम्. હણવું. शृणाति હણેછે. विशीर्णः (વેરાયેલ), १ शृंगम् = सिंगं = સિંગ. २ शृंगकम् = सिंगडं = સિંગડું. शर्वरी (રાત્રી), शृंखला = સાંકલ. शरः (૧ બાણ, ૨ મુંજ), शरुः (૧ બાણ, ૨ હિંસ્ર), १ शिर्विः, २ शरारुः, ३ शिरिः (હિંસક), शीर्णिः (રોગ), शरणम् (ઘર), १ शरावम्, २ शरावकम् = शरावलं = શરાવલું. शिरीषः (વૃક્ષનામ), १ शूर्पम्, २ शूर्पकम् = सूपडं = સૂપડું (દાણા ઝાડકવાનું પાત્ર), शर्करः (કાકરો), शर्करा = सक्करा = સાકર. नीशारः (શાલઓડવાની), शर्शरीकः (ક્રિમિ), शर्शरीका (માંગલ્યાભરણ), शारंगः (ચાતક પક્ષી), शरठः (આયુધ), शारिः (૧ સોંકટી, ૨ વહીપક્ષી), शारिका (વહીપક્ષી), शरीरम्, शिरः (અસ્ + માથુ), विशरणम् (હિંસા), किंशारुः (ડુંડું), परशुः, शराटिः (અડચનામે જલપંખી), शर्मिः (મૃગ).

शेल्, (ऋ) प. गतौ. જવું शेलति જાયછે.

शेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું. शेवते સેવેછે. शेवा.

शै. प. १. पाके. રાંધવું. शायति રાંધેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शो. प. ४. तनूकरणे. तनूकरणं तक्षणम्. છોલવું, પાતળું કરવું, ધારવાળું કરવું. श्यति काष्ठं वर्द्धकिः સુતાર કાષ્ટને છોલેછે. शातिः (તક્ષણ), संशितव्रतः (સાધુ), निशा, शाला, शिशुः, शादः (કાદવ), आशा (વાંછા).

शोण्, (ऋ) प. १. वर्णगत्योः. ૧ રંગવું, લાલ કરવું, ૨ જવું. शोणति वस्त्रम् વસ્ત્રને રંગેછે. शोणितः (રંગિત), शोणः (લાલ), १ शोणी, २ शोणा (લાલ), शोणः (નદ), शोणितम् (રૂધિર).

शौट्, (ऋ) प. १. गर्वे. ગર્વ કરવો. शौटति ગર્વ કરેછે. शौटीरः (શૂર), शौटीर्यम् (શૌર્ય).

श्चुत्, (इर्) प. १. क्षरणे. ખરવું. श्चोतति ખરેછે. चूतकः (વેરડો).

श्च्युत्, (इर्) प. १. क्षरणे. ખરવું. श्च्योतति ખરેછે.

श्नथ्, (अ. म्) प. १. हिंसार्थः हणवुं. श्नथति હણેછે.

श्मील्, (अ) प. १. निमेषणे. निमेषणं संकोचः. સંકોચવું. श्मीलति नेत्रम् નેત્ર સંકોચેછે.

श्यै, (ङ्) आ. १. गतौ. જવું. श्यायते જાયછે. श्यालः = सालो = સાળો. शीनं घृतम् ઠીલુંઘી. शीतः वायुः ચાલતો વાયુ. श्यामाकः = सामओ = સામો. श्येनः (બાજ), अवश्यायः (હિમ).

श्रक्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. श्रंकते જાયછે.

श्रग्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. श्रंगति જાયછે.

श्रण्, (अ. म्) प. १. दाने गतौ च. ૧ દેવું. ૨ જવું. श्रणति દેછે इ०. णौ–श्रणयति અપાવેછે.

श्रण्, (अ) उ. १०. दाने. દેવું. श्राणयति–ते. विश्राणयति–ते દેછે. १ विश्राणनम्, २ विश्राणना (દાન).

श्रथ्, (अ. म्) प. १. हिंसार्थः. હણવું. श्रथति હણેછે. णौ–श्रथयति હણાવેછે.

श्रथ्, (इ) आ. १. शैथिल्ये. शैथिल्यमगाढता. શિથિલ– ઢીલું થવું. નરમ પડવું. श्रंथते नीवी નીવી ઢીલી થાયછે. १ शिथिरः, लत्वे– २ शिथिलः (ઢીલો).

श्रथ्, (अ) उ. १०. मोक्षणे हिंसायां च. ૧ મૂકવું, છોડવું, તજવું. ૨ હણવું. श्राथयति–ते, श्रथति મૂકેછે इ०.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रथ्, (अ) उ. १०. प्रयत्ने प्रस्थाने प्रतिहर्षे च. १ પ્રયત્ન કરવું, ૨ યાત્રા-પ્રવાસ કરવો. ૩ હરખવું. श्राथयति - ते प्रयत्न કરેછે इ०.

श्रथ्, उ. १०. दौर्बल्ये. દુબલું થવું. श्रथयति - ते દુબલો થાયછે.

श्रंथ्, (अ) प. ९. संदर्भे. संदर्भोमथनम्. ગુંથવું. श्रथ्नाति ગુંથેછે.

श्रंथ्, (अ) प. ९. विमोचनप्रतिहर्षयोः. १ મૂકવું. २ હરખવું. श्रथ्नाति મૂકેછે. श्रंथितः, श्रंथितवान्.

श्रंथ्, (अ) उ. १०. संदर्भे. संदर्भोबंधनम्. બાંધવું, જોડવું. श्रंथयति - ते, श्रंथति બાંધેછે. श्रंथः (બાંધણું).

श्रंभ्, (उ) आ. १. प्रमादे. આળસ કરવું, ચુકવું. श्रंभते, विश्रंभते આળસ કરેછે.

श्रम्, (उ) प. ४. तपसि खेदे च. १ તપવું, ખેદ પામવું. श्राम्यति તપેછે इ०. विश्राम्यति = वीसामइ = વીસમે. विश्रामः = વીસામો. १ श्रांतः, २ विश्रांतः (વીસામો પામેલ). श्रम्यः, श्रमणः (સાધુ), १ श्रमः, २ परिश्रमः (પ્રયાસ), आश्रमः (મુનિશાલા).

श्रा, प. २. पाके. પાકવું, ચડવું, રંધાવું. श्राति પાકેછે. शृतं हविः क्षीरं वा (પાકેલું હવિ અને ખીર), श्राणा यवागूः (પાકેલી રાબ).

श्रा, (म्) प. १. पाके. રંધાવું, પાકવું. (श्रै. १ श्रायति. श्रा १ श्राति) णी-श्रपयति રંધાવેછે.

श्राम्, (अ) उ. १०. आमंत्रणे. છાનું કહેવું. श्रामयति - ते છાનું કહેછે.

श्रि, (ञ्) उ. १. सेवायाम्. સેવવું. श्रयति - ते हरिं लक्ष्मीः લક્ષ્મી હરિને સેવેછે. श्रयः, प्रश्रयः, अधिश्रयः, आश्रयः, श्रीः (લક્ષ્મી), श्रितः, आश्रितः, श्रायः, उच्छ्रयः, उच्छ्रायः, श्रेणिः (પંક્તિ), शृंगारः (રસભેદ), निःश्रेणिः (નિસેણી), अधिश्रयणी (ચૂલ્ય), श्रेढिः (ગણિતવ્યવહાર).

श्रिष्, (उ) प. १. दाहे. બાળવું. श्रेषति બાળેછે.

श्री, (ञ्) उ. ९. पाके. રંધાવું. श्रीणाति-ते રંધાયછે. श्रीतः, श्रीतिः.

श्रु, प. १. स्रवणे. ઝરવું. श्रवति आमघटाज्जलम् કાચા ઘડામાંથી જલ ઝરેછે. श्रवणः.

श्रु, प. १. श्रवणे. સુણવું, સાંભળવું. शृणोति = सुणइ = સુણે. संशृणुते. श्रुतिः (१ કાન, २ વેદ), श्रोत्रम् (કાન), श्रोणिः (સ્ત્રીનો ઘગડો), श्रवणः

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

(૧ કાન, ૨ પીપળો, ૩ નક્ષત્ર), श्रवणम् (સુણવું), श्रवः (કાન), शुश्रूषा (શ્રવણેચ્છા).

श्रै, प. १. पाके. રંધાવું, પાકવું, श्रायति રંધાયછે.

श्रोण्, (ऋ) प. १. संघाते. એકઠું કરવું. श्रोणति એકઠું કરેછે. १ श्रोणिः, २ श्रोणी (સ્ત્રીનો ધગડો).

श्लक्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. श्लंकते જાયછે.

श्लग्, (इ) प. १. गत्यर्थः. જવું. श्लंगति જાયછે.

श्लथ्, (अ) उ. १०. दौर्बल्ये. દૂબળું થવું, ઢીલું થવું. श्लथयति-ते દૂબળું થાયછે. श्लथः (શિથિલ).

श्लाख्, (ऋ) प. १. व्याप्तौ. વ્યાપવું. श्लाखति વ્યાપેછે.

श्लाघ्, (ऋ) आ. १. कत्थने. कत्थनमुत्कर्षाख्यापनम्. વખાણવું. श्लाघते मैत्राय મૈત્રને વખાણેછે. श्लाघा (સ્તુતિ), श्लाघ्यः (સ્તુત્ય).

श्लिष्, (उ) प. १. दाहे. બાળવું. श्लेषति બાળેછે. श्लिष्टः.

श्लिष्, (अ) प. ४. आलिंगने. આલિંગન કરવું, ભેટવું, મળવું, श्लिष्यति वधूः वरम् વહૂ વરને ભેટેછે, श्लेषः (મેળ), श्लिष्टः (મિલિત), श्लेष्मा (અન્ + કફ), आश्लेषा (નક્ષત્ર), विश्लेषः (મેળ).

श्लिष्, (अ) उ. १०. श्लेषणे. ભેટવું, મળવું. श्लेषयति-ते ભેટેછે. श्लेषः.

श्लोक्, (ऋ) आ. १. संघाते. संघातो ग्रंथः सचेह ग्रथ्यमानस्य व्यापारो ग्रंथितुर्वा. आद्येऽकर्मको द्वितीये सकर्मकः. १ ગુંથાવું, २ ગુંથવું. श्लोकते ગુંથાયછે, ગુંથેછે. श्लोकः (૧ કીર્તિ, २ પદ્ય).

श्लोण्, (ऋ) प. १. संघाते. એકઠું કરવું. श्लोणति એકઠું કરેછે.

श्वक्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. श्वंकते જાયછે.

श्वच्, (अ) आ. १. જવું. श्वचते જાયછે.

श्वच्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. श्वंचते જાયછે.

श्वठ्, (अ) उ. १०. असंस्कारगत्योः. અસંસ્કૃત-પામર-નીચ થવું, સુધરવું નહિં, ૨ જવું, श्वाठयति-ते સુધરતો નથી.

श्वठ्, (इ) उ. १०. असंस्कारगत्योः. અસંસ્કૃત થવું,-સુધરવું નહિં. श्वंठयति-ते, श्वंठति સુધરવું નહિં.

श्वठ्, उ. १०. सम्यगवभाषणे. રૂડું નબોલવું. श्वठयति-ते રૂડું નથી બોલતો.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्वभ्र्, (अ) उ. १०. गत्याम्. જવું. श्वभ्रयति–ते જાયછે. श्वभ्रम्. (ખાડો).

श्वर्त्त्, (अ) उ. १०. गत्याम्. જવું. श्वर्त्तयति–ते જાયછે.

श्वल्, (अ) प. १. आशुगमने. ઉતાવળું જવું. श्वलति ઊતાવળું જાયછે.

श्वल्क्, (अ) उ. १०. परिभाषणे. १ બોલવું, २ ઠપકો દેવો. श्वल्कयति–ते બોલેછે इ०.

श्वल्ल्, (अ) प. १. आशुगमने. ઉતાવળું જવું. श्वल्लति ઊતાવળું જાયછે.

श्वस्, (अ) प. २. प्राणने. प्राणनं जीवनम्. જીવવું. श्वसिति જીવેછે. श्वसनः (વાયુ), श्वासः (નાકનો વાયુ). निःश्वासः =નીસાસો. उच्छ्वासः = उसासो= ઊસાસ. उच्छ्वसितम् (વિકસિત).

श्वि, (टु. ओ) प. १. गतिवृद्ध्योः. १ જવું, २ વધવું. श्वयति જાયછે, વધેછે. श्वयथुः (સોજો), श्वा (અન્ + કૂતરો), मातरिश्वा (અત્ + વાયુ), उदश्वित् (છાસ્ય).

श्वित्, (आ) आ. १. वर्णे. રંગવું, ધોળવું. श्वतते गेहम् ઘર ધોળેછે. श्वेतम् (રૂપું), श्वेतः (ધોળો), श्वित्रम् (ધોળો કોડ).

श्विद्, (इ) आ. १. श्वैत्ये. श्वैत्यं श्वेतगुणक्रिया. अयं सकर्मकोऽकर्मकश्च. १ ધોળવું. २ ધોળું થવું. श्विंदते भित्तिम् ભીત્યને ધોળેછે. श्विंदते वस्त्रम् વસ્ત્ર ધોળું થાયછે.

षग्, (ए- म्.) प. १. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. १ ઢાંકવું, છાવું, મઢવું. सगति છાયછે. णौ–सगयति ઢંકાવેછે.

षघ्, (अ) प. ५. हिंसायाम्. હણવું. सघ्नोति હણેછે.

षच्, (अं) उ. १. समवाये. એક થવું, મળવું, લીન થવું. सचति – ते મળેછે. सचिवः (મંત્રી).

षच्, (अ) आ. १. सेचने सेवने च. सेवनं भजनम्. १ સિંચવું, રેડવું. २ સેવવું, ભજવું. सचते સિંચેછે, સેવેછે. सचिवः (મંત્રી), सक्तुः (સાથુઆ).

षंज्, (अ) प. १. संगे. મળવું, ભેઠવું, સંગ કરવો. सजति મળેછે. संगः = પ્રસંગ. निषंगः (ભાથો), सक्तिः, आसक्तिः, प्रसक्तिः, प्रसक्तम्, उत्संगः (ખોળો), सक्थि (સાથળ).

षट्, (अ) प. १. अवयवे. અવયવ કરવા, અંગ કરવું. सटति અંગ કરેછે. सटा (જટા).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षट्ट, (अ) उ. १०. हिंसानिकेतनबलदानेषु. १ હણવું, ૨ ઘર કરવું, વસવું, ૩ બલ કરવું, ૪ દેવું. सट्टयति – ते હણેછે इ०.

षण्, (अ) प. १. संभक्तौ. संभक्तिर्भजनम्. સેવવું, ભજવું. सनति ભજેછે. सातिः (ભક્તિ), षंडः = संडो = સાંડ (હરાયું ઢોર). सभा. सानु (શિખર).

षण्, (उं) उ. ८. दाने. દેવું. सनोति– सनुते विप्राय धनम् વિપ્રને ધન આપેછે. सातिः (દાન), सानुः (શિખર).

षद्, (ल) प. १. विशरणगत्यवसादनेषु. विशरणं शटनम्. अवसादोऽनुत्साहः. १ અવયવ વેરાવા, સડવું, રાળવું, અંગભિન્ન થવાં, ૨ જવું, ૩ ઉત્સાહ ન ધરવો, ખેદ પામવું. सीदति અવયવ વેરાયછે इ०. निषादः (વનેચર), विषादः (ખેદ), उपनिषद्, पुष्करसद्, परिषद् (સભા), प्रासादः (દેવનૃપઘર), सत्रम् (યજ્ઞ), निषद्वरम् (પંક), सादिः (૧ અશ્વાર, ૨ સારથિ), सदः (अस्+ સભા), द्युसद् (દેવ), सदनम् (ઘર), प्रसन्नम् (નિર્મલ), प्रसीदिका (ન્હાનું ક્રીડાવન).

षद्, (ल) प. ६. विशरणगत्यवसादनेषु. ૧ અવયવ વેરાવા, રાળવું, ૨ જવું, ૩ ઉત્સાહ ન હોવો. सीदति અવયવ વેરાયછે. सादः, प्रसादः, विषादः, सदः (अस् + સભા).

षद्, (ल) उ. १०. गतौ. જવું. (आङ्पूर्वः), आसादयति – ते, आसीदति જાયછે.

षप्, (अ) प. १. समवाये. समवायः संबंधः सम्यगवबोधोवा. ૧ સંબંધ કરવો, ૨ રૂડે પ્રકારે જાણવું. सपति સંબંધ કરેછે. सप्तिः (ઘોડો), सप्त घटाः (સાતઘડા).

षंब्, (अ) उ. १०. संबंधने. સંબંધ કરવો. संबयति – ते સંબંધ કરેછે.

षम्, (अ) प. १. अवैकल्ये. વિવેકી થવું. યથાર્થ વર્તવું. समति. समः, विषमः.

षर्ज्, (अ) प. १. अर्जने. સંપાદન કરવું, કમાવું. सर्जति સંપાદન કરેછે.

षर्ब्, (अ) प. १. गतौ. જવું. सर्बति જાયછે.

षर्व्, (अ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. सर्वति હણેછે.

षल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. सलति જાયછે.

षस्, (अ) प. २. (वे०) स्वप्ने. ઉંઘવું, સૂવું. सस्ति ઉંઘેછે. सास्ना (ગાયના ગળાનો કંબલ), सस्यम् (વૃક્ષાદિફલ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षस्ज्, (अं) उ. १. गतौ. જવું. सज्जति–ते જાયછે. सज्जः (સજ્જથયેલો).

षह्, (अ) आ. १. मर्षणे. मर्षणं क्षमा. સહવું, ખમવું. सहते दुर्वचनं साधुः સાધુ દુર્વચન સહેછે. सहनः (ક્ષમાવાન્), उत्साहः, उत्साही (इन्), सर्वसहः, सर्वसहा (પૃથ્વી), सहित्रम्, सहमानः (६७), सहुरिः (પૃથ્વી), षट् (७), सहः (અસ્ + બલ).

षह, (अ) प. ४. चक्यर्थे शक्तौ च. चक्यर्थस्तृप्तिः. १ તૃપ્ત થવું. २ સમર્થ થવું. सह्यति તૃપ્ત થાયછે.

षह्, (अ) उ. १०. मर्षणे. मर्षणं क्षमा. સહવું, ખમવું. साहयति–ते, सहति સહેછે. सहति = सहइ = સહે. सहनम्. निःसहः, दुःसहः, सहनः (સહન શીલ).

षांत्व्, (अ) उ. १०. सामप्रयोगे. સાંત્વન–સમાધાન કરવું. सांत्वयति–ते સમાધાન કરેછે. सांत्वनम्.

षि, (ञ) उ. ५. बंधने. બાંધવું, ટાંગવું. सिनोति–सिनुते चोरम् ચોરને બાંધેછે. विषयः (આધાર), सितः (બદ્ધ), सेतुः (પાગ), सीरम् (હલ), सीमंतः (અંબોડો) सीसम् = સીસું.

षि, (ञ) उ. ९. बंधने. બાંધવું. सिनाति–सिनीते બાંધેછે. सीमा (છેડો), सेना, सैन्यम्.

षिच्, (अं) उ. ६. क्षरणे. સિંચવું. सिंचति–ते સિંચેછે. सिंचति = सिंचइ = સિંચે. सेचनम्, सेकः, सिक्तः (સિંચેલ), सेक्त्रम् (સેચનપાત્ર).

षिट्, (अ) प. १. अनादरे. ધિક્કારવું, અનાદર કરવો. सेटति साधुं मंडः ભાંડ સાધુને ધિક્કારેછે.

षिध्, (अ) प. १. गत्याम्. જવું. सेधति જાયછે. निषेधति = निसेधइ = = નિષેધે. निषेधः = નિષેધ. प्रतिषेधः, सिद्धः.

षिध्, (ऊ) प. १. शास्त्रे मांगल्ये च. शास्त्रं शास्त्रविषयं शासनम्. मांगल्यं मंगलक्रिया. શાસન કરવું, પ્રેરવું, આજ્ઞા કરવી, २ મંગલ કામ કરવું, શુભ કરવું, કલ્યાણ કરવું. सेधति राजा लोकान् રાજા લોકને શાસન કરેછે इ०. सेधः, सिद्धः.

षिध्, (उ) प. ४. संराद्धौ. संराद्धिर्निष्पत्तिः. નીપજવું, સીઝવું, પાકવું. सिध्यति कार्यम् કાજ સીઝેછે. सिध्यति = सिज्झइ = સીઝે. सिद्धः, सिध्यः (પુષ્ય ક્ષત્ર).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षिभ्, (उ) प. १. हिंसार्थः. હણવું. सेभति હણેછે.

षिंभ्, (उ) प. १. हिंसार्थः. હણવું, सिंभति હણેછે.

षिल्, (अ) प. ६. उंछे. કણ વીણવા. सिलति કણ વીણેછે.

षिव्, (उ) प. ४. तंतुसंताने. तंतुसंतानं वानम्. વણવું, સીવવું. सीव्यति कंचुकं सौचिकः સુઈ કંચુઓ સીવેછે. सीवनम् = સીવણું. सीवनी = સીવણી. सूची = સુઇ.

षिव्, (इ) प. १. सेचने सेवने च. ૧ સિંચવું. ૨ સેવવું. सिन्वति સિંચેછે.

षु, प. १. प्रसवैश्वर्ययोः. प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम्. ૧ પ્રેરવું, આજ્ઞા કરવી, ૨ ધણી થવું. सवति પ્રેરેછે इ०. सवः.

षु, प. २. प्रसवैश्वर्ययोः. प्रसवो ऽभ्यनुज्ञानम्. ૧ પ્રેરવું, આજ્ઞા કરવી. ૨ જણવું, ૩ ધણી થવું, સ્વામી થવું. सौति પ્રેરેછે इ०. सुतः (પુત્ર), सूतः (સારથિ).

षु, (ङ्) उ. ५ अभिषवे. अभिषवः स्नपनं पीडनं स्नानं सुरासंधानं च. स्नाने ऽकर्मकः. ૧ ન્હવરાવવું, ૨ પીલવું, ન્હાવું. ૪ દારુગાળવાની વસ્તુનો આથો કરવો, અથાણું કરવું. सुनोति–सुनुते ન્હવરાવેછે. राजसूयः (યજ્ઞ), सूना (ઘાતનસ્થાન), सोमः, सवनः, सुरः, सुरा, सुतः, सुंदः (દૈત્યનામ), सूपः (દાળય).

षुट्ट्, (अ) उ. १०. अनादरे. અનાદર કરવો, તિરસ્કાર કરવો. सुट्टयति–ते તિરસ્કાર કરેછે.

षुंभ्, (अ) प. १. दीप्तिहिंसनयोः. ૧ દીપવું, હણવું. सुंभति દીપેછે.

षुर्, (अ) प. ६. ऐश्वर्यदीप्त्योः. ધણી થવું, ઇશ્વર થવું, ૨ દીપવું, ચગવું. सुरति ધણી થાયછે. सुरः (દેવ), सुरा (મદ્ય), सुर्सुरः (અનુકરણ શબ્દ), सोरः.

षुह्, (अ) प ४. चक्यर्थे शक्तौ च. चक्यर्थस्तृप्तिः. ૧ તૃપ્ત થવું, ૨ સમર્થ થવું. सुह्यति તૃપ્ત થાયછે. सुहितः (તૃપ્ત), सौहित्यम् (તૃપ્તિ).

षू, (ङ्) आ. २. प्राणिगर्भविमोचने. ૧ પ્રાણિગર્ભ જણવો, જણવું. सूते, प्रसूते जननी पुत्रम् જનની પુત્ર જણેછે. सूतः, सूतिका, सूतकम्, सुनुः, सविता, प्रसूः (માતા), राजसूयः (યજ્ઞ), प्रसवः (ઉત્પત્તિ), प्रसवी (ઇન્દ્રિ), सावित्री (માતા).

षू, (ओ ङ्) आ. ४. प्राणिप्रसवे. પ્રાણી જણવું. सूयते પ્રાણી જણેછે. प्रसवः (જન્મ).

षू, प. ६. प्रेरणे. પ્રેરવું. सुवति પ્રેરેછે. सविता (પ્રેરક), प्रसवः (પ્રેરણ), सूतः (સારથિ), प्रसवी (ઇન્દ્ર+પ્રેરક), सूर्यः.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

षूद्, (अ) आ. १. क्षरणे क्षपणे च. क्षरणं निरसनम्. નિરાકરણ કરવું, વારવું, નિવારવું, નિષેધવું. ૨ હણવું, છુંદવું. सूदते નિવારેછે, છુંદેછે. सूदते = सूदइ = છુંદે. सूदः = सूदो = છુંદો. सूदा (હિંસા), सूदी = સૂડી. निषूदनम् (હિંસન), सूदम् = सूडं = સૂડ. मधुसूदनः

षूद्, (अ) उ. १०. क्षरणे क्षणने आश्रवणे च. ૧ નિવારવું, નિષેધવું, ૨ હણવું, છુંદવું, ૩ ઝરવું. सूदयति – ते નિવારેછે इ०. १ षूदनम्, २ निषूदनम् (હિંસા), मधुसूदनः.

षूर्क्ष्, (अ) प. १. अनादरे. તિરસ્કાર કરવો. सूर्क्षति તિરસ્કારેછે.

षूष्, (अ) प. १. प्रसवे. ૧ જણવું, ૨ પ્રેરવું. सूषति पुत्रं माता માતા પુત્રને જણેછે.

षृभ्, (उ) प. १. हिंसार्थः હણવું. सर्भति હણેછે.

षृंभ्, (उ) प. १. हिंसार्थः હણવું. सृंभति હણેછે.

षेल्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. सेलति જાયછે.

षेव्, (ऋ) आ. १. सेवने. સેવવું. सेवते સેવેછે. सेव्यः, सेवकः, सेवा, सेवनम्. सेवितः = सेविओ = સેવ્યો.

षै, प. १. क्षये. ક્ષય પામવું. सायति ક્ષય પામેછે.

षो, प. ४. अंतकर्मणि. अंतकर्म शासनम्. હણવું, છેદવું, નાશ કરવું. स्यति कालोलोकम् કાલ લોકને હણેછે. अवसानम् (અંત), व्यवसायः, साम (અન્+૧ સામવેદ + ૨ પ્રિયવચન.

ष्टक्, (अ. म्) प. १. प्रतीघाते. પીડવું, બાધ કરવો, પાછું ઠેલવું. स्तकति પીડેછે. णौ–स्तकयति.

ष्टग्, (ए. म्) प. १. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. છાવું, ઢાંકવું, ઓછાડવું. स्तगति છાયછે. णौ–स्तगयति ઢંકાવેછે.

ष्टन्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. स्तनति શબ્દ કરેછે. स्तनितम् (શબ્દ).

ष्टभ्, (इ) आ. १. प्रतिबंधे. प्रतिबंधः क्रियानिरोधः થંભવું, અટકવું. स्तंभते થંભેછે. स्तंभते = थंभइ = થંભે. स्तंभः = थंबो = થંભ. स्तंभनम् = थंभणम् = થંભણ. विष्टंभः, प्रतिष्टंभः, उत्तंभनम्, अवष्टंभः

ष्टम्, (अ) प. १. अवैकल्ये. વિવેકી થવું, યથાર્થ વર્ત્તવું. स्तमति વિવેકી થાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्टिघ्, (ञ) आ. ५. आस्कंदने. १ દોડવું, ધાવું, ૨ યુદ્ધ કરવું. स्तिघ्नुते દોડેછે.

ष्टिप्, (ऋ) आ. १. क्षरणार्थः. ઝરવું, વછુટવું. स्तेपते ઝરેછે.

ष्टिम्, (अ) प. ४. आर्द्रीभावे. आर्द्रीभावः क्लेदः. ભીનું થવું, પલળવું. स्तिम्यति પલળેછે.

ष्टीम्, (अ) प. ४. आर्द्रीभावे· પલળવું, ભીનું થવું, स्तीम्यति પલળેછે.

ष्टु, (ञ्) उ. २. स्तुतौ. સ્તુતિ કરવી. स्तौति-स्तवीति, स्तुते-स्तुवीते સ્તુતિ કરેછે. १ स्तवः, २ स्तोत्रम्, ३ स्तुतिः, ४ स्तवनम् (સ્તુતિ), स्तुत्यः, प्रस्तावः, स्तवकः (ગુચ્છ), स्तोभः (અનર્થક સ્તુતિપૂરણ વચન), स्तोमः (१ સમૂહ, २ યજ્ઞ), स्तोकम् = थोडं = થોડું.

ष्टुच्, (ञ) आ. १. प्रसादे· પ્રસન્ન થવું· स्तोचते પ્રસન્ન થાયછે. स्तोकम् = थोडं = થોડું.

ष्टुभ्, (उ) आ. १· स्तंभे. स्तंभः क्रियानिरोधः. થોભવું, અટકવું, થંભવું. स्तोभते અટકેછે. स्तोभते થોભેછે. स्तोभते = थोभए = થોભે. स्तोभः = थोभो = થોભ. त्रिष्टुप्, अनुष्टुप्.

ष्टूप्, (अ) प. ४. समुच्छ्राये. વધવું. स्तूप्यति વધેછે.

ष्टूप्, (अ) उ. १०. समुच्छ्राये. વધવું. स्तूपयति વધેછે.

ष्टृक्ष्, (अ) प. १. गतौ. જવું. स्तृक्षति જાયછે.

ष्टेप्, (ऋ) आ. १. क्षरणार्थः. ઝરવું. स्तेपते ઝરેછે.

ष्टै. प. १. वेष्टने. વીંટવું. स्तायति વીંટેછે.

ष्ट्यै, प. १. शब्दसंघातयोः. १ શબ્દ કરવો. २ એક કરવું, ગુંથવું. स्त्यायति શબ્દ કરેછે. संस्त्यानः (સંઘ), संस्त्यायः (ઘર).

ष्ठल्, (अ) प. १. स्थाने. રહેવું, સ્થિર થવું. स्थलति રહેછે. उत्थलति = उत्थलइ = ઊથલે. उत्थलः = उत्थलो = ઊથલો. स्थालम् (થાળ, વિસ્તીર્ણ પાત્ર), स्थाली (હંડી), १ स्थलम्, २ स्थली (સ્થાન, જગા), स्थला (રહેવાનું સ્થલ), स्थंडिलम् (ઓતરો), विष्टलम्, कुष्टलम्·

ष्ठा, प. १. गतिनिवृत्तौ· સ્થિતિ કરવી, રહેવું. तिष्ठति રહેછે. उत्तिष्ठति = उट्ठइ = ઊઠે. १ स्थानम्, २ स्थितिः (નિવાસ), स्थानम् = ठाणं = ઠાણું = થાણું. स्थितः (રહેલ), प्रस्थितः (યાત, ગત), सुस्थितः. उत्थितः = उट्ठिओ = ઊઠ્યો. उपस्थितः. स्थापितः = थाविओ = થાપ્યો. प्रस्थापितः = पट्ठाविओ =

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પઠાવ્યો. उत्थापितः = उट्ठाविओ = ઊઠાવ્યો. प्रस्थानम् (યાત્રા), स्थिरः (અચંચલ), स्थावरः (ઉભ્દિજ), स्थूणा (થંભ), स्थविरः (વૃદ્ધ), गोष्ठम् (વ્રજ), भूमिस्थः, मंजिष्ठः = મંજીઠ. देशस्थः, स्थाणुः (૧ શિવ, ૨ ઠુંઠું ઝાડ), स्थाघः (થાગ), प्रस्थः (મેર), व्यवस्था (વિભાગ), व्यवस्थितिः, १ स्थलम्, २ स्थली (થળ), स्थाली (હંડી), स्थालम् = થાળ. स्थायी (इन् + સ્થિર), स्थापनम् = थापणं = થાપન. उत्थापनम्. आस्था, निष्ठा.

ष्ठिव्, (उ) प. १. निरसने. ૧ ફેંકવું, ૨ વારવું, નિષેધવું. ष्ठीवति ફેંકેછે, વારેછે. ष्ठेवनम्, ष्ठीवनम् (તિરસ્કાર), १ निष्ठेवनम्, २ निष्ठीवनम्. (ખુંખારો કરી થુંકવું).

ष्ठिव्, (उ) प. ४. निरसने. ૧ ફેંકવું, ઊરોટવું, ૨ વારવું. ष्ठीव्यति ફેંકેછે, વારેછે.

ष्णस्, (उ) प. ४. निरसने. ૧ ફેંકવું, ઊરોટવું. ૨ વારવું, નિષેધવું. स्नस्यति ફેંકેછે, વારેછે. स्नसा = नसा = નસ.

ष्णा, प. २. शौचे. ન્હાવું, શુદ્ધ થવું. स्नाति ન્હાયછે. स्नाति = ण्हाइ = ન્હાઇ. स्नातः = ण्हायो = ન્હાયો. स्नातकः, स्नानीयम् (ન્હાતાં ચોળવાનું ચૂર્ણ).

ष्णिह्, (अ) प. ४. प्रीतौ. પ્રીતિ-પ્રેમ કરવો. स्निह्यति પ્રીતિ કરેછે. स्नेहः = णेहो = नेहो = નેહ. स्निग्धः, उष्णिक्.

ष्णिह्, (अ) उ. १०. स्नेहने. ૧ ભીનું કરવું, પલાળવું. ચોપડવું. ૨ સ્નેહ કરવો. स्नेहयति-ते પલાળેછે इ०. स्नेहः.

ष्णु, प. २. प्रस्नवणे. प्रस्नवणं क्षरणम्. ખરવું, ઝરવું. स्नौति ઝરેછે. स्नुषा (પુત્રની બાયડી).

ष्णुस्, (उ) प. ४. अदने आदाने अदर्शने च. ૧ જમવું, ખાવું. ૨ ગ્રહવું, લેવું. ૩ નજોવું, નદેખવું. स्नुस्यति જમેછે इ०.

ष्णुह्, (अ) प. ४. उद्गिरणे. ઓકવું, વમન કરવું. स्नुह्यति ઓકેછે. स्नुहिः (થોર).

ष्णै, प. १. वेष्टने शोभायां च. વિંટવું, ૧ શોભવું. स्नायति વિંટેછે इ०. स्नायुः (નસ).

ष्मि, (ङ्) आ. १. ईषद्धसने. થોડું હસવું. स्मयते થોડું હસેછે. १ स्मयः (હાસ), विस्मयः (અભ્દુત), स्मेरः (સહાસ), स्मितम् (વિકસન).

ष्मि, (ङ्) आ. १०. अनादरे. અનાદર કરવો, તિરસ્કાર કરવો. स्माययते.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ष्वंज्, (अ) आ. १. परिष्वंगे. संग करवो, बाझीने मळवुं, आलिंगन करवुं. स्वजते, परिष्वजते आलिंगन करेछे.

ष्वद्, (अ) आ. १. आस्वादने. १ चाटवुं, चाखवुं. २ भाववुं, रुच्वुं, गमवुं. स्वादते रब्बां रब्बाहारी रबारी राबने चाटेछे. स्वादते दधि मैत्राय दहि मैत्रने भावेछे. स्वादुः (रुचिकर), स्वादः.

ष्वद्, (अ) उ. १०. आस्वादनसंवरयोः. १ चाटवुं, चाखवुं, २ भावबुं, रुच्वुं, गमवुं. ३ छावुं, ओछाडवुं, ढांकवुं. स्वादयति–ते चाटेछे इ०.

ष्वप्, (त्रि) प. २. शये. ऊंघवुं, सुवुं. स्वपिति ऊंघेछे. स्वपिति = सुवइ = सुवे. स्वप्नः, स्वापः (ऊंघ), सुप्तः = सुत्तो = सुतो.

ष्वष्क्, (अ) आ. १. गत्यर्थः. जवुं. ष्वष्कते जायछे.

ञिष्वद्, (त्रि. आ) आ. १. स्नेहनमोचनयोः मोहने च. १ भीनुं करवुं, पलाळवुं, २ सनेह करवो, ३ मूकवुं, ४ मोहवुं. स्वेदते पलाळेछे. १ स्वेदः, २ प्रस्वेदः= पसेओ = पसेवो.

ञिष्विद्, (त्रि. आ.) प. ४. गात्रप्रक्षरणे. गात्रप्रक्षरणं घर्मस्रुतिः. शरीर झरवुं, परसेवो छुटवो. स्विद्यति परसेवो छुटेछे.

ञिष्विद्, (आ) प. ४. गात्रप्रक्षरणे. परसेवो छुटवो. स्विद्यति परसेवो छुटेछे. प्रस्वेदः = पसेओ = परसेवो.

संकेत, उ. १०. आमंत्रणे. आमंत्रणं गूढोक्तिः. छांनुं कहेवुं. संकेतयति – ते छांनुं कहेछे. संकेतः, सकेतितः.

संग्राम, (अ) आ. १०. युद्धे. लडवुं, वढवुं, युद्ध करवुं. संग्रामयते शूरः शूरो लडेछे. संग्रामः (युद्ध).

संज्, (अ) प. १. संगे. संग करवो. संजति संग करेछे. संगः, प्रसंगः.

सत्र, आ. १०. संतानक्रियायां संदानक्रियायां च. लांबुं कर्म करवुं, विस्तारे क्रिया करवी, २ देवानी क्रिया करवी. सत्रयते विस्तारे कर्म करेछे. सत्रम् (याग), अन्नसत्रम् (अन्नछत्र), ब्रह्मसत्रम् (ब्रह्मयाग), १ सत्रशाला, २ सत्रागारम् (दानशाला).

सपर्, (अ) प. ११. पूजायाम्. पूजवुं, वंदवुं. सपर्यति पूजेछे. सपर्या (पूजा).

संबर्, प. ११. संभरणे. १ सांभरवुं, एक करवुं. २ लाजवुं. संबर्यति सांभरेछे, लाजेछे.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सभाज्, उ. १०. प्रीतिदर्शनयोः सेवने च. १ પ્રીતિ કરવી, ૨ દર્શન કરવું, સેવવું. सभाजयति – ते પ્રીતિ કરેછે इ०. सभाजनम् (આલિંગન કરી કુશલાદિ પૂછવું).

संभूयस्, प. ११. प्रभूतभावे. બહુ થવું, ઘણાથવું. संभूयस्यति બહુ થાયછે.

सम्, (ई) प. ४. परिणामे. परिणामो विकारः १ વકરવું, વિકાર પામવું. सम्यति વકરેછે.

सर्ज्, (अ) प. १. अर्जने. મેળવવું, કમાવું. सर्जति મેળવેછે. सर्जिकः.

सल्, (अ) प. १. गतौ. જવું. सलति જાયછે. सालः (વૃક્ષ).

सस्त्, (इ) प. २. (वै०) स्वप्ने. ઉંઘવું, સુવું. संति, संस्ति ઉંઘેછે.

सांत्व्, (अ) उ. १०. सामप्रयोगे. તૃપ્ત કરવું, સમજાવવું. सांत्वयति – ते સમજાવેછે. सांत्वनम्.

सात्, (अ) प. १०. (सौ०) सुखे. સુખ થવું. सातयति સુખ થાયછે. सातयः.

साध्, (अ) प. ५. संसिद्धौ. संसिद्धिः फलसंपत्तिः. ફલસંપન્ન કરવું. साध्नोति परकार्यं साधुः સાધુપરકાજને સાધેછે. साध्नोति = साधइ = સાધે. साध्यः, साधनम्, साधकः. साधितः = साधिओ = સાધ્યો.

साम्ब्, (अ) उ. १०. संबंधने. સંબંધ કરવો. साम्बयति. સંબંધ કરેછે. साम्बः (સંબંધ).

साम, उ. १०. सांत्वप्रयोगे. सांत्वप्रयोगः प्रीणनम्. સાંત્વન કરવું, તૃપ્ત કરવું. सामयति–ते સાંત્વન કરેછે. સામ.

सार, उ. १०. दौर्बल्ये. દુર્બલ થવું, ટુંકું કરવું. सारयति–ते દુર્બલ થાયછે. सारः.

सिक्, (अ) प. १. (सौ०) सेचने. સિંચવું. सेकति સિંચેછે. सेकः (સિંચન), सिकता (રેતી).

सीक्, (ऋ) आ. १. सेचने. સિંચવું. सीकते સિંચેછે. सीकरः (છાંટો).

सुख्, उ. १०. तत्क्रियायाम्. सुखनं सुखक्रिया. સુખી થવું, सुखयति–ते સુખી થાયછે. सुखम्.

सुख् (अ) प. ११. तत्क्रियायाम्. સુખી થવું. सुख्यति, सुखमनुभवतीत्यर्थः સુખી થાયછે. सुखम्.

सुद्, (इ) प. १. (सौ०) शोभायाम्. શોભવું. सुंदति શોભેછે. सुंदरः, सुंदरी.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सूच, उ. १०. पैशुन्ये. पिशुनो दुर्जनस्तस्य कर्म पैशुन्यम्. ચાડી કરવી. सूचयति –ते ચાડી કરેછે. सूचकः (ચાડીયો), सूक्ष्मः (ઝીણું), १ सूचिः, २ सूची = सूइ = સોય.

सूत्र, उ. १०. वेष्टने विमोचने च. विमोचनं मोचनाभावो ग्रंथनमितियावत्. १ વિંટવું, ૨ ગુંથવું. सूत्रयति–ते વિંટેછે. सूत्रम्, सूत्रकारः, सूत्रधारः.

सूर्क्ष, (अ) प. १. आदरे. આદરવું. सूर्क्षति આદરેછે. सूर्क्षणम् (આદર).

सूर्क्ष्य, (अ) प. १. ईर्ष्यार्थः. દ્વેષ કરવો. सूर्क्ष्यति દ્વેષ કરેછે.

सृ, प. १. शीघ्रगतौ. ઉતાવળું જવું, દોડવું. धावति દોડેછે.

सृ, प. १. गतौ. જવું. सरति तीर्थं मुनिः મુનિ તીર્થ જાયછે. प्रसरति = पसरइ = પસરે. अनुसरति = अनुसरइ = અનુસરે. अवसरति = अवसरइ = ઓસરે. निःसरति = नीसरइ = નીસરે. उत्सरति = ऊसरइ = ઊસરે. प्रसारः = पसारो = પસાર. अनुसारः = अणुसारो = અણુસારો. निःसारः = नीसारो = નીસાર. विसारः = विसारो = વિસાર. आसारः (સેનાપસાર, ૨ મેઘવર્ષણ), सरणुः (કૃમિજાતિ), सूर्यः, सरकः. प्रसृतः = पसरिओ = પસર્યો. अनुसृतः = अनुसरिओ = અનુસર્યો. उत्सृतः = उसरिओ = ઊસર્યો निःसृतः = नीसरिओ = નીસર્યો. सुसरम् = सुसरुं. अभिसारिका (પતિના કહ્યા પ્રમાણે ચાલનારી સ્ત્રી), सारः (૧ બલ, ૨ બીજ), पुरःसरः, अतिसारः (છેરામણ્યનો રોગ), सार्थः = सत्थो = સાથ. सर्षपः = सरिसवो = સરસવ. सृगालः = सियालो = સિયાલ. अग्रेसरः, परिसरः (ભાગોળ), सरिरम्–लवे सलिलम् (જલ), १ सरणिः, २ सारणी (નીક), सर्वः = सव्वो = સબ = સઉ. सरित् (નદી), सरयुः, २ सरयूः = सरजू (નદી).

सृ, प. ३. (वे०) गतौ. જવું. ससर्त्ति જાયછે.

सृज, (अ) आ. ४. विसर्गे. ૧ સૃજવું, ૨ સૃજાયવું. सृज्यते मालां चैत्रः ચૈત્ર માલાને સૃજેછે. सृज्यते माला માલા સૃજાયછે. स्रष्टा (ऋ + ૧ સૃજનાર, ૨ બ્રહ્મા), सृष्टिः, संसर्गः (સંબંધ), विसर्गः (ત્યાગ), उपसर्गः (પીડા), निसर्गः (સ્વભાવ), सृष्टः, १ उत्सृष्टः, २ विसृष्टः (ત્યક્ત).

सृज, (अ) प. ६. विसर्गे. મૃજવું. सृजति मालां मैत्रः મૈત્ર માલાને સૃજેછે. सृष्टः रज्जुः (દોરી), सृजती, सृजंती स्त्री.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सृप्, (ल) प. १. गतौ. જવું. सर्पति જાયછે. सर्पः, सर्पणम्, प्रसर्पणम्, सरीसृपः, सृप्यम्, सृप्रा (કોઈનદી), सर्पिः (સુ+ઘી).

सृभ्, (उ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. सर्भति હણેછે.

सृंभ्, (उ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. सृंभति હણેછે.

सेक्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. सेकते જાયછે.

सेल्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. सेलति જાયછે.

स्कंद्, (इ र्) प. १. गतिशोषणयोः. १ જવું, २ સુકવું, સોસવું. स्कंदति જાયછે. इ०. स्कंधः (ખભો), आस्कंदनम् (યુદ્ધ), अवस्कंदनम् (ધાડચ).

स्कभ्, (इ) आ. १. प्रतिबंधे. प्रतिबंधः क्रियानिरोधः. અટકવું, થંભવું. स्कंभते.

स्कंभ्, (उ) प. ९. (सौ०) रोधने स्तंभे च. १ રુધવું, ઢાંકવું, २ થંભવું. स्कभ्नोति–स्कभ्नाति રૂંધેછે इ०.

स्कु, (ञ्) उ. ९. आप्रवणे. आप्रवणमुत्प्लवनमुद्धरणं च. १ કૂદતાં જવું–ચાલવું, ઉદ્ધારવું. स्कुनोति–स्कुनुते, स्कुनाति–स्कुनीते કુદી જાયછે इ०. स्कुतः.

स्कुद्, (इ) आ. १. आप्रवणे. आप्रवण मुत्प्लुत्य गमनमास्कंदनमुद्धरणं वा. १ કૂદતાં જવું–ચાલવું, २ જુદ્ધ કરવું, ३ ઉદ્ધારવું, ઊંચે લેવું. स्कुंदते કૂદતાં જાયછે. स्कुंदते = कुदए = કૂદે.

स्कुंभ्, (उ) प. ९. (सौ०) रोधने धारणे च. १ રૂંધવું, છાવું, ઢાંકવું, २ ધારણ કરવું. स्कुभ्नोति–स्कुभ्नाति રૂંધેછે इ०.

स्खद्, (अ, ष्, म्) आ. १. स्खदने. स्खदनं विद्रावणम्. નસાડવું, હઠાડવું, २ ઢીલું કરવું, નરમ કરવું. स्खदते નસાડેછે इ०. स्खदनम्, णौ–स्खदयति.

स्खल्, (अ. म्) प. १. संचलने. પડવું, ગરવું. स्खलति પડેછે. णौ स्खलयति स्खलनः (પડનાર), स्खलितम् (પતિત), स्खलनम् (પતન).

स्तन्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. स्तनति શબ્દ કરેછે. स्तनः (શબ્દ).

स्तन्, उ. १०. देवशब्दे. મેઘનું ગાજવું. स्तनयति–ते મેઘ ગાજેછે. स्तनितम् (મેઘશબ્દ)

स्तभ्. (इ) आ. १. प्रतिबंधने. રોકવું, અટકાવવું. स्तंभते થંભેછે. स्तंभः (જાડચ).

स्तंभ्, (उ) प. ९ (सौ०) रोधने स्तंभे च. १ રુંધવું, ઢાંકવું २ થંભવું, અટકવું. स्तभ्नोति–स्तभ्नाति રૂંધેછે. स्तंभः= थंभो = થંભ.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्तुंभ्, (उ) प. ९. (सौ०) रोधने निष्कोषणे च. १ રુધવું, ઢાંકવું. ૨ બાહર ખેંચવું, બાહર કાઢવું. स्तुभ्नोति–स्तुभ्नाति રુંધેછે ઇ०.

स्तूप्, (अ) प. ४. समुच्छ्राये. ઢગલો કરવો, વૃદ્ધિ કરવી. स्तूप्यति धान्यम् દાણાનો ઢગ કરેછે.

स्तूप्, (अ) उ. १०. समुच्छ्राये. ઢગ-ગંજ કરવો, વૃદ્ધિ કરવી. स्तूपयति ते गोधूमम् ગહુંનો ઢગ કરેછે.

स्तृ, (ञ्) उ. ५. आच्छादने. ઓછાડવું, ઢાંકવું, છાવું. स्तृणोति–स्तृणुते ઓછાડેછે. प्रस्तरः= पथ्थरो= પથરો. विस्तृतः. आस्तरः= आथरो = આથર. प्रास्तरणम् = पाथरणं = પાથરણું.

स्तृह्, (ऊ) प. ६. हिंसायाम्. હણવું. स्तृहति હણેછે.

स्तॄ, (ञ्) उ. ९. आच्छादने. ઓછાડવું, છાવું, ઢાંકવું. स्तृणाति–स्तृणीते ઓછાડેછે. आस्तीर्णः, विस्तीर्णः, प्रस्तारः. प्रस्तरः= पथ्थरो = પથરો. विस्तारः, पटस्य निस्तारः. स्तरः = थरो = થર. वाक्यस्य विस्तरः. विस्तरः शब्दस्य. विष्टरः (१ વૃક્ષ, ૨ આસન, ३ દર્ભમુષ્ટિ), निशास्तरः= નિહાથરો. आस्तरः= आथरो= આથર, स्तरी (સેજ), प्रास्तरणम् = पाथरणं = પાથરણું. १ स्तरः, २ स्तरी, ३ स्तरम् (ધૂપ).

स्तेन, उ. १०. चौर्ये. ચોરવું. स्तेनयति ते ચોરેછે. स्तेनः (ચોર).

स्तोम. उ. १०. श्लाघायाम्. સ્તુતી કરવી. स्तोमयति–ते સ્તુતિ કરેછે. स्तोमः अग्निष्टोमः.

स्त्यै, प. १. शब्दसंघातयोः. १ શબ્દ કરવો. ૨ ગુંથવું, એકઠું કરવું. स्त्यायति શબ્દ કરેછે.

स्थग्, (ए. म्) प. १. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. ઓછાડવું, છાવું, ઢાંકવું स्थगति भूच्छाया चंद्रम् ભૂચ્છાયા ચંદ્રને ઢાંકેછે. स्थगति = ठगइ = ઠગે. णौ– स्थगयति ઢંકાવેછે. स्थगः= ठगो = ઠગ. स्थगनः= ઠગણો. स्थगी (તંબોળનો કંડિયો), स्थागम् (ગાધ), अस्थागम् (અગાધ), स्थगितः= ठगिओ = ઠગ્યો.

स्थुड्, (अ) प. १. संवरणे. ઓછાડવું, ઢાંકવું, છાવું. स्थुडति ઓછાડેછે स्थुडम्, लत्वे– २ स्थुलम् (તંબુ).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्थूल, आ. १०. परिबृंहणे. परिबृंहणं पीनत्वम्. જાડું થવું. स्थूलयते જાડું થાયછે. स्थूलः (જાડો).

स्पद्, (इ) आ. १. किंचिच्चलने. १ थोडुं જવું, ખરવું, २ ફંદવું. स्पंदते मधु મધ ખરેછે. स्पंदते = फंदइ = ફંદે. स्पंदः = फंदो = ફંદો.

स्पर्ध्, (अ) आ. १. संघर्षे. संघर्षः अभिभवेच्छा पराभिभवेच्छा च. आद्ये सकर्मकः. द्वितीये ऽकर्मकः १ જિતવા ઇચ્છવું, २ બીજાને જિતવા ઇચ્છવું. स्पर्द्धते ऽर्जुनः कर्णम् અર્જુન કર્ણને જિતવા ઇચ્છેછે. स्पर्द्धते चैत्रः ચૈત્ર બીજાને જિતવા ઇચ્છેછે. स्पर्द्धा.

स्पश्, (अं) उ. १. बाधनस्पर्शनयोः. स्पर्शनं ग्रंथनम्. १ પીડવું, બાઝવું, નડવું. २ ગુંથવું. स्पशति – ते પીડેછે इ०. स्पशः (હેરક), स्पष्टः (ઉઘાડું).

स्पश्, (अ) आ. १०. ग्रहणसंश्लेषणयोः. १ ગ્રહવું, લેવું, २ મલવું, ભેટવું, ચોટવું. स्पाशयते લેછે इ०.

स्पृ, प. ५. (वै०) प्रीतिपालनयोः. १ પ્રીતિ–પ્રેમ કરવો. २ પાલવું, રાખવું. ३ જીવવું. स्पृणोति प्रीति કરેછે इ०.

स्पृश्, (अ) प. ६. संस्पर्शने. અડવું, સ્પર્શ કરવો. स्पृशति तृणं पांथः પાંથ તૃણને અડેછે. स्पर्शः, उपस्पर्शः, उदकस्पर्शः, उदकोपस्पर्शः, स्पृष्टः, स्पर्शः (વ્યાધિ), मर्मस्पृक् (श् + મર્મબાધક).

स्पृह्, उ. १०. ईप्सायाम्. ઇચ્છવું, વાંછવું. स्पृहयति – ते ઇચ્છેછે. स्पृहा (ઇચ્છા), निस्पृहः, स्पृहयालुः (ઇચ્છક).

स्फट्, (अ) प. १. विशरणे. ફાટવું, અવયવ ભિન્ન થવા. स्फटति वस्त्रम् વસ્ત્ર ફાટેછે. स्फटः (ફણ), स्फटिकः. स्फटितम् = फटिउं = ફાટ્યું.

स्फुट्, (इ) प. १. विशरणे. ફાટવું, અવયવ ભિન્ન થવા. स्फुंटति ફાટેછે.

स्फर्, (अ) प. ६. स्फुरणे संचलने च. १ ફુરવું. २ ફરવું. स्फरति ફુરેછે, ફરેછે. स्फरति = फरइ = ફરે. स्फरः (ઢાલ), स्फारः (પુષ્કલ).

स्फाय्, (ई) आ. १. वृद्धौ. વધવું. स्फायते વધેછે. फेनः (સમુદ્રફેણ), स्फातिः (વૃદ્ધિ), स्फारम् (સારૂ),

स्फिट्, (अ) उ. १०. स्नेहने. १ ચોપડવું, પલાળવું, કરમોવવું, મોહવું. स्फेटयति – ते ચોપડેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्फिट्, (अ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું, ફેડવું. स्फेटयति – ते, स्फेटति ફેડેછે. स्फेटति = फेडइ = ફેડે. १ स्फेटः, २ स्फेटकः, ३ संस्फेटः (તુમુલ-યુદ્ધ).

स्फिट्ट्, (अ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. स्फिट्टयति – ते सर्पं नकुलः નોળ સાપને હણેછે.

स्फुट्, (अ) आ. १. विकसने. ફૂલવું. स्फोटते ફૂલેછે. स्फुटः. १ स्फोटः = ફોડો. २ स्फोटकः = ફોડલો.

स्फुट्, (इर्) प. १. विशरणे. ફોડવું, ભેદવું, અવયવ ભિન્નથવા. स्फोटति ફોડેછે. स्फोटति = फोडइ = ફોડે. स्फोटः (ફોડવું), घटस्फोटः, आस्फोटः, विस्फोटः, पादस्फोटः (વાઉ).

स्फुट्, (इ) प. १. विशरणे. ફોડવું, ભેદવું, પછાડવું. स्फुंटति ફોડેછે.

स्फुट्, (अ) प. ६. विकसने. ઉઘડવું, ફૂલવું. स्फुटति ફૂલેછે. स्फुटितः = फुटिओ = ફુટ્યો. स्फोटः (વિકાસ), मुक्तास्फोटः (છીપ), १ स्फुटम्, २ स्फुटितम् (વિકસિત).

स्फुट्, (अ) उ. १०. भेदने. ભેદવું, ફોડવું. स्फोटयति – ते, स्फोटति ફોડેછે. स्फोटति = फोडइ = ફોડે. स्फोटः (ભંગ), घटस्फोटः (ઘટભંગ), प्रस्फोटनम् (ઊંપણવું).

स्फुट्, (इ) उ. १०. परिहासे. १ હસવું, २ ખેલવું. स्फुंटयति – ते भगिनीपतिं श्यालः સાલો બનેવીને હસેછે. स्फुटिका.

स्फुड्, (अ) प. ६. संवरणे. છાવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું. स्फुडति ઢાંકેછે.

स्फुड्, (इ) उ. १०. परिहासे. १ હસવું, २ ખેલવું. स्फुंडयति – ते, स्फुंडति હસેછે. स्फुडिका.

स्फुर्, (अ) प. ६. स्फुरणे संचलने च. १ ફુરવું, સ્ફુરણથવું. २ ફરવું, ચલવું, ફડકવું. स्फुरति ફુરેછે इ०. स्फुरति = फुरइ = ફુરે. स्फूर्त्तिः, स्फुरणम्. स्फोरः = फोरो = ફોર. (સુગંધાદિક પ્રસરણ), स्फुरः.

स्फुर्छ्, (आ) प. १. विस्तृतौ. વેરાવું, પપ્પરાવું. વિસ્તાર પામવું. स्फूर्छति વેરાયછે. स्फूर्णः, स्फूर्त्तिः.

स्फूर्ज्, (टु. ओ. आ) प. १. वज्रनिर्घोषे. વજ્રનો શબ્દ થવો, વર્ષાકાલે મેઘમંડલમાં કાટકો થવો. स्फूर्जति વજ્રશબ્દ થાયછે. स्फूर्जथुः (વજ્ર શબ્દ, કાટકો).

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्फुल्, (अ) प. ६. स्फुरणे संचलने च, ૧ ફુરણ થવું, ૨ ફરવું, ફરકવું, હાલવું. ૩ ઢગલો થવો. स्फुलति સ્ફુરણ થાયછે. णौ क्ते आस्फालितः = आफालिओ = અફાળ્યો. णौ ल्युटि आस्फालनम्, स्फुलिंगः (અગ્નિકણ).

स्मिट्, (अ) उ. १०. अनादरे. अनादर करवो. स्मेटयति-ते, स्मेटति અનાદર કરેછે. स्मेटति = मेटइ = મેટે.

स्मील्, (अ) प. १. निमेषणे. निमेषणं संकोचः. સંકોચવું, એકત્ર થવું. स्मीलति સંકોચેછે. स्मीलति = मीलइ = મીલે.

स्मृ, प. १. चिंतायाम्. સ્મરવું, ચિંતવું, સંભારવું. स्मरति સંભારેછે. स्मरति= स्मरइ = સ્મરે. विस्मरति = विस्सरइ = વીસરે. स्मरः (કામ), स्मृतिः, स्मरणम्, विस्मरणम्.

स्मृ, (म्) प. १. आध्याने. સ્મરવું, સંભારવું. स्मरति સંભારેછે. णौ–स्मरयति.

स्मृ, प. ५. (वै०) प्रीतिपालनयोः ૧ પ્રીતિ કરવી, સ્નેહ કરવો. ૨ પાલવું, રાખ્વું. स्मृणोति પ્રીતિ કરેછે.

स्यंद्, (ऊ) आ. १. प्रस्रवणे. ઝમવું, ઝરવું. स्यंदते मधु कमलात् કમલથી મધ ઝરેછે. १ स्यंदः, २ निस्यंदः (ઝરણ), स्यंदनः (૧ તિવસ ઝાડ, ૨ યુદ્ધોપયોગી રથ).

स्यन्, (अ) आ. १०. चिंतायाम्. સ્મરવું, સંભારવું. स्यानयते ચિંતવેછે.

स्यम् (उ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. स्यमति શબ્દ કરેછે. १ सीमिकः, २ स्यमीकः (વૃક્ષ), सिमीकः (સૂક્ષ્મ કૃમી).

स्यम्, (अ) आ. १०. वितर्के. તર્ક કરવો. स्यामयते તર્ક કરેછે.

स्रक्, (इ) आ. १. गतौ. જવું. स्रंकते જાયછે.

स्रभ्, (उ) आ. १. विश्वासे. વિશ્વાસ કરવો. स्रंभते, विस्रंभते વિશ્વાસ કરેછે. १ स्रंभः, २ विस्रंभः (વિશ્વાસ), विस्रब्धः (વિશ્વાસવાળો).

स्रभ्, (उ) आ. १. प्रमादे. प्रमादोऽवलेपः. ગર્વ કરવો. स्रंभते ગર્વ કરેછે.

स्रंस्, (अ) आ. १. प्रमादे. प्रमादोऽवलेपः. ગર્વ તજવો. स्रंसते ગર્વ તજેછે.

स्रंस्, (अ) आ. १. अवस्रंसने. નીચે-હેઠે પડવું. स्रंसते हस्तात् धनुः હાથથી ધનુષ પડેછે.

स्रंह्, (उ) आ. १. विश्वासे. વિશ્વાસ કરવો. स्रंहते વિશ્વાસ કરેછે.

स्रिभ्, (ऊ) प. १. हिंसायाम्. હણવું. स्रेभति હણેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्त्रिव्, (उ) प. ४. गतिशोषणयोः. १ જવું, સૂકાવું, સોસાવું. स्त्रीव्यति काशीम् કાશીને જાયછે. स्त्रीव्यति जलम् જલ સુકાયછે.

स्रु, प. १. गतौ स्रुतौ च. १ જવું, २ ઝરવું. १ स्रुतिः, २ स्रवणम्, ३ प्रस्रवणम् (ઝરણુ), स्रुक् (સરવો), स्रोतः (અસ્ + નદીપ્રવાહ, २ ઝરો), स्रवंती (નદી), १ स्रवः, २ प्रस्रवः (ઝરો).

स्रेक्, (ऋ) आ. १. गतौ. જવું. स्रेकते જાયછે.

स्रै. प. १. पाके. રાંધવું. स्रायति दुग्धम् દૂધને રાંધેછે. स्राणः (પાકું).

स्वन्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. स्वनति શબ્દ કરેછે. स्वांतम् (મન).

स्वन्, (अ. म्) प. १. अवतंसने. શોભવું, દીપવું. स्वनति શોભેછે. णौ– स्वनयति શોભાવેછે.

स्वर, उ. १०. आक्षेपे. નિંદવું. स्वरयति–ते નિંદેછે.

स्वर्त्त, (अ) उ. १०. गतौ आतंके च. १ જવું, મોહકવું, ડરવું, બીવું. स्वर्त्तयति–ते જાયછે.

स्वर्द, (अ) आ. १. आस्वादने. १ ચાટવું, २ રુચવું. स्वर्दते ચાટેછે.

स्वाद्, (अ) आ. १. आस्वादने. ચાટવું. स्वादते ચાટેછે. स्वादुः (મિષ્ટ).

स्वाद्, (अ) उ. १०. आस्वादने. ચાટવું, स्वादयति–ते ચાટેછે. स्वादुः.

स्वृ, प. १. शब्दोपतापयोः. उपतापोरोगः १ શબ્દ કરવો, २ પીડાવું. स्वरति શબ્દ કરેછે. स्वरः, स्वर्गः, अनुस्वारः.

हट्, (अ) प. १. दीप्तौ. દીપવું. हटति દીપેછે. हाटकम् (સુવર્ણ), हट्टः= હાટ.

हठ्, (अ) प. १. प्लुतिशठत्वयोः बलात्कारे कीलबंधने च. १ કૂદવું, હઠવું, २ શઠપણું કરવું, ३ બલાત્કાર કરવો, ४ ખીલોરોપવો–ઘાલવો. हठति હઠેછે. हठः.

हद्, (अ) आ. १. पुरीषोत्सर्गे. મલવિસર્જન કરવો, હગવું. हदते હગેછે.

हन्, (अ) प. २. हिंसागत्योः १ હણવું. २ જવું. हंति હણેછે. हननम्. हत्या, ब्रह्महत्या, ब्रह्महा, भ्रूणहा, वृत्रहा, उद्धतः (અવિનીત), विघ्नः (અંતરાય), परिघः (ગદા), जघनम् (સ્ત્રીનો ધગડો), घारः (ભયાનક), हानिः (આયુધ), १ प्रघणः, २ प्रघाणः (બારણાનો આગલ્યો ભાગ), घात्यः क्लेशापहः पुत्रः, तमोपहः सूर्यः, कुमारघाती, शीर्षघाती, पित्तघ्नं घृतम्, वातघ्नं तैलम्.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हम्म्, (अ) प. १. गतौ. જવું. हम्मति જાયછે.

हय्, (अ) प. १. गतौ. જવું. हयति જાયછે. हयः (ઘોડો), हयी (ઘોડી).

हर्य्, (अ) प. १. गतिकान्त्योः १ જવું, २ ઇચ્છવું, ३ શોભવું, પ્રકાશવું. हर्यति જાયછે इ०.

हल्, (अ) प. १. विलेखने. विलेखनं कर्षणम्. ભેદવું, ખેડવું. हलति ખેડેછે. હલમ્, હાલાહલમ્ (વિષ), હલિઃ (મોટુંહળ, સાંતિડું), हाला (સુરા), હાલઃ (શાલવાહન રાજા).

हल्ल्, (अ) प. १. भ्रमणे. હાલવું, ડોલવું. हल्लति હાલેછે. हल्लति = हल्लइ = હાલે. हल्लकम् (રાતું કમલ).

हस्, (ए) प. १. हसने. હસવું. हसति હસેછે. हसति = हसइ = હસે. १ हासः, २ हसनम्, ३ हास्यम् (હસવું), हस्तः, हस्रम् (દિન), सहस्रम् (હજાર), हसितम् (વિકસિત).

हा, (ओ. क्) प. ३. त्यागे. તજવું. जहाति તજેછે. हानिः (ત્યાગ), हेयम् (ત્યાજ્ય), हीनः (રહિત), हायनः (વર્ષ), कलहः, ह्यः (સ્ + અ. ગત-દિન), जाहकः (શીળો, કાંટાવાળો ચોપગો).

हा, (ओ. ङ्) आ. ३. गतौ. જવું. जिहीते જાયછે.

हि. प. ५. गतौ वृद्धौ च. १ જવું, २ વધવું. हिनोति જાયછે. प्रहिणोति પ્રેરેછે. प्रहितः (પ્રેરિત), हिमम् (બરફ), हेम (અન્+સુવર્ણ), हेतुः (કારણ), हिंगुः= હિંગ. हेरिकः= હેરિયો. १ हिंगुलः, २ हिंगुलकः= હિંગલોક. हेतिः (જ્વાલા).

हिक्क्, (अ) उ. १. अव्यक्ते शब्दे. અસ્પષ્ટ શબ્દ કરવો. हिक्कते અસ્પષ્ટ શબ્દ કરેછે. हिक्का = હીક.

हिक्क्, (अ) आ. १०. हिंसायाम्. હણવું. हिक्कयते હણેછે. हिक्का = શીક.

हिट्, (अ) प. १. आक्रोशे. નિંદવું ગાળ દેવી. हेटति નિંદેછે. हेटितः. (નિંદિત).

हिट्, (अ) प. ९. भूतप्रादुर्भावे. भूतप्रादुर्भावोऽतिक्रान्तोत्पत्तिः. ઉપજી જવું, ઉપજ થઈ રહેવી. हिट्णाति ઉપજી રહેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हिड्, (इ) प. १. गत्यनादरयोः १ જવું. ૨ અનાદરવું. हिंडते જાયછે इ०. हिंडते = हिंडए = હિંડે. हिंडनम्, हिंडनः हिंडितः= हिंडिओ = હિંડ્યો. हिंडिः (રાત્રિયે રખવાળ).

हिल्, (अ) प. ६. भावकरणे. અભિપ્રાય પ્રકટવો. हिलति અભિપ્રાય પ્રકટેછે. हेला (મૈથુનેચ્છાથી શરીરવિકાર કરવો).

हिव्, (इ) प. १. प्रीणनार्थः. તૃપ્ત કરવું. हिन्वति તૃપ્ત કરેછે.

हिक्क्, (अ) आ. १०. हिंसायाम्. હણવું. हिक्कयते હણેછે.

हिस्, (इ) प. ७. हिंसायाम्. હણવું. हिनस्ति હણેછે. हिंसा, हिंसनम्, हिंस्रः, हिंसकः, हिंसितः, हिंसानः (વાઘ), सिंहः.

हिस्, (इ) उ. १०. हिंसायाम्. હણવું. हिंसयति-ते, हिंसति હણેછે. हिंसा, हिंसकः

हु, प. ३. दानादनयोः आदाने प्रीणने च. दानमत्र हविःप्रक्षेपः अदनं भक्षणम्. १ હોમવું, ૨ જમવું, ખાવું, ૩ લેવું, ગ્રહવું. ૪ તૃપ્ત કરવું. जुहोति હોમેછે. होता (ऋ+હોમનાર), हवनम्, १ होमः, २ आहुतिः (દેવયજ્ઞ), हव्यम् (દેવને દેવાનું), हवः, होत्रम्, हविः (घ्+પુરોડાશાદિ), आहावः (હવાડો).

हुड्, (इ) आ. १. वरणे हरणे च. ૧ વરવું, સ્વીકારવું, ૨ હરવું, લેવું, हुंडते સ્વીકારેછે.

हुड्, (इ) आ. १. संघाते. એકઠું કરવું, એકત્ર કરવું. हुंडते એકઠું કરેછે. हुंडम्, हुंडः (સંઘ), १ हुंडा २ हुंडिका ३ हुंडिः (પિંડિત ભાત).

हुड्, (अ) प. ६. संघाते निमज्जने च. એકઠું કરવું, એકત્ર કરવું. ૨ ન્હાવું, ડુબકું ખાવું. हुंडति धान्यम् દાણા એકઠા કરેછે. हुडः (મેષ).

हुड्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. होडति જાયછે. होडा (હોડી).

हुर्छ्, (आ) प. १. कौटिल्ये. कौटिल्यमपसरणम्. ૧ વાંકું ચાલવું, કુટિલતા કરવી, ૨ ઓસરવું. हूर्छति કુટિલતા કરેછે. हूर्छनम् (કૌટિલ્ય).

हुल्, (अ) प. १. गतौ हिंसासंवरणयोश्च. ૧ જવું, ૨ હણવું. ૩ ઓછાડવું, છાવું. होलति જાયછે. होलति = होलइ = હોલે. हुडुः (મેષ).

हूड्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. हूडति જાયછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हृ, (ञ्) उ. १. हरेण. हरणं प्रापणं स्वीकारस्तेयं नाशनं च. १ पमाडवुं, दोरीजवुं २ स्वीकारवुं, ३ चोरवुं, ४ हणवुं, नाश करवुं. हरति–ते भारम् प्रापयतीत्यर्थः भारने पमाडेछे. हरति–ते अंशम् स्वीकरोतीत्यर्थः भागने स्वीकारेछे. हरति–त स्वर्णम् चोरयतीत्यर्थः सोनुं चोरेछे. हरति–ते चोरम् नाशयतीत्यर्थः चोरने हणेछे. हारः (माला) प्रहारः (ऋापट), अवहारः (मगर), निर्हारः (हगणु), विहारः (१ रमत्य, २ बौद्ध साधुनो मठ), आहारः (जमण), उद्धारः (ऊंचुं करवुं), प्रतीहारः (१ द्वार, २ द्वारपालो), उपहारः (अल्प भक्ष्य), अभ्यहारः (भक्षण). व्याहारः (भाषण), संहारः (नाश), परिहारः (समाधान), हरः (शिव), अस्थिहरः (कुतरो), मनोहरः (सुंदर), नाथहरिः (पशु), दृतिहरिः (डभगर), भारहारः (भारवाह), पुष्पाहारः (विद्याधर), हरेणुः (गंधद्रव्य), हरित् (दिशा), हरिमा (अत + मृत्यु), प्रहरः = पहरो = पहर. व्यवहारः (विवाद), १ लहरिः, २ लहरी (तरंग), हर्म्यम् (धनिगृह), हरणम्, प्रहरणम्, विहरणम्.

हृ, प. ३. (वै०) प्रसह्यकरणे. बलात्कारे करवुं. जिहर्त्ति बलात्कार करेछे.

हृणी, (ङ्) आ. ११. रोषणे लज्जायां च. १ रीसावुं, रीस करवी, २ लाजवुं. हृणीयते रीसायछे.

हृष्, (उ) प. १. अलीके. अलीकं मिथ्या. मिथ्या करवुं, खोटुं करवुं, हर्षति खलः साधुं खल साधुने खोटो करेछे. हृष्टः (मिथ्याकृत), हर्षुलः (कामी).

हृष्, (अ) प. ४. तुष्टौ. हरखवुं, संतुष्ट थवुं. हृष्यति हरखेछे. हर्षः = हरखो हरख. हृष्टाः–हर्षिताः केशाः (केश हरख्या). हृष्टानि–हर्षितानि लोमानि रुंवा हरख्यां. हृष्टः–हर्षितः छात्रः विस्मित इत्यर्थः विद्यार्थी विस्मित थयो. हृष्टाः –हर्षिता दंताः प्रतिहताइत्यर्थः दांत अंबाया. हर्षुलः (कामी), हर्षयित्नुः (सुवर्न).

हेट्, (अ) प. १. विबाधायाम्. पीडवुं, पीडा करवी. हेटति पीडेछे.

हेठ्, (अ) आ. १. विबाधायाम्. पीडवुं, पीडा करवी. हेठते शत्रुम् शत्रुने पीडेछे. विहेठना (शठता).

हेठ्, (अ) प. ९. भूतप्रादुर्भावे. भूतप्रादुर्भावोऽतिक्रांतोत्पत्तिः. उपजावुं, उपज थई रहेवी. हेठ्णाति उपजी रहेछे.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हेड्, (ऋ) आ. १. अनादरे. અનાદરવું, અનાદર કરવો. हेडते અનાદર કરેછે.

हेड्, (अ. म्) प. १. वेष्टने. વિંટવું. हेडति વિંટેછે. णौ–हेडयति વિંટાવેછે.

हेष्, (ऋ) आ. १. अव्यक्त शब्दे. अयमश्वशब्दे. ઘોડાનું હણહણવું. हेषति घोटः ઘોડો હણહણેછે. १ हेषितम्, २ हेषा (અશ્વશબ્દ).

होड्, (ऋ) प. १. गतौ. જવું. होडति જાયછે. होडा (હોડી).

होड्, (ऋ) आ. १. अनादरे. અનાદરવું, ધિક્કારવું. होडते ધિક્કારેછે. होडा (હોડી).

न्हु, (ङ्) आ. २. अपनयने. अपनयनमपलापः. ગોપવું. સંતાડવું, છુપાવવું. न्हुते दोषम् દોષ ઢાંકેછે. किं न्हुते શું સંતાડેછે. १ अपन्हवः, २ निन्हवः (સંતાડવું).

ह्मल्, (अ. म्) प. १. चलने. હાલવું, ચાલવું. ह्मलति હાલેછે. णौ – ह्मलयति.

ह्वग्, (ए. म्) प. १. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. છાવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું. ह्वगति છાયછે. णौ – ह्वगयति ઢંકાવે છે.

ह्वस्, (अ) प. १. शब्दे. શબ્દ કરવો. ह्वसति શબ્દ કરેછે. ह्वस्वः, ह्वसितः.

ह्वाद्, (अ) आ. १. अव्यक्ते शब्दे. अव्यक्तः अपरिस्फुटवर्णः. સ્પષ્ટ નબોલવું, અસ્પષ્ટ–અપ્રકટ બોલવું. ह्वादते અસ્પષ્ટ શબ્દ બોલેછે. १ ह्वादः, २ निह्वादः, (ધ્વનિ), ह्वदः (ધરો).

ह्वी, प. ३. लज्जायाम्. લાજવું. जिह्वेति લાજેછે. ह्वीः (લાજ), ह्वीकः (સલજ્જ).

ह्वीछ्, (अ) प. १. लज्जायाम्. લાજવું. ह्वीच्छति લાજેછે.

ह्वेष्, (ऋ) आ. १. अव्यक्ते शब्दे. अयमश्वशब्दे. ઘોડાનું હણહણવું. ह्वेषते घोटः ઘોડો હણહણેછે. ह्वेषा (અશ્વશબ્દ).

ल्हग्, (ए. म्) प. १. संवरणे. संवरणमाच्छादनम्. છાવું, ઓછાડવું, ઢાંકવું. ल्हगति છાયછે.

ल्हप्, (अ) उ. १०. व्यक्तायां वाचि. સ્પષ્ટ – સ્ફુટ વાણી બોલવી. ल्हापयति – તે સ્ફુટ વાણી બોલેછે.

ल्हस्, (अ) प. १. शब्दे શબ્દ કરવો. ल्हसति શબ્દ કરેછે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ल्हाद्, (ई) आ॰ १. अव्यक्ते शब्दे सुखे च. १ અસ્પષ્ટ – અસ્ફુટ શબ્દ કરવો, ૨ સુખ કરવું. ल्हादते અસ્ફુટ શબ્દ કરેછે. ल्हादः (૧ અસ્પષ્ટ શબ્દ, ૨ સુખ), आल्हादः (આનંદ), प्रल्हादः (હરિભક્ત દૈત્ય).

व्हल्, (अ. म्) प. १. चलने. ચાલવું, હાલવું. व्हलति હાલેછે. णौ – व्हलयति હલાવેછે. विव्हलः (કાયર).

व्हृ, प. १. कौटिल्ये. વાંકું ચાલવું. व्हरति खलः ખલ વાંકો ચાલેછે. उपव्हरम् (એકાંત).

व्हे, (ञ) उ. १. स्पर्द्धायां शब्दे च. १ જિતવા ઇચ્છવું, સ્પર્દ્ધા કરવી. ૨ શબ્દ કરવો, બોલવું. व्हयति – ते સ્પર્દ્ધા કરેછે. आव्हयते मल्लो मल्लम् મલ્લ મલ્લને જિતવા ઇચ્છેછે. आव्हयते पिता पुत्रम् પિતા પુત્રને સાદ કરેછે. १ हवः, २ आव्हानम् (સાદકરવું), १ आव्हा, २ आव्हयः (સંજ્ઞા), आहवः (યુદ્ધ), समाव्हयः (પ્રાણિદ્યૂત), उपव्हरम् (૧ સંધિ, ૨ એકાંત), "आहूयंते पानाय गावो यस्मिन्" १ आहावः, २ आहावकः = आहावडो = હવાડો, (નવાણ).

श्लोक.

श्रीटेलरसहायेन व्रजलालेन धीमता ॥
अम्मदावादनगरे रचितो धातुसंग्रहः ॥ १ ॥

समाप्तः

BOMBAY: PRINTED AT THE EDUCATION SOCIETY'S PRESS, BYCULLA.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private And Personal Use Only